

Pacific Survey

Pannonia Books
2 Spadina Road
Toronto 4, Canada

ÉLŐ KÖNYVEK
★
MAGYAR KLASSZIKUSOK

AZ ELŐSZÓT ÍRTA
GRÓF KLEBELSBERG KUNO

ÉLŐ KÖNYVEK
★
MAGYAR KLASSZIKUSOK
XX. KÖTET

A BEVEZETÉSEKET ÍRTÁK

Ambrus Zoltán	Kapi Béla	Radó Antal
Baltazár Dezső	Kékyl Lajos	Rákosi Jenő
Berzeviczy Albert	Kozma Andor	Ravasz László
Császár Elemér	Lányi József	Sajó Sándor
Dézi Lajos	Négyesy László	Szász Károly
Galamb Sándor	Pekár Gyula	Tordai Anyos
Hevesi Sándor	Pintér Jenő	Vargha Gyula
	Voinovich Géza	

A KISFALUDY-TÁRSASÁG
MEGBÍZÁSBÓL KIADJA
A FRANKLIN-TÁRSULAT BUDAPESTEN

PETŐFI SÁNDOR

MUNKÁI

NEGYEDIK KÖTET
ELBESZÉLŐ KÖLTEMÉNYEK

A KISFALUDY-TÁRSASÁG
MEGBÍZÁSÁBÓL KIADJA
A FRANKLIN-TÁRSULAT BUDAPESTEN

PH
3132
K5
Köt. 20

Nyomatott finom famentes helykönnyű
papiroson a Franklin-Társulat betűivel.

1090148

ELBESZÉLŐ KÖLTEMÉNYEK

A HELYSÉG KALAPÁCSA.

Hösköltemény négy énekben.

ELSŐ ÉNEK.

Szeretnek az istenek engem,
Rémítő módra szeretnek :
Megajándékoztanak ők
Oly ritka tüdővel,
Mely a csatavészek
Világrendítő dúlakodását
Illendően elkurjantani képes,
S melyet tőlem minden kántor irígyel.
És hogy férfi legyen,
Méltó e tüdőhöz,
Lőn az égi hatalmak irántami hajlandóságából
A széles tenyerű Fejenagy,
A helységi kovács,
Vagy mint őt a dús képzeletű nép
Költőileg elnevezé :
A helység kalapácsa. —
Ti, kik erős lélekkel bírván
Meg nem szeppentek a harci morajtól,
Halljátok szavamat!
De ti, akiknek szíve
Keményebb dolgoknál
A test alsó részébe hanyatlik,
Oh ti kerüljétek szavamat!

*

«Ámen!» szólt az áhítat
Szent hangján
A menny szolgája ; s az egyház
Négy fala, régi szokása szerint,
Komolyan mondotta utána, hogy : «Ámen».

A nép pedig, amely esti imára
 Gyülekezett a szentegyházba, azonnal
 Elhordta magát,
 S egy-egy kancsó bor előtt
 Otthonn vagy a csapszék asztala mellett
 Dicsérte az istent.
 A becsukott templomban csend lett ;
 Nagyobb csend nincs a mocsárok partjainál sem,
 Mikor a gém, búbic s béka elalszik.
 Csend van hát ;
 Csak két éhes pók harcolt
 Életre, halálra
 Egy szilvamagon-hízott légy combja felett :
 De, oh balsors! a combot elejték.
 Egy egér fölkapta, s iramlott
 Véle az oltár háta mögé
 A tiszteletes reverendájába,
 S lakomáz vala,
 S a pókok szeme koppant.

Hah, de mi szörnyű zaj,
 Mily lárma riasztja
 Egyszerre az egyház
 Temetői nyugalját!
 Mennydörgés?
 Vagy kásának forrása fazékban? . . .
 Nem!
 Ott ember hortyog.

Ugy van! ez emberalak.
 Egy zugban két öklére hajolva
 Alszik . . . hanem íme fölébredt,
 Miután elhortyantotta magát.
 Ásít . . . szemeit dörzsölve körülnéz . . .
 Lát és sejt . . . sejtése pogány.
 Megy az ajtóhoz ; megrázza kilincset,
 És rázta hiába.
 Éles eszével
 Átlátta azonnal

A dolog állását,
 És ezt mondotta : «Bezártak».
 S még egyszer mondotta : «Bezártak».
 Azután, mint férfihoz illik,
 Téged híva segédül,
 Lelki jelenlét!
 S kére : ne hagyd el.
 S te nem hagytad el őt.
 Védő szárnyadnak alatta
 Ily gondolatok születének
 Nem tökkelütött koponyájában,
 Mialatt orrát mutató ujjára tevé :

«Hogy szabadúljak?
 Kiabálni potyára.
 Valamint a puszkagolyóbics
 Kétannyira nem megy,
 Mint amennyire megy :
 Szintugy az emberi hang.
 Így hát hahogy orditanék is :
 Meghallani nem volnának
 Képesek a falubéli fülek,
 Mert innen a helység
 Majd félóránnyira fekszik
 Lenn a völgy tekenőjében. —
 Leugorjam az ablakon által?
 Az igaz, gyerkőce-koromban
 A cseresznyefa legtetejéről
 Gyakran ugortam alá,
 Ha csősz-szagot érzék.
 De az régen volt. Már az idén
 A negyvenedikszer
 Értem meg a krumplikapálást.
 Lelkem hüvelyét
 A férfuság kora
 Megnehezíté ;
 S ha leugornám :
 Nyakamat szegném,
 Vagy más bajom esnék.»

Igy főzte a gondolatok seregét
 Feje bográcsában
 A bölcs férfiú, aki
 Az idén már negyvenedikszer
 Éré meg a krumplikapálást.
 Ezután folytatta tünődve :

«Mást kell kitalálnom . . .
 Vagy itt húzom ki az éjet,
 S ez nem lesz módnélküli mulatság.»
 S komoran nézett a híg levegőnek
 Egy pontjára.
 Miként a gólyamadár néz
 Fenekére a tónak,
 Mikor a prédát lesi, mellyel
 A kémény tetején
 Várakozásba merült fiait
 Megvendégetni akarja.

«Megvan . . . ahá, megvan!» rikkanta,
 S komoly orcájára derű jött :
 Mint kiderül példának okáért
 A föld, mikor a nap
 Letépi magáról
 A felhők hamuszín ponyváját ;
 Szintén így kiderül
 A sötétlő konyha is éjjel,
 Ha kályika kezdi gyötörni
 A mopszli-kutyácskát,
 S a tekintetes asszony
 Rémülve kiált
 A cselédi szobába :
 «Panni te! kelj fel,
 Rakj tüzet, és melegíts téglát . . .
 De szaporán!»
 Panni pediglen
 Föltápáskodik . . . egy-két
 Botlásnak utána
 Kijut a konyhába . . . kohával, acéllal

Meggyűjtja a taplót,
 Taplóval a kéngyertyát,
 Kéngyertyával a szalmát,
 Szalmával a fát,
 Hogy téglát melegítsen
 Hasacskájára a mopszli-kutyának.
 Mondom : valamint ilyenkor
 Kiderül a konyha sötéte,
 Úgy oszlott a ború
 Hősünk komor orra hegyéről,
 Midőn e szót ejtette ki : «Megvan!»

S a kíváncsi világ azt kérdi : mi van meg?
 Hegyezd füledet,
 Kíváncsi világ!
 Lantom neked elzengendi : mi van meg.
 S ha ekkorig aggodalommal
 Néztél hősünk sorsának elébe,
 S netalántán arcodat
 Érette a bának könnye füröszte :
 Most már szemeid pilláin
 Az öröm könnyének
 Gyöngye ragyoghat,
 Mint fekete átila-dolmányon
 A csinos ezüst gomb —
 Mert megvagyon a szabadulás terve,
 Jeles terv! illő
 Ily okos emberhez.

«Sikerülni fog, és sikerülnie kell!»
 Mondá a szentegyházi fogoly diadalmasan.
 «A toronyba megyek fel,
 És a toronyablakon által
 Leereszkedem
 A harang kötelén . . .
 De ha megkondúl?
 Majd úgy intézzük a dolgot,
 Hogy szólni ne tudjon :
 A kötélen jó hosszú.»

Mig a bölcs férfit tervét,
 Leleményes eszének
 Fényes tanuját,
 Teljesülés koronázza :
 Pihennénk tán egyet — aztán
 Új erővel
 Térjünk a tettek más mezejére.

MÁSODIK ÉNEK.

Regényes domb tetejében
 A helység nyugati részén,
 Honnan faluszerre
 Legjobban látni sarat, port,
 Már mint az idő járása vagy ; —
 Mint mondom : a helység
 Nyugati részén,
 Környékezve csalántól
 S a növények több ily ritka nemétől,
 Áll a díszes kocsmá, amelyet
 Sajátjának nevez
 Isten kegyiből
 És egykori férjének szorgalmából
 A szemérmes Erzsók asszony . . .
 Mint őt nevezték.

Lantom, kegyes égnek ajándoka! zengd el :
 Honnan ez elnevezés.
 Erzsók asszony ékes,
 Holdkerek arculatán, — hol még csak
 Ötvenöt év lakozik, —
 Örökös hajnalnak
 Pirja dereng.
 S innen az elnevezés,
 Vannak ugyan, kik
 Állítani merészek,
 Hogy Erzsók asszonyom arcát
 Nem a szende szemérem,
 Hanem a borítal festette hasonlóvá

A hajnali pirhoz,
 De ezek csak pletyka beszédek ;
 Mert Erzsók asszony nem is issza a bort . . .
 Csak úgy önti magába.
 Ilyen a rágalom aztán!
 Oh ez előtt nincs
 Szentség a föld hátán,
 A legszüzebb ártatlanságnak
 Tiszta vizét is
 Bémocskolja iszappal,
 A hóra sarat hány,
 És . . . de hová ragadál?
 Oh fölhevülésnek
 Gyors talyigája!

Vissza tehát
 A szemérmes Erzsók
 Ötvenöt éves bájaihoz.

Bájos vala ő!
 Mint a pipacsból
 Font koszorú,
 Vagy mint a bakter dárdájába ütődött
 Éjjeli holdsúgár,
 És ennek okaért
 Látogatá őt
 Az egész falu népe
 Oly szorgalmatosan ;
 Elannyira, hogy
 Be se' nézett más kocsmába . . .
 Az igaz, más kocsmá nem is volt
 A faluban.

Ide járt hát
 A falu népe, kivált
 Vasárnap délnék utána,
 És nagy mértékben vígadozott,
 S a vígadozásnak
 Végéről szó sem volt,

Mig a kisbírói tekintély
 Tudtokra nem adta
 Szívreható mogyorófa-beszéddel,
 Hogy már hazamenni tanácsos.

Ma is így megy
 A szemérmetes Erzsóknál.
 Az isteni tisztelet elmúlt,
 A csapszék népesedik,
 Valamint a mezőség,
 Hol a tehenek csordája legel,
 Megnépesedik
 Két szárnyú seregélyekkel
 A nyári napoknak
 Forró idejében.

Jelen volt
 Közepette a vendégek seregének
 A helybeli lágyszivű kántor
 Torkának szárazságával
 S szerelemvágyas kebelének
 Tengerkínjaival.
 Őt ugyan is
 A szemérmetes Erzsókért
 Öröműző lángok emészték,
 Mint a vér rozsdája emészti
 Ólmos fütyköseinket, amikkel
 Tisztújítási csatákban
 Egymást simogatjuk.
 Ki vetemednék
 Bámúlatra tehát,
 Hogy ő egyikével
 Feje ablakinak
 Le-lenéz a folyó bor
 Billikomába :
 A másikkal azonban
 Andalgva mereng
 A szemérmetes Erzsók
 Kellemes arcán.

Nem maradott el
 A béke barátja
 Bagarja uram sem,
 A csizmacsinálás
 Érdemkoszorúzta művésze.
 Méltóságos termetű férfi.
 Majd akkora volt ő,
 Mint a bajúsz orrának alatta.
 Oldala mellett
 A bort szörpölte Harangláb,
 A fondor lelkületű egyházfi,
 Ki, mikoronta Bagarja uram
 E kérdést terjesztette elébe :
 «Hát Fejenagy koma hol lehet?»
 Így hallatta a választ :
 «Ott van, ahol van ;
 Hanem itten nincs . . . s ma alig lesz.»
 S miután ezeket mély titku alakkal
 Elmondotta : kiprémzé
 Szája vidékét
 Sátáni mosollyal.
 Bagarja uram pedig üle,
 S oly formán néze szemével,
 Mint nézni szokott a halandó,
 Ha nem érti a dolgot.

S vala még több érdemteljes egyén
 A vendégek koszorújában.

Megnyílt akközben az ajtó,
 S lett széles az ő nyílása,
 Mint szája a helybeli kántornak,
 Mikor éneket énekel
 A sok sípú orgona mellett.
 S ki volt, ki az ajtót
 Kinyitotta imígyen?
 Ha a hagyomány állításának
 Hinni szabad :
 Nem más, mint a vitéz Csepü Palkó,

A tiszteletes két pej csikájának
 Jó kedvű abrakolója.
 Jöttek nyomban utána
 A hangászkarnak tagjai hárman :
 A kancsal hegedűs,
 A félszemű cimbalmos
 S a bőgő sánta huzója —
 Mind ivadéki
 A hősi seregnek,
 Mely hajdan Nagy-Idánál
 A harci dicsőség
 Vért festette babérját
 Oly nagyszerűen kanyarítá
 Nem-szőke fejére
 S nem-szőke fejének
 Göndör hajára.

A kancsal hegedűs,
 A félszemű cimbalmos
 S a bőgő sánta huzója
 Föltelepült kényelmesen
 A kemencének tetejére ; mi közben
 Vitéz Csepü Palkó,
 A tiszteletes két pej csikájának
 Jó kedvű abrakolója,
 Így adta bizonyágát
 Ékesszólási tehetségének :

«Bort!»

Fölfogta azonnal
 A szemérmes Erzsók
 E szónoklat magas értelmét,
 S eszközle annak teljesülését
 Nem fontolva haladván.

Miután a vitéz Csepü Palkó
 Az orra alatti nyiláshoz
 Emelte a kancsót,

És miután mértékletesen
 Egyet kortyanta belőle :
 (Körülbelül annyit,
 Amennyivel öt vagy hat ürgét
 Lehetne kicsalni lyukának
 Mélységeiből,)
 Annakutána
 Fölnéze az ég tájéka felé —
 A kemencetetőre,
 S ilyféle szavakkal
 Terhelte meg a levegőnek
 Könnyű szekerét,
 Hogy szállítsa azokat
 A derék hangászi fülekbe :

«Húzd rá, Peti,
 A fűzfán fűtyölődöt is,
 Aki megáldott!»

S Peti nem késett,
 A háromság más ketteje sem.
 Cimbalom és hegedű és bőgő
 Hangot adott . . .
 Jaj de mi hangok ezek! —
 Ezeknek hallata visszaidézi
 Tündérhatalommal
 Emlékezetembe
 Éltem legszebb idejét,
 A gyermek-időt.
 Látom, mint játszom öcsémmel
 S kis házi kutyánkkal.
 Aztán a kutyát elvette öcsém,
 Én meg nem akartam od'adni,
 S így hajba kapánk.
 Mi jött ki belőle?
 Az jött ki belőle,
 Hogy a zajra apánk kirohan,
 Nálunk terem, és mindkettőnket
 Jól megnadrágol.

Azalatt a kutyát mi elejtők,
 S rá hágtunk farka hegyére.
 Mikor e percben mindhárman
 Összevisítánk :
 Ez összevisítés
 Alig lehetett szebb,
 Mint a Peti és két társa zenéje.

És lett a zenére
 A szemérmes Erzsók
 Teremében nagy vigalom.
 Mindenek előtt
 Összeütötte bokáját
 Vitéz Csepü Palkó,
 A tiszteletes két pej csikájának
 Jó kedvű abrakolója.
 Követé e csáberejű példát
 A többi legénység.
 Béhurcolva szelíden
 Egy pár fürge leányzót,
 Kik eddig az ablakon által
 Kukucskáltak kandi szemekkel,
 S kiknek már viszkete talpok
 A táncnak vágya miatt,
 Hallván a mennyei báju zenét.
 S kóválygani kezdtek
 Mindnyájan a tánc gyönyörében,
 Mint aki nadragulyával
 Fűszerezte ebédjét.
 A lábak dobogása pedig
 Rendes vala,
 Mint ama zaj, mit
 Néha a tiszteletes hall,
 Mkor ül a biblia mellett,
 S olvassa nagy elmerüléssel :
 És amely zajra imígyen
 Teszi megjegyzését
 Jámbor szívvel :

«Oh az a Palkó
Istentelen ember!
Megint nyaggatja csikóimat,
A szegény párákat,
Korbácsa csapásaival.»

Míg ily események
Gazdagíták a világ történeteit
A kocsmaterem közepén :
Szélről a béke barátja
Bagarja, s Harangláb
A fondor lelkületű egyházfi,
Últanak, ittanak egyre. —
A helybeli lágyszivű kántor
Még mindig pislogatott
A szemérmetes Erzsók
Ötvenöt éves bájaira.
Arcúlata lelki tusának
Volt tűkrözője.
Látszék, hogy valamit
Akar és nem akar,
Vagy inkább, hogy valamit
Merne, ha merne.
Mikoron meglátta Harangláb,
A fondor lelkületű egyházfi,
Hogy a lágyszivű kántor
Se' széna, se' szalma :
Hozzája vonúlt,
S ily szókat látta helyesnek
Intézni a késedezőhöz
Bátorításnak okáért
Hangtalan hangon,
Mint a sugólyuk
Lakói beszélnek a színpadokon,
Holott nők s férfiak által
Szomorú- és vígjátékok adatnak
S közbe bohózatok és operák
A közönségnek gyönyörére :

«Oh kántor uram!
 Hát elmegy a nap,
 Megjön az alkony,
 Utána az éj,
 Elülnek a csirkék
 És ludak és verebek,
 Mielőtt ügyesen szőtt
 Tervünknek drága gyümölcse megérik? —
 Gondolja meg azt komolyan
 És nem csak úgy átabotába,
 Hogy századok adnak
 Tervkivitelre
 Egy ilyen pillanatot.
 Az ilyen pillanatokkal
 Fukaran kell bánni tehát
 Az előre tekintő
 Emberi léleknek,
 Valamint fukaran bánik
 Beszédeivel
 Bíró uram,
 A bölcs aggastyán. —
 Előre tehát,
 Hogy ez alkalom el ne sikoljék,
 Mint elsiklik néha a hal
 A halásznak körme közül,
 Ha ügyetlen kézzel
 Kap utána az ostoba filkó. —
 Rajta azért,
 Oh kántor uram!
 Most vagy sohasem. —
 Mért engedni helyet kebelében
 A félelem éreztének?
 Hiszen részt vett a győri csatában.»

Ekképen szóla Harangláb,
 A fondor lelkületű egyházfi,
 A helybeli lágyszívű kántor
 Egyebet nem válaszola,
 Mint ami következik :

«Oh te tudója szivem titkának!
 Igaz egy betűig
 Tartalma beszédidnek,
 Mint igaz a szent-írás.
 Bölcsen tudom azt.
 De amint van okom,
 Nem hordani többé
 A titkolt szerelemnek
 Életölő fájdalmát :
 Szintúgy van okom,
 Elfojtani lelkem
 Mélységes mélyében e titkot.
 Ha ez emberek itten
 Észre találnák venni? . . .
 Avvagy ha pofon vág
 A szemérmes Erzsók
 E szörnyü merényért? . . .
 Hát feleségem,
 Az amazontermészetü Márta? . . .
 Ó én a legboldogtalanabb
 Valamennyi teremtmény közt,
 Mely látta a nap karimáját,
 A sugarakban uszót,
 Ha felleges ég
 Vagy éjszaka nem volt! —
 Olyan az én lelkem,
 Mint a Duna legközepében
 A szélvészhányta dereglye,
 Vagy mint a dióhéj,
 Mint a gyerekek
 Pocsolyába vetének —
 Hánykodik erre, amarra . .
 De bátorság! aki nem mer, nem nyer.
 Oh szólj erre, Harangláb,
 Mondd meg nekem : ugy van-e vagy sem? . . .
 Akként áldja meg isten
 Életedet s unokáidat is,
 Amily őszinte leszen
 E kérdésemre a válasz,
 Amelyet adandasz!»

S őszintén szóla Harangláb,
 Mondván: «Úgy van, kántor uram!»
 «No, ha úgy van: hát neki vágok!»
 S ezzel a helybeli lágyszivü kántor
 Fölemelte s letette a kancsót;
 Csakhogy mikoron fölemelte,
 Csordultig vala az, —
 És amidőn letevén,
 Üres vala az,
 Valamint üresek zsebeim
 Most, mikor ezt éneklek
 Nagy lelkesedéssel
 Költői dőlőmben. —
 Annakutána a lágyszivü kántor
 Egyet rántott a lajblija szélén,
 S kétségbeesett elszántsággal,
 Mint aki hidegfürdőt
 Éltében először használ,
 Oda rontott
 A szemérmetes Erzsókhöz.

HARMADIK ÉNEK.

Oh nagyon is jó szívü közönség.
 Különösen ti,
 Szép lyánykái hazámnak,
 Kiket annyira szeretek én,
 Hanem akiktől
 Nem nyerek egy makulányi szerelmet, —
 Ha szépen kérlek benneteket:
 Ugy-e nem fogtok haragudni reám,
 Hogy a helybeli lágyszivü kántornak
 Szerelenvallásától
 S a tánc kellő közepéből
 Drága figyelmeteket
 A templom tájékára csigázom?
 Hol a leleményes eszű fogoly
 Épen mostan ereszti
 Magát lefelé a harang kötélén,

Valamint leereszkedik a pók
Gyakorta szobám tetejéről
Saját fonalán.

És íme leért,
És kutyabaja.
A kötél ugyan azt akará,
Hogy hála fejében
Hagyná ott bőrét tenyerének ;
Hanem a hűséges bőr
Konokul így szólt a kötéhez :
«Én ugyan itten nem maradok,
Avagy ha maradnom kell,
Hát szinte maradjanak itt
Hús és csont testvéreim is.»
A kötél jó szíve megindult
E ritka bizonyságán
A szép testvérszeretetnek,
S lemonda kívánságáról.
Már este felé volt.
A nap gombóca piroslott,
Valamint a paprika
Vagy imint a spanyolviasz.
Oh te piros nap!
Mért vagy te piros?
Szégyen-e vagy harag az,
Mi arany sugáraidat
Megrezesíti,
Mint a bor az emberek orrát?
Nem szégyen, de nem is harag az,
Csak én tudom ennek okát,
Én, kit földöntúli ízék
Földöntúli ízékbe avattak.
Ez vésznek előjele,
Amely még ma lesujt a világra,
Miként a mészáros taglója lesujt
Az ökörnek szarva közé.
S nemcsak a nap hirdette a vészt,
A már közelállót ;

Az egész természet
 Elhagyta a régi kerékvágást.
 Két kutya, melyek előbb
 Ószinte barátságának
 Példái valának hosszú időktől,
 Most egymást marta dühödve
 Egy nyomorú juhbőr-darabért,
 Mit a mészárszéknek előtte találtak.
 S még száz ily példát zengene lantom,
 Melyek mind iszonyú pusztulást
 Jóslnak a földnek,
 De csak a legnevezetesebbet
 Közleni légyen elég :
 A lágyszivű kántornak felesége
 Ma nem ivott meg többet
 Egy messzely pálinkánál.
 Így állt a világ,
 Amidőn a szentegyházi fogoly
 Elereszté a mentő kötelet,
 S ekképen szóla magában :
 «Lenn volnék ...
 Hála a mennyek urának!
 Most egyenest a szemérmes Erzsókhoz.
 O szemérmes Erzsókom,
 Szívem műhelyének
 Örök árendása te! nemde
 Vársz epekedve reám?
 Valamint én várom a tiszteletestől
 Kontójának megfizetését,
 Melyért nála hetenként
 Kunyorálok hiába.
 Nem fogsz te sokáig várni reám ;
 A szerelem lesz sarkantyúm,
 Hozzád rohanok,
 Mint a malacok gazdasszonyaikhoz,
 Ha kukoricát csörgetnek.»

Még bé sem fejezé
 Költői beszédét,

S íme rohant a szemérmetes Erzsókhoz,
 Mint a malacok gazdasszonyaikhoz,
 Ha kukoricát csörgetnek.
 Amidőn megfogta kilincsét
 A kocsmai ajtónak :
 Ketyegett hó szíve erősen
 Üdv-kéjek gyönyörétől.
 Amint benyitott a terembe,
 A tánc még egyre dühöngött,
 S csak a béke barátja
 Bagarja vevé őt észre,
 S őszinte örömmel
 Idvezlette, kiáltván :
 «Jó napot, adj' isten,
 Fejenagy koma!»
 (Mert ő, a nagy férfiu volt ez,)
 «Jó napot, adj' isten ;
 Hát kelmed is eljött?»

Ezek voltak szavai
 Bagarja uramnak,
 A béke barátjának,
 De a széles tenyerű Fejenagy,
 A helység kalapácsa,
 A «jó napot adj' isten»-re
 Nem mondta : «fogadj' isten»,
 Nem mondott semmit,
 De nem is hallotta beszédét
 Bagarja komájának,
 Dehogy hallotta, dehogy! . . .
 Ó csak látott —
 Oh mért kellett látnia ekkor?
 Mért nem született vakon inkább?
 És átaljában mért született? . . .
 Ott látá térdepelésben
 A helybeli lágyszivü kántort
 A szemérmetes Erzsók
 Ötvenöt éves lábainál.
 E látványra szívét,

A tiszta szerelmü szivet,
 Pokolbeli kínnak
 Százharminchatezer bicskája
 Hasította keresztül,
 S fölgyújtá agyvelejét
 A haragnak cintmasinája legott.
 Mint prédához a macska,
 Zajtalan léptekkel
 S szeme égő szükével
 Sompolygott a lágyszivü kántor
 Háta mögé,
 Aki titokban
 Gyötrődő szive érzelmét
 Ekkép foglalta szavakba :
 «Szemérmetes Erzsók,
 Koronája az asszonyi nemnek,
 S kezelője a bornak
 S a pálinkának!
 Lesz-e engedelem számomra szivedben,
 Ha lelkem tartalmát
 Előtálatni merészlem? . . .
 De nekem már mindegy, akár van,
 Akár nincs engedelem számomra,
 Kimondom :
 Mi furja az oldalamat.
 Kimondom, igen,
 Nem holmi cikornya-beszéddel,
 De az érzés egyszerü hangján : —
 Keblem kápolnájában
 A hűséges szerelemnek
 Az örökéletnél
 Félrőffel hosszabb gyertyája lobog
 Szent lobogással.
 S éretted lobog az,
 O szemérmetes Erzsók!
 S ha meg nem koppantod
 A vizonszerelem koppantójával :
 El fog aludni,
 És vele el fog aludni

Életem is . . .
 Itt várom ítéletemet ;
 Most, rögtön, ezennel
 Mondja ki szűz ajakad :
 A reménység zöld koszorúja
 Ővedze-e homlokomat.
 Vagy a kétségbeesésnek
 Bunkósbotja
 Üssön agyon? . . . »
 «Én ütlek agyon . . .
 Én vagyok a kétségbeesés!»
 Szólt . . . nem! mennydörgött egy hang,
 A széles tenyerű Fejenagynak hangja ;
 S széles tenyerével megragadá
 A lágyszivű kántor gallérját,
 S fölemelte a térdepelésből,
 Hogy talpa sem érte a földet ;
 Aztán meg letevé,
 Hogy az orra is érte a földet.
 «Én ütlek agyon . . . »
 Folytatta tovább
 A széles tenyerű Fejenagy,
 «Én morzsolom össze
 Csontjaidat,
 Mint a malomkő
 A búzaszemet!
 Hogy mertél . . . de előbb
 Téged vonlak kérdőre, o Erzsók!
 Mondd meg nekem azt :
 A hűtlenségnek fekete posztaja
 Vagy az ártatlanságnak
 Patyolatlepedője takarja-e lelked?
 Oh, szólj nekem erre!»

A szemérmetes Erzsók
 Nem szóla reá,
 De tengervízszínü szemének
 Bájdús kifejezéséből
 Ezt silabizálta ki mennyei kéjjel

A széles tenyerű Fejenagy :
 «Oh széles tenyerű Fejenagy,
 Helységünk kalapácsa
 S csapra ütője szívem hordójának!
 Még kétkedel? ...
 Ártatlan vagyok én,
 Mint az izé ...»
 Érté e néma beszédet
 A helybeli lágy szívű kántornak
 Dühteljes dögönyözője,
 S engesztelve sohajtott :
 «Lelkem lelke, bocsáss meg,
 Hogy kételkedni merék
 Hűséged acél láncának
 Állhatatosságában. —
 Most pedig, oh kántor!
 Téged veszlek elő ;
 Készülj a meglakolásra —
 Rémséges leszen az,
 Valamint rémséges a bűn,
 Mit elkövetél.
 Példádon okúljanak a késő unokák,
 Hogy kell csábítani az ártatlanságot,
 Hogy kell konkolyt hinteni
 Két szerető szívnek
 Tisztabuzája közé!»

Miután a nyelve megállott,
 Két keze kezdett mozgni
 A széles tenyerű Fejenagynak :
 A helybeli lágy szívű kántort
 Ugy ütögette a földhöz,
 Mint a gyertyát mártani szokták.
 A helybeli lágy szívű kántor
 El kezdett bögni, amint még
 Nem bögött soha
 Sem temetéseknél,
 Sem a soksípú orgona mellett.
 Bögése zavarnak

Lett okozója
 A mulatók közt.
 Megbomlott a tánc ;
 A kancsal hegedős,
 A félszemű cimbalmos
 S a bögő sánta huzója
 Feledte tovább hallatni
 Hangszere égi zenéjét.
 A nép oda csődült,
 Karéjt képezve, holottan
 A széles tenyerű Fejenagy
 Példát ada a késő unokáknak,
 Hogy kell csábítani az ártatlanságot,
 S hogy kell konkolyt hinteni
 Két szerető szívnek
 Tisztabuzája közé.
 A helybéli lágyszivű kántor
 Bögései közben
 Ily szókkal esengett
 A helység kalapácsához :
 «Csak addig várjon, amíg
 Egy szócskát, egy kicsi szócskát mondok —
 Aztán verjen kelmed agyon,
 Ha jónak látja.»
 A széles tenyerű Fejenagy,
 Ki már belefáradt
 A példaadásnak kedvéérti
 Földhözütésbe,
 Ezeket szuszogá :
 «Beszéljen, kántor uram!
 Mentse magát,
 Meghallgatom én az okos szót
 Minden időben . . .
 Mentse magát.»
 S a helybeli lágyszivű kántor
 Így mentette magát,
 Heverve a földön :
 «Bűnös vagyok egy részt,
 Nem tagadom,

Mert megszeretém
 Lángzó szerelemmel
 A szemérmetes Erzsókot . . .
 De tehettem-e róla?
 Oh a szerelem
 Nem oly portéka, amelytől
 Elzárni lehetne a szívet ;
 Tündéri madár ez, amelynek
 Ajtó sem kell, hogy a szívbe röpjön,
 Mint bölcsen tudhatja kegyelmed. —
 De szerelmemet én
 Titkoltam volna örökké,
 Elvittem volna magammal
 A más életbe, ahol tán
 Nincsen is élet —
 Ha nem veszi észre Harangláb.
 Ő észrevevé,
 S bujtotta tüzem,
 Mi okért, mi okért nem?
 Arról nincs tudomásom.
 Ő volt, ki, midőn ma
 Az istentisztelet alkalmával
 Kegyelmed az álomnak karjába hajolt,
 Ezt javasolta nekem :
 Zárjuk kelmedre az ajtót,
 S így zárva levén,
 Mi baj nélkül tehetem
 Hódításaimat
 A szemérmetes Erzsóknál . . .
 S én balga szavát fogadám ! »
 Mindezeket mondá
 A helybeli lágyszívű kántor
 A megbánásnak örömtelen hangján.

Mint megfordúl a rézkakas
 A templom tetején,
 Ha más tájról kezd fúni a szél,
 Úgy vett más fordulatot
 A széles tenyerű Fejenagynak

Lelke, s irányt,
 Mikor e szók érinték füle dobját.
 «Mit szól kend erre, Harangláb?»
 Voltak szavai,
 S nem szeliden mondott szavai,
 «Igazolja magát kend,
 Vagy akkép vágom fültövön,
 Hogy azonnal megsiketül bele.»

Oda áll a Harangláb,
 A fondor lelkületü egyházfi,
 S rendületlen nézve szemébe
 A széles tenyerű Fejenagynak,
 Ily bátor szókra fakadt :

«Igazolni fogom magamat,
 Nem, mintha remegnék
 A kend fenyegetéseitől.
 Jobban felkösse gatyáját,
 Akitől meg kelljen ijednem . . .
 Érti-e kend ezt? —
 Mind igaz, amit kántor uram szolt,
 Aki, úgy melleleg mondva,
 Gyáva, haszontalan ember,
 Hogy oly pimaszúl rám vallott. —
 Én bujtogatám őt,
 Hogy csapja el a kelmed keziről
 A szemérmetes Erzsókot,
 Mert én kendet utálok,
 Mint a kukorica-gölődint.»

«Ugyan úgy-e?»

«Biz úgy ám!»

«Hát kend azt gondolja talán,
 Hogy én kendet szeretem
 Avval a macskapofájával?»

«Micsodával?»

«Avval a macskapofájával!»

«Macskapofámmal?

«Hát te, te süldisznó!

Aki kovácsnak tartja magát,

Pedig holmi cigánytól

Tanulta meg a kalapálást . . .»

«Hát még mesterségemet is

Gyalázni mered?

Te hitvány templomegér . . .

No megállj! majd megkalapállak.»

S úgy megütötte

Öklének buzogányával

A fondor lelkületű egyházfinak orrát,

Hogy vére kibuggyant.

Erre Harangláb

Ügyesen leütötte fejről a kucsmát,

Megkapta hajának fürtözetét,

S oly istenesen kezdte cibálni,

Mint a harang-kötelet.

Ez iszonyú látvány

Megragadá gyöngéd idegét

A szemérmetes Erzsóknak,

S a szegényke

Ájulat örvényébe bukott.

Bagarja, a béke barátja,

Fölmelete szelíden,

S ápolva tevé őt

Az ágy párnái közé.

Élettelenül feküvék ott,

Mint a lepuskázott vadlúd

A tó közepén. —

De most jön a haddelhadd!

Amidőn a vitéz Csepü Palkó,
 A tiszteletes két pej csikájának
 Jó kedvű abrakolója,
 Látá, hogy komolyabb kezd lenni
 A dolog fordúlata :
 Fejenagnál terme serényen,
 S magát frigyestársának ajánlá.
 Őt kedves kötelek csatolák
 A széles tenyerű Fejenagyhoz :
 Nála tanulá tudnillik
 A kovács-mesterséget
 Valami két hétig. —
 Hanem ekkor eleblábolt,
 Mert nem volt hajlama a mesterséghez.
 Vakarta i'kább a lovat,
 Semmint patkolta.
 De azért kedveltje maradt
 A széles tenyerű Fejenagy,
 S neki most is «mester uram» volt.

«Mester uram!»
 Kurjanta vitéz Csepü Palkó,
 A tiszteletes két pej csikájának
 Jó kedvű abrakolója,
 «Ne féljen semmit, mester uram,
 Itt vagyok én is.»
 S ezzel neki ugrék
 A fondor lelkületű egyházfinak,
 Hátán termett, s kezdte püfölni,
 Nem bírta Harangláb
 Csepü Palkónak terhét,
 És összerogyott,
 De véle rogyott
 A helység kalapácsa is,
 Mivel üstöke mindig
 Marka között volt még.
 Nagyszerű volt ez esés!
 Így hullnak alá a kövek
 A romladozó várak tetejéről

A völgy mélységébe.
 A tusázókhoz több forró vérü legény
 Csatlakozék,
 Két pártra szakadva.
 S lett rúgás, harapás,
 Fej-betörés, vérontás és a többi.

A lyányzók pedig elvonulának
 A kocsmateremből,
 Mint elvonul a napnak sugara,
 Ha zivatar támad.
 S elkotródott a lyányok után
 A béke barátja Bagarja.

NEGYEDIK ÉNEK.

Merre, Bagarja uram,
 Test-épületének
 Élő-oszlopain,
 Oh merre szalad kend
 Gyors szaladással,
 Mint a kugli-golyóbis?
 Hát férfiakhoz illik
 Megfutamodni a harci veszélytől?
 Lemondani a csatabajnak
 Hősi jutalmáról,
 A dicsőség tölgyfakoszorújáról?

Ne kárhoztassuk a jámbort!
 A gondviselésnek
 Választott embere ő,
 Ki elhárítani termett
 A végpusztulást falujáról.
 Avvagy ha nem ekképen cselekednék,
 Mért híná őt a világ
 A béke barátjának?

Ő e nevezetnek megfelelőleg
 Intéze tette irányát,

S könnyű inakkal iramlott
 Az öregbírói lakáshoz,
 Amelynek előtt
 Méltóságosan állott
 A kaloda.

Bagarja, a béke barátja,
 Alva találta
 A kevés szavu bírót,
 A bölcs aggastyánt.
 Ottan feküvék ez
 Testének egész hosszában
 A pamlagon . . .
 Azaz a fapadon.
 Párnául ködmöne szolgált,
 Az öregebbik,
 Mert az ujat kímélnie kellett. —
 Bagarja uram
 Megdöfte az oldalbordáját,
 Hogy az álom sűrű kódét
 Szétoszlassa szeméről.
 De korán sem volt ez
 Oly könnyű munka, minőnek
 Első látásra talán
 Gondolja az ember.
 Soká bajlódék véle Bagarja,
 Míg fölnyílt az egyik szeme nagy nehezen,
 S lelki nyugodtsággal kérdezte :

«Mi baj?»

«Baj van, bíró uram, és nagy baj!
 Csak talpra, de gyorsan,
 Ha azt nem akarja,
 Hogy vége legyen helységünknek,
 Vége örökre!
 Kiütött a háboru, és dúl.
 A szemérmetes Erzsók
 Csapszéke lőn a csatatér.

Az egész falu népe
 Egymást kaszabolja,
 Hogy nézni iszony.
 Potyognak az emberek,
 Mint a legyek őszi időben.
 A föld a kifutott vértől
 Olyan, mint a vörös posztó.
 Az enyészet gyászlobogója
 Leng a szomorú csatatéren.
 Tápázkodják föl, bíró uram,
 És menjünk szaporán!
 Mert csak bíró uram az,
 Ki követ gördíteni képes
 A rohanó romlásnak elébe.»

Így végzé a csata festését
 A béke barátja Bagarja.
 A kevés szavu bíró,
 A bölcs aggastyán,
 Fölnyitva szemének másodikát is,
 E kérdést látá szükségesnek :
 «Hát menjünk?»

«Pedig tüstént!» volt a felelet.

«Nem bánom», szóla szokott nyugalommal
 A bölcs aggastyán,
 S miután új ködmöne rajt' volt,
 És botja kezében :
 Utnak eredtek. —
 Szomszéd volt a kevés szavu bíróhoz
 A hivatalában pontos kis-bíró.
 Beszóltnak ehhez az ablakon által,
 És mondá : jőne velők.
 S szót fogadott a hivatalában
 Pontos kis-bíró,
 Bár nem nagy örömmel,
 Mert legszebb kedvtöltésében zavarák :
 Épen feleségét verte.

Mikor a kántorlak elébe jutottak,
 Az amazontermészetű Márta
 Szomszédnéjával
 Akkor végzette pörét.
 Mely onnan eredt,
 Hogy a rosszlelkű szomszédné
 Egy tyúkját agyonütötte,
 Mert ez mindig az ő csirkéi közé járt,
 S elette előlök az árpát.

Képzelní lehet,
 Hogy mekkora volt dühödése
 Az amazontermészetű Mártának
 Hallatlan kára miatt ;
 De azt már képzelní lehetlen,
 Hogy mekkora lett dühödése,
 Amidőn a béke barátja
 Tudtára adá férjének csínját.
 Szólni akart,
 De a szó elakadt géégéjén.
 Szeme vérszinű lett
 S arcúlata kék,
 És reszkete minden tagja,
 Valamint a kocsonnya.
 Szétnézett vizsga tekintettel,
 Mellette hevert egy seprő-nyél,
 Azt fölragadá,
 S bőszyűlve kiálta : «Utánam!»

Amidőn a kevés szavú bíró,
 A béke barátja Bagarja,
 A hivatalában pontos kis-bíró
 S az amazontermészetű Márta
 Elértenek a csatahelyre :
 Iszonyú vala a látvány látása,
 Amelyet láttak.
 A harc járta javában.
 A béke barátja Bagarja
 Nem füllentett, mikor azt mondá

A kevés szavu bírónak,
 Hogy az enyészet gyászlobogója
 Leng a szomorú csatatéren.
 Úgy volt egy betüig!
 A kemence — ahonnan
 A kancsal hegedős,
 A félszemü cimbalmos
 S a bőgő sánta huzója
 Az ifjúságot táncra vidítá
 Hurjai bájos pengésével, —
 A kemence bezúzva
 Úgy mered a levegőbe,
 Mint valami sziklai vár
 A tatárjárásnak utána.
 Tört asztalnak s tört poharaknak
 Romjai lepték
 A véráztatta szobát,
 S a vérnek közepette
 Búsongva tűnődött
 Egy leharapott fül.

Az amazontermészetü Márta
 Hős elszántsággal törte magát át
 A vívó tömegben,
 Mígnem férjére talált,
 Ki egy szögletbe vonultan,
 Kínjában most is nyögve, kuncorgott.

Oh Hamlet! mi volt ijedésed,
 Mikoron megláttad atyád lelkét,
 Ahhoz képest, amint megijedt
 A helybeli lágyszivü kántor
 Feleségének látásán?
 Egy fél-ép asztal alá bújt,
 S kezeit könyörögve kinyujtá
 Az amazontermészetü Mártához.
 De ez nem könyörült.
 Megfogta egyik lábszárát,
 S kihúzta az asztal alól,

És addig döngette, amíg csak
 A seprő-nyélben tartott.
 Aztán ott ragadá meg haját,
 Ahol legjobban fáj,
 És elhurcolta magával,
 Mint a zsidó a lóbőrt ;
 S ekkép vigasztalta : «Jerünk csak,
 Itt a világ szeme láttán
 Nem akarlak csúffá tenni . . . de otthonn
 Majd megkapod a magadét!»
 S miután ura volt mindenha szavának
 Az amazontermészetű Márta :
 Hinni lehet, hogy most sem szegte meg azt.

Azalatt a kevés szavu bíró,
 A bölcs aggastyán,
 Nem ékesszólásánál,
 De tekintélyénél fogva
 Lecsillapítá a harcnak fergetegét.
 A vérontásnak idője lejárt.
 Meghunnyáskodtak a küzdők,
 Mint a marakodó ebek,
 Amikor gazdájok előjön,
 S rájuk bögi : «Kimenj!»
 A háboru közkatonái
 Elsompolyodának.
 A fondor lelkületű egyházfi
 S a helység kalapácsa
 Bírói parancsra előállt,
 S mindkettő fölterjesztette ügyét.
 A kevés szavu bíró,
 A bölcs aggastyán,
 Megdorgálta keményen
 A fondor lelkületű egyházfit —
 S a helység kalapácsát,
 Mint kezdőjét a csatának,
 A hivatalában
 Pontos kis-bíró által
 Kalodába csukatta.

Ott nyögi most fájdalmát hősünk
 A kalodában,
 S csak azzal vigasztalja magát,
 Hogy elleneit megverte vitézül,
 S ha innen az isten megszabadítja,
 Megkéri azonnal
 A szemérmetes Erzsókot.

*

Te pedig lantomnak húrja, pihenj!
 Nagy volt a munka, s bevégzéd
 Emberül e munkát.

Én is pihenek
 Babéraimon,
 Miket a hírnek mezején
 Borzas fómre kaszáltam.

Mostan akár ma megássa
 Gödrömet a sírásó,
 Bánom is én!
 Azért én élni fogok,
 Míg a világnak
 Szappanbuboréka
 Szét nem pattan.

Pislogni fog hír inécse siromnak
 Koszorús halmán,
 Mint éjjel a macska szeme.

Eljő az irígység
 Letépni babérait . . . de hiába!
 Nem fogja elérni;
 Magasan függendnek azok,
 Mint Zöld Marci.

S ha sötét zsákjába dugand
 A feledés:
 Fölhasogatja sötét zsákját
 A halhatatlanságnak fényes borotvája.

MUTATÓ TÁBLA,

mely azt mutatja, hogy az

I. ÉNEKBEN

fölébred álmából egy fogoly, s szabadságot tervez — azonban az nincs megénekelve : hogy ki legyen ezen szabadságot tervező, álmából fölébredt fogoly? csupán azért, hogy később a meglepetés annál meglepőbb legyen. — A

II. ÉNEKBEN

már több foglaltatik : kié a helység leglátogatottabb kocsmája? mily ékes e kocsmá birtokosnéja? miben sántikál a kántor? ki buzdítja merényének végbevételére? sat. — A

III. ÉNEKBEN

megszabadul a fogoly, s börtönéből a kocsmába megy; s a mily szörnyű dolgokat lát : oly szörnyű dolgokat cselekszik. Itt már az is orrára köttetik a nyájas olvasónak, hogy a fogoly nem más, mint a költemény hőse. — A

IV. ÉNEKBEN

a szörnyű dolgok véget érnek, s a költemény hőse szörnyű véget ér.

(1844.)

JÁNOS VITÉZ.

I.

Tüzesen süt le a nyári nap sugára
Az ég tetejéről a juhászbojtárra.
Fölösleges dolog, sütnie oly nagyon,
A juhásznak úgy is nagy melege nagyon.

Szerelem tüze ég fiatal szívében,
Ugy legelteti a nyájt a faluvéken,
Faluvéken nyája míg szerte legelész,
Ő addig subáján a fűben heverész.

Tenger virág nyílik tarkán körülötte,
De ő a virágra szemét nem vetette ;
Egy kőhajtásnyira foly tőle a patak,
Bámuló szemei oda tapadtanak.

De nem ám a patak csillámló habjára,
Hanem a patakban egy szőke kis lányra,
A szőke kis lánynak karcsu termetére,
Szép hosszú hajára, gömbölyű keblére.

Kis leány szoknyája térdig föl van hajtva,
Mivelhogy ruhákat mos a fris patakba' ;
Kilátszik a vízből szép térdecskéje
Kukorica Jancsi gyönyörűségére.

Mert a pázsit fölött heverésző juhász
Kukorica Jancsi, ki is lehetne más?
Ki pedig a vízben a ruhát tisztázza,
Iluska az, Jancsi szívének gyöngyháza.

«Szivemnek gyöngyháza, lelkem Iluskája!»
 Kukorica Jancsi így szólott hozzája :
 «Pillants ide, hiszen ezen a világon
 Csak te vagy énnekem minden mulatságom.

Vesd reám sugarát kökényszemeidnek,
 Gyere ki a vizből, hadd öleljelek meg ;
 Gyere ki a partra csak egy pillanatra,
 Rá csókolom lelkem piros ajakadra!»

«Tudod, Jancsi szivem, örömetst kimennék,
 Ha a mosással oly igen nem sietnék ;
 Sietek, mert máskép velem rosszul bánnak,
 Mostoha gyermeke vagyok én anyámnak.»

Ezeket mondotta szőke szép Iluska,
 S a ruhákat egyre nagy serényen mosta.
 De a juhászbojtár fölkel subájáról,
 Közelebb megy hozzá, s csalogatva így szól :

«Gyere ki, galambom! gyere ki, gerlicém!
 A csókot, ölelést mingyárt elvégzem én ;
 Aztán a mostohád sincs itt a közelben,
 Ne hagyd, hogy szeretőd halálra epedjen.»

Kicsalta a leányt édes beszédével,
 Átfogta derekát mind a két kezével,
 Megcsókolta száját nem egyszer, sem százszor,
 Ki mindeneket tud : az tudja csak, hányszor.

II.

Az idő akközben haladott sietve,
 A patak habjain piroslott az este.
 Dúlt-fúlt Iluskának gonosz mostohája :
 Hol marad, hol lehet oly soká leánya?

A rossz vén mostoha ekkép gondolkodott ;
 Követték ezek a szók a gondolatot :
 (S nem mondhatni, hogy jó kedvvel ejtette ki),
 «Megnézem, mit csinál? ha henyél : jaj neki!»

Jaj neked, Iluska, szegény árva kis lány!
 Háta mögött van már a dühös boszorkány ;
 Nagy szája megnyílik, tüdeje kitágul,
 S ily módon riaszt föl szerelem álmából :

«Becstelen teremtés! gyalázatos pára!
 Ilyet mersz te tenni világnak csúfjára?
 Lopod a napot, és istentelenkedel . . .
 Nézze meg az ember . . . hogy tüstént vigyen el» —

«Hanem most már elég, hallja-e kend, anyjuk?
 Fogja be a száját, vagy majd betapasztjuk.
 Ugy merje kend Ilust egy szóval bántani,
 Hogy kihullanak még meglevő fogai.»

Reszkető kedvese védelmezésére
 Ekkép fakadt ki a nyáj bátor őrzője ;
 Azután haragos szemmel fenyegetve
 Az elmondottakhoz e szavakat tette :

«Ha nem akarja, hogy felgyujtsam a házát,
 Meg ne illesse kend ezt a szegény árvát.
 Úgy is töri magát, dolgozik eleget,
 És még sem kap száraz kenyérnél egyebet.

Most eredj, Iluskám. Megvan még a nyelved,
 Hogy elpanaszold, ha rosszúl bánik veled. —
 S kend ne akadjon fönn azon, mit más csinál,
 Hisz kend sem volt jobb a deákné vásznánál.»

Kukorica Jancsi fölkapta subáját,
 S sebes lépésekkel ment keresni nyáját,
 Nagy megszeppenéssel most vette csak észre,
 Hogy imitt-amott van egy-kettő belőle.

III.

A nap akkor már a földet érintette,
Mikor Jancsi a nyájt félig összeszedte :
Nem tudja, hol lehet annak másik fele :
Tolvaj-e vagy farkas, ami elment vele?

Akárhová lett az, csakhogymár oda van ;
Búsulás, keresés, minden haszontalan.
Most hát mihez fogjon? neki szánva magát
Haza felé hajtja a megmaradt farkát.

«Majd lesz neked, Jancsi . . . no hiszen lesz neked!»
Szomorún kullogva gondolta ezeket,
«Gazd'uramnak úgy is rossz a csillagzatja,
Hát még! . . . de legyen meg Isten akaratja.»

Ezt gondolta, többet nem is gondolhatott ;
Mert ekkor a nyájjal elérte a kaput.
Kapu előtt állt az indulatos gazda,
Szokás szerint a nyájt olvasni akarta.

«Soh'se olvassa biz' azt kelmed, gazd'uram!
Mi tagadás benne? igen nagy híja van ;
Szánom, bánom, de már nem tehetek róla»,
Kukorica Jancsi a szavakat szólta.

Gazdája meg ezt a feleletet adta,
S megkapta bajsát és egyet pödrött rajta :
«Ne bolondozz, Jancsi, a tréfát nem értem ;
Amíg jól van dolgod, föl ne gerjeszd mérgem».

Kisült, hogy koránsem tréfaság a beszéd,
Jancsi gazdájának majd elvette eszét ;
Jancsi gazdája bög, mint ki megbőszült :
«Vasvillát, vasvillát! . . . hadd szúrjam keresztül.

Jaj, a zshivány! jaj, az akasztani való!
 Hogy ássa ki mind a két szemét a holló! . . .
 Ezért tartottalak? ezért etettelek?
 Soha se kerül ki a hóhérkötelet.

Elpusztulj előlem, többé ne lássalak!
 Jancsi gazdájából így dőltek a szavak;
 Fölkapott hirtelen egy petrencés rudat,
 A petrencés ruddal Jancsi után szaladt.

Kukorica Jancsi elfutott előle,
 De koránsem azért, mintha talán félne,
 Markos legény volt ő, husz legényen kitett,
 Noha nem érte még meg huszszor a telet.

Csak azért futott, mert világosan látta,
 Hogy méltán haragszik oly nagyon gazdája;
 S ha ütlegre kerül a dolog, azt verje,
 Ki félig apja volt, ki őt fölnevelte?

Futott, míg a szuszból gazdája kifogyott;
 Azután ballagott, megállt, meg ballagott
 Jobbra is, balra is; s mind evvel mit akar?
 Nem tudta, mert nagy volt fejében a zavar.

IV.

Mikorra a patak vize tükörré lett,
 Melybe ezer csillag ragyogása nézett:
 Jancsi Iluskáék kertje alatt vala;
 Maga sem tudta, hogy mikép jutott oda.

Megállt, elővette kedves furulyáját,
 Kezdte rajta fújni legbúsabb nótáját;
 A harmat, mely ekkor ellepett fűt, bokort,
 Tán a szánakozó csillagok könnye volt.

Iluska már alutt. A pítvar eleje
Volt nyár idejében rendes fekvőhelye.
Fekvőhelyéről a jól ismert nótára
Fölkelt, lesietett Jancsi látására.

Jancsinak látása nem esett kedvére,
Mert megijedt tőle, s ily szót csalt nyelvére :
«Jancsi lelkem, mi lelt? mért vagy oly halovány,
Mint az elfogyó hold bús őszi éjszakán?»

«Hejh, Iluskám! hogyne volnék én halovány,
Mikor szép orcádat utószor látom tán . . .»
«Jancsikám, látásod úgy is megrémített ;
Hagyd el, az istenért, az ilyen beszédet!»

«Utószor látlak én, szivem szép tavasza!
Utószor szólt itten furulyám panasza ;
Utószor ölellek, utószor csókollak,
Örökre elmegyek, örökre itt hagylak!»

Most a boldogtalan mindent elbeszélé,
Rá borúlt zokogó kedvese keblére,
Rá borúlt, ölelte, de képpel elfordult :
Ne lássa a leány, hogy könnye kicsordult.

«Most hát, szép Iluskám! most hát, édes rózsám!
Az isten áldjon meg, gondolj néha reám.
Ha látsz száraz kórót szélvészttől kergetve,
Bujdosó szeretőd jusson majd eszedbe.»

«Most hát, Jancsi lelkem, eredj, ha menned kell!
A jó isten legyen minden lépéseddel.
Ha látsz tört virágot útközépre vetve,
Hervadó szeretőd jusson majd eszedbe.»

Elváltak egymástól, mint ágtól a levél ;
Mindkettejük szive lett pusztá, hideg tél.
Könnyeit Iluska hullatta nagy számmal,
Jancsi letörölte inge bő ujjával.

Indult, nem nézte egy szemmel sem, hol az út?
 Neki ugyanis mindegy volt, akárhova jut.
 Füttyörésztek pásztorgyermekek mellette,
 Kolompolt a gulya . . . ő észre sem vette.

A falu messzire volt már háta megett,
 Nem látta lobogni a pásztortüzeket ;
 Mikor utójára megállt s visszanézett,
 A torony bámult rá, mint sötét kísértet.

Ha ekkor mellette lett volna valaki,
 Hallotta volna őt nagyot sóhajtani ;
 A levegőget daruk hasították,
 Magasan röpültek, azok sem hallották.

Ballagott, ballagott a halk éjszakában,
 Csak nehéz subája suhogott nyakában ;
 Ő ugyan subáját gondolta nehéznek,
 Pedig a szive volt oly nehéz szegénynek.

V.

Mikor a nap fölkelte s a holdat elküldte,
 A puszta, mint tenger, feküdt körülötte ;
 A nap fölkelésétől a nap nyészéig
 Egyenes rónaság nyujtózkodott végig.

Nem volt virág, nem volt fa, nem volt bokor ott,
 A harmat apró gyér füveken csillogott ;
 Oldalvást a napnak első sugarára
 Fölpiroslott egy tó ; környékezte káka.

A tónak szélénél a káka közepett
 Egy hosszú nyakú gém eledelt keresett,
 És a tó közepén gyors halászmadarak
 Hosszu szárnyaikkal le s föl szállongtanak.

Jancsi csak ballagott sötét árnyékával
 S elméjének sötét gondolkozásával ;
 Az egész pusztában széjjelsütött a nap,
 De az ő szívében éjek éje maradt.

Mikor a nap elért az ég tetejére,
 Eszébe jutott, hogy falatozni kéne,
 Tegnap ilyen tájban evett utójára —
 Meg alig is bírta már a lankadó lába.

Letelepült, elővette tarisznyáját,
 Megette maradék kevés szalonnáját.
 Nézte őt a kék ég, a fényes nap . . . alább
 Ragyogó szemével a tündér délibáb.

A kis ebéd neki jó izüen esett,
 Megszomjazott rá, a tóhoz közeledett,
 Kalapjának bele mártá karimáját,
 Ekkép enyhítette égő szomjuságát.

A tónak partjáról nem távozott messze :
 Az álom szemének pilláját ellepte ;
 Vakandokturásra bocsátotta fejét,
 Hogy visszanyerhesse elfogyott erejét.

Az álom őt oda vitte, ahonnan jött,
 Iluskája pihent hű karjai között,
 Mikor a kis leányt csókolni akarta,
 Hatalmas mennydörgés álmát elzavarta.

Szétnézett a puszta hosszában, széltében,
 Nagy égi háború volt keletkezőben.
 Oly hamar támadott az égi háború,
 Mily hamar Jancsinak sorsa lett szomorú.

A világ sötétbe öltözködött vala,
 Szörnyen zengett az ég, hullt az istennyila ;
 Végtére megnyílt a felhők csatornája,
 S a tó vize sűrű buborékot hánya.

Jó hosszú botjára Jancsi támaszkodott,
 Lekonyította a karimás kalapot,
 Nagy szőrű subáját meg kifordította,
 Úgy tekintett bele a vad zivatarba.

De a vihar ami hamar keletkezett,
 Oly hamar is hagyta el megint az eget.
 Megindult a felhő könnyű szélnek szárnyán,
 Ragyogott keleten a tarka szivárvány.

Subájáról Jancsi lerázta a vizet,
 Miután lerázta, újra utnak eredt.
 Mikor a nap leszállt pihenni ágyába,
 Kukorica Jancsit még vitte két lába.

Vitte őt két lába erdő közepébe,
 Sűrű zöld erdőnek sötét közepébe,
 Ott őt köszöntötte holló károgása,
 Mely épen egy esett vadnak szemét ásta.

Sem erdő, sem holló őt nem háborgatván,
 Kukorica Jancsi ment a maga útján ;
 Erdő közepében sötét ösvényére
 Leküldte világát a hold sárga fénye.

VI.

Az idő járása éjfél lehetett már,
 Mikor szemébe tűnt egy pislogó sugár.
 Amint közelebb ért, látta, hogy ez a fény
 Ablakból világít az erdő legmélyén.

Jancsi e látványra ekkép okoskodék :
 «Ez a világ aligha csárdában nem ég ;
 Bizonyára úgy lesz — hál' a jó istennek!
 Bémegyek az éjre, benne megpihenek.»

Csalatkozott Jancsi, mert az nem volt csárda,
 Hanem volt tizenkét zsványok tanyája,
 Nem állott üresen a ház, a zsványok
 Mind a tizenketten odabenn valának.

Éjszaka, zsványok, csákányok, pisztolyok ...
 Ha jól megfontoljuk, ez nem tréfadolog ;
 De az én Jancsimnak helyén állt a szíve,
 Azért is közéjük nagy bátran belépe.

«Adjon az úristen szerencsés jó estét!»
 Mondott nekik Jancsi ilyen megköszöntést ;
 Erre a zsványok fegyverhez kapának,
 Jancsinak rohantak, s szólt a kapitányok :

«Szerencsétlenségnek embere, ki vagy te?
 Hogy lábadat mered tenni e küszöbre.
 Vannak-e szüleid? van-e feleséged?
 Akármid van, nem fog többé látni téged.»

Jancsinak sem szíve nem vert sebesebben
 E szókra, sem nem lett haloványabb színben ;
 A zsványkapitány fenyegetésire
 Meg nem ijedt hangon ily módon felele :

«Akinék életét van miért félteni,
 Ha e tájt kerüli, nagyon bölcsen teszi.
 Nekem nem kedves az élet, hát közétek,
 Bárkik vagytok, egész bátorsággal lépek.

Azért, ha úgy tetszik, hagyjatok életben,
 Hagyjatok ez éjjel itten megpihennem ;
 Ha nem akarjátok ezt : üssetek agyon,
 Hitvány életemet védeni nem fogom.»

Ezt mondta, nyugodtan a jövődöt várva,
 A tizenkét zsvány csodálkozására.
 A kapitány ilyen szókat váltott vele :
 «Egyet mondok, öcsém, kettő lesz belőle ;

Te derék legény vagy, azt a bátor szented!
 Téged az isten is zsványynak teremtet.
 Éltedet megveted, a halált nem féled...
 Te kellesz mi nekünk... kezét csapunk véled!

Rablás, fosztogatás, ölés nekünk tréfa,
 E derék tréfának díja gazdag préda.
 Ez a hordó ezüst, ez meg arany, látod?...
 Nos hát elfogadod a cimboraságot?»

Furcsa dolgok jártak Jancsi elméjében,
 S tettetett jó kedvvel szólt ilyenénképen :
 «Cimborátok vagyok, itt a kezem rája!
 Rút életemnek ez a legszebb órája.»

«No, hogy még szebb legyen», felelt a kapitány,
 «Lássunk, embereim, az áldomás után ;
 Papok pincéjéből van jó borunk elég,
 Nézzük meg a kancsók mélységes fenekét!»

S a kancsók mélységes fenekére néztek,
 S lett eltemetése fejökben az észnek ;
 Maga volt csak Jancsi, ki mértéket tartott,
 Kinálgatták, de ő aprókat kortyantott.

Álmot hozott a bor latrok pillájára...
 Jancsinak sem kellett több, ő csak ezt várta.
 Mikor a zsványok jobbra, balra döltek,
 Jancsi a beszédet ilyformán kezdé meg :

«Jó éjszakát!... nem kelt föl titeket sem más,
 Majd csak az itéletnap i trombitálás!
 Élete gyertyáját soknak eloltátok,
 Küldök én örökös éjszakát reátok.

Most a kincses kádhoz! megtöltöm tarisznyám,
 Haza viszem neked, szerelmes Iluskám!
 Cudar mostohádnak nem léssz többé rabja,
 Feleségül veszlek... isten is akarja.

Házat építtetek a falu közepén,
Ékes menyecskének oda vezetlek én ;
Ottan éldegélünk mi ketten boldogan,
Mint Ádám és Éva a paradicsomban . . .

Istenem, teremtőm! mit beszélek én itt?
Zsiványoknak vigyem el átkozott pénzt?
Tán minden darabhoz vérfoltok ragadtak,
S én ilyen kincsekkel legyek boldog, gazdag?

Hozzájok sem nyúlok . . . azt én nem tehetem,
Nincs elromolva a lelkiisméremem. —
Édes szép Iluskám, csak viseld terhedet,
Bízd a jó istenre árva életedet!»

Mikor elvégezte Jancsi a beszédet,
Az égő gyertyával a házból kilépett,
Meggyújtá födelét mind a négy szögleten,
Elharapózott a mérges láng sebesen.

Egy láng lett a födél szempillantás alatt,
A láng piros nyelve az ég felé szaladt.
Feketévé vált a tisztakék égi bolt,
Elhaloványodott a teljes fényű hold.

A szokatlan világ amint elterjedett,
Fölriasztotta a baglyot, bőregeret ;
Kiterjesztett szárnyok sebes suhogása
A falombozatok nyugalmaát fölrázta.

A föltámadó nap legelső sugára
Lesütött a háznak füstölgő romjára,
Pusztult ablakán át benézett a házba,
Ott a haramjának csontvázait látta.

VII.

Jancsi már hetedhét országon túl jára,
Nem is igen gondolt a zshiványtanyára ;
Egyszerre valami csillámlott előtte,
Hát sugarát a nap fegyverekre lőtte.

Katonák jövének, gyönyörű huszárok,
A nap fénye ezek fegyverén csillámlott ;
Alattok a lovak tomboltak, prüsszögtek,
Kényesen rázták szép sörényes fejüket :

Mikor őket Jancsi közeledni látta,
Alig fért meg szíve a baloldalába',
Mert így gondolkodott : «Ha befogadnának,
Be örömetst mennék én is katonának!»

Amint a katonák közelébe értek,
Ily szavát hallotta Jancsi a vezérnek :
«Vigyázz, földi! bizony rá lépsz a fejedre . . .
Mi ördögért vagy úgy a búnak eredve?»

Jancsi pedig szólt fohászkodva nagyot :
«Én a kerek világ bujdosója vagyok ;
Ha kegyelmetekkel egy sorban lehetnék,
A ragyogó nappal farkasszemet néznék.»

Szólt megint a vezér : «Jól meggondold, földi!
Nem mulatni megyünk, megyünk öldökölni.
Rá rontott a török a francia népre ;
Franciáknak megyünk mi segedelmére.»

«Hát hisz akkor én meg még jobban szeretném,
Ha magamat lóra, nyeregbe vethetném ;
Mert ha én nem ölök, engem öl meg bú —
Nagyon kívánt dolog nekem a háború.

Igaz, hogy eddig csak szamarat ismértem,
Mivelhogy juhászság volt a mesterségem.
De magyar vagyok, s a magyar lóra termett,
Magyarnak teremt az isten lovat, nyerget.»

Sokat mondott Jancsi megeredt nyelvével,
De még többet mondott sugárzó szemével ;
Nagyon természetes hát, hogy a vezérnek
Megtetszett, és be is vette közlegénynek.

Cifra beszéd kéne azt elősorolni,
A vörös nadrágban mit érezett Jancsi,
Mit érezett, mikor a mentét fölkapta,
S villogó kardját a napnak megmutatta.

Csillagokat rúgott szilaj paripája,
Mikor Jancsi magát fölvetette rája,
De ő keményen ült rajta, mint a cövek,
A földindulás sem rázhatta volna meg.

Bámulói lettek katonapajtási,
Nem győzték szépségét, erejét csodálni,
És amerre mentek, s beszállásozának,
Induláskor gyakran sírtak a leányok.

Lyányokra nézve ami Jancsit illeti,
Egyetlen egy leány sem tetszett ő neki,
Az igaz, hogy noha sok földet bejára,
Sehol sem akadt ő Iluska párjára.

VIII.

Nos hát ment a sereg, csak ment, csak mendegélt,
Tatárországnak már elérte közepét ;
De itten reája nagy veszedelem várt :
Látott érkezni sok kutyafejű tatárt.

Kutyafejű tatár népek fejedelme
 A magyar sereget ekkép idvezelte :
 «Hogy-mikép mertek ti szembeszállni vélünk?
 Tudjátok-e, hogy mi emberhussal élünk?»

Nagy volt ijedsége szegény magyaroknak,
 Minthogy a tatárok ezerannyin voltak ;
 Jó, hogy akkor azon a vidéken jára
 Szerecsenországnak jószívű királya.

Ez a magyaroknak mingyárt pártját fogta,
 Mert Magyarországot egyszer beutazta,
 S ekkor Magyarország jámbor lelkű népe
 Igen becsületes módon bánt ő véle.

El sem feledte ezt a szerecsen király,
 Azért a magyarok védelmére kiáll,
 S a tatár császárral, kivel jó barát volt,
 Kiengesztelésül ily szavakat váltott :

«Kedves jó barátom, ne bántsod e sereget,
 Legkisebbet sem fog ez ártani neked,
 Igen jól ismerem én a magyar népet,
 Kedvemért bocsásd át országodon őket»,

«A kedvedért, pajtás, hát csak már megteszem»,
 Szólt kibékülve a tatár fejedelem,
 De még meg is írta az úti levelet,
 Hogy senki se bántsa a magyar sereget.

Az igaz, hogy nem is lett semmi bántása,
 De még is örült, hogy elért a határra,
 Hogy ne örült volna? ez a szegény vidék
 Egyebet se' terem : medvehúst meg fűgét.

IX.

Tatárország hegyes-völgyes tartománya
 Messziről nézett a seregnek utána,
 Mert jól bent vala már nagy Taljánországban,
 Rozmárfafa-erdők sötét árnyékában.

Itt semmi különös nem történt népünkkel
 Csak hogy küzködniie kellett a hideggel,
 Mert Taljánországban örökös tél vagyon ;
 Mentek katonáink csupa havon, fagyon.

No de a magyarság erős természete,
 Bármilyen hideg volt, megbirkozott vele ;
 Aztán meg, ha fáztak, hát kapták magokat,
 Leszálltak s hátokra vették a lovokat.

X.

Ekképen jutottak át Lengyelországba,
 Lengyelek földéről pedig Indiába ;
 Franciaország és India határos,
 De köztök az út nem nagyon mulatságos.

India közepén még csak dombok vannak,
 De aztán a dombok mindig magasabbak,
 S mikor a két ország határát eléri,
 Már akkor a hegyek fölnyúlnak az égig.

Tudni való, hogy itt a sereg izzadott,
 Le is hányt magáról dolmányt, nyakravalót . . .
 Hogy ne az istenért? a nap fejöket felett
 Valami egy óra-járásra lehetett.

Enni nem ettek mást, mint levegővet ;
 Ez olyan sűrű ott, hogy harapni lehet.
 Hanem még italhoz is furcsán jutottak :
 Ha szomjaztak, vizet felhőből facsartak.

Elérték végtére tetejét a hegynek ;
 Itt már oly meleg volt, hogy csak éjjel mentek.
 Lassacskán mehettek ; nagy akadály volt ott :
 Hát a csillagokban a ló meg-megbotlott.

Amint ballagtak a csillagok közepett,
 Kukorica Jancsi ekkép elmélkedett :
 «Azt mondják, ahányszor egy csillag leszalad,
 A földön egy ember élete megszakad.

Ezer a szerencséd, te gonosz mostoha,
 Hogy nem tudom, melyik kinek a csillaga ;
 Nem kínnád tovább az én galambomat —
 Mert lehajítanám mostan csillagodat.»

Eztán nem sokára lejtősen haladtak,
 Alacsonyodtak már a hegyek alattok,
 A szörnyű forráság szinte szűnni kezdett,
 Mentül beljebb érték a francia földet.

XI.

A franciák földje gyönyörű tartomány,
 Egész paradicsom, egész kis Kanaán,
 Azért is vásott rá a törökök foga,
 Pusztító szándékkal azért törtek oda.

Mikor a magyarság beért az országba,
 A törökök ott már raboltak javába ;
 Kirabolták a sok gazdag templom kincsét,
 És üresen hagytak minden boros pincét.

Látni lehetett sok égő város lángját,
Kivel szemközt jöttek, azt kardjokra hányták,
Magát a királyt is kiűzték várából,
S megfosztották kedves egyetlen lányától.

Igy találta népünk a francia királyt,
Széles országában föl s le bujdosva járt ;
Amint őt meglátták a magyar huszárok,
Sorsán szánakozó könnyet hullatának.

A bujdosó király ily szókat hallatott :
«Ugy-e, barátim, hogy keserves állapot?
Kincsem vetélkedett Dárius kincsével,
S most küzködnöm kell a legnagyobb inséggel.»

A vezér azt mondá vigasztalására :
«Ne busúlj, franciák fölséges királya!
Megtáncoltatjuk mi ezt a gonosz népet,
Ki ily méltatlanul mert bánni te véled.

Ez éjjelen által kipihenjük magunk,
Mert hosszú volt az út, kissé elfáradtunk ;
De holnap azután, mihelyt fölkel a nap,
Visszafoglaljuk mi vesztett országodat.»

«Hát szegény leányom, hát édes leányom?»
Jajdult föl a király, «őt hol találom?
Elrabolta tőlem törökök vezére . . .
Aki visszahozza, számolhat kezére.»

Nagy buzdítás volt ez a magyar seregnek ;
Minden ember szívét reménység szállta meg.
Ez volt mindeniknek fejében föltéve :
«Vagy visszakerítem, vagy meghalok érte».

Kukorica Jancsi tán egymaga volt csak
Meg nem hallója az elmondott dolognak ;
Jancsinak az esze más egyeben jára :
Visszaemlékezett szép Iluskájára.

XII.

Másnap reggel a nap szokás szerint fölkelt,
De nem lát és nem hall olyat minden reggel,
Mint amilyent hallott, mint amilyet látott
Mingyárt, mihelyest a föld szélére hágott.

Megszólalt a sereg harsány trombitája,
Minden legény talpon termett szózatára ;
Jól kiköszörülték acél szablyaikat,
Azután nyergelték gyorsan a lovakat.

A király erőnek erejével rajt' volt,
Hogy ő is elmegy, s a többiekkel harcol ;
Hanem a huszárok bölcs eszű vezére
A királyhoz ilyen tanácsot intéze :

«Nem, kegyelmes király! csak maradj te hátra,
A te karjaid már gyöngék a csatára ;
Tudom, meghagyta az idő bátorságod,
De mi haszna? hogyha erőd vele szállott.

Bízd az isten után mi reánk ügyedet ;
Fogadást teszünk, hogy mire a nap lemegy,
Országodból tova űzzük ellenséged,
S elfoglalhat'd ujra a királyi széket.»

Erre a magyarság lóra kerekedett,
S keresni indult a rabló törököket ;
Nem soká kereste, mingyárt rájuk akadt,
És egy követ által izent nekik hadat.

Visszajött a követ, harsog a trombita,
Rémséges zugással kezdődik a csata ;
Acélok csengése, torkok kurjantása
Volt a magyaroknál harci jel adása.

A sarkantyút vágta lovak oldalába,
 Dobogott a földön lovak patkós lába,
 Vagy talán a földnek dobbant meg a szíve,
 E vést jövődőlő zajra megijedve.

Törökök vezére hét lófarkú basa,
 Öt akós hordónak elég volna hasa ;
 A sok boritaltól piroslik az orra,
 Azt hinné az ember, hogy érett uborka.

A török csapatnak nagy hasu vezére
 Rendbe szedte népét a harcnak jelére ;
 A rendbe szedett nép ugyan csak megállott,
 Amint megrohanták a magyar huszárok.

De nem volt gyerekség ez a megrohanás,
 Lett is nemsokára szörnyű rendzavarás ;
 Izzadott a török véres verítéket,
 Tőle a zöld mező vörös tengerre lett.

Hejh csinálom-adta! meleg egy nap volt ez,
 Heggyé emelkedett már a török holttest.
 De a basa még él mennykő nagy hasával,
 S Kukorica Jancsit célozza vasával.

Kukorica Jancsi nem veszi tréfának,
 S ily szóval megy neki a török basának :
 «Atyafi! te úgy is sok vagy egy legénynek ;
 Megállj, én majd kettőt csinállok belőled.»

S akként cselekedett, amint megfogadta,
 Szegény török basát ketté hasította,
 Jobbra-balra hullott izzadó lováról,
 Így múlt ki ő kelme ebből a világból.

Mikor ezt látta a gyáva török sereg,
 Uccu! hátat fordít és futásnak ered,
 Futott, futott s talán mostanság is futna,
 Hogyha a huszárok el nem érték volna.

De bezeg elérték, le is kaszabolták ;
 Hullottak a fejek előttök, mint a mák.
 Egyetlen egy nyargal még ló halálába,
 Ennek Kukorica Jancsi ment nyomába.

Hát a török basa fia vágatott ott,
 Ő ben valami fehérféle látszott.
 A fehérség volt a francia királylány ;
 Nem tudott magáról semmit, elájulván.

Soká nyargalt Jancsi, amíg utolérte,
 «Megállj, a hitedet!» kiáltott feléje.
 «Állj meg, vagy testeden mingyárt nyitok kaput,
 Melyen által hitvány lelked pokolba fut.»

De a basa fia meg nem állott volna,
 Ha a ló alatta össze nem omolna,
 Összeomlott, ki is fujta ott páráját,
 Basa fia ilyen szóra nyitá száját :

«Kegyelem, kegyelem, nemeslelkű vitéz!
 Ha semmi másra nem : ifjúságomra nézz :
 Ifjú vagyok még, az életet szeretem ...
 Vedd el mindenemet, csak hagyd meg életem!»

«Tartsd meg mindenedet, gyáva élhetetlen!
 Kezem által halni vagy te érdemetlen.
 Hordd el magad innen, vidd hírül hazádnak,
 Haramja fiai hogy és mikép jártak.»

Leszállott lováról, királylányhoz lépe,
 És bele tekintett gyönyörű szemébe,
 Melyet a királylány épen most nyit ki,
 Mialatt ily szókat mondának ajaki :

«Kedves szabadítóm! nem kérdezem, ki vagy
 Csak annyit mondok, hogy hálám irántad
 Háladatosságból én mindent megteszek,
 Hogyha kedved tartja, feleséged leszek.»

Jancsi ereiben nem folyt víz vér helyett,
Szívében hatalmas tusa keletkezett ;
De lecsillapítá szíve nagy tusáját,
Emlékezetébe hozván Iluskáját.

Nyájasdadon így szólt a szép királylyányhoz :
«Menjünk, rózsám, elébb az édes atyádhoz,
Ott majd közelebből vizsgáljuk a dolgot».
S ló előtt a lyánynyal lassacskán ballagott.

XIII.

Kukorica Jancsi meg a királyleány
Csatahelyre értek a nap alkonyatán.
A leáldozó nap utósó sugára
Vörös szemmel nézett a siralmas tájra.

Nem látott egyebet, csak a véres halált,
S hollósereget, mely a halottakra szállt ;
Nem igen telt benne nagy gyönyörűsége,
Le is ereszkedett tenger mélységébe.

A csatahely mellett volt egy jókora tó,
Tiszta szőke vizet magába foglaló.
De piros volt az most, mert a magyar sereg
Török vértől magát vizében mosta meg.

Miután megmosdott az egész legénység,
A francia királyt várába kísérték ;
A csatamezőtől az nem messzire állt . . .
Ide kísérték hát a francia királyt.

Alighogy bevonult a várba a sereg,
Kukorica Jancsi szinte megérkezett.
Olyan volt mellette az ékes királylyány,
Mint felhő mellett a tündöklő szivárvány.

Hogy az öreg király leányát meglátta,
Reszkető örömmel borult a nyakába,
S csak azután mondta a következőket,
Mikor a lány ajkán tőle sok csók égett :

«Most már örömemnek nincsen semmi híja ;
Szaladjon valaki, s a szakácsot híja,
Készítsen, ami jó, mindent vacsorára,
Az én győzedelmes vitézim számára.»

«Király uram! nem kell híni a szakácsot»,
A király mellett egy hang ekkép rikácsolt,
«Elkészítettem már mindent hamarjában,
Föl is van tálalva a szomszéd szobában.»

A szakács szavai kedvesen hangzottak
Füleiben a jó magyar huszároknak ;
Nem igen sokáig hivatták magokat,
Körülülték a megterhelt asztalokat.

Amily kegyetlenül bántak a törökkel,
Csak úgy bántak ők most a jó ételekkel ;
Nem is csoda biz az, mert megéhezének
A nagy öldöklésben a derék vitézek.

Járta már a kancsó isten igazába
Ekkor a királynak ily szó jött szájába :
«Figyelmezzetek rám, ti nemes vitézek,
Mert nagy fontosságu, amit majd beszélek.»

S a magyar huszárok mind figyelmezőnek,
Fölfogni értelmét király beszédének,
Aki egyet ivott, azután köhhentett,
S végre ily szavakkal törte meg a csendet :

«Mindenek előtt is mondd meg a nevedet,
Bátor vitéz, aki lányom megmentetted.»
«Kukorica Jancsi becsületes nevem ;
Egy kicsit parasztos, de én nem szégyenlem.»

Kukorica Jancsi ekképen felele,
 Azután a király ily szót váltott vele :
 «Én a te nevedet másnak keresztelek,
 Mától fogva neved János vitéz legyen.

Derék János vitéz, halld most beszédemet :
 Minthogy megmentetted kedves gyermekemet,
 Vedd el feleségül, legyen ő a tied,
 És vele foglald el királyi széket.

A királyi széken én sokáig ültem,
 Rajta megvénültem, rajta megöszültem.
 Nehezek nekem már a királyi gondok,
 Annakokáért én azokról lemondok.

Homlokodra teszem a fényes koronát,
 Fényes koronámért nem is kívánok mást,
 Csakhogy e várban egy szobát rendelj nékem,
 Melyben hátralevő napjaimat éljem.»

A király szavai ím ezek valának,
 Nagy csodálkozással hallák a huszárok.
 János vitéz pedig e szíves beszédet
 Alázatos hangon ekkép köszöné meg :

«Köszönöm szépen a kelmed jó 'karatját,
 Amely reám nézve nem érdemlett jóság ;
 Egyszersmind azt is ki kell nyilatkoztatnom,
 Hogy én e jóságot el nem fogadhatom.

Hosszu históriát kéne elbeszélnem,
 Miért e jósággal lehetetlen élnem ;
 De attól tartok, hogy megunnák kelmetek ;
 S én másnak terhére lenni nem szeretek.»

«De csak beszélj, fiam, meghallgatjuk biz azt ;
 Hiábavalóság, ami téged aggaszt.»
 Így biztatta őt a jó francia király,
 S János vitéz beszélt, amint itt írva áll :

XIV.

«Hogy is kezdjem csak hát? . . . Mindennek előtte
Hogyan tettem szert a Kukorica névre?
Kukorica között találtak engemet,
Ugy ruházták rám a Kukorica nevet.

Egy gazdaember jó lelkű felesége
— Amint ő nekem ezt sokszor elmesélte —
Egyszer kinézett a kukoricaföldre,
S ott egy barázdában lelt engem heverve.

Szörnyen sikítottam, sorsomat megszánta,
Nem hagyott a földön, felvett a karjára,
És haza felé ezt gondolta mentiben:
«Fölnevelem szegényt, hisz ugy sincs gyermekem».

Hanem volt ám neki haragos vad érje,
Akinék én sehogy sem voltam ínyére,
Hejh, amikor engem az otthon meglátott,
Ugyan csak járták a cifra káromlások.

Engesztelte a jó asszony ily szavakkal:
«Hagyjon kend föl, apjok, azzal a haraggal.
Hiszen ott kinn csak nem hagyhattam vesztére,
Tarthatnék-e számot isten kegyelmére?

Aztán nem lesz ez a háznál haszontalan,
Kendnek gazdasága, ökre és juha van.
Ha felcsuporodik a kis istenadta,
Nem kell kednek bérest, juhászt fogadnia.»

Valahogy, valahogy csakugyan engedett;
De azért rám soha jó szemet nem vetett.
Hogyha nem ment dolgom a maga rendiben.
Meg-meghusángolt ő amugy istenesen.

Munka s ütleget között ekkép nevelkedtem,
 Részesültem nagyon kevés örömekben ;
 Az egész örömem csak annyiból állott,
 Hogy a faluban egy szép kis szőke lány volt.

Ennek édes anyja jókor a síré lett,
 Édes apja pedig vett más feleséget ;
 Hanem az apja is elhalt nemsokára,
 Így jutott egyedül mostoha anyjára.

Ez a kis leányzó volt az én örömem,
 Az egyetlen rózsza tüskés életemen.
 Be tudtam is őtet szeretni, csodálni!
 Ugy híttak minket, hogy : a falu árvái.

Már gyerek koromban hogyha őt láthattam,
 Egy turós lepényért látását nem adtam ;
 Örültem is, mikor a vasárnap eljött,
 És vele játszhattam a gyerekek között.

Hát mikor még aztán sihederré lettem,
 S izegni-mozogni elkezdett a szívem!
 Csak úgy is voltam ám, mikor megcsókoltam,
 Hogy a világ összedőlhetett miattam.

Sokszor megbántotta gonosz mostohája . . .
 Isten neki soha azt meg ne bocsássa!
 És ki tudja, még mit el nem követ rajta,
 Ha fenyegetésem zabolán nem tartja.

Magamnak is ugyan kutyául lett dolga,
 Bele fektettük a jó asszonyt a sírba,
 Aki engem talált, és aki, mondhatom,
 Mint tulajdon anyám, úgy viselte gondom.

Kemény az én szívem, teljes életemben
 Nem sokszor esett meg, hogy könnyet ejtettem
 De nevelő anyám sírjának halmára
 Hullottak könnyeim zápornak módjára.

Iluska is, az a szép kis szőke leány,
Nem tettetett bútól fakadt sírva halmán ;
Hogy ne? az istenben boldogúlt jó lélek
Kedvezett, amiben lehetett, szegénynek.

Nem egyszer mondta, hogy : «várakozzatok csak!
Én még benneteket összeházásítlak ;
Olyan pár válik is ám ti belőletek
Hogy még! . . . várjatok csak, várjatok, gyerekek!

Hát hiszen vártunk is egyre keservesen ;
Meg is tette volna, hiszem az egy istent,
(Mert szavának állott ő minden időbe')
Ha le nem szállt volna föld mélységébe.

Azután hát aztán, hogy meghalálozott,
A mi reménységünk végkép megszakadtott :
Mindazonáltal a reménytelenségbe'
Ugy szerettük egymást, mint annakelőtte.

De az úristennek más volt alkaratja,
Szívünknek ezt a bús örömet sem hagyta.
Egyszer én valahogy nyájam elszalasztám,
Annak következtén elcsapott a gazdám.

Búcsut mondtam az én édes Iluskámnak,
Keserű érzéssel mentem a világnak.
Bujdosva jártam a világot széltére,
Mígnem katonának csaptam föl végtére.

Nem mondtam én neki, az én Iluskámnak,
Hogy ne adja szívét soha senki másnak,
Ő sem mondta nekem, hogy hűséges legyek —
Tudtuk, hogy hűségünk úgy sem szegjük mi meg.

Azért szép királylyány ne tarts reám számot ;
Mert ha nem birhatom kedves Iluskámat :
Nem is fogok birni senkit e világon,
Ha elfelejtkezik is rólam halálom.»

XV.

János vitéz ekkép végzé történetét,
Nem hagyta hidegen a hallgatók szívét ;
A királylyány arcát mosta könnyhullatás,
Melynek kútfeje volt bánat s szánakozás.

A király e szókat intézte hozzája :
«Nem erőtetlek hát, fiam, házasságra ;
Hanem amit nyujtok hálámnak fejében,
Elfogadását nem tagadod meg tőlem.»

Erre kinyitotta kincstárát a király ;
Parancsolatjára egy legény előáll,
S arannyal tölti meg a legnagyobb zsákot,
János ennyi kincset még csak nem is látott.

«Nos hát János vitéz, lyányom megmentője»,
Beszért a király, «ez legyen tetted bére.
Vidd el mindenestül ezt a teli zsákot,
És boldogítsd vele magadat s mátkádat.

Tartóztatnálak, de tudom, nem maradnál,
Kivánczol lenni már is galambodnál,
Eredj tehát — hanem társid maradjanak ;
Éljenek itt néhány mulatságos napnak.»

Ugy volt biz az, amint mondotta a király,
János vitéz kívánt lenni galambjánál.
Búcsuzott a királylyánytól érzékenyül ;
Aztán a tengerhez ment és gályára ült.

A király s a sereg elkísérte oda,
Tőlök sok «szerencsés jó utat» hallhata,
S szemeikkel néztek mindaddig utána,
Mig a nagy messzeség ködöt nem vont rája.

XVI.

Ment János vitézzel a megindult gálya,
 Szélbe kapaszkodott széles vitorlája,
 De sebesebben ment János gondolatja,
 Utjában semmi sem akadályoztatta.

János gondolatja ilyenforma vala :
 «Hejh Iluskám, lelkem szépséges angyala!
 Sejtet-e te mostan, milyen öröm vár rád?
 Hogy haza tart kinccsel bővelkedő mátkád?

Haza tartok én, hogy végre valahára
 Sok küzködés után legyünk egymás párja,
 Egymás párja leszünk, boldogok, gazdagok ;
 Senki fiára is többé nem szorulok.

Gazd'uram ugyan nem legszebben bánt velem ;
 Hanem én ő neki mind azt elengedem.
 S igazság szerint ő oka szerencsémnek ;
 Meg is jutalmazom, mihelyt haza érek.»

Ezt gondolta János s több ízben gondolta,
 Mialatt a gálya ment sebes haladva ;
 De jó messze volt még szép Magyarországtól,
 Mert Franciaország esik tőle távol.

Egyszer János vitéz a hajófüdőn
 Sétált föl s alá az est szürkületében.
 A kormányos ekkép szólt legényeihez :
 «Piros az ég alja : aligha szél nem lesz».

Hanem János vitéz nem figyelt e szóra,
 Feje fölött repült egy nagy sereg gólya ;
 Őszre járt az idő : ezek a madarak
 Bizonyosan szülő-földéről szálltanak.

Szelíd epedéssel tekintett utánok,
 Mintha azok neki jó hirt mondanának,
 Jó hirt Iluskáról, szép Iluskájáról,
 S oly régen nem látott kedves hazájáról.

XVII.

Másnap, amint az ég alja jövendölte,
 Csakugyan szél támadt, még pedig nem gyöngö.
 Zokogott a tenger hánykodó hulláma
 A zugó fergeteg korbácsolására.

Volt a hajó népe nagy megijedésben,
 Amint szokott lenni olyan vad szélvészben,
 Hiába volt minden erőmegfeszítés,
 Nem látszott sehonnan érkezni menekvés.

Sötét felhő is jön ; a világ elborúl,
 Egyszerre megdördül az égiháború,
 Villámok cikáznak, hullnak szanaszerte ;
 Egy villám a hajót izről porrá törte.

Látszik a hajónak diribje-darabja,
 A holttesteket a tenger elsodorja.
 Hát János vitéznek milyetén sors jutott?
 Őt is elsodorták a lelketlen habok?

Hejh biz a haláltól ő sem volt már messze,
 De mentő kezét az ég kiterjesztette,
 S csodálatos módon szabadította meg,
 Hogy koporsója a habok ne legyenek.

Ragadta őt a víz magasra, magasra,
 Hogy tetejét érte már a felhő rojtja ;
 Ekkor János vitéz nagy hirtelenséggel
 Megkapta a felhőt mind a két kezével.

Bele kapaszkodott, el sem szalasztotta.
S nagy erőködéssel addig függött rajta,
Mígnem a felhő a tengerparthoz ére,
Itten rálépett egy szikla tetejére.

Először is hálát adott az istennek,
Hogy életét ekkép szabadította meg ;
Nem gondolt vele, hogy kincsét elvesztette,
Csakhogy el nem vezett a kinccsel élete.

Azután a szikla tetején szétnézett,
Nem látott mást, csupán egy grifmadár-fészket.
A grifmadár épen fiait etette,
Jánosnak valami jutott az eszibe.

Oda lopózkodott a fészekhez lassan,
És a grifmadárra hirtelen rápattan,
Oldalába vágja hegyes sarkantyúját,
S furcsa paripája hegyen-völgyön túlszállt.

Hányta volna le a madár nyakra-főre,
Lehányta volna ám, ha birt volna véle,
Csakhogy János vitéz nem engedte magát,
Jól átszorította derekát és nyakát.

Ment, tudj' az isten hány országon keresztül ;
Egyszer, hogy épen a nap az égre kerül :
Hát a viradatnak legelső sugára
Rá süttött egyenest faluja tornyára.

Szent isten! hogy örült ennek János vitéz,
Az öröm szemébe könnycseppeket idéz ;
A madár is, mivel szörnyen elfáradt már,
Vele a föld felé mindinkább közel jár.

Le is szállott végre egy halom tetején,
Alig tudott venni lélekzetet szegény,
János leszállt róla és magára hagyta,
És ment, elmerülve mély gondolatokba.

«Nem hozok aranyat, nem hozok kincseket,
De meghozom régi hűséges szívemet,
És ez elég neked, drága szép Iluskám!
Tudom, hogy nehezen vársz te is már reám.»

Ily gondolatokkal ért a faluvégre,
Érintette fülét kocsiknak zörgése,
Kocsiknak zörgése, hordóknak kongása;
Szüretre készült a falu lakossága.

Nem figyelmezett ő szüretremenőkre,
Azok sem ismertek a megérkezőre;
A falu hosszában ekképen haladott
A ház felé, ahol Iluskája lakott.

A pitvarajtónál be reszketett keze,
S mellében csakhogyl nem állt lélekezete;
Benyitott végtére — de Iluskája helyett
Látott pitvarban idegen népeket.

«Tán rossz helyen járok», gondolta magában,
És a kilincs megint volt már a markában...
«Kit keres kegyelmed?» nyájasan kérdezte
János vitézt egy kis takaros menyecske.

Elmondotta János, hogy kit és mit keres...
«Jaj, eszem a szívét, a naptól oly veres!
Bizony, bizony alig hogy reá ismértem»,
Szólt a menyecske meglepetésében.

«Jöjjen be már no, hogy az isten áldja meg,
Oda benn majd aztán többet is beszéllek.»
Bevezette Jánost, karszékre ültette
S így folytatta ismét beszédét mellette:

«Ismer-e még engem? nem is ismer talán?
Tudja, én vagyok az a kis szomszédleány,
Itt Iluskáéknál gyakran megfordultam...»
«Hanem hát beszéljen csak: «Iluska hol van?»

Szavaiba vágott kérdezőleg János,
 A menyecske szeme könnytől lett homályos.
 «Hol van Iluska, hol?» felelt a menyecske :
 «Szegény Jancsi bácsi! . . . hát el van temetve.»

Jó, hogy nem állt János, hanem ült a széken,
 Mert lerogyott volna kínos érzésében ;
 Nem tudott mást tenni, a szívéhez kapott,
 Mintha ki akarná tépni a bánatot.

Igy ült egy darabig némán merevedve,
 Azután szólt, mintha álmából ébredne :
 «Mondjatok igazat, ugy-e hogy férjhez ment?
 Inkább legyen férjnél, mintsem hogy oda lent.

Akkor legalább még egyszer megláthatom,
 S édes lesz nekem e keserű jutalom.»
 De a menyecskének orcáján láthatta,
 Hogy nem volt hazugság előbbi szózata.

XVIII.

János reá borúlt az asztal sarkára,
 S megeredt könnyének bőséges forrása,
 Amit mondott, csak úgy töredeztve mondta,
 El-elakadt a nagy fájdalomtól hangja :

«Miért nem estem el háború zajában?
 Miért a tengerben sírom nem találtam?
 Miért, miért lettem e világra, miért?
 Ha ily mennykőcsapás, ilyen gyötrelem ért!»

Kifáradt végre őt kínozni fájdalom,
 Mintha munkájában elszenderült volna,
 «Hogy halt meg galambom? mi baj lett halála?»
 Kérdé, s a menyecske ezt felelte rája :

«Sok baja volt biz a szegény teremtésnek ;
Kivált mostohája kinzása törte meg,
De meg is lakolt ám érte a rossz pára,
Mert jutott inséges koldusok botjára.

Aztán meg magát is szörnyen emlegette,
Jancsi bácsi ; ez volt végső lehellete :
Jancsikám, Jancsikám, az isten áldjon meg,
Más világon, ha még szeretsz, tied leszek.

Ezek után kimult az árnyékvilágból ;
A temetőhelye nincsen innen távol.
A falu népsége nagy számmal kísértte ;
Minden kísérője könnyet ejtett érte.»

Kérelemszavára a szíves menyecske
Jánost Iluskája sirjához vezette ;
Ottan vezetője őt magára hagyta,
Lankadtan borult a kedves sirhalomra.

Végig gondolta a régi szép időket,
Mikor még Iluska tiszta szíve égett,
Szíve és orcája — s most a hideg földben
Hervadtan, hidegen vannak mind a ketten.

Leáldozott a nap piros verőfénye,
Halovány hold lépett a napnak helyébe,
Szomorún nézett ki az őszi homályból,
János eltántorgott kedvese hantjától.

Még egyszer visszatért. A sírhalom felett
Egyszerű kis rózsabokor nevelkedett.
Leszakította a virágszálat róla,
Elindult s mentében magában így szóla :

«Ki porából nőttél, árva kis virágszál,
Légy hűséges társam vándorlásaimnál ;
Vándorlok, vándorlok, a világ végeig,
Míg kívánt halálom napja megérkezik.»

XIX.

János vitéznek volt utjában két társa :
 Egyik a búbárat, amely szívét rágta,
 Másik a kardja volt, bedugva hüvelybe,
 Ezt a török vértől rozsdá emésztette.

Bizonytalan úton ezekkel vándorolt.
 Már sokszor telt s fogyott a változékony hold,
 S váltott a téli föld szép tavaszi ruhát,
 Mikor így szólítá meg szíve bánatát :

«Mikor unod már meg örökös munkádat,
 Te a kínozásban telhetetlen bánat!
 Ha nem tudsz megölni, ne gyötörj hiába ;
 Eredj máshova, tán akadsz jobb tanyára.

Látom, nem te vagy az, ki nekem halált hoz,
 Látom, a halálért kell fordulnom máshoz.
 Máshoz fordulok hát ; ti viszontagságok!
 Ohajtott halálom tán ti meghozzátok.»

Ezeket gondolta s elhagyta bánatát,
 Ez szívéhez vissza most már csak néha szállt,
 Hanem ismét eltűnt ; (mert be volt az zárva,
 S csak egy könnycseppet tett szeme pillájára).

Utóbb a könnyel is végkép számot vetett,
 Csupán magát vitte a megunt életet,
 Vitte, vitte, vitte egy sötét erdőbe,
 Ott szekeret látott, amint bele lépe.

Fazekasé volt a szekér, melyet látott ;
 Kereke tengelyig a nagy sárba vágott ;
 Űtötte lovait a fazekas, szegény,
 A szekér azt mondta ; nem mozdulok biz én.

«Adj' isten jó napot» szólott János vitéz ;
 A fazekas rútul a szeme közé néz,
 S nagy boszankodással im ezeket mondja :
 «Nekem nekem . . . van biz az ördögnek jó napja.»

«Be rossz kedvben vagyunk» felelt neki János,
 «Hogyne? mikor ez az út olyan posványos.
 Nógatom lovamat már reggeltől kezdve ;
 De csak úgy van, mintha le volna enyvezve.»

«Segíthetünk azon . . . de mondja meg kend csak
 Ezen az úton itt vajon hova jutunk?»
 Kérdé János vitéz egy utra mutatva,
 Mely az erdőt jobbra végig hasította.

«Ezen az úton itt? dejsz erre ne menjen,
 Nem mondok egyebet ; . . . oda vesz különben.
 Óriások lakják ott azt a vidéket,
 Nem jött még ki onnan, aki oda lépett.»

Felelt János vitéz : «Bizza kend azt csak rám,
 Mostan a szekérhez lássunk egymás után.»
 Így szólott, aztán a rúd végét megkapta,
 S csak tréfamódra a sárból kiragadta.

Volt a fazekasnak jó nagy szeme, szája,
 De mégis kicsiny volt az álmélkodásra ;
 Amire föleszmélt, hogy köszönjön szépen,
 János vitéz már jól benn járt az erdőben.

János vitéz ment és elért nemsokára
 Az óriásföldnek félelmes tájára,
 Egy vágató patak folyt a határ mellett ;
 Hanem folyónak is jóformán beillett.

A pataknál állt az óriásföld csősze ;
 Mikor János vitéz a szemébe néze,
 Oly magasra kellett emelnie fejét,
 Mintha nézné holmi toronynak tetejét.

Óriások csősze őt érkezni látta,
 S mintha mennykő volna, így dörgött reája :
 «Ha jól látom, ott a fűben ember mozog ; —
 Talpam úgy is viszket, várj, majd rád gázolok.»

De az óriás amint rá lépett volna,
 János feje fölött kardját föltartotta,
 Bele lépett a nagy kamasz és elbődült,
 S hogy lábát felkapta : a patakba szédült.

«Épen úgy esett ez, amint csak kívántam»,
 János vitéznek ez járt gondolatában ;
 Amint ezt gondolta, szaladni is kezdett,
 S az óriás felett átment a vizet.

Az óriás még föl nem tápászkodhatott,
 Amint János vitéz a túlpartra jutott,
 Átjutott és neki suhintva szablyáját,
 Végig metszette a csősz nyaka csigáját.

Nem kelt föl többé az óriások csősze,
 Hogy a rábizott tájt őrző szemmel nézze ;
 Napfogyatkozás jött szeme világára,
 Melynek elmulását hasztalanul várta.

Keresztül futott a patak vize testén ;
 Veres lett hulláma, vértől befestetvén. —
 Hát Jánost mi érte, szerencse vagy inség?
 Majd meghalljuk azt is, várjuk csak kicsinnyég.

XX.

János az erdőben mindig beljebb haladt ;
 Sokszor meg-megállt a csodálkozás miatt,
 Mert nem látott minden léptében-nyomában
 Olyat, amit látott Óriásországban.

Volt ennek a tájnak sok akkora fája,
 Hogy a tetejüket János nem is látta.
 Aztán olyan széles volt a fák levele,
 Hogy szűrnek is untig elég volna fele.

A szunyogok itten akkorákra nőttek,
 Hogy ökrök gyanánt is máshol elkelnének.
 Volt is mit aprítani János szablyájának,
 Minthogy feléje nagy mennyiségben szálltak.

Hát még meg a varjúk! . . . hú, azok voltak ám!
 Látott egyet ülni egyik fa sudarán,
 Lehetett valami két mérföldre tőle,
 Még is akkora volt, hogy felhőnek vélte.

Igy ballagott János bámulva mód nélkül,
 Egyszerre előtte valami sötétül.
 Az óriás király nagy fekete vára
 Volt, ami sötéten szeme előtt áll.

Nem hazudok, de volt akkora kapuja,
 Hogy, hogy. . . biz én nem is tudom, hogy mekkora
 Csakhogy nagy volt biz az, képzelni is lehet ;
 Az óriás király kicsit nem épített.

Hát oda ért János s ekkép elmélkedék :
 «A külsejét látom, megnézem belsejét ;»
 S nem törődve azon, hogy majd megugratják,
 Megnyitotta a nagy palota ajtaját.

No hanem hisz ugyan volt is mit látnia!
 Ebédelt a király s tudj' isten hány fia.
 Hanem mit ebédelt, ki nem találjátok ;
 Gondolnátok-e, mit? csupa kősziklákat.

Mikor János vitéz a házba belépett,
 Nem igen kívánta meg ezt az ebédet ;
 De az óriások jó szívü királya
 Az ebédrel őt ily szépen megkínálta :

«Ha már itt vagy, jöszte és ebédelj velünk,
Ha nem nyelsz kősziklát, mi majd téged nyelünk ;
Fogadd el, különben száraz ebédünket
Izról porrá morzszolt testeddel sózzuk meg.»

Az óriás király ezt nem úgy mondotta,
Hogy János tréfára gondolhatta volna ;
Hát egész készséggel ilyen szókkal felelt :
«Megvallom, nem szoktam még meg ez eledelt ;

De ha kívánjátok, megteszem, miért ne?
Társaságotokba beállok ebédre,
Csupán egyre kérlek, s azt megtehetitek,
Számomra előbb kis darabot törjetek.»

Letört a sziklából valami öt fontot
A király, s amellet ily szavakat mondott :
«Nesze, galuskának elég lesz e darab,
Aztán gombócot kapsz, hanem összeharapd.»

«Harapod bizony te, a kínos napodat!
De fogadom, bele is törik a fogad!»
Kiáltott fel János haragos beszéddel,
S meglódította a követ jobb kezével.

A kő úgy a király homlokához koppant,
Hogy az agyveleje azonnal kiloccsant.
«Igy híj meg máskor is kőszikla-ebédre»,
Szólt s kacagott János, «rá forrt a gégédre!»

És az óriások elszomorodának
Keszerves halálán a szegény királynak,
S szomorúságokban elfakadtak sírva . . .
Minden csepp könnyök egy dézsa víz lett volna.

A legöregebbik szólt János vitézhez :
«Urunk és királyunk, kegyelmezz, kegyelmezz!
Mert mi téged ime királynak fogadunk,
Csak ne bánts minket is, jobbágyaid vagyunk.»

«Amit bátyánk mondott, közös akaratunk,
Csak ne bánts minket is, jobbágyaid vagyunk!»
A többi óriás ekképen esengett :
«Fogadj el örökös jobbágyidúl minket.»

Felelt János vitéz : «Elfogadom tehát
Egy kikötéssel a kendtek ajánlatát.
Én itt nem maradok, mert tovább kell mennem,
Itt hagyok valakit királynak helyettem.

Már akárki lesz is, az mindegy énnekem,
Kendtektől csupán ez egyet követelem :
Amidőn a szükség úgy hozza magával,
Nálam teremjenek kendtek teljes számmal.»

«Vidd, kegyelmes urunk, magaddal e sípot,
S ott leszünk, mihelyest jobbágyidat hívod.»
Az öreg óriás ezeket mondotta,
S János vitéznek a sípot általadta.

János bedugta a sípot tarsolyába,
Kevélyen gondolva nagy diadalmára,
És számos szerencse-kívánások között
Az óriásoktól aztán elköltözött.

XXI.

Nem bizonyos, mennyi ideig haladott,
De annyi bizonyos, mennél tovább jutott,
Annál sötétebb lett előtte a világ,
S egyszerre csak annyit vesz észre, hogy nem lát.

«Éj van-e vagy szemem világa veszett ki?»
János vitéz ekkép kezdett gondolkodni.
Nem volt éj, nem veszett ki szeme világa,
Hanem hogy ez volt a sötétség országa.

Nem süttött az égen itt sem nap, sem csillag ;
 János vitéz csak úgy tapogatva ballag,
 Néha feje fölött elreppent valami,
 Szárnysuhogás-formát lehetett hallani.

Nem szárnysuhogás volt az tulajdonképen,
 Boszorkányok szálltak arra seprőnyélen.
 Boszorkányoknak a sötétség országa
 Rég ideje, ahogy birtoka, tanyája.

Ország gyűlését ő kelmők itt tartanak,
 Éjfél idejében ide lovaglanak.
 Most is gyülekeznek ország gyűlésére,
 A sötét tartomány kellő közepére.

Egy mélységes barlang fogadta be őket,
 A barlang közepén üst alatt tűz égett.
 Ajtó nyílásakor meglátta a tüzet
 János vitéz s annak irányán sietett.

Mikor János vitéz oda ért : valának
 Egybegyülekezve mind a boszorkányok.
 Halkan lábujjhegyen a kulcslyukhoz mene,
 Furcsa dolgokon is akadt meg a szeme.

A sok vén szipirtyó benn csak úgy hemzsegett.
 Hánytak a nagy üstbe békát, patkány-fejet,
 Akasztófa tövén nőtt füvet, virágot,
 Macskafarkat, kigyót, emberkoponyákat.

De ki tudná sorra mind előszámlálni?
 Csakhogy János mingyárt át kezdette látni,
 Hogy a barlang nem más, mint boszorkánytanya.
 Erre egy gondolat agyán átvillana.

Tarsolyához nyult, hogy sípját elővegye,
 Az óriásoknak hogy jőjön serege,
 Hanem megakadt a keze valamiben,
 Közelebb vizsgálta s látta, hogy mi legyen.

A seprők voltak ott egymás mellé rakva,
Miken a boszorkány-nép oda lovagla.
Fölnyalábolta és messzire elhordá,
Hogy a boszorkányok ne akadjanak rá.

Ekkor visszatért és sípjával fütytyentett,
És az óriások rögtön megjelentek.
«Rajta, törjete be szaporán, legények!»
Parancsolá János, s azok betörének.

No hisz keletkezett cifra zenebona ;
A boszorkánysereg gyorsan kirohana ;
Keresték a seprőt kétségbeeséssel,
De nem találták, s így nem repülhettek el.

Az óriások sem pihentek azalatt,
Mindenikök egy-egy boszorkányt megragadt,
S úgy vágta a földhöz dühös haragjába',
Hogy széjjellapultak lepények módjára.

Legnevezetesebb a dologban az volt,
Hogy valahányszor egy-egy boszorkány megholt,
Mindannyiszor oszlott az égnek homálya,
S derült lassanként a sötétség országa.

Már csaknem egészen nap volt a vidéken,
Az utolsó banya volt a soron épen . . .
Kire ismert János ebbe' a banyába'?
Hát Iluskájának mostoha anyjára.

«De, kiáltott János, ezt magam döngetem»,
S óriás kezéből kivette hirtelen,
Hanem a boszorkány kicsusszant markából,
Uccu! szaladni kezd, és volt már jó távol.

«A keserves voltát, rugaszkodj' utána!»
Kiáltott most János egyik óriásra.
Szót fogadott ez, és a banyát elkapta,
És a levegőbe magasra hajtotta.

Így találták meg az utolsó boszorkányt
 Halva, János vitéz faluja határán ;
 S minthogy minden ember gyűlölte, utálta,
 Még csak a varju sem károgott utána.

Sötétség országa kiderült végképen,
 Örökös homálynak napfény lett helyében,
 János vitéz pedig rakatott nagy tüzet,
 A tűz minden seprőt hamuvá égetett.

Az óriásoktól azután bucsút vett,
 Szívükre kötven a jobbagyi hűséget.
 Ezek ígérték, hogy hűségesek lesznek,
 S János vitéz jobbra és ők balra mentek.

XXII.

Vándorolgatott az én János vitézem,
 Meggyógyult már szíve a bűtől egészen,
 Mert mikor keblén a rózsaszálra nézett,
 Nem volt az többé bú, amit akkor érzett.

Ott állott a rózsza mellére akasztva,
 Melyet Iluskája sirjáról szakasztta,
 Valami édesség volt érezésében,
 Ha János elmerült annak nézésében.

Igy ballagott egyszer. A nap lehanyatlott.
 Hagyva maga után piros alkonyatot ;
 A piros alkony is eltűnt a világról,
 Követve fogyó hold sárga világától.

János még ballagott ; amint a hold leszállt,
 Ő fáradottan a sötétségben megállt,
 S valami halomra fejét lehajtotta,
 Hogy fáradalmát az éjben kinyugodja.

Ledőlt, s el is alutt, észre nem is véve,
 Hogy nem nyugszik máshol, hanem temetőbe' ;
 Temetőhely volt ez, ócska temetőhely,
 Harcoltak hantjai a rontó idővel.

Mikor az éjfélnek jött rémes órája,
 A száját mindenik sírhalom feltátja,
 S fehér lepedőben halvány kísértetek
 A sírok torkából kiemelkedtenek.

Táncot és éneket ékezdettek meg legott,
 Lábok alatt a föld reszketve dobogott ;
 Hanem János vitéz álmai közepett
 Sem énekszóra, sem táncra nem ébredett.

Amint egy kísértet őt megpillantotta,
 «Ember, élő ember!» e szót kiáltotta,
 «Kapjuk fel, vigyük el! mért olyan vakmerő,
 Tartományunkba belépni mikép mer ő?»

És oda suhantak mind a kísértetek,
 És körülötte már karéjt képeztenek,
 És nyultak utána, de a kakas szólal,
 S a kísértet mind eltűnt a kakasszóval.

János is felébredt a kakas szavára,
 Testét a hidegtől borzadás átjárta ;
 Csipős szél lengette a síri füveket,
 Lábra szedte magát s útra kerekedett.

XXIII.

János vitéz egy nagy hegy tetején jára,
 Hogy a kelő hajnal rásütött arcára.
 Gyönyörűséges volt, amit ekkor látott,
 Meg is állt, hogy körülnézze a világot.

Haldoklófélben volt a hajnali csillag.
Halovány sugára már csak alig csillog,
Mint gyorsan kiröppent fohász, eltűnt végre,
Mikor a fényes nap föllépett az égre.

Föllépett aranyos szekeren ragyogva,
Nyájasan nézett a sik tengerhabokra,
Mik, úgy tetszett, mintha még szenderegének,
Elfoglalva térét a végtelenségnek.

Nem mozdult a tenger, de fickándoztanak
Sima hátán néha apró tarka halak,
S ha napsugár érte pikkelyes testöket,
Tündöklő gyémántnak fényeként reszketett.

A tengerparton kis halászkunyhó álla ;
Öreg volt a halász, térdig ért szakálla,
Épen mostan akart hálót vetni vízbe ;
János oda ment és tőle ezt kérdezte :

«Ha szépen megkérem kendet, öreg bátya,
Átszállít-e engem tenger más partjára?
Örömet fizetnék, hanem nincsen pénzem,
Tegye meg kend ingyen, köszönettel vészem.»

«Fiam, ha volna, sem kéne pénzed nékem,»
Felelt a jó öreg nyájasan, szelíden.
«Megtermi mindenkor a tenger mélysége,
Ami kevésre van éltemnek szüksége.»

De micsoda járat vetett téged ide?
Az óperenciás tenger ez, tudod-e?
Azért semmi áron által nem vihetlek,
Se vége se hossza ennek a tengernek.»

«Az óperenciás?» kiáltott fel János,
«Annál inkább vagyok hát kíváncsiságos ;
De már így átmegyek, akárhová jutok.
Van még egy mód hátra . . . a sípomba fuvok.»

És megfújta sipját. A sípnak szavára
 Egy óriás mingyárt előtte is állt.
 «Át tudsz-e gázolni ezen a tengeren?
 Kérdi János vitéz, «gázolj által velem».

«Át tudok-e?» szólta az óriás és nevet,
 «Meghiszem azt ; foglalj a vállamon helyet.
 Így ni, most kapaszkodj' meg jól a hajamba.»
 És már meg is indult, amint ezt kimondta.

XXIV.

Vitte az óriás János vitézünket ;
 Nagy lába egyszerre félmérföldet lépett,
 Három hétig vitte szörnyű sebességgel,
 De a tulsó partot csak nem érhatték el.

Egyszer a távolság kékellő ködében
 Jánosnak valami akad meg szemében.
 «Nini, ott már a part!» szólta megörvendezve.
 «Biz' az csak egy sziget,» felelt, aki vitte.

János ezt kérdezte : «És micsoda sziget?»
 «Tündérország, róla hallhattál eleget.
 Tündérország ; ott van a világnak vége,
 A tenger azon túl tűnik semmiségbe.»

«Vigy oda hát engem, hűséges jobbágyom,
 Mert én azt meglátni jölkötte kívánom.»
 «Elvihetlek,» felelt az óriás neki,
 «De ott életedet veszély fenyegeti.

Nem olyan könnyű ám a bejárás oda,
 Őrizi kapuját sok iszonyú csoda . . .»
 «Ne gondoldj te azzal, csak vigy el odáig ;
 Hogy bemehetek-e vagy nem, majd elvállik.»

Szófogadásra így inté az óriást,
Aki tovább nem is tett semmi kifogást,
Hanem vitte őtet és a partra tette,
És azután utját vissza felé vette.

XXV.

Tündérország első kapuját őrzötte
Félrőfös körmökkel három szilaj medve.
De fáradságosan János keze által
Mind a három medve egy lett a halállal.

«Ez elég lesz mára», János ezt gondolta,
Nagy munkája után egy padon nyugodva.
«Ma ezen a helyen kissé megpihenek.
Holnap egy kapuval ismét beljebb megyek.»

És amint gondolta, akkép cselekedett,
Második kapuhoz másnap közeledett,
De már itt keményebb munka várt ám rája,
Itt őrzőnek három vad oroszlán álla.

Hát neki gyürkőzik ; a fenevadakra
Ráront hatalmasan, kardját villogtatva ;
Védelmezték azok csunyaúl magokat,
De csak mind a három élete megszakadt.

Igen feltüzelt ez a győződelem,
Azért, mint tegnap, most még csak meg sem pihen,
De letörölve a sűrű verítéket,
A harmadik kapu közelébe lépett.

Uram ne hagyj el! itt volt ám szörnyű strázsa ;
Vért jéggé fagyasztó volt rémes látása.
Egy nagy sárkánykígyó áll itt a kapuban ;
Elnyelne hat ökröt, akkora szája van.

Bátorság dolgában helyén állott János,
 Találós ész sem volt ő nála hiányos,
 Láta, hogy kardjával nem boldogul itten,
 Más módot keresett hát, hogy bemehessen.

A sárkánykigyó nagy száját feltátotta,
 Hogy Jánost egyszerre szerteszét harapja ;
 S mit tesz ez a dolog ilyen állásába' ?
 Hirtelen beugrik a sárkány torkába.

Sárkány derekában kereste a szívet,
 Ráakadt és bele kardvasat merített.
 A sárkány azonnal széjjelterpes kedett,
 S kinyögte magából a megtört életet.

Hejh János vitéznek került sok bajába,
 Míg lyukat fúrhatott sárkány oldalába,
 Végtére kifurta, belőle kimászott,
 Kaput nyit, és látja szép Tündérországot.

XXVI.

Tündérországbán csak híre sincs a télnek,
 Ott örökös tavasz pompájában élnek ;
 S nincsen ott nap kelte, nap lenyugovása,
 Örökös hajnalnak játszik pirossága.

Benne tündérfiak és tündérleányok
 Halált nem ismerve élnek boldogságnak ;
 Nem szükséges nekik sem étel sem ital,
 Élnek a szerelem édes csókjaival.

Nem sír ott a bánat, de a nagy örömtől
 Gyakran a tündérek szeméből könny gördül ;
 Leszivárog a könny a föld mélységébe,
 És ennek méhében gyémánt lesz belőle.

Szőke tündérlyányok sárga hajaikat
 Szálanként keresztülhúzzák a föld alatt ;
 E szálakból válik az aranynak érce,
 Kincsleső emberek nem kis örömére.

A tündérgyerekek ott szivárványt fonnak
 Szemsugarából a tündérleányoknak ;
 Mikor a szivárványt jó hosszúra fonták,
 Ékesítik vele a felhős ég boltját.

Van a tündéreknek virágnyszolyája,
 Örömtől ittasan heverésznek rája ;
 Illatterhes szellők lanya fuvalatja
 Őket a nyoszolyán álomba ringatja.

És amely világot álmaikban látnak,
 Tündérország még csak árnya e világnak.
 Ha a földi ember először lyányt ölel,
 Ennek az álomnak gyönyöre tölti el.

XXVII.

Hogy belépett János vitéz ez országba,
 Mindent, amit látott, csodálkozva láta.
 A rózsaszín fénytől kápráztak szemei,
 Alig hogy merészelt körültekinteni.

Meg nem futamodtak tőle a tündérek,
 Gyermekszelídséggel hozzá közelgének,
 Illették őt nyájas enyelgő beszéddel,
 És a szigetbe őt mélyen vezették el.

Amint János vitéz mindent megszemléle,
 S végtére álmából mintegy föleszméle :
 Kétségbeesés szállt szívének tájára,
 Mert eszébe jutott kedves Iluskája.

«Itt hát, hol országa van a szerelemnek,
Az életen által én egyedül menjek?
Amerre tekintek, azt mutassa minden,
Hogy boldogság csak az én szivemben nincsen?»

Tündérországnak egy tó állott közepén,
János vitéz búsan annak partjára mén,
S a rózsát, mely sírján termett kedvesének,
Levette kebléről, s ekkép szólítá meg :

«Te egyetlen kincsem! hamva kedvesemnek!
Mutasd meg az utat, én is majd követlek.»
S beveté a rózsát a tónak habjába ;
Nem sok híja volt, hogy ő is ment utána . . .

De csodák csodája! mit látott, mit látott!
Látta Iluskává válni a virágot.
Eszeveszettséggel rohant a habokba,
S a föltámadt leányt kiszabadította.

Hát az élet vize volt ez a tó itten,
Mindent föltámasztó, ahova csak cseppen.
Iluska porából nőtt ki az a rózsa,
Igy halottaiból őt föltámasztotta.

Mindent el tudnék én beszélni ékesen,
Csak János vitéznek akkori kedvét nem,
Mikor Iluskáját a vizből kihozta,
S rég szomjas ajakán égett első csókja.

Be szép volt Iluska! a tündérleányok
Gyönyörködő szemmel mind rá bámulának ;
Őt királynéjoknak meg is választották,
A tündérfiak meg Jánost királyokká.

A tündérnemzetség gyönyörű körében
S kedves Iluskája szerető ölében
Mai napig János vitéz ő kegyelme
Szép Tündérországnak boldog fejedelme.

(1844.)

SZERELEM ÁTKA.

Te vitéz Barangó, hova oly vágatva?
 Mért öltöztél fényes hadi páncélobda?
 Mért fényesebb szemed fényes páncélodnál
 S kezeden villogó kardod acélánál?

Vitéz Barangónak leszen útja hosszú,
 Azért megy sebesen, mint halálos bosszu,
 De nem bosszu úzi, hanem a szerelem,
 Azért a tündöklő szikra szemeiben.

Szép szeretője van a vitéz Barangónak,
 Híják szeretőjét a szép Ildikónak.
 Ildikónak arca szép, mint az ég boltja ;
 Szeme, mint a nap, a csillagot kioltja.

Barangó szerette őt véghetetlenül,
 Föl is szólította : menjen hozzá nejlül ;
 Ildikó felele : «Kezem neked adom,
 Hogyha teljesíted három kívánatom.

Hozz nekem az égből szívárványdarabot,
 Menyasszonyi ruhát majd abból varratok ;
 Hozz nekem rózsákat a hajnal kertébül
 Koszorúnak főmre nászi ékességül ;

Végső kívánságom a göncölszekere,
 Ezen üljek, hogyha megyünk esketőre.
 Ha teljesíted e három kívánságot,
 Férfjem leszesz, veled élck házasságot.»

Ime ezek valának Ildikó szavai.
 Barangó alig hogy hallá kimondani,
 Paripáján termett s gyorsan elrobogott,
 S hozott először is szívárványdarabot.

Azután berontott a hajnal kertébe,
 És a legvirítóbb rózsákat letépte.
 Sok bajába került mindezt végbevinni,
 De vitézségének nem állt gátul semmi.

Most megyen harmadszor, a göncölszekérért.
 Magára öltötte minden jó fegyverét ;
 Ha szép szóval meg nem kapja, amit akar,
 Erőszakkal vívja ki a fegyveres kar.

Szép Tündérorszáiban éktelen sok a kincs,
 Hanem hát a göncölszekérnek párja nincs ;
 Őriztetik is ám a fenevadakkal,
 Meredő körmökkel, tátongó szájakkal.

Barangó oda ér, kéri a szekeret ;
 De mihelyest kérő beszéde megeredt,
 Végét nem is várva, neki rohantanak
 Dühös méreggel az őrző fenevadak.

Esztendeig harcolt Barangó hős keze,
 Mig elhullt a szekér egész őrizete,
 Mig kivívta a nagy és véres diadalt,
 Amelybe maga is majd hogy bele nem halt.

Ekkoron Barangó nem is tett egyebet,
 Az istállóból négy tatóst kivezetett.
 A legszebb négy tatóst vezette ki onnan,
 S befogta őket a szekérbe legottan.

A gyémántos gyeplőt ragadta kezébe,
 Csillagsugárostort a másik kezébe,
 Saját paripáját saroglyához köté,
 Ugy hajtott serényen szeretője felé.

Szeretője addig, szép Ildikó, mit tett?
 Gondolta Barangó : búsan várja őtet.
 Gondolta Barangó : «Szivem Ildikója,
 Ne marjon a bánat fulánkos kigyója!

Ne marjon a bánat fulánkos kigyója,
 Közeledem immár, szívem Ildikója!
 Közeledek hozzád szép göncöl szekeren,
 És boldog vagyok, mert kezéd megnyerem én.»

Ne félj, jó Barangó, Ildikó nem búsul,
 Vigad ő más karján kicsiny magzatostul,
 Van már kis magzata, van már férje neki,
 Jösz-e te vagy nem jösz? nem igen keresi.

Feledte Ildikó régen ígéretét,
 A jött-ment Kevének adta szívét, kezét.
 Keve bírja mostan azt a boldogságot,
 Melyért kezéd fáradt és szived sovárgott.

Ildikó most is ott ül Keve ölében,
 Egymást csókolgatják, ölelgetik épen.
 Amint ezt meglátja jó Barangó vitéz,
 Nincs ereje szólni, csak merőn áll és néz.

De föllázad a vér félholt nyugalmaiból,
 Barangónak összeszorult szíve tágul,
 Eszeveszett harag fut égő agyába,
 Kirántja szablyáját és megindul a lába.

A két szeretőnek borsózott a háta,
 Mikor a vitézt így közeledni látta,
 Egymás kebeléről gyorsan fölriadnak,
 Megszökni előle a szilaj haragnak.

Hős Barangó erre kardját elvetette,
 És ily szókat ejtett nagy gúnnal nevetve :
 «Nem érdemlitek meg, hogy ezen kar által
 Ismerkedjete meg a méltó halállal!

Nem fogja szívetek kardom hegye érni,
 Te szőszegő asszony, te csábító férfi!
 De ami átká van a széles világnak,
 Ha isten meghallgat, mind reátok szállnak.

Mindkettőtök élte legyen halhatatlan,
 Hogy szenvedhessetek örökös kinokban.
 Éljetek, míg eljön az üstökös csillag,
 Melytől a rengő föld sarkai bomolnak.

Kivánom : váljatok kővé mind a ketten,
 Szívetek a kintól hogy meg ne repedjen.
 Te csábító férfi, amint most kebled ég :
 Azt olyan mértékben örök lángok egyék.

S te szószegő asszony, bűnbánó könnyeid
 Szüntelen folyjanak a világ végeig,
 És a patakba, mely szemeidből ered,
 Könnyed patakjába fuladjon gyermeked.

S az én életem is legyen halhatatlan,
 Hogy kínaitokat váltig kacaghassam!»
 Barangó vitéz az átkot így végezte,
 Meghallgatta isten s beteljesítette.

Kősziklákká váltak Ildikó és Keve,
 Csábító Kevéből tűzokádó leve,
 Hányja magából a tüzet szakadatlan,
 Mai nap is hányja s jajgat a kinokban.

És amely Ildikó volt egykor, a hegyből
 Kiapadhatatlan két forrás buzog föl,
 E forrásokba fult be kicsiny magzata,
 Kit isten a völgyben fává változtata.

Barangóból pedig sötét fergeteg lett,
 Mely ottan borong a két átkos hegy felett.
 Míg Ildikó sír és míg Keve lángol s nyög,
 Reájok Barangó rettentőn mennydörög.

(Borjád, 1845.)

TÜNDÉRALOM.

Sajkás vagyok vad, hullámos folyón,
 Hullámszik a víz, reng a könnyű sajka.
 Reng, mint a bölcső, melyet ráncigál
 Szilaj kezekkel a haragvó dajka.
 Sors, életemnek haragos dajkája,
 Te vagy, ki sajkám úgy hányod-veted,
 Ki rám zavartad fergeteg módjára
 A csendriasztó szenvedélyeket.

Elfáradtam már, messze még a part?
 Mely befogad révébe; ... vagy az örvény?
 Mely nyúgodalmat szintugy ad, midőn
 Mélyébe ránt, a sajkát összetörvén.
 Sem part, sem örvény nincsen még előttem,
 Csak hánykódás, csak örökös habok;
 Hánykódom egyre a folyó nagy árján ...
 Ki sem köthetek, meg sem halhatok.

De mily hang ez, mily túlvilági hang,
 Mely bévegyül a habzugás közé?
 Tán szellem, égbe szálló a pokolból,
 Hol büntetését már átszenvedé? ...
 Egy hattyu száll fölöttem magasan,
 Az zengi ezt az édes éneket —
 Oh lassan szállj és hosszan énekelj,
 Haldokló hattyúm, szép emlékezet! ... —

Nem voltam többé gyermek, s nem valék
 Még ifju. Ez az élet legszebb éve,
 Mint legszebb perc, midőn a hajnalégről
 Az éj kárpítja félig van levéve.
 Sötétség volt még egyfelől szívemben,
 De másfelől már pirosan kelének,
 Mint a közelgő nap szemeiből
 Kilőtt sugárok, a vágyságok s remények.

Amire vágytam, bírni is reméltem,
 S amit reméltem, azt el is nyerém ;
 Talán azért, mert nem sok volt . . . egyéb sem,
 Mint pihenés egy hű barát ölén.
 Hű volt barátom, mert hisz ilyenkor még
 Nincsen kikelve a rejtett önérdék,
 E mindent elrágó hernyója a
 Baráti hűség virágos kertének.

Barátom hű volt ; üritgettem véle
 A boldog órák ékes poharát,
 S a lelkesülés égi mámorában
 Sasként röptültem a világon át.
 S amerre szálltam, minden az enyém volt!
 A dúsgazdagság bársony pamlagára
 Hajtám le főmet, melyet övezett
 A dicsőségnek csillagkoronája.

Ily nagyszerűnek álmodám jövőmet,
 S már hittem is, hogy ez való, nem álom . . .
 De most egyszerre szívem, melyet a
 Világgal tölték meg, tágulni látom ;
 Szívem tágúla, vagy tán a világ
 Kisebbedett? azt nem tudom, de érzém,
 Hogy keblemben hézag támadott,
 Hézag, keblemnek legmelegebb részén.

És napról-napra nőttön nőtt ez űr,
 S ez űr miatt nem szállhatott már lelkem,
 Félt, hogy mélyébe hull . . . s nem kelle többé,
 Mit eddig olyan lángolón öleltem,
 Ne kellett kincs és nem kellett dicsőség.
 Mind a kettő oly fénytelen vala!
 Oly fénytelen, mint lesz az ég idővel,
 Ha elkopik majd csillagfátyola.

Nem kelle semmi, még a jó barát sem,
 Magam magamnak voltam terhire,
 S futottam, mint kit rémek serege üldöz,
 Az életzajtól messzi-messzire.

Csöndes magányban keresék tanyát,
Sötét erdő völgyébe telepedtem...
Oh e magányban milyen alakok
Lengtek körülöm s szálltak el fölöttem!

Szivemből jöttek e tündéri lények,
Szivemnek nem rég támadt üregéből,
Tündéri lények milyenekre félig,
Emlékezém a szép gyermekregékből.
«Megálljatok! megálljatok!» kiálték,
«Oh, csak egy álljon meg közületek,
Csak addig, míg egy csók s egy ölelés tart!»
Nem álltanak meg; mind eltűntenek.

Kerestem őket, és meg nem lelém,
Még csak nyomukra sem akadhaték;
Nyom nélkül jártak, oly könnyűk valának,
Könnyebbek, mint a szellő, mint a lég.
S minél messzebbre távozásnak tőlem,
Minél homályosabban láttam őket:
Annál dicsőbbek voltak, és szivem
Annál emésztőbb sovárgásban égett.

Szivem sovárgott és én sorvadék,
Társim nevettek a sápadt fiún,
Csak jó barátom, ő nem nevetett,
Fejét csóválta búsan, szomorún.
Mi lelt? kérdezte; én nem felelém,
Mert hisz magam sem tudtam, hogy mi lelt.
Szomjas valék s vizet hiába ittam,
Nem enyhíté viz a tikkadt kebel.

S meguntam ezt a földi életet,
Mely elvesztette szépségét szememben.
Föl, föl! mondám, a mennybe! ahová
Fájó szivemnek tündérnépe lebben;
Föl a mennyekbe! ha a léget szívom,
Mit ők szíznak: tán majd e szomj nem éget...
S ha ott is futnak tőlem? ah, utánok
Keresztülbolygom a nagy mindenséget! —

Fényes tavasz volt. A mezőn szivárvány,
 Égő szivárvány százezer virágbul;
 De rám oly búsan néztenek . . . talán
 Tudták, hogy elkészülök a világbul.
 A legnagyobb hegy tetejére mentem,
 Onnan tekinték föl az ég felé.
 Átlátszó kék volt a felhőtlen ég . . .
 Belé láttam . . . tisztán láttam belé . . .

Ábránd-alakjaim legszebbike
 Ott volt az égben. Ajka mozgott; szinte
 Hallottam hívó hangjait . . . de jól
 Láthattam, hogy felém kezével inte.
 Megyek! mondtam, s a bérc szélére léptem,
 Ahol száz ölnyi mélység nyílt alattam.
 Már-már ugrám . . . hátul egy kéz ragadt meg . . .
 Eszmélet nélkül visszahanyatlottam.

Midőn eszméltem: a dicső alak,
 Kit az egekben láttam az imént,
 Ott állt mellettem . . . oh mit érezék?
 Leírhatatlan édes érzeményt!
 «Ilyen közel van hát a föld az éghez?»
 Zavart elmém-mel ekkép gondolkodtam,
 «Im a mennyben vagyok szép angyalomnál,
 S elébb egy perccel még a földön voltam.»

Ezt gondolám, de szólani nem tudék,
 Avvagy talán nem mertem szólani,
 Félvén, hogy majd ha ajkam megnyitom,
 Keblemből a menny ki fog szállani.
 És megragadtam angyalom kezét,
 Hogy el ne tűnjék tőlem újlag.
 És derekát átövezé karom,
 Átövezé, mint egy égő szalag.

S merően szemléltem fényes arcukatját.
 Most is csodálom, hogy szemem világa
 El nem veszett e földöntúli fénytől,
 Midőn benéztem szeme csillagába.

Sötétkék csillag volt az ő szeme,
 És szemöldöke fekete szivárvány,
 S vállán úgy úsztak barna fürtei,
 Miként az éj egy rózsatenger árján.

Meg mertem végre nyitni ajkamat,
 S beszéltem üdvről, angyalokrul, égről.
 Nagyon homályosan beszélheték,
 Mert ő nem értett semmit e beszédből.
 «Én lány vagyok», szolt, «földi lány, nem angyal ;
 Ahol vagyunk, ez a föld, nem az ég,
 S itt a mélybe estél volna, ámde
 Én mentésedre még jókor jövék.»

«Legyünk tehát a földön», válaszoltam,
 «Földön vagy égen, az mindegy nekem,
 Csak oldaladnál, kedves oldaladnál ;
 Hisz ahol te vagy, ott az én egem.
 De ülj le mellém, s engedd, hogy karom
 Szorosabban fűzhessen át, o engedd ;
 Ugy is sajátom vagy, tulajdonom,
 Mert téged az én képzetem teremtet.»

Leültünk ott a szikla tetején,
 S beszélgeténk. Kérdezte : ki vagyok ?
 «Egy bús sohajtás voltam eddig», szólék,
 «Öledbe ím e csókkal meghalok.
 Most csókolj vissza, lyányka, hogy legyen
 Föltámadásom . . . — ím, föltámadok,
 Mert csókod ért ; s ki bú-sohaj valék,
 Most a gyönyörnek mosolya vagyok.»

Ő megcsókolt. Nem kéreté magát,
 Első szavamra ajkamon volt ajka ;
 E csók! ez ajk . . . mért nem váltunk itt kővé?
 Hadd függtem volna mindörökre rajta !
 E csók, e csók! ez édesb volt a méznél
 S az anyatejnél. Csak ezóta élek ;
 Midőn elcsattant e csók ajkamon,
 Érzem, hogy ekkor szállt belém a lélek.

«Tekints körül», szólott a csók után
 A lyányka, «látod, milyen változás?
 Én nem tudom, honnan s miként van ez,
 De mostan ég és föld egészen más.
 Kékebb az ég, sugárosabb a nap,
 S e fák alatt itt hűvösebb az árnyék,
 S pirosb a rózsza, illatosb a lég...
 Ah, mintha csak egy más világban járnék!»

«Más a világ, más, nem olyan, minő volt»,
 Feleltem én, «vagy csak mi változánk?
 De bármiként van, mit törődünk véle,
 Midőn e változás áldás reánk!»
 Egymás ölében így fontuk tovább
 Beszélgetésünk rózsakötelét,
 S amint eszméltünk szép ábrándjainkból,
 Láttuk, hogy a nap már a földre lép.

Alkonyodék. Arany felhőkön szállott
 A nap violaszín hegyek mögé.
 A messzeségbe nyúló rónaságot,
 E száraz tengert, halvány köd fődé.
 A szikla, melyen állottunk, piroslott
 A végsugártól, miként bíbor párna
 A trónon. De hisz trón volt ez ; mi rajta
 A boldogság ifjú királyi párja.

Elbúcsuzánk ; nem szóval ; szemeinkkel ;
 S nem szomorúan, oh nem, oly vidáman!
 Az éjt úgy néztük, mint a haldokló
 A sírt, amelyen túl egy szebb világ van.
 Nem ígértük, hogy holnap eljövünk,
 De mind a ketten eljövénk hiven,
 És így éltük által az egész tavaszt,
 Ajk ajakon, kéz kézben, szív szíven.

S így éltük által az egész nyarat.
 Minden napunk egy virágszál vala
 A bokrétából, melytül illatot nyer
 Az istenek olympi asztala.

De e virágok elhervadtanak már ;
 Mit ér, szemlélnem száraz kelyhököt?
 Repülj ki e szép kornak édenéből,
 Haldokló hattyúm, bús emlékezet!

Eljött az ősz, ez a vad zsarnoka
 A természetnek. Kérlelhetetlen karja
 Letépi a szegény fák levelét,
 A földre sujtja, és lábbal tiporja.
 Lábbal tiprá boldogságunkat is ;
 Reánk küldé enyészetes szelét
 Elválás képiben, s ez arcainknak
 Leszaggatá szép rózsalevelét.

Elváltunk, hogy ne lássuk egymást többé.
 Komoly borongó volt az őszi este ;
 A ködön át a távolból lyánykámát
 Könnyes szemem még egyszer fölkereste,
 Aztán futottam, utat nem tekintve,
 Arcom, kezem tövistől vérezék . . .
 Futottam árván, mint a hullócsillag,
 Melyet magából kilökött az ég — —

Azóta arcom és kezem begyógyult,
 Arcom s kezem, mit tüske sérte meg,
 S szivemből is ki vannak irtva már
 Az elválástól támadott sebek ;
 De e sebeknél jobban fáj nekem most,
 Jobban fáj az, hogy már-már feledem
 Ábrándjaidnak édes üdvösségét,
 Oh tündérálom, első szerelem!

(Szalkszentmárton, 1846.)

SALGÓ.

Nógrád s Gömör közt hosszan nyúlik el
 A Mátra egyik erdőséges ága,
 Miként sörényes, elfáradt oroszlán,
 Nézvén sötéten messze tájakig.
 E hegytetői kösziklára ül
 Borús napokban a pihenni vágyó
 Terhes felhőknek vándor serege ;
 Ez a műhely, hol a komor kovács,
 A dörgedelmes égiháború
 Készíteni szokta a villámokat,
 Haragvó isten égő nyilait.
 Itt állt Salgóvár, mint egy óriás,
 Ki az egekre nyújtja vakmerő
 Kezét, hogy onnan csillagot raboljon ;
 Itt állt Salgó . . . az éghez oly közel,
 És benne még is a pokol tanyázott.
 A századoknak döntő lábai
 Elgázolák rég e vár tornyait.
 Belőlök egy-két csonka fal maradt, mely
 Szomorkodással tölti idejét,
 Mint aki lármás ifjuság után
 Éltét megunva remetéskedik.
 Fölmentem a hegy sziklatetejére.
 S letelepedtem a romok fölött.
 Verőfényes nap volt. Tekintetem,
 Nem lelve gátot, mérföldekre szállt,
 Mint börtönéből megszökött madár,
 S vigan köszönté a kék messzeséget,
 Hol a faluknak tornyán, a mezőknek
 Juhnyájain s a patakok vizén
 S mindenhol a nap fénye tündökölt.
 De lelkemet nem ily képek körözték,
 Nem ily vidámak ; lelkemet homályos
 Látkörbe vitte a komoly merengés,
 Holott körüle kétes ködruhában
 Mogorva árnyak lengtek . . . a kihalt
 Sötét középkor véres napjai.

Megvirradott a tizennegyedik
 Század s hazánkra éj következék,
 Borús éj jött rá... ekkor áldozott le
 Az ő napjának, az Árpád családnak
 Végső sugára. Harmadik Endre halt meg.
 Pártok kelének s a párt fergeteg,
 S a fergetegben a folyó zavart,
 S zavart folyóban könnyű a halászat.
 Elfeledék a hazaszeretnek
 Örök szentségét a fejetlen ország
 Önzés bünébe süllyedt tagjai,
 S rabolni kezdék édes anyjokat,
 A gyámolától elesett hazát.
 Haramjabarlang lett sok sziklavár,
 Honnan le a kipusztított vidékek
 Sohajtására gunykacaj felelt,
 Miként az őszi bús szellő után
 Jön a süvöltő téli zivatar. — —
 Salgón Kompolti Péter volt az úr,
 Nevét rettegetve említé a táj, mert
 Ameddig kardja s buzogánya ért,
 Övé lett minden, ami kincs vala,
 S hol ellenállás szálla szembe véle,
 A kincs helyén vérfoltokat hagyott.
 Követte őt a rablás útain
 Kompolti Dávid és Kompolti Jób,
 Zsivány apjoknak méltó fiai,
 Kipusztiták már a szomszéd Somoskőt,
 Utána jött a távolabb Fülek,
 S most a fölött van a tanácskozás:
 Hová fordítsák léptöket jelenleg?
 Ottan hevernek, apa és fiúk,
 Komor teremben medvebőr felett,
 Mit kacagányul vetnek vállaikra,
 Ha indulóra a kürt megriad.
 Ottan hevernek és Eger borával
 Sűrítik úgy is sűrű véröket,
 Mely ereikben rémesen kereng,
 Mint a világok közti téreket

Keresztülkasul-bolygó üstökös.
 «Emeljétek föl a kupát, fiúk»,
 Kiálta Péter, és koccantsatok
 Gedő Simonnak egészségire! ...
 Ha élünk és az isten megsegít,
 Még holnap éjjel vendégei leszünk ;
 Azért sokáig éljen ő kegyelmel»
 «Sokáig éljen!» zúgták a fiúk
 Utána harsány, mennydörgő torokkal,
 És a teremnek hangos boltozatja
 Az éljenekre, mint a nyughelyéről
 Fölvert szelindek, elkezdett morogni,
 S morgott hosszan, míg bele fáradott.

*

Gedővár csöndes, mintha halva volna ;
 Reá borúlt az éj, mint rá borúl a
 Halottra a koporsó födele.
 Ki virraszt még a késő éjszakán
 Gedővár néma falai között?
 A szerelem s a hazaszeretet,
 Az égnek e két legszebb csillaga.
 Mindenki szunnyad, csak Gedő Simontól
 Riasztja messze álma nyúgodalmát
 A honfigondok éber tábora.
 És míg a férj bús lámpa fénye mellett
 Pusztult hazája sorsán elmereng,
 Szomszéd teremben nője térdepel,
 A szépségében ragyogó Perenna,
 S imát sohajt az égiek felé,
 Hogy boldogítsák a magyar hazát,
 Mert míg a honnak boldogsága nincs,
 Mindaddig férje is boldogtalan.
 Egyszerre a nő felsikolt ijedve,
 Hallván közelgő fegyvercsörgetést,
 S belép férjéhez és rémülve áll meg ...
 A másik ajtó ekkor nyílt s azon
 Kompolti Péter jött be kardosan.
 «Gedő uram, szép jó estét kívánok»,

Szólt a haramja, «vendégid jövének ;
 Remélem szíves házigazda léssz,
 S kérés nélkül is átadod nekik,
 Amit kívánnak . . . minden vagydonod.
 Csodálkozol, hogy ily váratlanul
 Leptünk meg és ily észrevétlenül
 Léptünk eléd? . . . ez egyszerű dolog :
 Megvesztegettük a jó porkolábot,
 S ő megnyitotta várad kapuját,
 S bejöttünk százan . . . százan! érted-e?
 És most legényid egyig megkötözték.
 A jó fiúk javában álmodoztak,
 Midőn kezökre a hurok került.
 Azért, Gedő úr, add elő, amid van . . .
 Vagy szavaimba tán kételkedel?
 Im hát tekints ki!» Megnyitá az ajtót,
 S láthatta a száz fegyverest Gedő,
 Köztök Kompolti Jóbot s Dávidot.
 «Fossz hát, zshivány, és vidd, amit találsz!»
 Szólt megvetőleg a várúr ; «Perennám,
 Eredj szobádba, és az aggalom
 Ne bántsa lelked ; tégedet megóvlok,
 Téged, legdrágább kincse életemnek!
 A többivel nem gondolok sokat . . .
 Hadd hízzanak rajt' e gaz tolvajok.»
 Kompolti Péter ment kutatni s véle
 A martalékra vágyó cinkosok ;
 Csak Dávid és Jób állt merőn, s ha ajkok
 Le nem pecsétli a csodálkozás,
 Ezt kérdték volna : milyen látomány ez?
 Melyik tündére az álomvilágnak
 Szállott a földre, e falak közé?
 S midőn a méla bámulás ködében
 Eltévedt lelkök ismét visszatért :
 Egyszerre léptek az ajtó felé,
 Amely Perenna teremébe nyílt,
 S amely előtt vont karddal állt a férj,
 Vont karddal és rettentőn, mint az angyal.
 Ki őrizé a paradicsomot.

«Eddig s tovább nem!» dörgött a jövőkre,
 «Eddig s tovább nem!... a kétségbe'sés, a
 Halál szolgálja áll e küszöbön,
 A szent ajtónak tiszta küszöbén!»
 Ekkép a férj; de a két zordon ifjut
 Nem tettenték meg a dörgő szavak,
 Sem a szemeknek átszuró világa,
 Mely villámlásként szállt a hang előtt.
 «Utamba állasz?» így kiálta Jób,
 «Utamba mersz még állni? jaj neked!
 Keresztültörnék, bárha kezeidben
 Száz kard villogna s minden kard hegyéről
 Ezer halál vigyorgna is reám!»
 És összecsaptak csengő fegyverökkel
 Gedő és Jób, mint két köszikla, melyet
 Egymás felé sujt a földindulás.
 Akközben Dávid rést lelt s besuhant,
 Ahol Perenna elszorúlt kebelével
 Az aggodalmak árján fuldokolt,
 Egy jajsikoltás és egy halk sohaj...
 A nő sikoltott és a férj sohajtott,
 A nő, kit Dávid vett ölébe s vitt,
 S a férj, kinek Jób átdöfé szívét.

*

Salgó s Gedővár közt emelkedék
 Hajnácskő, szinte sziklaormi vár.
 Csend volt a várban és a vár alatt.
 Mindenki alvék; a toronynak őre
 Virraszta csak még félig nyílt szemekkel.
 A fővenyóra éjfél mutatott.
 Mi zaj hasítja a csendet keresztül?
 Még halk, de percről percre hangosabb.
 Az őr keresztet hány és a toronyból
 Fél bátorsággal néz a völgybe le;
 Ki más zavarná a világ nyugalalmát
 Az éjszakának kellő közepén,
 Mint boszorkányok és kísértetek?
 Lenéz az őr... a teljes hold világa

Arany fátyolként leng a vár körül,
 S a vár alatti völgy ezüst ködével,
 Mint két szerelmes lélek, összeolvad.
 A fényhomályban Gedővár felől a
 Salgói úton nyargal egy lovag,
 Őlében egy hölgy hófehér ruhában,
 Hollósötét haj lengő fűrtivel.
 Mögöttök távol ismét egy lovag. —
 Olyan tűnékeny volt e jelenés,
 Hogy a toronynak őre másnap ezt,
 Midőn fölébredt, álomnak hívé.

*

Midőn fölére Salgó udvarába
 Kompolti Dávid a szép martalékkal,
 Ez életének nem adá jelét,
 Aléltan fekvék annak karjain ;
 Szívében a vért és eszméletet
 Megállitá a félelem s futás.
 Gyöngéd karokkal tette őt az ifju
 Egy kerevetre ; csínnal bánt vele,
 Miként a gyermek a kicsiny madárral,
 Melyet fészkebül épen most lopott ki ;
 S megállt előtte s elmerülve nézte
 És lelkesedve így szólt : «Oh miért
 Fejem nem oly nagy, mint az ég, hogy annyi
 Szem volna rajt', ahány csillag van ott.
 Hadd bámulnálak valamennyivel! . . .
 Ki vagy, ki vagy te? olyan ismerős
 Előttem arcod mindenik vonása ;
 Találkozám már véled? . . . oh igen, most
 Emlékezem, hogy egykor láttalak,
 Régen, fölötte régen. Még midőn
 Mint gyermek jártam a vadon homályin,
 Miként ártatlan gyermek, akinek
 Vérezett szive, ha vérezett az őz
 Szilaj vadászok gyilkoló nyilától :
 Oh akkor, akkor gyakran láttalak.
 Ha szenderegtem a kis völgyi forrás

Virágos partján: édes álmaimban
 Meg-megjelentél tündérek leánya!
 Hozzám jövel s lehajlottál reám,
 Miként lehajlik földre a szivárvány,
 S fülemben égi hangokat sugál.
 Karom kinyújtám, hogy öleljelek,
 S fölébredék... te már távol valál,
 A rengeteg sötétzöld mélyiben
 Láttam fehérülő árny-alakodat,
 S futék utánad, mint az esti szél
 A tünedékeny pillangó után,
 Futék a hegyre... a hegy tetején
 Bámulva álltam és szomorkodám; már
 Oly messze voltál tőlem, fönn az égen
 Az esti csillag képiben ragyogtál.
 Gyermekkorom tűnt s gyermekéveimmel
 Eltűnt regényes ábrándim világa,
 S vad ifjává lett a szelíd fiú,
 S azóta véled nem találkozám...
 De én beszélek hozzád és te nem
 Hallod beszédem; mozdulatlanul
 Fekszel, miként az elesett szobor.
 Élsz, vagy meghaltál? oh csak meg ne halj,
 Inkább hervadjon el minden virág
 A föld színén, és ne légyen több tavasz!...
 Hah, végre, végre nyílnak szemeid;
 Milyen szemek, mily égetőn-vakító!...
 Hová jutottam? hol vagyok? talán a
 Teremtő műhelyében, ahol a
 Napok készülnek? ottan, ottan... oh
 Ha e két nap az égre fölkerül,
 A mindenséget porrá égeti!»...
 „Elég már, bátya, most én rajtam a sor,
 Ily hang szakasztá félbe Dávidot,
 Jób hangja, aki mostan érkezett meg,
 „Elég volt, bátya, most én rajtam a sor”,
 E drága kincsen ketten osztozunk!’

Eszmélt Perenna, és csodálkozással
 Nézett körül, és töredezve szólt :
 «Férjem! . . . de ez nem férjem . . . ez sem az ;
 És e terem . . . hiszen ez nem a mienk.
 Hová juték? és férjem hol marad,
 Hogy így magára hagyja hitvesét?»
 «Férjed, menyecske, messze utazott»,
 Ekkép felelt Jób, «kár lesz várnod őt,
 Mert míg utából ismét visszajő,
 Rég elvirítnak ifju bájaid.
 Azért feledd őt, s add nekünk magad,
 Hogy részesüljünk mink is a gyönyörben,
 Mit férjed a mennyországtól bitorlott.»
 «El oldalomtól! vissza, szemtelen!»
 Kiálta a nő, «vissza . . . és ne szólj,
 Mert minden szóért s minden léptedért,
 Ha férjem eljön, rémesen lakolsz . . .»
 «Ha férjed eljön, akkor?» szóla Jób,
 «Hisz mondtam már, hogy messze utazott,
 Oly messzire, hogy onnan, ahová ment,
 Porszemnek látja a nagy földtekét.
 Szóval — hogy őt ne várd hiába — nézd
 E kardot s rajta ezt a szép piros vért ;
 Ez férjed vére . . . én megöltem őt,
 Most hát szabad vagy, szép asszony, szabad!
 A női hűség rabbilincsei
 Nem korlátozzák többé lelkedet.
 Szabad vagy, használd szabadságodat.
 Két kar helyett most négy kar vár reád,
 Hogy boldogítson ölelésivel.»
 Perenna némán és merően állt,
 Némán, merően, hidegen, féhéren,
 Miként holt, csendes téli éjszakán a
 Száraz bokor, mit ellepett a hó.
 Ott állt Perenna és a kardra bámult,
 Amelyen olyan drága vér aludt meg. —
 E mozdulatlan némaság alatt
 Szívét, lelkét mily harcok szaggaták!
 A lélek benne úgy sírt, úgy nyögött,

Ugy küzködött, úgy jajgatott, miként
 A jég alatt a befagyott patak.
 Kitört végtére a kétségbesés,
 Kitört belőle, mint a tűzokádó
 Hegy méhéből a füst s lángoszlopok,
 És átkokat szórt, rémes átkokat
 Zsivány fejére férje gyilkosának.
 De mintha minden átok egy virág
 Lett volna, egy-egy illatos virág,
 Miket feléje dobna, hogy szagolja,
 Oly kedvtelve állt a hölgy előtt Jób,
 S midőn az végzé, így kezdette ez :
 «Hah, istenemre, hogyha átkozódva
 Ily szép vagy, asszony, menj férjhez naponként.
 S én férjedet naponként megölöm! . . .
 Átkozz tovább, szép hölgy, én hallgatom,
 Ha minden átkod megfogamszik is.»
 Perenna Dávid lábaihoz borult,
 Átfogta térdét és így esdekelt :
 «Oh, ifju, arcod nem oly ördögi,
 Miként ezé itt . . . légy könyörülő.
 És ój meg tőle, ój meg engemet!
 Szeretni foglak, szolgálód leszek,
 Csak ments meg engem férjem gyilkosától,
 Csak e sátán ellen légy paizsom.»
 «Meg foglak óni, gyermekálmaim
 Földöntúli tündérgyermeke!»
 Kiálta Dávid fölemelve őt,
 «Meg foglak óni, paizsod leszek ;
 S ki hozzád nyúlni kíván : annak e
 Paizst elébb ketté kell törnie.
 Most hát öcsém, Jób, ehhez tartsd magad!»
 «Nem úgy, jó bátya!» mondá Jób, s szemében
 Ellenszegülő dacnak lángja gyúlt,
 «Nem úgy, jó bátya! így nem alkuszunk.
 Minálunk minden martalék közös,
 Azért kettőnké e menyecske is ;
 És ha nem engedsz, tudd : e kard, amellyel
 Férjének írtam úti levelet

A más világra, e kard most is éles,
 S karomnak sincsen legkisebb baja!»
 Egymás elébe állt a két fiú,
 Egymás elébe állt és hallgatott,
 Nyelvök helyett most kardjaik beszéltek.
 Kompolti Péter jött be s rájuk ordít :
 «Megálljatok!» s a bajvívók megálltak.
 «Apánk, te légy hát köztünk a bíró»,
 Így szóla Jób, «ez asszonyt itt magának
 Akarja Dávid bátya tartani ;
 De én azt mondom : ehhez nincs joga,
 Mert ő kettőnké. Nincs-e igazam?»
 «Hitvány fiúk», szolt megvetőleg apjuk,
 «Ily hasztalanság annyira feltűzel,
 Hogy egymás ellen karddal rontotok?
 S ilyen mihaszna pörben engemet
 Mertek bíróul híni, engemet! . . . jó ;
 Igazságot hát én szolgáltatok.
 Halljátok : e hölgy nem lesz egyiké sem,
 Sem egyiké, sem másiké . . . igen,
 E hölgyet bírni én fogom, magam!»
 Kihullt a kard a két fiú kezéből,
 Vérök fellázadt, sustorgott, miként
 A víz, amelybe a villám csapott,
 S dörmögni kezdtek bosszus dolgokat.
 Keresztülszűrő lángtekintetét
 Jártatta végig rajtok az apa,
 S parancsolólag így kiálta föl :
 «Ki mer moccani és morogni, hogyha
 Kompolti Péter ezt kiáltja : csitt!»

*

Miből teremté isten a szívet?
 Hogy annyi bútól, kintől sem hasad meg.
 Amennyi érte a szegény Perennát. —
 Órizve Salgó szűk falai között
 Űlt a fogoly hölgy napok óta csak,
 De mindenik nap századokra nyúlt,
 Azokra nyujtá azt a szenvedés.

Az árva lélek mennyit szenvedett!
 Egy pillanatban keble meggyuladt
 A fájdalomtól és más pillanatban
 A rettegéstől ismét megfagyott.
 Hosszan tünődék, véghetetlenül:
 Hogy szabaduljon e falak közül,
 S hogy álljon bosszut férje gyilkosán?
 És nem találta semmi, semmi módot!
 S most jött reá a legnagyobb csapás;
 Kompolti Péter így nyilatkozék:
 «Szép asszony, benned a sátán lakik,
 Te megbüvöltél, napról napra jobban
 Tetszel nekem, s ha akarod, ha nem;
 Én feleségül veszek tégedet».
 «Hozzád megyek», szólt elhatározottan
 Perenna, ámde oly hangon, mikéntha
 Lett volna a halálnak anyyala,
 S ezt mondta volna ama szók helyett:
 «Kompolti Péter, végórád ütött!»
 Magához hívta Dávidot Perenna,
 S így szóla: «Ifju, igazán szerettél?
 Vagy pillanatra fellobbant lidércnek
 Volt lángja csak, mit érezél irántam?
 És ha szerettél, mondd: szeretsz-e még?»
 «Szeretlek egyre», válaszolt az ifju,
 «Szeretlek, mint a völgyet a patak,
 Szeretlek, mint a csillag az eget,
 Szeretlek, mint a féreg a gyümölcsöt!
 S ha te szeretnél... oh szólj, asszonyom,
 Hogy érdemeljem meg szerelmedet?»
 «Hogyan?» felelt a nő, «egy módja van:
 Öcséd megölte férjemet, s apád most
 Engem magának hitvesül kíván.
 De én apádat, ezt a második
 Leendő férjemet szintúgy utálok,
 Miként első férjemnek gyilkosát.
 Szeretsz valóban? úgy hát szabadíts meg
 E két gonosztól. — A tiéd leszek, ha
 Apádat és öcsédet megöled.»

Örök rejtélyű érzés, szerelem!
 Te nagy folyó, mely egyszer szemetet,
 Máskor virágot hordasz vizeden,
 S mind egy helyről: az emberek szívéből.
 Oh szerelem, te végtelen ocean,
 Melynek határát még nem látta senki,
 S melynek le nem szállt fenekére senki,
 Ott állsz te, óriások óriása,
 Mesés nagyságban . . . hogyha nyúgoszol,
 Meglátja széles tükrödben magát a
 Határtalan menny minden csillaga,
 S ha háborogsz: fölszíneden csatáznak
 Az alvilágnak minden szörnyei.
 Mindenható erő vagy, szerelem!
 Mindenható vagy . . . angyallá az embert,
 Az angyalt ördöggé, az ördögöt
 Emberré könnyen átváltoztatod . . . — —

*

Derült kék éj volt, tiszta csöndes éj,
 Vidáman néztek felhőtlen magasból
 A földre a hold és a csillagok,
 Olyan vidáman! . . . hah, pedig mi történt
 A földön? apa- s testvérgyilkolás!
 Kigyóként csúszott Dávid a terembe,
 Hol apja szunnyadt. Ágya függönyét
 Széttolta halkán . . . reszketett keze,
 Mintha kősziklát hengerítene.
 «Itt fekszik, alszik», így gondolkodék,
 Merőn szögezve rá égő szemét,
 «De mily szelíd most arca, melynek ébren
 Minden vonása egy-egy Lucifer;
 Vagy csak te látod tán ilyen szelídnek,
 Te mindig-gyáva lelkiismeret?
 Eredj, hivatlan vendég, menj tova;
 Nem hallgatok rád, nem, nem! hasztalan,
 Nyujtod felém fenyítő ujjadat,
 Hiába intesz oly parancsolólag,
 Nem hallgatok rád . . . nézd, nem hallgatok!»

Az alvót ekkor torkon ragadá,
 S beléje fojtá a lélegzetet . . .
 Nem is nyögött . . . egy rángás, s vége volt.
 Bevonta ismét a függőnyt s mene,
 De a küszöbnél visszafordula,
 Hogy megtekintse : nem maradt-e élet
 Ama testben? nem támadand-e föl?
 Az ágy előtt megállt . . . állt, s nem meré
 A kárpitot szétvonni újlag,
 Nem mert benézni rettentő művére,
 S lélekszakadva kifelé rohant
 Másik terembe, ahol öccse volt.
 A zajra Jób fölébredtet s fölült,
 S fél eszmélettel nézte a jövőt,
 S midőn egészen eszmélt, akkorára
 Keblében járt a gyilkoló acél,
 Amelyet bátyja a falról ragadt le.
 De nem halálos volt Dávid szurása.
 Feléje lépett tántorogva öccse,
 Hogy megragadja öldöklő kezét . . .
 Egy új suhintás és Jób homlokát
 Elborította vére, s összedőlt.
 A kardot messze dobta Dávid, és
 Futott ; futott ki, mintha lépteit
 Követte volna százezer boszorkány,
 Lidérc, kísértet, ördög s minden, ami
 Irtóztató a képzeletben él.
 Futott, futott, és nem tudá : hová fut?
 Sötét sarokban megvoná magát,
 Szemét behunyta, hogy ne lássa a
 Számíthatatlan rémeket ; de látta
 Még akkor is, ha behunyá szemét.
 S majd apja halvány arca állt előtte,
 Majd öccse véres, megvagdalt alakja.
 Intett kezével, hogy távozzanak ;
 Nem távoznának. Mindig közelebb
 Jöttek hozzája . . . egyre közelebb . . .
 Beléje vágták végre körmüket . . .
 Torkon ragadták . . . lég után kapott,

S egy jajnyögéssel összeroskada.
 Midőn fölébredt, reggeledni kezdett,
 A hajnalfény betört az ablakon ;
 Körültekinte, s ekkor látta meg,
 Hogy apja ágya mellett feküvék.
 «Apám, ébredj föl, ébredj . . . hallod-e?»
 Szólott megrázva a holttetemet,
 «Mit alszol, hosszan, mint a mormotér?
 Már fényes nap van. Jer, menjünk rabolni . . .
 Szabad vásár van, minthogy nincs király.
 Menjünk rabolni, szálljuk meg Gedővárt ;
 Tiétek minden kincs, arany . . . nekem
 Nem kell egyéb, csak a vár asszonya.
 De kelj föl hát! ne rángattasd magad
 Hiába. S még sem ébredsz föl . . . no semmi,
 Fölébredsz majd az ítéletnapon.
 De akkor ki ne böffentsd valahogy
 Az istennek, hogy én voltam, ki téged
 Elaltatálak, mert megfojtalak!»
 Elindult és ment a szomszéd terembe.
 «Hát ez ki itten?» kérdé, öccse testét
 Megrugva, «mit? te volnál, Jób öcsém?
 Mi a manó, hát a földön heversz?
 Neked bezzeg jó ágyad lehetett.
 Bordáidnak becsületére válik,
 Hogy nem jajgatnak ilyen durva ágyon.
 Hanem hát kelj föl, s mosd meg arcodat,
 Hiszen merő vér ; kelj föl, hallod-e?
 Mi a tatár, ugy veszem észre, hogy ma
 Fölkelni nincsen kedve senkinek.
 Annál jobb. Oh ez pompás alkalom!
 Szép kedvesem most megszöktethetem . . .»
 S ment a szobába, hol Perenna volt.
 «Megölted őket?» kérdezé a hölgy.
 «Kit öltem én meg?» fölkiálta Dávid,
 «Én meg nem öltem senkit, senkit is!
 Ottan feküsznek szépen, csöndesen,
 Egyik fehér és a másik piros.
 Jer, angyalom, jer. Mélyen alszanak ;

Megszökhethünk. Jer. Senki sem vesz észre.
 Fölnyargalunk a bástya tetejére,
 S onnét aztán az égbe röpködünk!»
 «Hah, ez megőrült», gondolá Perenna,
 S borzadva hátrált, de az ifju őt
 Ölébe fogta s vitte kifelé.
 A nő sikoltott. «Csitt, légy csendesen,
 Mindenre kérlek, ami szent előtted!»
 Szólott az ifjú, «fölkel valaki
 Zajodra, s akkor el nem szökhethünk,
 Elfognak . . . hah nézd, nézd, már jönnek is!»
 Ezzel rohanni kezde, fölrohant
 A bástyafalra. «Most röpködj!» kiálta,
 Mindjárt ott fönn, ott fönn leszünk az égben»,
 És átszorítva a hölgyet, leugrott . . .
 Alant a mélység sziklacsúcsai
 A vértől és a hajnaltól pirultak.

*

Dávidnak már nem kelle temetés,
 Elnyelte őt a vár alatti mélység,
 El volt temetve. S aki eltemesse
 Apját és öccsét : nem volt ember reá.
 Kipusztulván mind a Kompoltiak,
 Elosztották a rablott kincseket
 Legényeik ; de osztózás alatt
 Egymásnak esvén kardot fogtanak.
 Kevés jutott el épen közülök.
 Nagy részt elestek, és holttesteik
 Az éhes hollók tápláléki lettek.
 Így állt sokáig Salgó zajtalan,
 Csak a hollóknak káromgása szólt
 Holttetemekkel megtelt udvarában ;
 S alant a völgyben a népség futott
 A szél elől, mely Salgóról jöve.

(Dömsöd, 1846.)

SZILAJ PISTA.

I.

Jó ideje, hogy a nap lenézett.
 Pihennek az elfáradt révészek,
 A révházban pihennek, alusznak.
 Szilaj Pista maga nem alszik csak.

Szilaj Pista, tőled én azt kérdem,
 Hogy miért vagy te még most is ébren?
 «E kérdésre én csak azt felelem,
 Hogy ébren tart engem a szerelem.»

Holdvilágos éjben Szilaj Pista
 Csónakát a partról eloldozta,
 Az evezőt is kezébe vette,
 Át is ment a vízen a szigetbe.

A Dunának kellő közepében
 Áll a sziget virágos kertképen.
 A szigetnek legszebb virágszála
 Egy vén halász fiatal leánya.

A vén halász nádvityillójában
 Subaágyán alszik már javában.
 A vén halász fiatal leánya
 Sziget partján vár Szilaj Pistára.

Mikor átért a szép révészlegény,
 Jó dolga lett rózsája kebelén.
 Csókolóztak . . . de nem mondom ezt el!
 Tele van a világ irigyekkel.

Legtüzesebb bor a szép lány csókja,
 Csók az észnek könnyen zavarója ;
 Pistának is megzavarta esztét,
 Származott is tőle tarka beszéd.

«Lidi lelkem, Lidim, galambocskám,
Gyöngyvirágom, aranyos halacska,
Gyémánt gyűrűm, csillagom sugára,
Csókolj agyon hajnal hasadtára.

Fekete a pillád, kék a szemed,
Mint mikor a felhő kettéreped.
A megrepedt felhőben kék az ég,
S mint ebben a csillag, szemed úgy ég.

Ha egyetlen egy füzért fonnának
Minden virágából a világnak,
Át nem érné az én szerelmemet,
Olyan nagy! . . . s az egyedül a tied.

Szerelmemnek nincs határa, vége ;
Hát a tied ily végtelenség-e?
Csak szerelmed határát ne érjem,
Mert ott, kis lány, jaj néked, jaj nékem!

Egy óriás alszik ott, angyalom,
Egy óriás, az én indulatom ;
Mihelyt oda érkezünk : fölébred,
S összeszaggat engem úgy, mint téged.»

Így beszélt az ifju révészlegény,
De megnyugodt a lány tekintetén,
Tekintetén, mely ezt magyarázta :
Szerelmének nincs vége, határa.

Még sokáig váltogatták a szót.
Közelökben a fülemile szólt ;
Vagy tán nem is madár dalolása
Volt ez, hanem szivők dobogása.

Elváltak egymástól végtére
Szép reménnyel a jövő estére.
Az ifju ment a révéstanyába,
A leány ment apja kunyhájába.

Csöndesség volt az egész vidéken.
 Hajlott a hold lefelé az égen,
 Göncölszekér rúdja is leállott,
 A fiastyúk föl magasra szállott.

Csendes a révkocsmárosnak háza,
 A szellő a bokrokat nem rázza,
 Semmi sem szól, csak a Duna habja,
 Mely a komp oldalát locsolgatja.

II.

A vén halász város piacára
 Hordta halát a hetivásárra.
 «Gyere velem a városba, lányom.»
 «Ha kívánja keed, apám, nem bánom.»

Apa, leány a városba mentek.
 Hejh, csak ne lett volna épen péntek!
 Először volt a városban Lidi,
 Azért nem tetszett ez a nap neki.

De csakhamar ezt elfelejtette
 A városi zajnak közepette.
 Jöttek cifra, szép ruhás urfiak,
 S a szép lyánnyal csintalankodtanak.

Szólt egy úrfi, ki mellette megáll :
 «Hol termettél gyönyörű virágszál?»
 Felelt Lidi : «Lenni a szigetségből
 Termettem a Duna közepében».

Szólt az úrfi : «Már ez derék dolog!
 Mert hisz' én is oda való vagyok.
 Csak azt mondd meg, van-e már szeretőd?
 Ha van, inkább engem szeress, ne őt».

Felelt Lidi : «Hogy van-e szeretőm?
 Azt én senki orrára nem kötöm.
 Ha az úrfi tudni úgy kívánja :
 Van cigányné s van annak kártyája».

Ment az úrfi, mivelhogy őt Lidi
 Csak így apró pénzzel fizette ki :
 De mégis a lány meg nem állotta,
 Egyet pillantott utána lopva. —

Ezek után egyszer sok időre
 Kiült Lidi a Duna szélére,
 Dunaparton vad virágok között
 Ülve a kis leány hálót kötött.

Ereszkedett már a nap lefelé,
 Festegette a bokrok levelét,
 Befestette pirosra, sárgára,
 Piros fátýolt huzott a Dunára.

A kis lány a hálót csak kötötte,
 S im megzörren a bokor mögötte.
 Ki az? ki jön? . . . egy fiatal vadász.
 «Szép jó estét, galambom ; mit csinálsz?

«Ha nem vak, hát látja, mit csinálok ;
 Látja az úr, hogy kötöm a hálót;»
 Így felelt a kis leány kereken,
 Hogy melléje lépett az idegen.

Szólt a vadász : «Te hamis kis leány!
 Arcod rózsza, de beszéded csalány.
 Látom, te még most is a régi vagy,
 Szemed s szavad a szívben sebet hagy.

De ismersz-e, jut-e még eszedbe,
 Hogy láttuk már egymást az életbe’?
 Láttuk egymást egy hetivásáron . . .
 Emlékszel-e még rá, szép virágom?»

Felelt Lidi : «Azt én megengedem,
Hogy úrfi már találkozott velem ;
De nem olyan nagyok szépségei,
Hol el ne lehetne felejtetni.»

S így amit a vadász úrfi szólott,
Minden szóra kapott egy jó tronfot,
Még sem tudott bosszankodni rája,
Arra a kis csintalan leányra.

Hát csak azon vette észre magát,
Hogy a sötét éjszaka már beállt,
És így szóla : «Tudod-e, aranyom,
Hogy az utat innen én nem tudom.

Rám nézve hát rettenetes baj van,
Ha csak tán te nem könyörölsz rajtam.
Légy kísérőm csak az erdőszélig,
Vagy akár a szobám közepéig.»

Lidi végig gondolta a dolgot :
Ez az úrfi oly sok szépet mondott,
Oly nyájasan oly szívesmelegen,
S ő mindezért háladatlan legyen?

«Világért sem leszek háladatlan!»
Szólt a lyányka elhatározottan,
Szólt magában, azután ezt mondta
Fenn szóval a vadászra pillantva :

«Jőjön hát az úrfi, jőjön velem,
De hazáig el nem kísérhetem,
Elkisérem csak az erdőszélig . . .
Mert az embert könnyen megitélik.»

És elmentek. Mire Lidi megjött,
Szilaj Pista már régen kikötött.
«Régen várlak, hol jártál galambom?»
Ez nem tudta : hirtelen mit mondjon?

III.

Lidinek a magaviselete
 Akkor este különös leheté,
 Mert Pistának az sehogysem tetszett,
 S kegyetlenül gyanakodni kezdett.

Hejh a gyanú furcsa gyermek pedig!
 Mihelyest a világra születik,
 Mindjárt éhes, mindjárt enni vágyik;
 S ha jóllakott: szörnyeteggé válik.

Mit tett Pista? már a másik este
 Bokor mögé bujt titokban, s leste...
 Tán maga sem tudta, hogy mit lesett?
 Csak várta, hogy mit hoz a vakeset.

Nem soká várt, hogy egy úr érkezett,
 S hallott tőle édes beszédekét,
 Mikre Lidi csak úgy irult-pirult.
 Szilaj Pista mérgében majd megfult.

És ha még nem lett volna más, csak beszéd,
 De az úrfi meg is fogta kezét
 A leánynak, sőt meg is ölelte...
 Poklokra szállt Pistának a lelke.

Fölugrik, az urfit megrohanja:
 «Gyilkos, zshivány, gaz, lator, haramja!
 Így csábítsd el más ember mátkáját...»
 S kirántotta zsebéből bicskáját.

A bicska a vadász szívének ment,
 De a vadász puskával állt ellent,
 Puskaággyal úgy ütötte föbe,
 Hogy hosszában elbukott a fűbe.

Mikor Pista magához tért megint,
Lassan fölállt, jobbra-balra tekint,
Senkit sem lát . . . sem vadász, sem leány.
Azt gondolja : csak álmodott talán.

Hogy nem álom, azt onnan tudta meg,
Mert vére még akkor is csepegett.
Sírt bújában, sírt, sírt . . . könnye, vére
Összefolyva csorgott le képére.

IV.

Szép Lidihez a vadász el-eljár,
S bátorsággal ölelkezhetnek már,
Nem tartanak semmi ellenségtől,
Szilaj Pista eltűnt a vidékről.

Szilaj Pista elment nagy bujában ;
Hol bujdosik most, melyik világban?
Erős szélvész volt szive bánata,
Szegény fiút messze ragadhatta.

Váando'lt Pista, hátra sem tekintvén,
Meg sem állt, csak a Bakony közepén ;
Bakonyerdő kellő közepében
Megpihent egy vén cserfa tövében.

Pihent ám, de nem pihent, csak teste,
Lelkét ő le nem csendesíthette.
Teste tó volt, lelke benne a hal,
Bár a tó áll : a hal benne nyargal.

«Zsivány leszek, zsivány, utonálló,
Végesvégül bitófa-cifrázó!
Mit bánom én? jussak a bitóra,
Az lesz nekem legboldogabb óra.»

Kiült a nagy országút szélére,
S várakozott jó módú vendégre,
Kinek oly nagy teher lesz zsebében,
Mint ő neki bátorság szívében.

Jött is egy úr, nem igen sokára,
Gyorsan hozta őt négy paripája,
Négy paripa cifra szép hintóban.
Fönn a bakon kocsis és hajdú van.

«Megállj!» kiált Szilaj Pista rája,
«Mozduljon, aki halálát várja!»
A halálra egynek sem volt kedve,
Megállottak, kővé merevedve.

Pista oda lépett s minden zseben
Keresztülment lelk'ismeretesen;
Amit talált, szépen ki is szedte,
Messzely bor árát sem hagyott benne.

«Elmehettek!» szóla mostan Pista;
«Hó, megállj!» kiált rá a kocsisra,
Ki az ostort már kezébe vette,
«Nem vagyok én zsványnak teremtvé...

Itt van, uram, egy fillérig pénze.»
Az úr reá nagy szemekkel néze,
Nem tudta: a dolgot mire vélje?
Tán csak tréfál a haramja véle?

Nem tréfált ő, a pénzt visszaadta,
A hintónak hátát fordította,
És elindult és tovább bujdosott.
Vitt magával bánatos haragot.

Meddig tartott bizonytalan utja?
Merre járt-kelt? ő maga sem tudja?
Mig egyszerre csak azt veszi észre,
Hogy a Duna partjaihoz ére.

Dunaparton áll a révház felett,
 Hol annak előtte révészkedett,
 Átellenben Lidiék kunyhaja . . .
 Pistának kél keserves sóhaja.

«Lidi, Lidi, mért voltál csapodár? . . .
 De, szegény lyány, tán megis bántad már,
 Hű szeretőd tán már megsirattad,
 Aki annyit szenvedett miattad.

Ha megbántad hűtelenségedet,
 Elfelejttem a megtörténteket.
 Magadat csak ezután becsüld meg :
 Megbocsátok, mert nagyon szeretlek!»

Ezt gondolta s a ladikba lépe,
 Hogy átevezzen a szigetségre,
 S hogy Lidinek szóval azt elmondja,
 Ami mostan volt csak gondolatja.

Épen mikor a ladikba lépett,
 Háta mögött hallott ily beszédet :
 «Hejh atyafi, mi is átakarunk,
 Várjon kend, jó borraivalót adunk.»

Pista majd befordult a Dunába,
 Mert Lidit s a vadász urfit látta ;
 Rájok ismert, bár jó messze voltak,
 S vége járta már az alkonyatnak.

Félig-meddig összeszedte magát,
 Míg amazok elérték csónakát.
 Hejh, mikor a csónakba bementek,
 Gondolhatni, mint rémültenek meg.

Pista gyorsan el kezdett evezni,
 Nem lehet azt a kint megnevezni,
 Amit a lyány és az úrfi érzett.
 Nem tudták : hogy kezdjék a beszédet.

Pista sem szólt, hanem csak evezett.
Már közel volt hozzájuk a sziget,
És csak akkor vette észre magát,
S hirtelen megfordítá csónakát.

«Hová?» szólott most az úrfi, «vissza?»
«Nem egészen,» felelt neki Pista,
«Csak a Duna közepéig... ottan, ...
Veletek egy kis számadásom van.»

És amire kimondta ezeket,
Már a Duna közepére evezett.
Itt a vízbe dobta a lapátot,
S a ladiknak legvégére hágott.

«Tudjátok, mit? ... meguntam éltemet,
És azt ti miattatok untam meg;
Elmegyek a más világra ... hanem
Nektek is el kell ám jőni velem!»

Szólt s fölfordította a ladikot.
Mind a három a Dunába bukott.
A csalfa lyánt Pista megölelte,
Hogy mellette hagyja őt el lelke.

De midőn az úrfit meglátta,
Hogy úszni tud, hogy úszik javába':
Utána ment, és őt ölelte meg,
S küzdöttek, míg el nem merültenek.

(Szakszentmárton, 1846.)

SZÉCSI MÁRIA.

Zordon, de ragyogó lovagkor! kiégett
 Piros éjszaki fény! újra meggyujtalak,
 Képzetem fáklyája újra meggyujt téged,
 S lángodnál látszik a tündéerkert újlag,
 Melynek oly szép fája volt s oly szép virága :
 Vitézség cserfája, szerelem rózsája! — —

Idősb Rákóczi György két száz esztendővel
 Ezelőtt elhagyta szép Erdélyországot,
 S a hitszabadságért küzdő seregével
 Bátran, elszántan a magyar földre vágott ;
 Gömör bércei közt magas Murány vára
 Rá s katonáira nyílt kapukkal vára.

Betlen szép özvegye volt, Szécsi Mária,
 Ki megérkezésén ekkép üdvözelte :
 «Üdvöz légy, fejdelem, Erdélynek hős fia,
 Lelked rokon s Szécsi Máriának lelke.
 Ugyanaz ügy köti össze lelkeinket,
 Azért kezet fogni mi gátolna minket?

Itt van íme jobbom, add ide jobbodat,
 Bátran szoríthatod, bátran megrázhatod :
 Apám s férjem hős volt, hát sikoltásomat
 Asszony létemre is hallani nem fogod.
 Így, Rákóczi bátya ; most szent a frigy velem,
 Barátod barátom s ellened ellenem!»

Tovább ment Rákóczi a frigykötés után,
 Serege kis részét hagyván csak ott őrü.
 Ha jön ellen, jőjön ; csak mosolyog Murány
 Rá a víhatatlan sziklai tetőről . . .
 Magas és meredek, fölnyúl a fellelgig,
 Tán még a villám is alatta születik.

Jött is az ellenség, pedig nem sokára,
 A haragra lobbant császár emberei ;
 Őket a pártütő várnak ostromára
 Vitéz Veselényi Ferenc vezérel.
 Követet nevez ki, hogy a várba menne,
 S vagy megadást hozna vagy hadat üzenne.

Elindult a követ, be is bocsátaték,
 Betlen szép özvegye kérdé : mit kívánna?
 «Vár kapitányával szólni óhajtanék.»
 'Szólj', felelt a hölgy, 'én vagyok kapitánya.'
 Elbámult a követ, hogy ne bámult volna?
 Ily kapitánnyal még soha sem volt dolga.

Azután elkezdé s mondta mondókáját,
 Mely röviden hangzék, csak ennyiből állott :
 «Megnyitjátok-e ti nekünk Murány várát?
 Vagy ini magunk nyissuk meg, azt akarjátok?»
 Kurta megtagadás volt a válasz érte,
 Azt is gúnyos, büszke mosolygás kísérte.

Visszakullogott a követ a vezérhez,
 És eléje terjeszté, kivel és mit beszélt.
 Veselényi maga sem tudja, mit érez?
 Mijét bántja e hír : szivét-e vagy eszét?
 Lelkére sötéten, sűrűn jött a felleg,
 És belőle ilyen villámok löveltek :

«Ördög és boszorkány, még csak ez volt hátra,
 Hogy fejkötő ellen szögezzem ágyumat ;
 Rá találok lépni, jó asszony, pártádra,
 S majd pártáddal együtt fejed is leszakad.
 Tán üres a konyhád nincs mit kotyvasztanod,
 Hogy főzőkanál helytt most a kardot fogod.

Soha sem hallotta ez asszony híreimet?
 Veselényi hírét, hogy így ki mer kötni? . . .
 Holnap halvány lesz a hajnal, mert elijed,
 Olyan ágyudörgés miatt fog ébredni,
 S mire ő elszalad és a nap föltámad,
 Murány égő romján gyujtom meg pipámat.

Hm, fegyveres asszony! furcsa, furcsa lehet,
 Olyanforma tán, mint szoknyában a férfi.
 Tehát amazonok csakugyan termenek,
 Melyekről nem egyszer hallottam regélni? ...
 S mondja követem, hogy szép és ifju asszony.
 Meg kell látnom, igen, meg! el nem mulasztom.»

A vezérnek hosszú volt ez a nap, hosszú,
 Két madár szállott rá, türelmét ostromló:
 Tarka kíváncsiság és fekete bosszu,
 Kerepelő szarka és károgó holló.
 Végre jött az éj, s ment, viradni is kezdett ...
 A vár tetejéről lesz szép nézni eztet.

Jött az ifju hajnal, az ékes levante,
 Ragyogó szép csillag a kócsagtoll fején,
 S vállán újdonság-új piros bársony mente:
 Így jött elé fényes diadalszekéren ...
 Megölte az éjet, fejét vette: vére
 Fölfeccsent az egész fellegek szélére.

A köd pedig, az éj csüggeteg tábora,
 Mert fő nélkül maradt, futni kezde gyáván,
 S oszladozott számos apró csoportokra,
 És elbújt a völgyek legtitkosabb táján,
 Ott végső kétségbeesés szálla rája,
 S fölakasztá magát fenyőfák ágára.

Ezalatt Murányon a nép talpon terme,
 Látván, hogy ott kinn az ellenség sem alszik.
 Fegyverre! kiálta a vezér, fegyverre!
 Szava, mint pacsírta éneke, úgy hangzik,
 Mert Szécsi Mária volt a vezér maga,
 Vagy talán leesett a hajnal csillaga?

Pej paripa tombolt, prüsszögött alatta,
 Békétlenül rágván szájában a vasat;
 Oldalán aranyos kardját csattogtatta,
 Keblén acél páncél, fején acél sisak.
 Fényes volt páncéla, sisakja, szablyája,
 De legfényesebb volt szeme két gyémántja.

Állt sorban a sereg, s előtte vezére,
 Várván, hogy megszólal a sok ágyú-torok,
 Melyek, kiteve a szomszéd hegytetőre,
 Néztek, mint a láncrakötött komondorok.
 De ím, a várba az ágyúdörgés helyett
 Az ellenségtől egy új követ érkezett.

Szép ifjú, amilyen csupán magyar lehet,
 Tüzes két szeme a bátorság fákylája,
 Mely koporsóba vagy diadalhoz vezet . . .
 Még is, nézzétek, hogy Máriát meglátja,
 Arca piros vére futni kezd, úgy rémlik,
 Fut lefelé mélyen, meg sem áll szivéig.

Ott áll haloványan a vezérhölgy előtt,
 És, mint a nyelvetlen harang, oly szótalán.
 Mindenki gyávának, ijedtnek tartja őt,
 Csak Mária tudja, csak ő: mi baja van.
 Az asszony ne látna férfiak lelkébe?
 Ne látné, mennyire hatott be szépsége?

S melyik asszonynak nincs kedvére, ha tetszik? . . .
 Egyet emelt fején a fiatal özvegy,
 Ajkát rejtett mosoly vonásai jegyzik,
 S a megzavarodott ifjuhoz közel megy.
 Egy ugrással vitte mellé paripája.
 Nagy nehezen megnyílt a követnek szája:

«Asszonyom, még egyszer küld hozzád a vezér
 Császári királyi föntségünk nevében.
 Add meg magad, add meg a várat, amig kér.
 Megbánás terem a makacsság földében.
 Nézd, ott állanak az ágyu-oroszlánok,
 Melyek tüzet hánynak s halált bögnek rátok.»

Mária mosolygott, s szólni ekkép kezdett:
 «Köszönöm vezéred szíves jó 'karatját,
 Hogy a fenyegető bajra figyelmeztet,
 De mondd meg, hogy azt itt fölöslegnek tartják.
 Küldje oroszlánit; mire ide jutnak,
 Lábainknál, mint kis kutyák, meglapulnak.

Magasak a sziklák, erősek a falak . . .
 És hogyha nem volna sem egyik, sem másik,
 Itt vannak kardjaink, hogy ótalnazzanak
 Vérünk kifolytáig, lélek-szakadásig!»
 S megüté oldalán a fölcsengő kardot,
 S lelkesedve tovább ily beszédet tartott :

«Jertek, ha jöhettek. Ha gyöngék falaink,
 Megmutatjuk azt, hogy karjaink erősek.
 Eldőlhet a sánc, de bátorságunk nem ing.
 Meghalhatunk, de úgy halunk meg, mint hősek.
 Ha itt e lobogó helyett más lengedez,
 Mi már azt nem látjuk, mert szemünk hunyva lesz.»

Végig hallgatá a követ e beszédet.
 Vagy tán nem is hallá, csak az asszonyt látta,
 S szemeitől lelke meggyuladt s úgy égett,
 Mint ítéletkor majd az isten világa.
 Meghajtá magát — vagy meg sem hajtá talán —
 Ment, s vitte mélységes sebét baloldalán.

Betlenné pediglen titkos kedvtelésben
 Küldé tekintetét a távozó után,
 S ezt gondolta : «Kár volt, tovább nem beszélnem,
 Maradt volna még itt, s nézett volna . . . reám.
 Szép ifjú! szemével több bajt okozhatna,
 Mint vezére minden fegyveres hatalma.»

Midőn már a követ a kapuhoz ére,
 Ahogy úgy fölszedte elszórt eszméjét,
 És a porkolábtól író eszközt kére,
 Irt, s ily szókkal adta át megírt levelét :
 «Ugy jártam, barátom, mint járt hajdanában
 A zultán követe Mátyás táborában.

Tudod, hogyan történt? a nagy király elé
 Vitték a törököt. 'A zultán üdvezel',
 Megzavarodtában e két szót hebegé,
 S tovább nem mehetett elakadt nyelvvél.
 Miket el nem mondtam, mik reám bizattak,
 E levélbe írtam, add át asszonyodnak.»

Ezt cselekedni a porkoláb nem késék.
 Lóhátról olvasta a hölgy az iratot.
 Jó, hogy meg nem látták nagy meglepetését,
 Mely miatt a lóról csakhogy le nem bukott.
 Le is szállt hirtelen, magát összeszedé,
 S tettetett közönnyel ment szobája felé.

Alig várta, alig várta, hogy benn legyen,
 És midőn beére, páncélát ledobta,
 Hogy könnyebb, szabadabb lélekzetet vegyen,
 S zajló szíve meg ne repedjen alatta.
 Sisakja sem kellett, messze félreveté . . .
 Elég súly most szíve ; mért terhelje fejét?

És ha már nincs páncél sem sisak fölötte,
 Mit csináljon a kard egyedül oldalán?
 A kardot is többi fegyveréhez tette,
 S oly kimélve, mintha félne tőle talán.
 Igen, melyet eddig kivonva forgatott,
 Mostan félt a kardtól, bár hüvelyében volt.

Marsból Venus termett. Így változik által
 A haragos vihar bágyadt fúvalommá,
 Így változik át, mely gyújtott sugarával,
 A tüzes nap, enyhe szelíd alkonyattá.
 És a szem, mely elébb villámot lövelt szét,
 Arca két rózsáját harmattal füröszté.

Többször olvasá már a kapott levelet,
 S ujra elolvassa . . . reszket keze s lelke . . .
 «Gyönyörű szép asszony, szép mindenek felett!
 Egy eszem volt, azt is látásod elvette,
 De ez egy ész helyett adott ezer szívet . . .
 Csillagok csillaga, valamennyi tied!

Kell, hogy még lássalak, az ütközet előtt,
 Melyben eleshetem. Kell, hogy meglássalak.
 A kárhozat keze vonna rám szemfedőt,
 Ha már nem látnálak, dicső tündér alak.
 Mutasd meg magad egy rövid pillanatban,
 Csak amig előttem szíved egyet dobban.

Mondj akármily utat, hogy hozzád mehessek,
 Ha az alvilágon visz is az keresztül,
 És ha ott leszek, ha láttalak : öless meg!
 Szívesen veszem a halált is kezedbül. —
 Veselényinek írj vagy izenj, ha izensz,
 Mert, ki előtted volt, Veselényi Ferenc.»

E lángoló szavak voltak a levélben,
 De ki írná le azt, leírni ki tudná :
 Mi volt és mi nem volt Mária szívében,
 Amidőn szemeit e sorokon tartá?
 Tengeri szélvész ment át zajongó keblén,
 Fehér hullámait magasan emelvén.

És e hullámok közt egy kicsiny kis sajka,
 A szív, hánykodott, de evezett vakmerőn ;
 Egy egész világnak kincsét vitte rajta
 A félelmet hírből sem ismerő remény.
 Messze látszott még a part, de immár látszott,
 És, ha nem volna, ez adna bátorságot.

«Irok neki,» szólott a szép hölgy magában.
 Hosszan gondolkodott, gondolt is sok szépet,
 De mikor azt hitte, hogy már ott tollán van,
 Azt vette észre, hogy megint messze tévedt.
 Végre csak ezt írta válaszul hamarján :
 «Éjfélkor légy a vár délnyugati sarkán.» —

Hogy ért Veselényi hogy sem táborába?
 Mint tudhatnám én azt, hisz maga sem tudta.
 Bement, de nem soká maradt sátorába',
 Olyan kemény volt a medvebőr alatta.
 Puhább fekvőhelyért indult ki a dőre,
 S kapta magát, rá ült egy sziklatetőre.

Magas volt a szikla, szemközt Murányvárral,
 Hol leült a vitéz mclán elmerengve ;
 Fenyőfa borítá sötét árnyékával,
 Mellette kis patak és kis madár zenge.
 Azt sem tudta eddig, van-e madárének?
 S most elhallgatta s oly jól esett szívének.

Végre bosszankodva szóla : «Istenemre,
Ez asszony boszorkány, úgy megbüvölt-bájolt ;
Egy a gondolatom, s ez ő . . . szemeimre
Vont az egész földet betakaró fátyolt.
Nincs ezen fátyolnak csak egy kis nyílása,
És ez is azért van, hogy szemem őt lássa.

Oly szép, s olyan bátor! én hozzám illenék.
Feleségem meghalt, és azt bölcsen tette,
Nem szerettem szegényt ; jósága volt elég,
De nagyon sok gondja volt a fészületre.
Nem mondom, hogy nem lett volna jó apáca,
Kár is, hogy nem az lett, nagyon elhibázta.

Szerelem, szerelem, te kedves szép vendég,
Itt vagy végre, itt ; de nem átkozlak-e meg,
Hogy álmaiból e lelket fölserkentéd,
Hogy megmozdítottad gránitkő-szívemet?
Ha hidegen felel a forró levélre . . .
Órülés, ne vezess örvényed szélére!»

Fölugrott és szinte fenyegetve nézett
A vár felé, úgy ment vissza sátorába.
Csaknem összeroskadt térde, hogy belépett,
Mert ott Máriának levelét találta.
Nagy volt, amig bontá, nagy volt lelki harca ;
S mi volt halványabb : a levél-e vagy arca? —

Sokára ugyan, de csak eljött az éjfél,
A szellemeknek e fényes fejedelme . . .
Kinek koronája dúsabb az övénél?
S több csillaggal kinek van megrakva melle?
De most koronáját letevé a holdat,
S mellén a ragyogó rendjelek nem voltak ;

Egyszerű fekete felhőpalástba jött,
Tán mert ő is titkos kalandokra készül,
Miként Veselényi. — Sűrű bokrok között
Állt ez s gondolkodék szíve szerelmérül.
Rég gondolkodék már, midőn fenn az óra
Lomha nyelve végre tizenkettőt szóla.

Olyan hatalmasan dobogott kebele,
 Mintha azt belülről buzogány döngetné,
 Mert ím kötélhágcsó indul meg lefele ;
 A vitéz elfojtott sohajjal köszönté :
 «Mennyországba megyek . . . vagy vérpadra talán . . .
 Mindegy!» ment, s belépett a vár kis ablakán.

Mária fogadta, egyedül várt rája,
 Egyedül? nem . . . együtt ezer szépségével,
 Fehér kebelével, fekete hajával,
 Piros ajkaival, sötétkék szemével.
 Az asztalra téve reszketett a lámpa ;
 Tán szerelemfáltás volt reszkető lángja.

«Eljöttem, asszonyom!» szólalt meg a lovag,
 «Nagyságos kegyedért vedd köszönetemet.
 Amit már megírtam, elmondjam újlag?
 Elmondjam, mennyire földúltad eszemet?
 Keblemnek egykori holt, rideg magánya
 Most a szerelemnek hangzatos tanyája.

Reszket a szívem, de nem mint a rózsafa,
 Mely fölött elsuhan az esti fuvalom ;
 Reszket a szívem, mint kárpáti szikla, ha
 Földindulás tör át alatta szilajon.
 Bátyás az én szívem ; nagy szenvedély kellett,
 Hogy meghódíthassa e páncélos keblet.

Oh de te, asszonyom, szólj, miért hivattál?
 Azért-e, hogy lássad kínomat, s kinevess,
 Vagy talán azért, hogy rajtam szánakozzál?
 Inkább erre vagyok, mint arra érdemes . . .
 Vagy talán azért, hogy szerelmem hegyére
 Reményvárat építs . . . asszonyom ezért-e?»

«Ezért, sőt még többért», szólt Szécsi Mária,
 «Szeretlek tégedet, szívemet megnyeréd,
 Szívem már tiéd és kész rá hajolnia,
 Hogy bírd kezemet is . . . de egy föltételért.
 Ha igazán szeretsz, könnyű lesz a válasz :
 Szerelmem- s kezemért, pártom közé állasz?»

«Nem!» szólt Veselényi gondolkodás nélkül,
 Szólt ünnepélyesen és határozottan,
 «Ezen föltétellel elmém meg nem békül,
 Kivánj akármi mást, mi hatalmamban van.
 Sokkal, sokkal drágább vagy te, mint életem,
 De becsületedet nem adhatom fel sem.

Amely zászlónak én hűséget esküvém,
 Annak fogok élni, azalatt halok meg;
 És ha másnak adott eskümet megszegném,
 Hinnéd-e az esküt, melyet neked teszek?
 Ha szeretsz, asszonyom, úgy kívánj egyebet,
 Különben, tört szívvel, de mégis elmegyek.»

Mária csendesen, némán nézte a hőst,
 Ajka nem szólott, csak szíve dobogott.
 «Íly nagynak hittem és ohajtottam is őt!»
 Lelkének mélyében ekkép gondolkodott,
 «Oh de most mit tegyek, mihez tartsam magam?
 Én törjek hűséget, én szegjem-e szavam?»

Azután fennszóval mondá a vitéznek,
 S szavában tettetett haragláng lobogott:
 «Jól van; ha én értem nem jössz; kényszerítlek
 Pártomhoz... e várat elhagyni nem fogod.
 Itt maradsz, s ha nem kell menyasszonyi ágyam,
 Erre fekszel és ez nincs megvetve lágyan.»

S megnyitván egy ajtót, a vérpadra mutat,
 Mely állott a szomszéd szobában sötétben.
 Veselényi látja... a félelem utat
 Nem talál szívéhez, de bántja a szégyen.
 «Bolond, aki vagyok, szerelem bolondja!»
 Ezt gondolja s tudtán kívül el is mondja.

«Oh én bolond! hisz ezt gyaníthattam volna,
 Sőt gyanítottam is... és még is eljöttem.
 Végeztess asszonyom, hol van a vérszolga?
 Mert nem igen van több szó közted s közötttem.
 Üttesd le fejemet, és ahol elásnak,
 Tétess számárfület síromhoz fejfának.

Gyalázat, gyalázat! kit a harc istene
 Nem mert bántani, im asszonyi csel ejt meg. —
 De mért zúgolódom, miért ő ellene?
 Hiszen minden ember úgy arat, amint vet.
 Végeztess ki, hamar végeztess, asszonyom.
 Nem átkozlak téged, magamat átkozom.»

«Nem, nem a verpadra!» kiált föl az asszony,
 «Ide karjaimba, forró karjaimba!
 Nincs hatalom, ami tőlem elszakasszon,
 Sorsom és sorsod egy csillagra van írva.
 Ha már egyikünknek meg kell szegni hitét,
 Én szegem meg, legyen sértetlen a tiéd.

Tudom, mit várhatok pártom híveitől,
 De lesz annyi erőm, hogy eltűrjem érted,
 S a jövődön tán majd szelídebben ítélt,
 S ha le nem mossza is a foltot, mely érhet,
 Legalább elfödi, s megbocsát a nőnek,
 Hogy elfelejtette végét szerepének.

Mert csak szerep s nem más az asszonyvitéség,
 Elhagyom a csata terét, a színpadot;
 A kardot, a páncélt nem nekünk készíték,
 Szégyenlem, hogy vele kezem kontárkodott.
 Fölveszlek, szerelem eldobott rózsája,
 Asszonyok fegyvere, királyi pálcája!»

És rövid nap mulva az ágyúk dörgének,
 De csalatkoznék ki ostromnak gondolná,
 Lakodalmat adtak hírül a vidéknek,
 A hős vezér s a szép özvegy lakodalmát.
 Meddig tartott, meddig nem a lakodalom?
 Nem tudom, de víg és zajos volt, mondhatom. —

Kétszáz esztendővel utóbb, hogy itt jártam,
 Híre sem volt többé az egykori zajnak.
 Az elhagyott, az elpusztult Murányvárban
 Vadrózsa-bokrok közt halk szellők susogtak.
 Letörtem egy rózsát s magammal hoztam őt...
 Talán a szép asszony szíve porából nőtt... —

(Szatmár, 1847.)

BOLOND ISTÓK.

«Jön biz a, tagadhatatlan,
Mindjárt itt lesz a hátam megett.
S mily haragos! soh'se' láttam
Ilyen gyilkos szemeket.

Korbácsolja lovait,
S a gyeplőt közējök vágta,
Ugy jön egyenest nekem
Sebesen, ló halálába.

Hallj' az úr.
Legyen annyi embersége,
Hagyjon békét én nekem.
Menjen félre pokol fenekébe.

Hisz elég nagy ez a pusztá,
Megtérünk egymás mellett is könnyen,
Miért törnénk tehát egymásra?
Egyik jobbra, másik balra menjen.

És ha épen úgy kívánja,
Hát meg is süvegelem,
Csak térjen ki az utamból,
Csak hagyjon békét nekem.»

Így beszél a jámbor ifju
A záporhoz, mely utána nyargal,
De biz ez nem fordul el, hanem
Utoléri, s dől rá vad haraggal.

És az ifju?
Ott helyben megáll merően,
Mint Caesar, midőn meglátta
A gyilkot Brutus kezében.

S köpenyét, mint Caesar,
 Rá voná a képire
 Azaz hogy rá vonta volna,
 Ha lett volna köpenye.

De azért, mint akinék nyakában
 Egy pár bunda s köpönyeg,
 Oly nyugottan áll, s ezt mondja
 Kimondhatatlan egykedvüleg :

«Jó ; ha nem hallgatsz rám,
 Űssön a mennykő beléd.
 Majd meglátom, melyikünk
 Unja meg előbb.

Istenemre, én vagyok tán
 A világon a legjobb keresztyén,
 Mert biz annyiszor még senki sem
 Keresztelkedett meg, mint én.

Mennyit, mennyit mos a zápor engem!
 Hanem hiszen szerecsent mos,
 Mert biz én amilyen
 Egykoron valék, olyan vagyok most.

Leáztathat rólam
 Az eső minden ruhát,
 De nem áztathat le egyet, a
 Philosophiát.

Az már aztán a szabó,
 Aki ezt a ruhát varrja ;
 S milyen olcsó! ingyen kapni,
 S mégis milyen kevés hordja.»

Igy elmélkedék az ifju ember,
 S erre oly jó ízűt kacagott,
 Hogy a zápor megboszankodott rá,
 S még kegyetlenebbül szakadott.

De az ifju győzte türelemmel,
Állt vidáman és nyugottan ;
Gondolá, hogy zúgolódni
Teljesen méltóságán alul van.

Végre is a mérges felhő
Szégyent vallva távozik,
S szivárványos lett — talán az
Ifju kedvétől — az ég.

«Szép szivárvány!» szolt a vándor,
«Mint életem, olyan tarka,
S olyan fényes, mint jövődöm
S mint a paradicsommadár farka ;

Szép szivárvány, szép diadalív
A verőfény tiszteletire,
Hogy a vészen, a felhőkön
Győzelmet nyere ;

Szép szivárvány, messze vagy te tőlem,
Jaj de messzebb még a város,
A nap vége pedig már közel,
És az út irtóztatóan sáros.

Én ugyan próféta nem vagyok,
Hanem annyit merek jóslani,
Hogy ma nem gyönyörködhetnek már
Bennem a város leányai,

Sajnálom szegényeket,
De hiába, nem tehetek róla
Hogyha még is szállni tudnék,
Mint amottan az a gólya.

Mit csináljak hát?
Ha az éjet itt kinn töltöm,
Gyönyörű mulatságocska lesz,
Nedves háttal sáros földön

Bár Bolond Istóknak hínak,
 Ily bolond csak nem leszek —
 Mit tünődöm? Amott egy tanya,
 Bemegyek.

Zsiványfészek is lehet
 Barátságos alakjára nézve,
 De nincs annak félelem szívében,
 Akinek még bányában a pénze.

És a kémény füstölög,
 Ergo tűz van a konyhán,
 Ergo megmelegszen, sőt még
 Vacsorálok is tán.

Mily szerencse, mily boldogság,
 Hogy tanultam logikát,
 Most ezt föl sem érném ésszel . . .
 Éljenek az iskolák!»

Ez komor tanya,
 A hova az ifju mégyen,
 Mélyen benn a
 Puszta közepében.

Félig ép,
 Félig rom :
 Ház-e vagy
 Sírhalom?

Mint az árva gyermekek
 Anyjok sírhalmánál.
 Egy pár vad fa körülötte
 Olyan szomorún áll.

És pedig nagy épület,
 Nem paraszt kőműves rakta,
 Drága mű,
 Csakhogy az enyészet lába rajta.

Oldaláról hull a vakolat,
 Kopott zsaluk lógnak lefelé,
 Mint helyökből kifeszíté
 Egyik-másik kósza szél.

Az ajtó előtt egy
 Életúnt komondor.
 Ellenséget s jó barátot
 Egyaránt megmormol.

Hátul a cselédház, oldalánál
 Egy öreg mogorva béres lézeng ;
 Dolgoznék, ha dolgoznék,
 Balta és járomszög a kezében.

Minden oly bús.
 Oly kedvetlen,
 Mintha egy világnak
 Átka volna itten.

Gondolá is fiatal barátunk,
 Hogy elért e tanya közelébe :
 «A tatárjárásnak itt talán még
 Mostanában volt csak vége.

De ha benn még mostan is Timurlán
 Dzsengizkhán s az egész Tatárország,
 Még ugyis belépek ; lábamat
 Vissza még ez urak sem riasztják.»

S a küszöbre
 És belépett,
 S láta egy vénséges
 Asszonyképet,

A parazsat túrta
 Csiptető vasával
 Szólt az ifju hozzá
 Elragadtatással :

«Jó estét magának
Szerelem galambja,
Ifjuság rózsája,
Nagyanyám nagyanyja!»

De az érdeemes hölgy közbevágott,
A beszédnek végét el nem várva :
«Mit keres kend? isten hírvél
Menjen arrébb, ez nem csárda.

Majd biz itt minden sehonnait
Befogadni, hát hogy is ne!
Kivált ilyen tájban,
Mikor itt van már az este.»

«Ejh, babám», felelt a vándor,
«Hisz nem ment el az eszem,
Hogy beüsssem orrom ilyen helyre,
Ha el nem esteledem.

Ép azért, mert este van»
De szavát el nem végezheté,
Nagy csetepatéval küldte
Ót az asszony kifelé.

Ő nem tágitott. «Ki itt az úr?»
Kérdezé,
«Véle szólok ; vigyük az ügyet
Ő elé.»

«Itt az úr, mi a baj?»
Szólt egy tompa hang,
Mintha szólna tenger
Fenekén harang.

Hófejér aggastyán volt az úr,
Hófejér bajusszal és szakállal,
Homlokán kevés haj, sok redő,
Úgy állt ottan komoly méltósággal,

Ugy állt ott merően,
Mint egy sírkereszt,
Melyet tél-időben
Tiszta hó fedez.

Úgy állt, mint egy egész temető,
Melyben oly sok, oly sok a halott,
S látható volt jól, hogy az öröm van
Legrégebben eltemetve ott.

É az ifju lelke a pajkosság
Tarka köntösét rögtön letette,
S szólt illendő szerénységgel
S tisztelettel közeledve :

«Jó uram, bocsánat!
Útazó vagyok ;
Még ugyan nem fagytam meg, de
Nem is izzadok.

Nagyon utolért a zápor,
Át találtam ázni egy kicsit,
Engedelmeddel fölmelegenném
S megszáráítnám a ruhámat itt.

S ha jóságodból ezen kívül
Még maradna egy darabka hátra,
Azt csak arra használnám, hogy
Megmaradnék itten éjszakára.»

«Jól van», volt a kurta válasz,
S ezzel befordult az agg.
Kurta volt a válasz, ámde több
Nem kellett az ifjunak.

Fönn termett a tűzhelyen,
A láng mellé guggolt szépen,
S ült kevélyen és vidáman.
Mintha ülne egy királyi széken.

«Most nekem áll a világ!»
 Ekképen gondolkodék,
 «Tudtam, így lesz, és azt is tudom,
 Hogy vacsorám is lesz még.»

Ezt gondolta, s össze-vissza
 Gondolt minden tarka-barkát,
 És miért ne gondolt volna?
 Hisz Bolond Istóknak hitták.

Ami volt és ami lesz,
 Ami nem volt s nem leszén,
 Minden, minden
 Megfordult a fejiben.

S amit ő magában gondolt,
 Ki is szokta mondani;
 No hiszen a vén anyónak
 Volt mit hallani!

Három vendégoldalas szekér
 Sem bírná el, annyit fecsegett ott,
 S olyakat, hogy rajtok az anyó is
 Néha még — uram bocsá'! — mosolygott.

Hejh pedig ezt vajmi régen,
 Régen nem tévé már,
 Szinte csikorgott belé a szája,
 Mint a megrozsdásodott zár.

De hogy minden mértéken fölül
 Hosszu ne legyenek:
 Mint az ifju jóslá, meghívá őt
 Vacsorára az öreg.

«Ejnye, ejnye,» gondolá az,
 Másod ízben rakva meg a tányért,
 «Ez a Matuzsálemína
 Hogy kitett magáért!

Hiszen ez királyi vacsora ;
 Kár, hogy ilyen búsan költjük el
 Megszólítom az öreg urat,
 Ha felel, ha nem felel.

«Jó uram, tisztelt úr,
 Ételed jó, de egy hía van.
 Az az egy hía, hogy
 Nagyon sótalan.

Nem ezt a sót értem . . . mással
 Szoktam sózni én az ételt :
 Mulatással,
 Vig beszéddel.

A halak is kacagnának rajtunk,
 Ekkép látva minket . . .
 Avvagy siralomházban vagyunk tán,
 S holnap már kivisznek?

Fél halál a hallgatás,
 Tőle szinte félek én ;
 Ha te restelesz beszélni,
 Majd beszélek én.

Történet, földművelés, művészet,
 Csillagászat, természettan,
 Költészet, jogtudomány, kuruzslás . . .
 Mind, mind, mind a fejemben van.

Ismerős előttem
 Éjszak, dél, kelet, nyugat,
 Jártam fényes palotákban
 És rongyos kunyhók alatt.

Mondd, miről beszéljek?»
 És az agg (inkább szemeivel,
 Mint hangjával) ekkép válaszolt :
 «Engemet már mi sem érdekel.»

«Oh, uram, ne mondd ezt», szólta az ifjú,
 Isten ellen vétkezel vele . . .
 Elzárkozni e dicső világtól,
 Amely széppel, jóval úgy tele!»

«Tele széppel, jóval», mormogá az
 Aggastyán fejét megrázva,
 «Tele széppel, jóval, meglehet, de
 Legfőlebb csak néhányak számára.

Majd ha hetven, nyolcvan év keservét
 Hordod szíveden,
 S közte még csak egy hervadt virág,
 Egy szép emlék sem lesz.

Majd ha dőlni készül élted fája,
 S azt sem mondhatod,
 Hogy ágán a boldogság-madár
 Egyszer nyugvék, egy dalt csattogott,

Hanem a kinszenvedések függtek
 Rajta, mint akasztott emberek :
 Akkor mondd meg, milyen a világ,
 Akkor mondd meg, fiatal gyermek.

Tél vala már ifjuságom,
 Hát öregkoromnak,
 Hát ennek még
 Milyen nevet adjak?

Szerettem ; szerelmem angyal volt,
 Ott fönn született az égben,
 S gyalázat sarával megdobálva
 Halt meg itt lenn, a földön, szeméten.

Hogy virágtalan volt tavaszom,
 Kétségemnek rémeit legyőzve
 Jó reménnyel néztem a kalászos
 Nyár elé és a gyümölcsös őszebe.

Eljött s elment mind a kettő,
 És mi hasznom benne?
 Hogyha mindent elbeszélnék,
 Szíved megrepedne.

Hosszu fájdalom rövid tartalma :
 Sírban két jó gyermekem,
 Még egy él, és ez rossz ember
 És irántam idegen.

Elhagyám, s már nem láttam sem őt, sem
 A világot tíz esztendő óta,
 És ezóta nincs egyéb érzelmem,
 Mint bevágyni, be a koporsóba.

Én bevégzém számadásom
 Az élettel,
 Mit akarhat még velem, hogy
 Nem ereszt el?

Kiivott már mindent, bennem
 Semmi nem maradt,
 Miért nem dobja hát el már az
 Üres poharat?

Átkozott légy, élet,
 Légy elátkozott,
 Aki rabszolgádat
 Ekkép kínozd?

Átkos, átkos a világon minden,
 Egy van csak, mi áldást érdemel :
 Az az egy kicsiny gödör, hová az
 Élet minket nem kísérhet el.

Milyen áldás, ott lenni porladozni,
 Elfeledni, hogy valánk,
 Hogy ama nagy kínpadon szenvedtünk,
 Amelynek neve világ!»

Itt megállott a sok évnek
 És sok bűnnek embere,
 És az ifju szót emelni
 Csak hosszú szünet multán mere :

«Szent előttem minden fájdalom,
 Kettősen szent az öreg szívé
 Nem akarlak bántani ; bocsáss meg,
 Ha beszédem lelked sértené.

Jó uram, te vétkezel,
 Tűrd tehát a büntetést,
 Mely ha nagy, azért az, mert
 Bűnöd is nagy : a kétségbesés.

Ez a bűnök koronája,
 Minthogy ez nem más,
 Mint a legsötétebb
 Istentagadás.

A kétségbesés pokoli hang,
 Amely fölkiált az égre :
 Nincs tebenned isten, akinek
 Gondja volna az emberiségre.

S méltó rá bizonynyal,
 Aki ezt kimondja,
 Róla hogy kezét a
 Jó isten levonja ;

Mert van a világnak atyja,
 Van egy hű gondviselője,
 Minden ember megláthatja,
 Aki el nem fordul tőle.

Csak ne légyünk türelmetlenek!
 Néki sok a gyermeke,
 Ne kívánjuk, hogy minket tegyen
 Mindeneknek elibe.

Itt a törvény : «várj sorodra»,
 És nem vársz hiába ;
 Mint a nap a föld körül, úgy
 Vándorol jósága,

S nincsen akit elkerülne,
 Ha ma nem jött, eljön holnap
 Míg az ember boldog nem volt,
 Addig meg nem halhat

S a boldogság soh'sem késő,
 És ez oly bűvszer, mitül
 — Essék csak egy csepp beléje —
 Egy tenger megédesül.»

Még soká beszélt az ifju
 És az agg mindig jobban figyelt,
 S úgy szívá be lelke e beszédet
 Mint a gyermek az anyatejet.

És midőn elhallgatott az,
 Álmélkodva kérdezé az agg :
 «Hol tanultad ezeket?
 Ki vagy, ifju, hogy hinak?»

Az pedig a komolyságot
 Már nagyon megunta,
 S válaszát vidáman, pajkosan
 Ilyeténkép mondta :

«Hol tanultam ezeket?
 Egy bagoly beszélte,
 Anidőn egy vészes éjjel
 Egy odúban háltam véle.

Ki vagyok? sehonnai,
 Se országom, se hazám,
 Valamely vándormadár
 Lehetett az ősapám.

Járok-kelek a világban,
Ma itt vagyok, holnap ott,
És akinek tetszik, annak
Emelek csak kalapot.

Minél többet éhezem és fázom.
Annál több az örömem,
Mert annál szebb lesz jövődöm,
Minél rútabb jelenem,

S hogy hínak? biz én már jóformán
Elfeledtem igaz nevemet,
Azt tudom csak, hogy most a világ
Bolond Istóknak hí engemet.»

Másnap reggel Bolond Istók
Fölvevé kis batyuját,
Oda állt a vén gazdához
És elmondá búcsuját :

«Isten hozzád, jó öreg, ha egykor
Boldog léssz, gondolj reám,
Jussak akkor az eszedbe, aki
Boldogságodat megjósolám.»

Megfogá kezét a
Remegő aggastyán,
S szóla, s egy nehéz könny
Pergett végig arcán :

«Isten hozzád, ifjú ember,
A kitől én . . . aki bennem . . .
Aki nékem . . . látod, látod,
Hogyan kell a szót keresnem.

Isten hozzád . . . vagy nem,
Mondok valamit :
Ne bucsúzzunk még el,
Maradj vélem itt.

Maradj itt, míg meg nem únod
 E tanyát,
 És ha tetszik, maradj itt az
 Élten át.

Mondd el, amit tennap mondtál,
 Mondd még százszor el nekem,
 Olyan jól esik azt hallanom,
 S végre majd el is hiszem.

Úgy-e itt maradsz, barátom?»
 Szólt az ifju : «Maradok ;
 Kötelességem maradni,
 Ha már így van a dolog.

Az olyan beszédben
 Ha kedved telik,
 Elbeszélek én, ne félj, akár
 Száz esztendeig»

Kinn azonban zaj van,
 Kocsi érkezett ;
 Kocsi itt e pusztán!
 Vajon ki lehet?

«Nem szabad bejöni senkinek!»
 Így kiáltá ki az agg . . .
 «Én nekem sem, nagyapám?»
 Szól kívül egy édes női hang.

És kinyílt az ajtó,
 És bejött a lány,
 Oly fiatal, oly szép
 És oly halovány!

S rá borult a bámuló öregre,
 Könnye, csókja égeté két arcát
 S így önté ki
 Lelke harcát :

«Unokád függ rajtad, nagyapám,
 Úgy ölellek át, mint a keresztet,
 Áhitattal és reménnyel . . . hangom
 Fájdalomtól és örömtől reszket.

Jöttem hozzád ótalmat keresni,
 Hol találnám azt, ha nálad nem?
 Jaj, hogy erre rá szorultam, s százszor
 Jaj, hogy apám az én ellenem!

Tőle futok, védj meg ellenében ;
 Szívtelenül férjhez menni kész,
 Van-e annak, van-e annak szíve,
 Ki egy szívet összetörni kész?

Kérelem s könny, mind hiába volt,
 Kőszoborra hulltak könnyeim . . .
 Oh, ha itt is úgy járok, mint ottan,
 Lesz-e több ily sors, mint az enyim?

Értem, értem, mit jelent e
 Szemrehányás szemeidben,
 Úgy-e azt, hogy az utósó
 Szükségből vagyok csak itten?

Ne ítélj meg, százszor jöttem volna,
 S apám tiltá, hogy ne jőjjek el,
 Ó mondá, hogy senkit sem szeretsz te . . .
 Ah, hogy őt mindig vádolnom kell!

Csakhogy itt vagyok végtére,
 El sem hagylak már ezentul,
 Hogyha csak te
 Ki nem kergetsz hajlékodbul.»

Mennyit nem akart felelni
 E beszédre az aggastyán,
 És, egy szó kevés, de annyi
 Sem jöhetett ki az ajkán.

Könnyhullása, zokogása
 Volt a felelet,
 És hogy édes könnyeket sír,
 Látni lehetett.

Mint két árvíz, amely
 Összejő,
 Összefolyt fölötte
 Múlt s jövő,

És e tenger őt örök
 Elnyeléssel fenyegette,
 Vagy ha életét nem is, de
 Elméjét nagyon féltette.

Végre is csak tört eszméket monda :
 «Van tehát, ki engem is szeret,
 Mintha feketedni érzeném
 Ezeket a fejér fürtöket!

Mily kicsiny volt, hogy utószor láttam . . .
 Milyen szépen néz reám . . .
 Ifju ember, hol vagy? nézz ide,
 Ez az én kis unokám!

Ifju ember, addsa kezedet,
 Mert hiszen te mondtad :
 Míg az ember boldog nem volt,
 Addig meg nem halhat.

Ő hozzám jött, volt bizalma bennem . . .
 Többé már el sem hagy . . .
 Védni foglak isten, ember ellen,
 Kis unokám, ne félj, jó helyen vagy.»

És ki tudja, még mit
 Össze nem beszélt,
 Össze-vissza hányva
 Végét, elejét.

Kinn azonban újra zaj van,
A leányért apja jött,
De kilép az agg s reá dörg :
«Át ne lépd e küszöböt,

Nem szentségtelen lábnak való ez,
A tied szentségtelen . . .
Vagy jer, azt megteheted : taszíts el,
És gázolj keresztül testemen.

Lyányod itt van . . . lyányod?
Többé nem tiéd,
Mért is volna? őt ugyanis csak
Veszni kényszerítenéd.

Megtagadtad egykoron apádat,
Megtagad most téged gyermeked . . .
Él az isten s őrizi törvényét,
Őrködik az igazság felett.

Meg nem átkozlak, de
Meg sem áldalak . . .
Menj el úgy, hogy többé
Ne is lássalak.»

És a fiú nem mert közeledni,
Összezúzva távozik,
Apja keményen parancsolólag
Nyujtotta ki jobb kezét ;

Úgy állt ott az aggastyán
Bús hideg fönségben,
Mint a jégnek oszlopa
Éjszak tengerében.

Amidőn már messze járt fia,
Egy sohajt küldött utána,
Egy kebeltépő sohajt,
S beballagott hajlokába.

Odabenn nagy hallgatás lett,
Mélyen hallgatának,
Végre szólt az ifju vándor
Az öreg gazdának :

«Most, uram, már úgy hiszem, hogy
Én fölösleges vagyok,
Van már, aki majd vigasztal,
Aki földeríteni fog.

Jó kedvemmel és vándorbotommal
Megyek én a magam útján . . .
Isten hozzád öreg ember
Isten hozzád, ifiú lyány».

Menne is, ha őt a gazda
Meg nem fogná,
S nyájas keménységgel így nem
Szólna hozzá :

«Az elébb maradni kértelek,
Mostan ezt parancsolom,
Láss boldogságomban is,
Hogyha láttad bánatom.»

«Maradok, ha úgy kívánod,
Sőt maradok örömet»,
Szólt az ifju, «de egy kikötéssel :
Én leszek a gazda, mindenés,

Lyány levén a háznál,
Rendnek is kell lennie,
És így bízni kell a kormányt
Úgyes ember kezire.

Én világlátott ember vagyok,
Meglásd, mit csinálók
E házból, mely most beillenék
Medve- és farkastanyának.»

S hozzá látott a dologhoz,
A cselédség véle,
Lusta nép volt, hanem őket
Váltig ösztökélte.

Seprő, meszelő, sikárló,
Szappan, minden működék,
S harmadnapra a tanyát már
Majd magok sem ismerék.

Minden tiszta, fényes, mint a
Katonaruhán a gomb,
Nincs sehol a régi rozsdá,
Régi szenny és régi gond.

S ez, Bolond Istók öcsém,
Ez mind a te munkád,
Ember vagy, ember a lelked is,
Akárki mit mond rád.

Tudja ő jól, mit hogyan kell,
Hagyjátok csak őt magára,
Tudja azt is, hogy a szép lány
Nem haragszik a virágra.

Annak hát az ő okáért
Hajnalonként kimegy a pusztába
Összeszedi a sok szépen-nyíló
Vadvirágot, s köti bokrétába,

És ezt a leányka,
Hogyha felkel,
Ablakában látja
Minden reggel.

Reggelenként szép virágbokréta,
Nap hosszában tarka víg beszéd . .
Hejh dicséri az öreg az ifju
Elméjét, a lány pedig szívét!

És így telnek, így röpködnek
Órák és napok,
Sőt még úgy sem hazudok, ha
Mondok egy pár hónapot.

Hogy múlt el, hogyan nem,
Azt nem tudja senki,
De hogy elmúlt szépen,
Nem tagadja senki.

S már akárhogyan húzzuk-halasztjuk,
Végre is csak el kell mondani...
Szinte restelem leírni,
Olyan furcsa valami.

Nagyon egyszerű dolog különben :
A fiú fölszedte holmijét,
S a vándorbottal kezében
Az öreg elébe lép.

S szólt, azaz hogy szólott volna,
S nem tudott, csak szája mozgott,
Elfelejtett
Minden hangot.

De az öreg szó nélkül is
Általlátott szándokán,
Nem különben, aki ott állt
Más felől, a kis leány.

És egyszerre csak elkezdtek
Sírní mind a ketten,
S rá kezdte az ifju is, tán
Még keservesebben.

Ugy megsírtak, sírdogáltak,
Jobban sem kell,
Egyszer ülőhelyéből a
Gazda fölkel,

És hátáról a tarisznyát
Leveszi,
A leány meg kezéből a
Botot veszi ki.

És azóta nyugszik
A tarisznnya s bot,
Bolond Istók többé
El nem távozott,

Nem volt bolond,
Hogy távozzék
Onnan, ahol
Úgy szerették! — — —

Már kevés virág van a pusztában,
Mert az őszi szelek fújnak,
De vagyon még annyi, hogy elég lesz
Menyasszonyi koszorúnak, — — —

Amidőn a templomból mint
Feleség s férj jöttek,
E szavaknál egyebet nem
Mondhatott a jó öreg:

«Gyermekeim, legyetek
Mindig ilyen boldogok...
Már én is tudom, mi a
Boldogság, meghalhatok».

«Nem szabad meghalnod,» súgta a vő,
«Hátra van még valami:
Unokádnak gyermeket idővel,
Őket is meg kell még áldani!» — — —

Évek jöttek, évek mentek,
Mindenik vetélkedett,
Melyik adjon a másiknál
Ő nekik több örömet.

Most pedig... elmondjam-e, ne mondjam?
 Úzik a felhőket a szelek,
 Nagy pelyhekben sűrűn omlik a hó,
 Hó a földön, éj a hó felett.

A pusztában csak egy fény világít,
 A tanyának mécsvilága ez,
 Boldogokra vetheti világát,
 Ugy tetszik, hogy örömében rezg.

A tanyában, jó meleg szobában,
 Pattogó szikrázó tűz körül
 Az aggastyán, a férj, a menyecske
 És egy pár kis pajkos gyermek ül.

A menyecske fon s dalol; nagyapja
 S férje játszik a két fiuval. —
 Kinn süvít a tél viharja... ott benn
 Perg a rokka s vígan zeng a dal... —

(Pest, 1847.)

AZ APOSTOL.

1.

Sötét a város, rá feküdt az éj.
 Más tájakon kalandoz a hold,
 S a csillagok behunyták
 Arany szemeiket.
 Olyan fekete a világ,
 Mint a kibérlett lelkiismeret.

Egyetlen egy kicsi fény
 Csillámlik ott fenn a niagasban
 Bágyadtan s haldokolva,
 Mint a beteg merengőnek szeme,
 Mint a végső remény.

Padlásszobának halvány mécse az.
 Ki virraszt ott e mécs világa mellett?
 Ki virraszt ott fönn a magasban?
 Két testvér: a nyomor és az erény!

Nagy itten, nagy itten a nyomor,
 Alig hogy elfér e kicsiny szobában.
 Kicsiny szobácska, mint a fecskefészek,
 S a fecskefészeknél nem díszesebb.
 Kietlen pusztá mind a négy fal,
 Azaz, hogy pusztá volna, ha
 Ki nem cifrázta volna a penész,
 S csikosra nem festette volna a penész,
 S csikosra nem festette volna az
 Eső, mely a padláson át befolyt . . .
 Aláhuzódik az
 Eső vastag nyoma,
 Mint gazdagok lakában
 A csengetyűzsinór.
 A lég olyan nyomasztó
 A sóhajoktól s a penész szagától!
 A nagy urak kutyái tán,
 Amelyek jobb tanyához szoktanak,
 Eldöglenének e helyen.

Fenyőfaágy, fenyőfaasztal,
 Mely a zsibvásáron sem kelne el,
 Az ágy lábánál egy vén szalmazsák
 S az asztal mellett egy pár szalmaszék
 S az ágy fejénél egy szu-ette láda,
 Ez a szobának minden bútora.

Kik laknak itten?
 A lámpa fáradt pislogása mellett
 Küzd a homály és fény . . . az alakok
 Mint álomképek el vannak mosódva
 S a félsötétben félig rémlenek.

A mécs világa csalja a szemet?
 Vagy e földél alatt lakók mind

Oly halványak valóban,
 Oly kísértetszerűek?
 Szegény család, szegény család!

Az ágy fejénél ül a ládán
 Csecsemőjével az anya.
 Boldogtalan kis csecsemő!
 Rekedt nyögéssel szíja, szívogatja
 Anyjának száraz emlejét,
 S liába szíja.
 Az asszony elgondolkodik,
 S fájók lehetnek gondolatjai,
 Mert mint megolvadt hó a házereszl
 Sűrűn omolnak könnyei,
 Omolnak végig arcán
 A kisedd orcájára le . . .
 Vagy tán nem is gondolkodik,
 Csak megszokásból, öntudatlanúl
 Szakadnak a könnyek szeméből,
 Mint a sziklából a patak?

Idősebb gyermeke,
 Istennek hála, alszik
 (Vagy csak alunni látszik?)
 A fal mellett a nyoszolyán,
 Mely földve durva lepedővel,
 Amely alól kikandikál a szalma.
 Aludj', kicsiny fiú, aludj',
 S álmodj aszott kezedbe kenyeret,
 S álmad királyi lesz!

Egy ifju férfi, a családapa,
 Az asztalnál sötét homlokkal ül . . .
 Tán e homlokrul árad a ború,
 Mely a szobát betölti?
 E homlok egy egész könyv, amibe
 A földnek minden gondja van beírva ;
 E homlok egy kép, melyre miljom élet
 Insége és fájdalma van lefestve.

De ott alatta a sötét homloknak
 Két fényes szem lobog,
 Mint két bolyongó üstökös,
 Mely nem fél senkitől,
 S melytől mindenki fél.
 Tekintete
 Mindig messzebb, mindig magasbra száll,
 Mig elvesz ott a végtelenben,
 Mint felhők között a sas!

II.

Csendes kívül a nagy világ,
 Csendes belül a kis szoba,
 Csak néha sóhajt kinn az őszi szél,
 Csak néha sóhajt ott benn az anya.

A kis fiú halkán fölül az ágyon,
 Falhoz támasztva bágyadt tagjait,
 S rimánkodólag, mintha temető
 Földéből jőne a hang, így susog :
 «Apám, ehethném!
 Erőködöm, hogy elaludjam,
 Erőködöm, de el nem alhatom ;
 Apám, az éhség fáj, adj kenyeret,
 Vagy csak mutasd meg, az is jól esik».

«Várj holnapig, kedves kicsiny fiam,
 Várj holnapig, holnap kapsz kenyeret.
 Kakastejjel süttött fehér cipót.»

«Inkább ma száraz barna kenyeret,
 Mint holnap lágy fehér cipót, apám,
 Mert holnapig meghalhatok,
 Meg is halok, tudom . . .
 Olyan sokáig nem jön az a holnap.
 Mióta mondod azt a holnapot,
 S mindig ma van, mindig csak éhezem!

Vajon ha meghalunk, apám,
Ha sírba tesznek, éhezünk-e ottan?»

«Nem, gyermekem,
Ha meghalunk, többé nem éhezünk.»

«Ugy én ohajtom a halált, apám,
Kérlek, szerezz nekem koporsót,
Egy kis fehér koporsót,
Olyan fehéret, mint anyámnak arca,
Vitess a temetőbe
És tégy a föld alá . . .
A holtak olyan boldogok,
Mert nem éheznek ők!»

Ki mondja ártatlannak
A gyermeket?
Hol a tör, hol van a kard, amely
Irtóztatóbb, gyötrelmesebb
Sebet vón' képes ejteni,
Mint apja szívéen ejtett
E gyermek ajaka?
Szegény apa!
Tartóztatá magát,
De könnye hirtelen kicsordult,
S ő arcához kapott
S azt megtörölte reszkető kezével.
Azt gondolá, hogy meghasadt szívéből
Feccsent reá a vér!

Ő a panaszhoz nem szokott, de most
Kitört belőle ellenállhatatlanul :
«Oh ég, isten! mi végre alkotál?
Miért nem hagytál ott a semmiségben,
Amelybe lelkem, testem visszavágy?
Vagy embernek miért teremtel
És miért adál családot,
Ha már azt nem táplálhatom
Saját véremmel, mint a pelikán? . . .

De állj meg ajkamon, szó,
 Az isten tudja, mit cselekszik,
 Magas tervébe nem lát a vak ember,
 S kérdőre vonnunk őtet nem szabad.
 Rá küldje a tengerre engem,
 Lelkembe tette az iránytűt,
 Amerre ez vezet, megyek. —
 Nesze, fiam, nesze
 E kis darab kenyér, egyél,
 Edd jóízűn, ez a végső darab,
 Holnapra szántam s ha most megeszed,
 A jó ég tudja, holnap mit eszel.»

Mohó örömmel
 Kapott a kis fiú utána,
 Az ágyra visszaguggolt,
 S oly jóízűen falatozta
 Az istenadta száraz kenyeret,
 Hogy csillogott belé szeme,
 Mint két szerelmes szentjánosbogár ;
 S midőn a végső falatot
 Lenyelte, rá borúlt az álom,
 Mint völgyre a napalkonyat köde,
 S lehajtá a párnára kis fejét,
 S aludt, és álmodott mosolygó arccal . . .

Vajon mit álmodott, miről?
 Koporsóról-e vagy kenyérről?

Álomba sírdogálta
 Magát az anya is,
 A másik mellé tette kisdedét,
 Karjával mind a kettőt átölelte
 S a nyoszolyának szélén úgy aludt.

A férfi fölkel az asztalától,
 Az ágyhoz lépdegélt lábujjhegyen,
 Megállt előtte összefont karokkal,
 És elgondolkodik :

«Végtére boldogok
 Vagytok, szeretteim!
 Az életet nem érzitek,
 Levette vállaitokról az álom
 E nagy súlyt, mit napestig hordotok,
 Szegény, szegény szeretteim.
 Én istenem, hát jobban szereti
 Az álom őket, mint én szeretem, hogy
 Ez teszi őket boldogokká,
 Amikké én nem tehetem?
 De hisz mindegy, elég, hogy boldogok . . .
 Aludjatok, kedveseim,
 Aludjatok, jó éjszakát!»

Megcsókolá a három alvót,
 Szentháromságát családéletének,
 Áldásadólag terjeszté föléjük
 Kezét (hogy e kéz mást nem adhatott
 Nekik, mint pusztá áldást!)
 S helyére visszaballagott.
 Még egy szelíd tekintetet
 Vetett a népes nyoszolyára,
 Egy oly szelíd, édes tekintetet,
 Melytől az alvók álmaikban
 Rózsák és angyalok között mulattak,
 Aztán kinézett ablakán,
 Beléje nézett a sötétbe,
 Nézett beléje oly merően, mintha
 Azt föl akarta volna gyujtani
 Éjszакfényével lángoló szemének.

III.

Hol járhat e virasztó férfi lelke?
 Minő utat választott s kit keres?
 Ott fönn bolyong azon magasban,
 Hová csak örültek s félistenek
 Merészlenek s birnak fölszállani!

Ledobta a ház és nap gondjait, mint
 Tojása héját a madár,
 Kikelt s röpül.
 Az ember meghalt benne s él a polgár.
 Ki a családé volt előbb,
 Most a viláé;
 Ki három embert ölelt az inént,
 Most milliókat ölel át.

Ott fönn csattognak lelke szárnyai,
 Honnét a föld olyan parányinak
 Látszik, mint a megégett
 Papír hamván a szikra.
 Sebes röptében ahogy elsuhant
 Egy-egy csillagnál, ez megreszketett
 A gyertyalángként, melyre rá leheltek.

Röpült, röpült.
 Miljom s miljom mérföldnyire
 Van egyik égi test a másikatól,
 S azok mögötte mégis
 Oly hirtelen maradtak el,
 Mint vágató lovas mögött
 Sűrű erdőben a fák.

S midőn immár fölül volt
 A csillagoknak milliárdjain,
 Elért . . . elért . . .
 A mindenség végére tán?
 Nem . . . a mindenség közepére!
 S ott volt előtte,
 Ki kormányozza a világokat
 Pillantatásával,
 Kinek valója tény,
 S kinek szeméből minden szikra egy nap,
 Mit földek s holdak forganak körül.

És szólt a lélek, az
 Ős-szellem fényében fürödve,
 Miként a hattyu fürdik

A tónak átlátszó vizében :
 «Isten, légy üdvöz, légy imádva!
 Fölszállott hozzád egyik porszeded, hogy
 Előtted leboruljon,
 S elmondja : hű fiad vagyok, atyám!
 Kemény pályára útasítál,
 De én nem zúgolódom,
 Sőt áldalak, mert azt mutatja ez, hogy
 Szeretsz, hogy én választottad vagyok.
 A föld lakói elfajultanak,
 Eltérték tőled, rabszolgák levének . . .
 Rabszolgaság, ez a bűnök szülője, . . .
 A többi ennek apró gyermeke.
 Ember hajol meg emberek előtt!
 Ki embertársának fejet hajt,
 Az, isten, tégedet csufol!
 Meg vagy csufolva, isten, ott a földön,
 De ez örökké nem maradhat így.
 Dicsőségednek helyreállni kell.
 Egy éltet adtál énnekem, atyám,
 S én azt szolgálatodra szentelem.
 Mi lesz a díj? vagy lesz-e díjam,
 Nem kérdezem ;
 A legroszabb rabszolga is kész
 Fáradni, hogyha megfizetnek érte.
 Én díjkivárat, díj reménye nélkül
 Fáradtam eddig, s fáradok tovább is.
 De lesz jutalmam, s nagy jutalmam lesz
 Azt látni majd, hogy embertársaim
 Rabokból újra emberek levének,
 Mert én őket, bár vétkesek,
 Vétkekben is fölötte szeretem.
 Adj, isten, adj, fényt és erőt nekem,
 Hogy munkálhassak embertársimért!»

Így szólt a lélek,
 És viasszaszállott a nagy égből
 A földre a kicsiny szobába,
 Hol elzsibbadva várta őt e test.

A férfiú fölrezzene,
 Hideg futott át tagjain,
 Veríték folyt le homlokán . . .
 Nem tudta, ébren volt-e eddig,
 Vagy álmodott? . . .
 Ébren volt, mert elálmosodni kezdett,
 Nehéz pilláin ült az álom.
 Fölszedte fáradt tagjait,
 És vánszorogva vitte
 A földön fekvő szalmazsákra.

Ki fönn az égben járt imént,
 Ottan hever most durva szalmazsákon!
 Mig a világ hóhérai
 Selyempárnákon nyugszanak,
 Ő, a világnak jótevője,
 Darócon hentereg.
 De íme, végsőt lobban a mécs,
 Kialszik bágyadt élete,
 S kívül az éj mindegyre oszlik,
 Mint a tovább-tovább adott titok,
 S a hajnal, a vidám kertészleány,
 Rózsákat szór a ház kis ablakára
 S rideg falára a szobának,
 S a fölkelő nap legelső sugára
 Az alvó férfi homlokára száll,
 Miként egy arany koszorú, miként egy
 Fényes meleg csók isten ajakárul!

IV.

Ki vagy, csodálatos teremtmény,
 Ki vagy te, férfiú?
 Lelked ruhája
 Csillagsugárból szőtt fényes palást,
 És testedet
 Kopott rongyok fedik.
 Családod éhes, éhes vagy magad,
 S vasárnapod van,

Ha lány kenyér kerül véletlenül
 Abrosz nélküli asztalodra,
 S mit a tiédnek s magadnak
 Nem bírsz megszerzeni,
 A nagy világot
 Törekszel boldogítani.
 Az égbe van szabad bejáratod,
 S ha úri ház előtt kopognál,
 Az ajtót bézárnák előtted ;
 Az istennel társalkodol,
 S ha nagyurat szólítanál meg,
 Nem állna szóba véled.
 Az embereknek
 Egy része szent apostolnak nevez,
 A másik rész pedig
 Szentségtelen gonosztevőnek.
 Ki vagy? kitől van származásod?
 Büszkén neveznek-e szülőid
 Fioknak, vagy szégyenre gyúlad arcok
 Nevednek hallatára?
 Min születél? ponyván vagy bársonyon?

Elmondjam a történetet,
 E férfi életét?
 Elmondom azt . . . ha festeném,
 Úgy festeném le, mint egy patakot,
 Mely ismeretlen sziklából fakad, mely
 Sötét, szük völgyön tör keresztül,
 Hol károkozó hollók tanyáznak,
 Minden nyomon egy kőbe botlik
 S örök fájdalmat nyögnek habjai.

V.

Az óra nyelve éjfélét hirdetett.
 Kegyetlen téli éj vala,
 A téli éjszakák két zsarnoka
 Uralkodott :
 A hideg és sötétség.

Födél alatt volt a világ,
 Ki is kísértene az istent
 Ilyenkor szabad ég alatt?

Az utcák, melyeken nem régiben
 Tolongva járt az embersokaság,
 Üres-puszták voltak, mint a meder,
 Melyből kiszáradt a folyó . . . a
 Népetlen utcákon csak egy
 Órült bolyongott,
 A fergeteg.
 Nyargalt az utcákon keresztül,
 Mikéntha ördög ülne hátán,
 És lángsarkantyút verne oldalába.
 A háztetőkre ugrott föl dühében,
 És besüvített a kéményeken.
 Tovább rohant s teli torokkal
 Ordítózott belé a
 Vak éj siket fülébe.
 Aztán a fellegekbe markolt,
 Rongyokra tépte éles körmivel,
 S reszkettek a megrémült csillagok.
 S a felhődarabok között
 Idébb-odább hömpölyge a hold,
 Mint a holt ember a hullámokon.
 Egy pillantás alatt
 Lélekzetével ismét
 A felhőket tömegbe fujta,
 És a magasból lecsapott a földre,
 Mint prédájára a rablómadár,
 Egy ablak tábláját ragadta meg,
 Megrázta és sarkából kifeszíté,
 S midőn mély álmokból a bennlakók
 Sikoltva fölriadtak,
 Elvágatott ő rémesen kacagva.

Népetlen a város . . . ki járna ily
 Időben kinn? . . . és mégis, mégis ott egy
 Élő alak . . . vagy kísértet talán?

Járása olyan kísértetszerű.
 Erréb jön, errébb, már látszik, hogy asszony,
 De a sötétség titka, hogy
 Koldúsnő-e vagy úri hölgy?
 Körültekint lefelé néz,
 Amott a bérkocsit pillantja meg,
 Tolvajléptekkel hozzá sompolyog,
 A kocsis alszik a bakon,
 Halkan kinyitj' a hintó ajtaját,
 És lop talán? ellenkezőleg
 Belétesz valamit, becsukj' az ajtót,
 S elillan, mint a gondolat.
 Nyílt nemsokára a kapu,
 Kijött egy asszonyság s egy úr,
 Beülnek a hintóba, a kocsis
 Indítja lovait, rohan . . .
 Ott benn nyögés, aztán sikoltás . . .
 Az asszonyság sikolta föl,
 Mert lábánál egy kis gyermek nyögött.

Elérte a hintó a célt,
 Az úr s az asszonyság kiszáll,
 S az asszony így szól a kocsishoz :
 «Nesze a díj, fiú,
 S itt benn kocsidban a borraivaló,
 Egy szép kis gyermekecske,
 Viseld gondját, mert isten adománya».
 Így szólt az asszony s ment az úri pár.

Szegény kisdéd te ott a kocsiban!
 Miért kutyának nem születted?
 Ottan lett vón' neveltetésed
 Ez asszonyság ölében,
 Eltáplált volna gyöngéd-gondosan ;
 De mert ember lettél és nem kutya,
 Az isten tudja, milyen sorsra jutsz!

A bérkocsis fülét, fejét vakarta,
 S imádkozott-e vagy káromkodott,

Nem tudni, csak hogy morgott valamit.
 Az istenáldás nem tetszett neki.
 Gondolkodék, mit tégyen e kölyökkel?
 Ha elviszi haza,
 Otthon a gazda majd fejéhez vágja,
 S kidobj' az ajtón mindkettőjüket.
 Nagy mérgesen csap a lovak közé,
 És hajt keservesen.

A külvárosban egy szurtos lebujban
 Mulatnak még, a lámpafénytől
 Piroslik ím az ablak,
 Mint az iszákos ember orra.
 A bérkocsisnak sem kellett egyéb,
 Az istenáldást oda tette szépen
 A kocsma küszöbére, s ment.

Alig hogy elhordá magát,
 Jó éjszakát mond ott benn társinak
 Egy részeg cimbora,
 S amint kilép a küszöbön,
 Olyat botlik, hogy képpel
 Barázdát húz a megfagyott havon.
 Teremtettéz a tisztos férfiú,
 Hogy méltósága ilyen pórul járt.
 «Az a küszöb nőtt tennap óta,»
 Ugymond, «tennap nem volt ilyen magas,
 Ha ily magas lett volna, tennap is
 Meg kellett volna botlanom,
 De én tennap meg nem botoltam,
 Pedig nem ittam kevesebbet, mint ma.
 Mert én rendes, pontos vagyok,
 Minden nap egyformán iszom.»

Igy dörmögött, és föltápászkodék,
 S indult és folytatá a dörmögést:
 «Hiába is beszéltek, mert az a
 Küszöb nagyobb, mint tennap volt, nagyobb;
 Már ettől el nem állok, nem bizony.

Hisz mekkorát emeltem lábamon!
 S mégis hogy jártam, szégyen és gyalázat.
 Az a küszöb megnőtt, igen...
 Vagy tán követ tett oda valaki?
 Az meg lehet, mert hejh, rossz a világ,
 A gáncsolást szörnyen szereti.
 Rossz emberek, rossz emberek,
 Követ gördítnek lábaim alá,
 S lábam vakságát orrom bánja meg.
 Csak az vigasztal, hogy a többi is,
 Ha majd kijő, rajt' átbukik.
 Kedvem vón' ottan lesben állani,
 És nézni, mint potyognak el,
 Mikor kilépnek, hehehe...
 De mit beszélsz, vén ember, mit beszélsz?
 Hát illik ez,
 Illik hozzád ily káröröm?
 Nem, ez nem illik, s én ezennel
 Azzal javítom meg magam,
 Hogy visszamék és elhajítom
 Az ajtó mellől a követ.
 Tolvaj vagyok, s szükségnek esetén
 Rabló is, és ha rákerül a sor,
 Az embert főbe kollintom, de azt,
 Hogy orrát így beverje,
 Azt el nem bírná lelk'isméretem.»

És visszaballagott a jó öreg,
 Hogy elhajítsa a gonosz követ.
 Utána nyúl... csóválja... hah,
 Milyen visítás!
 Meghökken a vén ember és
 Tünődve ekkép szól magában:
 «A mennydörgős mennykőbe is,
 Ilyen kő még nem volt kezemben,
 Olyan puha, azon fölül sikít is!
 Sikító kő, ez furcsa egy kicsit.
 Nézzük csak itt az ablaknál... hohó,
 Hisz ez gyerek, valóságos gyerek.

Jó estét, kis öcsém
 Vagy kis hugom . . . nem is tudom, mi vagy?
 Hogy a manóba jutottál ide?
 Megszöktél úgy-e szüleidtől,
 Te kis gonosztevő?
 De mit beszélek én megint,
 Milyen bolond beszédek már ezek!
 Hiszen pólyában van szegényke,
 Talán épen ma született.
 Vajon kik a szülői?
 Tudnám csak, vissza is vinném nekik.
 De ez már mégis csak cudarság
 Így elhajítani a gyermeket, mint
 Az elviselt bocskort, cudarság.
 Ezt a disznók, de még
 A rablók sem teszik.
 Pólyája vén, kopott ruha,
 Szegény asszonynak gyermeke . . .
 Hm, hátha gazdagé? s azért
 Takarta anyja e rongyokba, hogy
 Ne is sejtthessék úri származását?
 Ki tudja, nem tudhatja senki sem,
 Már ez titok, s örökre az marad.
 Ki lesz apád, szegény kicsiny gyerek? . . .
 Ki? én leszek!
 Biz isten, az leszek, apád.
 Miért ne? fölnevellek tisztiesen.
 Lopok számodra, míg tőlem telik, s ha
 A munkából végkép kivénülök,
 Számomra majd te lopsz. Ez így van,
 Így mossa egyik kéz a másikat.
 Nagyon jó lesz. Most már törvényesebbek
 Lesznek lopásim, kettőnkért lopok.
 Majd még kevésbbé furdal
 A lelkiismeret.
 De a patvarba, még neked
 Tej kell, biz a, tej . . . hóh, se baj,
 Hisz ott a szomszédasszony, épen,

Tennap temette el kis gyermekét.
 Majd föl vállalja ő a szoptatást,
 Bizony föl ám, jó fizetésért
 Elszoptatná az ördögöt magát is.»
 Így elmélkedve ballagott haza
 A jó öreg. Keskeny sikátorok
 Vezettek elrejtett lakához,
 Mely földalatti pincelyuk vala.
 A szomszédasszonyt fölveré
 Álmából ökle döngetésével,
 Mit a nyikorgó ajtón gyakorolt.

«Szomszédasszony, gyertyát, világot»,
 Szólt a vén ember, «gyertyát hirtelen,
 A házat gyujtom fel különben.
 Minek? minek? mit kérdezi?
 Gyertyát, ha mondom, szaporán!
 Így . . . most egymásután
 Szoptassa meg e gyermeket.
 Hol vettem? úgy találtam,
 Az isten áldott meg vele.
 Hisz mindig mondtam én, hogy engem
 A jó isten szeret. Szeret bizony
 Jobban, mint a papok hiszik.
 Hm, ez nagy kincs! magára bízom,
 Szomszédasszony, viselje gondját,
 De jobban, mint saját fiának.
 Nevelje föl, neveltetési
 Költségeit magamra vállalom,
 Megalkuszunk, hiszen mi értjük egymást.
 Igaz, hogy a pénzt mostanában
 Szűken terem, mert tudja ördög,
 Az emberek mind százszeműek ;
 De én azért királyilag
 Fogok fizetni, isten megsegít.
 Hanem mondom, viselje gondját,
 Ugy bánják véle, mint szemfényivel,
 Mert e gyermek vén napjaim reménye.»

Megalkuvának.

A félfagyott kisedet fölmelegült

Az emlőn, mit szájába vett,

Amelyből édesen szívá a

Keserű életet.

Csak egy napos még, s mennyit hánykodott már!

Mennyit nem fog hánykódni ezután!

VI.

Másnap korán az öreg úr

A szomszédasszonyhoz kíváncsian

Bekukkantott, és szólt vala :

«Nos, hogy van a vendég? remélem, jól.

De itten egy kissé hűvös van,

Szomszédasszony, boszorkányadta,

Fűtsön be . . . százszor mondjam-e,

Hogy a költség enyém? . . . de úgy, igaz,

Fiú-e vagy lány? még nem is tudom.»

«Fiú, szomszéd uram, fiú,

Olyan fiú ő kelme, mint a pinty.»

«Annál jobb. Hét, nyolc esztendő alatt

Olyan tolvaj lesz, mint a Krisztus ;

Dicsőséges tolvajjá nevelem!

Szó ami szó, már ahhoz értek,

Hogyan kell a fiút nevelni,

Értek hozzá, mint senki más.

A vak Tamást is én neveltem,

Kit a minap kötöttek föl . . .

Ez volt a tolvaj! félszemű volt,

S még is meglopta az ekerszemű

Istent is. — Kis fiam, ne félj,

Belőled sem lesz kontár, esküszöm.

De, szomszédasszony, tán nevet

Csak kéne adni néki, melyet

Híressé tégyen a világ előtt.

Mit gondol, angyalom,
 Minek nevezzük? ... hadd lám csak, mi volt
 Ténnap? ... Szilveszter napja ... jó.
 Legyen Szilveszter. Én a pap leszek,
 Szomszédasszony lesz a keresztanya.
 Kereszteljük meg, hogy nevét
 Törvényesen viselje,
 S legyen keresztyén, nem pedig pogány.
 Hogy egykor el ne útasítsa
 Szent Péter bátya a menny ajtajától.
 Van víz ebb' a fazékba' ... van.
 Emelje csak föl a fiút,
 És hozza hozzám ... de megálljunk,
 Hisz pap vagyok, hát reverenda kell ...
 Ahol van egy zsák, azt kötöm nyakamba.»

Az öreg úr a zsákot felköté,
 Kezébe vette a fazék vizet.
 S egész pompával s ünnepéllyel
 Keresztelé meg a fiút,
 És Szilveszter lett a neve.

VII.

Négy év haladt el,
 És gyermek lett a csecsemő,
 Ott nőtt fel a sötétben
 A föld alatt, a bűnnel
 S férgekkel egy tanyán.
 Nem szíttá a menny tisztább levegőjét,
 Nem látta a földnek szépségeit.
 Élt, s olyan volt, mint a halott.

Az öreg úrnak benne kedve telt,
 Mert ész s ügyesség villant ki belőle,
 Miként a tűzkőből a szikrák,
 És gondolá az öreg úr :
 Szikrából támad a láng.
 Alig négy esztendő és már lopott

Gyümölcsöt a kofától, és kilopta
 A vak koldús kalapjából a krajcárt.
 Jó nevelője minden csinjaért
 Adott szép szót és kenyeret neki,
 De egyszersmind megdöngeté, ha
 Egész nap semmit sem lopott.
 Azonban ez ritkán fordult elő,
 S az öreg úr reményei
 Szemlátomást növének,
 S építé fáradatlanúl a
 Jövő szikláin a légvárakat,
 És addig építé, míg egyszer
 Ott fönn akadt a levegőben,
 A jó öreg, a gondos nevelő!
 Akasztófára kellett jutnia,
 Ki annál sokkal többet érdemelt.

A szomszédasszony ott vala
 Fölmagasztaltatásán,
 Látá, midőn a mester
 Hurkot kötött nyakán, s ő
 Nyelvét hosszan kiölté,
 Mintegy csúfolva a világot,
 Ki ilyen csúffá tette őt.
 S midőn a cerimónia után
 A szomszédasszony haza ment,
 A kis fiúhoz így szólt nyájasan :

«Most már az ördög elvihet, fiam ; menj
 Isten hírével a pokolba.
 Mától megszűnt a fizetésem érted,
 S magam költségén, nem kívánhatod,
 Hogy itt hizlaljalak mint a libát.
 Jer, azt a szívességet megteszem,
 Hogy kikísérlek a kapun. De
 Ha visszajössz, a csatornába doblak.»

A kis fiú ezt a dolgot nem érté,
 Némán engedelmeskedett.

Midőn becsukták az ajtót mögötte,
 Még egyszer visszapillantott e zajra,
 Aztán elindult s ballagott.
 Ment, mendegélt
 Egy utcából ki, a másikba be,
 Ily hosszú utat még nem tett soha,
 Új volt előtte minden, amit látott...
 Szép cifra boltok, cifra emberek,
 Bámulva állt, bámulva ment tovább.
 S amint egy utcát elhagyott, a másik
 Ott volt azonnal s így végetlenül,
 A városnak végét nem érte.

Sok bámulástul, sok menéstől
 Elfáradott a kis fiú,
 Egy utcasarkon lekuporodott,
 A szögletkőhöz támasztá fejét,
 Átellenében tarka játékszerrel
 Vigadt egy pár virgonc gyerek,
 Azokra nézett és mosolyga, mintha
 Ott játszanék ő is velők,
 És addig-addig nézte őket,
 Míg szép lassacskán elaludt.

Aludt sokáig ; egyszer
 Azt álmodá, hogy két hegyes tüzes vas
 Közelg feléje, mindig közelebb
 Jött az szeméhez, hogy kisüsse ezt...
 Nyöszörgött félelmében és
 Kétségbeesve ébredett föl...
 Az éj immár késő vala,
 Az égen csillagok valának és
 Az utcákon nem voltak emberek,
 Csak egy öreg banya
 Állott előtte
 Merő szemekkel,
 Miktől még jobban félt a kis fiú, mint
 Álmában a tüzes vastól... oda
 Húzá magát a szögletkőhöz, hogy

Majd belapult feje,
S rá sem mert nézni a banyára,
El sem mert nézni róla.

A vén asszony végig cirógatá
Arcát, s szólt hozzá oly szelíden,
Amint csak tőle telt :
«Hogy hínak, kis fiam?
Ki az apád, ki az anyád,
S hol laknak? majd elkísérlek haza,
Jer, addsz kezedet.»

«Nevem Szilveszter . . . nincs apám s anyám
Nem is volt, úgy találtak engem,
És haza mennem többé nem szabad ;
A szomszédasszony azt ígérte :
Ha visszamék, a csatornába dob.»
«Hát jer velem, fiacskám,
Jer hozzám, én anyád leszek,
Gondos szelíd anyád . . . jerünk.»

Kézen fogá a kis fiút az asszony,
Követte őt az aggodalmasan
S reszketve, szinte eszméletlenül,
Nem tudva, hogy mi történik vele?

«Nézd, itt lakunk, fiacskám,»
Szólott otthon a vén banya,
«Az én lakásom e szoba,
Tied pedig a konyha lesz.
Nem fogsz magadban lakni . . . hejh, kutyus,
Kutyus ne! itt van . . . úgy-e szép kutya? . . .
Ezzel tanyázol itten.
Ott a pokróc, elfértek rajta ketten,
Olyan jó ágy, hogy jobb se kell.
És a kutyus majd meleget tart,
Ne félj, nem bánt, jó kis kutya,
Látod, mily nyájasan tekint rád,
Hogyan csóválja farkát?

Mint testvérek fogjátok egymást
 Szeretni, nem kételkedem.
 Feküdj' le mellé, s aludjál, fiam,
 Ehetnél tán? adnék is vacsorát,
 De már késő van, látom, alhatnál,
 Aztán rossz is, kivált gyerekek az,
 Alvás előtti vacsora,
 Mert tőle ördögökkel álmodik.
 Feküdj' le hát és aludjál, fiam.»

Ott hagyta őt a vén banya ;
 Félénken kullogott a
 Pokrócra a kutyához,
 S a pokróc szélén meghuzá magát,
 Nem mert társához közeledni.
 De a kutya
 Hozzá simúlt barátilag,
 Átcsillogott szeme
 Az éj sötétségén, s e csillogás
 Olyan szelíd, olyan testvéri volt,
 Hogy bátorságot és bizalmat
 Öntött a kis fiúba.
 Egymáshoz egyre közelebb
 És közelebb huzódtak.
 Az eb szőrét simítgatá a gyermek,
 S az ennek arcát nyalogatta,
 Beszélt is vele a fiú, s az állat
 Válasz gyanánt halkan nyöszörgött.
 Meleg, forró barátságot kötöttek.
 Másnap pediglen a fiúhoz
 Így szólt a vén boszorkány :

«Most figyelj rám, gyermekem,
 Képzelheted hogy ingyen
 Nem tartalak,
 Mert ingyen a Krisztus koporsaját
 Sem őrizék.
 Dolgozni fogsz, mert írva van :
 Aki nem dolgozik, ne is egyék.

Azonban dolgoz könnyű lesz,
 Valódi kiskirályság . . .
 Koldulni fogsz, mást nem teszesz,
 Én a munkát már restelem,
 Mert elhízta nagyon,
 S elűznek, hogyha koldulok,
 Elűznek a kegyetlen emberek.
 Te fogsz koldulni hát helyettem,
 Te rajtad szánakozni fognak,
 S megajándékoznak, fiam.
 Azt mondd majd, hogy árva vagy,
 Apád most halt meg, és anyád
 Honn fekszik éhen s betegen.
 Én a távolban lesni foglak,
 S vigyázok rád, azért te is vigyázz,
 Különben nem lesznek jó napjaid,
 Becsületedre mondhatom.
 Én nagyon jó vagyok, ha jó vagyok,
 De nagyon rossz vagyok, ha rossz vagyok,
 Ezt írd fejedbe és szivedbe,
 Kedves fiam.
 Kodúlni fogsz mindenkitől,
 Kinek jobb a ruhája, mint tiéd,
 És ilyet eleget találsz, ne félj.
 Előre nyujtod kezedet,
 Oldalra hajtod fejedet,
 Fel- s összehúzódsz a szemöldököd,
 A szád le fogod biggyeszteni,
 A szemed megnyálazod,
 És úgy rimánszkodol
 Beteg anyád s az isten szent nevében.
 Megértettél-e, gyermekem?
 Ha meg nem értél, újra magyarázom,
 S ha szó után egyáltalában
 Meg nem tanúlsz ezt a tudományt,
 Bottal verem beléd.»
 A gyermek állítja, hogy
 Mindent tud s nem felejt el,
 Az asszony elpróbáltatá vele

A jelenést és elcsudálkozott a
 Fiúnak mesterfölfogásán.
 «Aranybányát találtam
 Benned, fiacskám, hihhi!»
 Vigyorgott a boszorkány,
 «Valódi grófi életünk lesz,
 Valódi grófi életünk!
 Lássunk mindjárt az aratáshoz...
 Ehetnél? majd ha megjövünk, fiam,
 Akkor jól lakhatol.
 Neked különben nem szabad sokat
 Enned, mert mint én elhizol,
 Aztán elillan a nyúl
 S üthetjük bottal a nyomát.
 Kövér koldusnak
 Soványan jár az alamizsna.»

Egy népesebb utcába mentenek,
 Ott a banya
 Kiállítá a gyermeket,
 S ő egy közel csapszékbe tért,
 És onnan kandikált ki,
 S a hányszor a fiú kezébe
 Dobának valamit,
 Fölvette a pálinkás poharat,
 Egyet kortyantott és vigyorgott.

VIII.

Egyik nap úgy folyt, mint a másik.
 Koldúlt és koplalt a fiú;
 A vén banyának gondja volt reá,
 Hogy el ne hízzék valahogy szegényke.
 Koldúlt és koplalt, e kettőt tudá
 Az életből s nem egyebet.
 Elnézte sokszor,
 Midőn játszottak gyermektársai,
 Nézett rájuk merően,
 S gondolta, milyen jó lehet

Az a játék, az az öröm!
 S elméje napról napra érett,
 S érezni kezdte, érezé,
 Hogy ő boldogtalan . . .
 Két évet élt már át a koldulásban.
 Nem volt többé szükség reá,
 Hogy megnyálazza szemeit,
 Gyakorta telt meg az könnyűivel.

Egyetlen egy barátja volt,
 Ki nyájasan nézett reá,
 Kit szeretett, ki őt szerette,
 S kivel megosztá
 Sovány falatjait,
 Amelyeket otthon kapott,
 S amelyeket a városban talált . . .
 Ez egy barátja a kutya,
 Mely hálótársa volt.

Mint vágya hozzá, hogyha reggelenként
 Elhagyta őt, s ha este haza ment,
 Minő örömmel volt vele!
 A vén anyó már irigyelni kezdé
 A barátságot, amelyet kötének,
 Irigyelé, hogy a kutya
 A gyermeket jobban szerette, mint őt,
 És sokszor megveré, s midőn az állat
 Fájdalmában keservesen vonított,
 A gyermek sírt, zokogva sírt.
 És a vén asszony elkergette végre
 A háztul a jó állatot,
 Több ízben elkergette, de
 Az visszajött mindannyiszor,
 S a kis fiúhoz mindig nyájasabb lett.

Így élt a gyermek. Már hatéves volt,
 S átélte hat századnak nyomorát
 És néhány percnél árva örömét.
 Ott állt egy utca szögletében egyszer,

S didergett . . . késő őszi este volt.
 Sár volt az utca, s köd a sár felett,
 Nehéz, komor köd, s ő a sárban, ködben
 Mezítláb és hajadon fővel állt,
 S az elmenőkhöz nyöszörögve
 Nyujtotta sárga kis kezét.
 Ugy ment be hangja a szivekbe,
 Miként egy égő fájdalom,
 Mint a harang szava,
 Mely haldokló ember számára szól.

Egy vén mogorva úr
 Megállt mellette s hosszan nézte őt,
 Hosszan, merően, átfuró szemekkel.
 A gyermek elszaladni készült.
 «Megállj!» morgott reá az úr.
 A gyermek állt s moccani sem mert,
 S az úr kérdé: «vannak szülőid!»

«Va . . .» azt akarta mondani,
 Van anyja, aki éhezik s beteg,
 S most halt meg apja,
 De e mogorva úr előtt
 Nem mert hazudni,
 Torkán akadt a szó, azt gondolá,
 Hogy ez mindent tud, és így válaszolt:
 «Nekem szülőim nincsenek,
 Vagy nem tudom, hogy vannak-e?
 Mert én talált gyermek vagyok.»

«Kövess tehát,» szólt a mogorva úr,
 S utána indult a fiú.
 A vén asszony kilépett rejtekéből,
 És rá kiáltott: «itt maradsz,
 Hazug kölyök! . . .
 Ez a fiu az én fiam, uram!»

«Nagyságos úr,» rimánkodott a gyermek.
 «Nagyságos úr, én nem vagyok fia.

Mentsen meg engemet, vigyen magával,
 Az isten s a szentek nevére kérem!
 Meguntam már a koldulást,
 Az ő számára kellett kéregetnem,
 És engem koplaltatott,
 Hogy csak minél rosszabb színben legyek,
 Hogy szánakozzék rajtam, aki lát.
 Oh istenem, most is hogy éhezem!»
 Így szólt a gyermek, a mogorva úrra
 Fölnéze, s esdeklő szeméből
 Könny folyt le, könnyek zápora.

«Oh gaz dög, oh te istentagadó,
 Te ördögának makkja te!»
 Rivalt a vén boszorkány a fiúra,
 «Te bocskortalpra sem méltó pofa,
 Te hazugság kalásza,
 Te minden rosz, te semmi jó!
 Még hogy nekem koldult, uram fia,
 Mikor halálba szégyenlem magam,
 Ha kéreget, s e rosz szokása megvan,
 Mihelyt elfordítom szemem,
 És hányszor vertem már meg érte,
 Hogy ilyen szégyent hoz reám!
 Szegény vagyok, de koldulásra
 Nincs szükségem, mert elélek
 Becsületes munkám után.
 És még hogy én őtet koplaltatom!
 Én! a legjobb falatokat
 A szájamtól szakítom el,
 S belé tömöm!
 De mind ez hagyján . . . még meg is tagad.
 Nem fáj a szíved, te puruttya lélek,
 Te csúf poronty, anyádat megtagadni,
 Szülő anyádat? hogy ki nem szakadt e
 Szóval belőled a lép és tüdő
 S a májad és a zúzád?
 A földön sincs jobb nagyanya,
 Mint én vagyok, s ő ily rosz unoka!

De már nincs messze az ítélet...
 Saját tulajdon anyját
 Tagadja meg a gyermek,
 Édes szülőjét!»

Ennyit darált a vén malom
 Egy lélekzés alatt;
 Itt a mogorva úr
 Szóhoz jutott s szólt:
 «Elég már a komédiából,
 Különben e bottal némítlak el,
 Undok szipirtyó!
 Részeg vagy, mint a csap;
 Ha kijózanodol,
 Jőj hozzám a keresztlevéllel,
 (Ott ama nagy házban lakom,)
 S a gyermeket elviheted,
 De csak ha a keresztlevéllel jössz.
 És most hordd el magad... s te
 Kövess, fiú.»

És a fiú követte az urat,
 Koronként vissza-visszanézett,
 Azt képzelé, hogy a banya
 Már nyúl utána s galléron ragadja;
 De az nem mert közelgeni,
 Ottan maradt állóhelyében,
 Csak öklével fenyegetőzött,
 S forgatta égő szemeit, mint
 A kovács a tüzes vasat.

IX.

Jobban lett a dolga a fiúnak.
 Nem kellett többé lopnia,
 És nem kellett koldulnia,
 Milyen boldogság, mily jótétemény!
 Csak néha szállt az aggalomnak ölyve
 Föléje: hátha a boszorkány

Előjön a keresztlevéllel,
 Mi lesz akkor megint belőle? . . .
 És néha szállt a bú galambja
 Föléje, ha eszébe
 Jutott a hű kutya,
 A hálótárs és a barát.
 Ennek kedvéért gyakran szinte kész volt
 A vén banyához ismét visszamenni,
 S koldúlni, csak hogy együtt legyenek.
 Gyakorta álmodott felőle,
 Álmodta, hogy ölelte a kutyát
 S ez nyalta képét és kezét,
 S midőn fölébredt, s társát nem lelé,
 Elkezdett sírni s hosszan sírdogált.

Midőn haza ért a fiúval a
 Nagyságos úr, átadta őt a
 Cselédségnek. Kitisztíták őt
 A régi szennyből, mely reá nőtt,
 És régi rongyai helyett
 Kapott szép új ruhát.
 Mily jól esett neki!
 Azt vélte, eddig nem is élt,
 Azt vélte, hogy most született.
 Ekkor magához hívatá
 Az úr, és így szólt szigorún :

«Fiú, e gyermek itt fiam, te őt
 Nagyságos úrfinak hívod,
 Ő lesz parancsolód,
 S te szót fogadsz neki,
 Ő lesz az úr, te léssz a szolga.
 Egyéb dolgod nem lesz, mint szót fogadni,
 De ennek pontosan tégy eleget.
 Minden szem-intés egy parancsolat ;
 Ha teljesíted, nem lesz semmi baj,
 Lesz enned, innod, és ruhád . . .
 Ellenben ócska rongyodat,
 Amelyben fölfogadtalak,

Nyakad közé akasztom,
Aztán mehetsz a nagy világba
S koldulsz, mint eddig koldulál.*

Szolgált az árva gyermek a
Nagyságos úrfinak,
Mögötte ment, mögötte állt,
Mindég árnyéka volt
És leste ajka mozdulását,
S alig volt a parancs kimondva,
Midőn már teljesült is,
S a jó fiú
Mégis mennyit nem szenvedett!
Mert a nagyságos úrfi
Oly gazkölyök vala,
Amilyenek rendesen a
Nagyságos urfiak.
Érezteté, hogy ő az úr,
Érezteté minden nyomon.
Ha száját a leves megégeté,
Kis szolgáját üté pofon;
Ha nem köszönt más nékie,
A kis fiú fejről
Ütötte le a kalapot,
És ennek markolt üstökébe,
Ha a fésű belé akadt hajába,
S nem volt olyan csín, oly gonoszság,
Mit rajta el nem követett,
Mihelyt eszébe jut vala.
Lábára lépett készakarva,
Aztán ellökte, hogy mért áll az utban?
Sarat kent rá, s aztán nyakon veré,
Amért olyan tisztátalan,
Szemébe önté a vizet, s ha sírva
Fakadt rá, mazna fattyunak nevezte.

Sok szenvedése volt szegény fiúnak,
És napról-napra többet szenvedett,
De tűrte békén bajait,

Tűrt elszántan, miként egy férfiú,
Kiben magas lélek lakik.

S mi végre tűrt, miért el nem hagyá
Kínos helyét, mint gyakran volt eszében?
Ha tudnátok, miért maradt!

Nem a jó étel és a jó ruha
Csalá őt vissza, hogyha útnak indult,
Hogy elbujdossék a széles világba ;
Nem volt ő olyan, mint a tyúk vagy a lúd,
Mely elbarangol, s ha megéhezik,
Jóllakni ismét visszamegy helyére,
Mig ellenben a csalogány s pacsírta,
Ha megnyílt börtönének ajtaja,
Ott hagyva a kész és jó eledelt,
Elszáll örökre s meglelékszik azzal,
Mit kinn a szabadban talál.

Így érezett a kis fiú,
Mint e szabadba vágyó madarak,
S még is maradt, mint a tyúk és a lúd,
S ha indult, ismét visszatért.
Mi csalta vissza őt?
A tanulás.

Az úrfi mellett eltanulgatott.
Ott állt mögötte észrevétlenül,
Könyvébe kandikált,
S a nevelő minden szavára
Figyelmezett,
S mit egyszer megtanúlt,
El nem feledte.
Előbb tudá az írást, olvasást,
Mint a nagyságos úrfi.
És amint szaporodtak évei,
Azokkal szaporodtak
Isméreti,
Mint szarvas szarván az ágak,

S ő büszke kezdett lenni rája,
 S ha a nagyságos úrfi
 Bolondokat beszélt szokás szerint,
 Kijobbitá magában,
 S mosolyga a badar beszédeken.

S a nevelő előtt
 Nem tűnt el észrevétlen
 A szolga fensősége
 Az ifju úr fölött,
 S ha nem tudá
 Leckéit a tanítvány,
 Azzal piríta rá,
 Hogy a szolgálával mondatá el,
 Ki azt hallás után tanulta meg.
 Becsületére vált ez a fiúnak,
 De nem vált öröme, erre nem,
 Mert a kevély nagyságos úrfi
 Mindannyiszor keményen
 Lakoltatá, hogy őt megszégyeníté.
 Naponta új és durvább üldözések
 Jutottak a szegény fiúnak,
 És ő naponta jobban érezé
 A szenvedett méltatlanságokat,
 S most már, ha megüté az úrfi őt,
 Nem teste érezé, de lelke,
 Pirúlt, de nem mivelhogy fájt neki,
 Hanem, mert szégyenlé magát.

Tizenhat esztendő's vala.
 Minden nap egy-egy sugarat lövelt
 Elméje oszladó kódébe,
 S minden sugár egy-egy betű volt,
 És ilyen írat lett a sok betűből :
 «Mi jognál fogva vernek itten engem?
 Mi joggal bánt embert az ember?
 Különbnek alkotá az isten
 Az egyik embert, mint a másikat?
 Igazságosnak hirdetik az istent,

Ha igazságos, úgy azt nem tehettem,
 Úgy minden embert egyformán szeret.
 S én többé túrni nem fogok,
 Akármilyen belőlem.
 Táplálást, ruhát, szállást kapok,
 De én azért szolgálom őket,
 S ezzel leróva a jótétemény.
 Dolgoztathatnak, erre van joguk,
 De a verésre nincs.
 Még egyszer fognak csak megütni,
 De többször, istenemre, nem!»

Ugy is lett. Első alkalommal
 (És várni erre nem kellett sokáig)
 Midőn az úrfi rá kezét emelte,
 Ekkép kiálta föl:
 «Megálljon ön!
 Ne bántson többet, mert úgy visszavágom,
 Hogy megsiratja holta napjaig.
 Elég soká voltam kutya,
 Kit verni, rúgni lehetett,
 Eztán ember leszek,
 Mert ember ám a szolga is!
 Megvallom, itt jótéteményt
 Rakott egy kéz reám,
 De más kéz azt bottal veré le rólam,
 És e szerint
 Nem tartozunk egymásnak semmivel.»
 Az úrfi e szokatlan szókra
 Elképedett, megmerevült,
 S tajtékot turva ekkép ordított:
 «Hah szolgafaj! hah lázadó gazember!»

És a fiú így válaszolt,
 És hangja megvető volt:
 «Hm, szolgafaj? ha már a születést
 Vesszük, talán az én apám
 Különb úr volt, mint minden ivadékom,
 S hogy eldobott magától,

Az ő hibája, nem enyém,
 S ha minden úr ilyen rosszlelkű, mint te,
 Jól is tévé, hogy eldobott,
 Mert úgy ennek köszönhetem, ha
 Becsületes ember leszek.
 És lázadó? . . . ha lázadás az,
 Midőn az ember érzi és kimondja,
 Hogy ő is ember, mint akárki más,
 Ugy büszkén mondom : lázadó vagyok.
 S tudnám csak mindazt, amit érezek,
 Ugy, amint érezem, kimondani,
 Föllázadnának milliók velem,
 S reszketne a világ,
 Mint Spartacustól Róma reszketett,
 Midőn eltépett láncokkal
 Verték falát a gladiátorok! —
 Nagyságos úrfi, isten önnel,
 Mi együtt többé nem maradhatunk,
 Én önnel mint ember beszéltem,
 És hogyha egyszer már
 A szolga emberré emelkedik,
 Éhen hal meg vagy a bitófán,
 De többé szolga nem lesz!»

Ezzel megfordult és kiment,
 Örökre ott hagyá a házat,
 Hol gyermeksége úgy uszott el,
 Mint a virág az iszapos patakban.

Amerre látott, arra indult,
 Ment a világba céltalan.
 Az ifjuság felgyúladott szívében,
 Ugy égett, mint a fölgyúlt város ég,
 Amelyre rá fúj a viharnek
 Süvöltő óriása ;
 S e lángokban milyen csudálatos
 Mesés képek keletkezének!
 S lelkét e lángok úgy megedzék,
 Mint a hámortűz a vasat.

A város végén utolérte őt
 Az úrfi nevelője.
 Alig lélekzett a jó férfiú,
 Sokat futott, hogy utolérje.
 Kiverte arcát a veríték,
 Törölgeté mind untalan,
 Mi közben a fiúval így beszélt,
 S beszédiben
 Nem volt nagyon sok összefüggés :

«Ne, tedd el ezt a pénzt, fiam,
 Nekem egy évi jövedelmem,
 Te nálad eltart évekig,
 Ha jól gazdálkodik.
 Nagy ember lesz belőled,
 Én mondom azt neked.
 Dicsőbb fiút még nem láttam te nálad.
 Én szórul szóra érzem azt, amit te,
 De soha sem mertem kimondani.
 Félttem tőled s bámultalak,
 Midőn beszéltél.
 Az isten áldjon minden szavadért.
 Tanácsolom, parancsolom,
 Igen, parancsolom, fiú, hogy
 Tanúlj, végezd az iskolákat,
 Különben én
 Megátkozlak s megvér az isten.
 Te nem magadnak születél,
 De a hazának, a világnak.
 Azt mondom néked, hogy tanúlj,
 Amit különben
 Nem is kén' mondanom,
 Hiszen te úgy szeretsz tanulni.
 És most az isten áldjon meg, fiam,
 Légy szerencsés, élj boldogúl,
 S emlékezzél meg rólam is koronként,
 De ha tanácsomat nem fogadod,
 Akkor felejts el engemet.»

Lehajlott a fiú,
 Hogy megcsókolj' a jó ember kezét,
 De ő nem engedé, sőt a fiút
 Megölelé s arcát csókolta meg,
 S úgy távozott könnyes szemekkel.
 Mily jól esett ez a fiúnak,
 Szegény fiúnak milyen jól esett!
 Ez volt az első szeretet,
 Mellyel találkozott.
 Tizenhat évig kelle élnie
 S kínlódnia,
 Mig oly emberre akadott,
 Ki nem taszítá el magától,
 Ki megölelte őt!

X.

Kiért a városból az ifju,
 Midőn kiért a szűk falak közül,
 Azt gondolá: börtönből szabadúlt,
 S mohón szivá a tiszta léget,
 Az isten legdrágább ajándokát,
 Melytől a láb erőt kap és a
 Léleknek szárnya nő.
 Egyszer sokára visszanézett,
 Nagyot haladt már, messze volt a város,
 A házak összeolvadásának
 Egymással, és a barna tornyokat
 Elnyelte félig a távol köde,
 S méhdongás volt az ezerek zaja.
 Az ifju biztatá magát:
 «Tovább, tovább,
 Semmit ne halljak és semmit ne lássak
 Onnét, hol eddig éltem,
 Ha életnek mondhatni életemet.»
 S ment, mint aki ostorhegyet fut.

S midőn végkép eltűnt a város,
 S ott állá ő a végtelenben,

Szabadnak akkor érzé csak magát.
 «Szabad vagyok!» kiálta föl,
 «Szabad vagyok!»
 Többet nem mondhatott,
 De könnyei beszéltek,
 S jobban mondták el érzeményeit,
 Mint nyelve mondta volna.
 Oh milyen érzés, milyen gondolat,
 Midőn az ember először szabad!

És ment az ifju, egyre ment,
 Amerre szép táj csalta, arra
 Irányozá lépéseit.
 Megbámulá a síkot és hegyet,
 A sík mezőt és a hegy erdejét
 És mindent, ami csak szemébe tünt,
 Mert minden oly új volt előtte,
 Először látta a természetet,
 A természet szépségeit.

És ott a rengetegben,
 A fellegekbe
 Ágaskodó bércek között,
 Ahol mennydörgés a folyam zugása
 S a mennydörgés ítéletnap rivalma . . .
 Vagy ott a puszták rónaságán,
 Hol némán ballag a csendes kis ér,
 S hol a bogárdöngés a legnagyobb zaj . . .
 Ottan megállt az ifju.
 Körültekint áhitattal,
 S midőn szemét s lelkét meghordozá
 A láthatár fönnségein,
 Erőt vett rajta egy szent érzemény,
 Letérdepelt s imádkozék :

«Imádlak, isten ; most tudom, ki vagy?
 Sokszor hallottam és sokszor kimondtam,
 De nem értettem nevedet.
 A nagy természet magyarázta meg
 Hatalmad és jóságodat . . .

Dicsértessél, dicsértessél örökre!
Imádlak, isten ; most tudom, ki vagy?»

Amerre csak ment, mindenütt
Oly szépnek látta a természetet,
De benne mindenütt az embert
Olyan boldogtalannak ;
Nyomor s gazság gyötörte mindenütt.
Azt kezdte észrevenni,
Hogy ő nem a legszerencsétlenebb,
És fájt nagyon neki,
Hogy vannak nála szánandóbbak is.
Mindig kicsinyebb lett előtte
Saját baja,
Mig végre végkép elfelejté,
S nem látta és nem érezé azt,
Csak a mások baját,
És homlokát a hideg kőre tette,
S forró keserves könnyeket sírt.

XI.

Eszében tartá, mit szivére
Kötött a jámbor nevelő,
Midőn bucsút vett tőle
És pénzt adott neki ;
Eszében tartá ezt az ifju,
S nem hagyta teljesítenül.
Beállt az iskolába,
S tanult szorgalmasan,
S olyan volt társai körében,
Mint csillagok között a hold.
Azok csodálták őt, de nem szerették,
Lelkének fensősége rajtok
Mint sziklakő nehezkedett,
És ellenében
Irgyság és gúny támadott föl,
És rá lövöldözé
A sebesítő nyilakat.

«Mért bántotok ti engemet?»
 Szólott szelíd jószívűséggel
 Gyakorta társához,
 «Mért bántotok, barátim, engem?
 Én nem tanúlok a magam javára,
 Ti értetek tanúlok én;
 Mit én tudok, higgyétek, annak
 Más fogja venni hasznát,
 Akárki más, csak én nem.
 Ha belátnátok lelkem mélyibe,
 Ragaszkodnátok hozzám, jó fiúk,
 Ugy szeretnétek, mint most nem szerettek,
 Mint én szeretlek titeket.
 Ha belátnátok lelkem mélyibe,
 Általlátnátok gyarlóságtokat,
 S nem vagdálnátok a fa ágait,
 Mely egykor számotokra hoz majd
 Árnyékot és gyümölcsöt,
 Szegény rövidlátó fiúk ti!
 De majd szerettek még ti engemet,
 Szeretni fogtok, istenemre, engem!»

Kacaj követte ilyetén beszédit,
 S csak újabb töltésül szolgáltanak
 A gúnyolódás fegyverébe,
 Amely mindig szívének állt.
 És elvadult lassanként a világtól,
 Mindegyre mélyebben szállott magába,
 S került mindenkit . . . egy barátja volt,
 A senkitől meg nem zavart magány.

Ott élt azon képek között, miket
 Űres ábrándoknak tart a világ,
 De melyekről ő tudta, hogy azok
 Élő valódi lények,
 Az ő lelkébe néző
 Jövő alakjai.

Ott a magányban buzgón olvasá,
 Miként a hívó a koránt

S mint a zsidó a bibliát,
 Olvasta ott buzgón a
 Világtörténetet.
 Világtörténet! Mily csodálatos könyv!
 Mindenki mást olvas belőle.
 Egyiknek üdv, másiknak kárhozat,
 Egyiknek élet, másiknak halál.
 Egyikhez így szól s kardot ad kezébe :
 «Eredj és küzdj! nem küzdesz hasztalan,
 Az emberiségen segítve lesz.»
 Másikhoz így szól : «tedd le kardodat,
 Hiába küzdenél,
 Mindig boldogtalan lesz a világ,
 Mint ezredévek óta az.»

Mit olvasott ez ifiú belőle?
 Mit gondolt ő, midőn e könyvet
 Becsukta reszkető keze? . . .
 Ezt gondolá :

«A szőlőszem kicsiny gyümölcs,
 Egy nyár kell hozzá mégis, hogy megérjék.
 A föld is egy gyümölcs, egy nagy gyümölcs,
 S ha a kis szőlőszemek egy nyár
 Kell, hány nem kell e nagy gyümölcsnek,
 Amíg megéri? ez belékerül
 Évezredek vagy tán évmiljomokba,
 De bizonyára meg fog érni egykor,
 És azután az emberek belőle
 Világ végéig lakmározni fognak.
 A szőlő a napsugaraktul érik ;
 Mig édes lett, hány napsugár
 Lehelte rája élte melegét,
 Hány százezer, hány miljom napsugár? . . .
 A földet is sugárok érlelik, de
 Ezek nem nap sugárai, hanem
 Az embereknek lelkei.
 Minden nagy lélek egy ilyen sugár, de
 Csak a nagy lélek, s ez ritkán terem ;

Hogy kívánhatnók tehát, hogy
 A föld hamar megérjék? . . .
 Érzem, hogy én is egy sugár vagyok,
 Amely segíti a földet megérni.
 Csak egy nap tart a sugár élete,
 Tudom, hogy amidőn megérkezik
 A nagy szüret,
 Akkorra én már rég lementem,
 S parányi művemnek nyoma
 Elvész az óriási munka közt,
 De életemnek a tudat erőt ad,
 Halálomnak pedig megnyúgóvást,
 Hogy én is, én is egy sugár vagyok! —
 Munkára hát,
 Föl a munkára, lelkem!,
 Ne légyen egy nap, egy perc elveszítve,
 Nagy a föladat, az
 Idő röpül, s az
 Élet rövid. —
 Mi célja a világnak?
 Boldogság! s erre eszköz? a szabadság!
 Szabadságért kell küzdenem,
 Mint küzdtek érte oly sokan,
 És hogyha kell, elvérzenem,
 Mint elvérzettek oly sokan!
 Fogadjatok, ti szabadság-vitézek,
 Fogadjatok szent sorotok közé,
 Zászlótokhoz hűséget esküszöm,
 S hahogy véremben lesz egy pártütő csepp,
 Kiontom azt, kifeccsentem belőlem,
 Habár szívemnek közepén lesz is! »

Ily vallomást tett . . . nem hallotta ember,
 De meghallotta odafönn az isten,
 Fölvette a szent könyvet, melybe
 Jegyezve vannak a martírok,
 S belé írta a Szilveszter nevet.

XII.

A gyermek ifjuvá lett
 S az ifju férfivá.
 Esztendő esztendő után
 Jött a földet meglátogatni,
 S bucsút sem véve távozána.
 Őt sem kerülték ki az évek,
 Elment hozzája mindenik,
 S nyomot hagyott arcán, szívéen.
 Túl volt immár az iskolákon,
 Régen kijárta azokat,
 És benn volt a világban,
 Az életben, az emberek között,
 Hol minden lépten meglökik az embert,
 S minden lökés egy darabot töröl le
 A lélek zománcából
 S az orcának színéből.

Beh másnak látta e világot,
 Mint amilyennek képzelé!
 Naponta kisebbnek tetszett előtte,
 Mélyebben süllyedettnek
 Az ember, akit isten
 Saját képére alkotott,
 Az ember, akinek szemével
 A napba kéne néznie,
 És ehelyett a porba néz,
 Mikéntha férgeket keresne,
 Hogy tőlök a csuszást tanulja.
 És mentül kisebbnek tetszett előtte
 Az ember, annyival nagyobbabbnak
 Látá a munkát, amire
 Hivatva érezé magát.
 De el nem csüggedett.
 Tán oly parányit végzett, mint a hangya,
 De mint az, olyan fáradatlan volt.
 Szűk volt köre,

De e kört teljesen betölté
Lelkének fényivel.

Erkölcse, tudománya néki
Nevet szerzett még iskoláiban,
S midőn e pályát végezé,
Több úr hívá meg őt
Nagy s gazdag hivatalra,
Ilyen kecsegtetéssel :
«Szegődjél hozzám ; szolga léssz, igaz,
De ily urat szolgálni, mint én,
Dicsőség, és azért, hogy
Előttem meghajolsz,
Előtted ezren hajlanak meg.
Más dolgod nem lesz, mint ez ezreket
Nyúznod tehetséged szerint, s e
Könnyű munkából meg fogsz gazdagodni.»

Szilveszter megköszönte szépen
E könnyű munkát és így válaszolt :
«Azért, hogy én nekem
Szolgáim legyenek,
Én más szolgája nem leszek.
Én nem kívánom, hogy előttem
Embertársim hajlongjanak,
De ne kívánja tőlem más se, hogy
Előtte én hajoljak ;
Nem ismerek nálam kisebbet
S nem ismerek nálam nagyobbat.
S a gazdagságot illetőleg, az
Nekem talán ingyen sem kellene,
Annál kevésbbé kell olyan nagy áron,
Hogy érte nyúzzak másokat!»
Ekkép szokott beszélni ő
Levett kalappal, de fölemelt fővel.

El nem fogadta a nagy hívatalt,
De jöttek hozzá szegény emberek,
És meghívák őt falujokba

Jegyzőnek, és az ifju ment,
 Ment örömet és boldogan.
 S midőn elért a faluba,
 S körülvevék őt a lakók,
 Így szólt hozzájuk lángoló szemekkel :
 «Üdvöz légy, nép! úgy nézz szemembe,
 Tanítód és atyád leszek.
 A bölcső óta mit vertek fejedbe?
 Kötelességedet ;
 Én megtanítlak jogaidra!»

És teljesíté, amit ígért.
 Nem a kocsmába jártak ezután
 A munkavégzett gazdaemberek,
 Mint jártak eddig világkezdet óta ;
 A faluház előtt karéjba
 Állottak, és az ifju jegyzőt
 Hallgatták a vén emberek,
 És jobban hallgaták, mint papjokat, mert
 Papjoknál jobbakat beszélt.
 S mit ott tanultak, elvivék haza,
 És elbeszélték fiaiknak,
 S a jegyző tiszteletben állt.

De két ház volt a faluban, mely
 Az ifju apostol fejére
 Átkot mondott áldás helyett,
 Az a két ház, hol a pap és
 Az uraság lakott,
 A kastély s a parochia.
 Naponta gyűlöltebb és rettegettebb
 Lett e két házban a
 Jegyző gazdálkodása,
 S elpusztulását tervezék, mert
 Látták, ha a jegyző marad,
 Ugy ők pusztulnak el.
 De volt fönn a kastélyban is
 Egy lény, ki a nép emberét úgy
 Tisztelte, mint a nép maga,

Kinek, midőn az ő dicséretét
 Hallotta, jól esett,
 Midőn pedig gyalázták, fájt neki.
 Ki volt e lény, aki
 Oly rossz világításban is
 Megismeré a kép becsét,
 S felőle helyesen ítelt,
 Ki volt ez? . . . a kastély kisasszonya.
 Ki is lett volna más! . . .
 Dicső hely a hölgyek szive,
 Önzés előtt bezárva ajtaja,
 Ha bejut is, csak lopva jut belé vagy
 Erőszak által,
 De nyitva áll mindennek, ami szép s jó,
 S az üldözött igazság,
 Ha mindenholnan számkivetve van,
 Végmenedéket ott talál.
 Dicső, dicső hely a hölgyek szive!

Nem is sejté az ifju, hogy barátja,
 Hogy pártfogója van
 Ott fönn az úri lakban,
 S olyan szép pártfogó!
 Látá koronként a leánykát,
 Midőn az végig sétált a falun
 Vagy ablakából nézett a vidékre,
 S ha látta őtet, hosszan elmerengett.
 Ilyenkor egy csodálatos
 Érzés szállotta meg szívét,
 Mely hozzá így beszélt:
 «Az ember nemcsak polgár,
 Egyszersmind ember is;
 Mindig másoknak éljen-e
 És soha se magáért?
 Szegény fiú te, mikor élsz magadnak,
 Lesz-e idő, midőn magadnak élsz?
 Te szétosztod mások közt lelkedet,
 Lesz-e, ki néked adja lelkét
 Vagy lelkének csak egy darabját

Vagy egy tekintetét csak, amiből
 Gyanítanom lehetne legalább,
 Mi a boldogság? . . . oly szomjas szívem, hogy
 Fölinna egy záport, s talán
 Egy harmatcsepp sem hull reá soha!
 Nyugodjál meg sorsodban, jó fiú,
 Viseld békén a rideg életet ;
 Tégy másokat boldoggá, ha lehet,
 S maradj magad boldogtalan.
 Légy föld, amely gabnát terem,
 Hogy mások learassák ;
 Légy lámpa, mely míg másoknak világít,
 Tulajdon életét fogyasztja el.»

A jó vagy rossz sors úgy hozá magával
 Egyszer, hogy a leányka véle
 Találkozott és szóba állt.
 Rövid volt a találkozás
 És keveset beszéltek,
 De attól fogva többször jöttek össze,
 Véletlenül-e vagy tán készakarva?
 Sem a lány, sem az ifju nem tudá.
 És egyre hosszabbak levének
 S bizalmasabbak a találkozások,
 De önmagokról soha sem beszéltek.

Azonban egykor (fölhivá-e a lány
 Vagy csak magától nyílt meg kebele?
 Eszébe nem jutott) az ifju
 Elmondta életét.
 Elmondta, mily magában áll a földön,
 Hogy nincs ember és nem volt soha,
 Ki őt testvérnek vagy barátnak
 Vagy gyermekének hitta volna.
 Elmondta, amint rá emlékezett,
 Hogy egy tolvaj találta őt az utcán,
 Aztán egy koldusnő fogadta föl,
 S aztán mint szolgálta úgy nevelkedett ;
 Lopott, koldult és szolgált . . . így telék el

Gyermek- s ifjúkora.
 Elmondta az irtóztató nyomort,
 Mely gyermekévein feküdt,
 S a lelki szenvedéseket,
 Mik ifjuságát terhelék,
 S mik a nyomornál még irtóztatóbbak ;
 S amint lenézett életébe, ez
 Örvénybe, melyből fölkapaszkodott,
 Amelyben mint egy fekete vízű
 Tengerszem, úgy állt kínja özöne :
 Elszédült lelke, és szeméből
 A könnyek úgy rohantak,
 Mint csatatérről a vert hadsereg . . .
 És a lyány véle zokogott.

XIII.

Még ez nap a leány atyjával
 Egy egészen más jelenése volt.
 Fölhívatá a büszke földesúr őt
 És megleckéztette irgalmatlanúl,
 Amért jobbagyait
 Tévkora vezeti,
 És pártütőket, lázadókat
 Csinál belőlök ; s azzal végezé,
 Ha még tovább is bujtogat,
 El fogja csapni őt.

Méltósággal felelt az ifju :
 «Uram, kikérem a leckéztetést,
 Kinőttem már az iskolából,
 De ahhoz szokva még ottan se voltam.
 Ha vétkem van, ha lázító vagyok,
 Ott a törvény, az majd ítél fölöttem ;
 Ha vétkes nem vagyok, mi joggal
 Dorgál ön engemet?
 És ami az ijesztést illeti,
 Az elcsapástól meg nem ijedek ;

Annyit mindenhol keresek,
 Amennyiből megélek.
 De innen én el nem megyek,
 Mert itt hasznosnak érzem magamat,
 S ön, hogy elcsapjon engemet,
 Nem fogja megkísérteni
 Saját javának érdekében,
 Mert vagy velem jön az egész falu
 Vagy ön lesz, aki távozik . . .
 Nem mondom ezt, miként fenyegetést,
 Ugy mondom ezt inkább, mint jó tanácsot,
 Ki a lakókat ismerem,
 S tudom, hogy engem mennyire szeretnek,
 És mit nem lesznek értem tenni készek.»
 Így szólt az ifju, meghajtá magát s ment.

Következő vasárnapon
 Ő róla szólt a prédikáció,
 Borzadva mondta a hiveknek a pap,
 Hogy milyen istentagadó ez ember,
 Istentagadó s lázító!
 S ha még tovább is tűrik őt magoknál,
 El vannak veszve mind a két világon,
 Mert amért lázítóval cimborálnak,
 Legyikloltatja őket a király,
 S az istentagadó barátait
 Halál után az ég be nem fogadja.
 Intette, kérte őket, hogy
 Javuljanak, míg van idő,
 Míg rájuk nem jön a vész, az ítélet.
 Könnyezve kérte, hogy tekintsék földi
 És másvilági boldogságukat,
 Ne válasszák a halált és a poklot
 Az élet és az üdvösség helyett!
 Bőszülten hagyta el a nép
 A templomot,
 (Az isten és a béke házát)
 S vadállatként rohant az ifjuhoz,
 Kit tennap még atyjának nevezett,

S reá parancsolt : holnap ilyen tájig
Ha itt látják, tüstént agyonverik.

Beszélt az ifju, amint tőle telt,
Beszélt oly lelkesen, mint még soha.
Hiába. Ahol pap emelt szót,
Ott az igazság megfeszítettetik,
Az igazság szörnyet hal ott. A pap
Minden szavára
Egy ördög áll elé,
S az ördög nem hatalmasabb,
De ékeőbb szólásu, mint az isten,
S ha tettel győzni nem tud,
Tud elcsábítani. —
Káromkodó fenyegetéssel
Hagyá el az ifjút a nép.

Egy pillanatra meg volt lelke törve,
Kétségbeejtő eszmék ültenek
Megnehezült fejére,
Mint a holttestre a hollósereg.
«Ez hát a nép!» kiálta föl,
«Ez hát a nép, amelyet én imádok,
Amelyért élek s halni akarok!
Ilyen volt ezredév előtt . . .
De semmi, semmi, ezredév után
Majd nem lesz ilyen ; még most gyermek ő, kit
El lehet könnyen bolondítani,
Majd meg fog érne, férfi lesz belőle,
S épen nem gyermek, gyámolítani kell.
Nincs mit csodálni, ósidőktől óta
Azon valának papok és királyok,
E földi istenek,
Hogy vakságban tartsák a népet,
Mert ők uralkodni akarnak,
S uralkodni csak vakon lehet.
Szegény, szegény nép, mint sajnálom őt,
S ha eddig küzdtem érte, ezután
Kettős erővel fogok küzdeni!»

Beállt az est, beállt az éj,
 Utósó éje itt az ifjunak.
 Ott a fasornak árnyékában áll,
 S fölnéz a kastély amaz ablakára,
 Amelybül a leány szokott kinézni.
 De pusztá most ez ablak,
 Nincs ott virága, nincs ott a leány,
 S az ifju még is néz föl, néz merően,
 Mint egy kővé-vált sírontúli szellem ;
 Arcára halovány fátyolt borított
 A csendes bánat és a holdvilág.

Egyszer megfogva érezé kezét . . .
 Az első percben észre sem vevé
 Az érintést, úgy elgondolkodék . . .
 Midőn megfordult, oldalánál
 Azt látta, akit ott fönn keresett.

«Kegyedre vártam», szólt az ifju,
 «Kegyedre vártam, azt reméltem,
 Hogy még egyszer meglátom ablakánál,
 Egy néma búcsút küldök föl szememből,
 Aztán örökre távozom.
 Reményemen túl jó a sors,
 Ajkam beszélhet szemeim helyett,
 S kezem foghatja e kedves kezét.
 Isten veled, te drága, drága lény, te
 Egyetlen egy a nagy világon, aki
 Barátodnak nevezte engemet
 S akit barátomnak szabad nevezni.
 Emlékim nincsenek nekem,
 Magad fogsz állani szivemben,
 Mint a szegény kunyhó falán a szent kép,
 Amely előtt estenként térdepel
 Jámbor lakója és imádkozik ;
 De hogyha telve volna szívem
 A legdicsőbb emlékek kincsivel,
 Kiszórnám azt e pillanatban mind,
 S téged hagynálak benne egyedül.

Isten veled! . . . ha hallod híremet,
 Ha szépeket mond majd a hír felőlem,
 Hidd el, hogy a te érdemed lesz az.
 Azért törekszem jónak s nagynak lenni,
 Nehogy megbánd és szégyeneld, sőt
 Ellenkezőleg büszke légy reá,
 Hogy engemet barátodnak fogadtál.
 Isten veled, lelkem védangyala!»

Indult az ifju és ment volna, de
 Kezét tartotta a leány
 És görcsösen szorítá . . .
 Beszélni vágyott s elhagyá a hang,
 Hosszú szünet telt el bele,
 Mig akadozva ekkép szólhatott :
 «Isten veled . . . menj . . . menj, isten veled,
 Te ifjak legnemesbike!
 Menj . . . bár mehetnék én is te veled,
 Mennék örömmel, édesörömmel.
 S nem látjuk egymást soha, soha többé?
 Lehullsz egemről, fényes csillagom?
 Mert én szeretlek tégedet,
 Ki kell ezt mondanom,
 Hogy ki ne vesse lelkemet belőlem,
 Mint a Vezúv a lángoló követ.
 Szeretlek, és tied nem lehetek!
 De istenemre,
 Ha a tied nem, másé sem leszek!
 Vedd e gyűrűt . . . e jegygyűrűt . . .
 Előbb fog széjjeltörni benne
 Ez a gyémántkő, mint az én hűségem.
 Isten veled, szép álma életemnek!»

Az ifiúra a mennyország
 Szakadt le üdvös égivel,
 Leomlott a leány előtt
 S ölelte és csókolta térdeit. —

Másnap, midőn a falut elhagyá,
 Utjában százszor s százszor nézte meg
 A gyűrűt, mert csak amikor
 Ezt látta, akkor nem kételkedék,
 Hogy a múlt éji jelenet valóság
 S nem lázas lelke őrült álma volt.
 Utját (miért, miért nem?)
 Nem tudta maga sem)
 A fővárosnak vette, hol
 Lopott, koldult és szolgált egykoron.
 A külvárosban ott
 Egy kis padlásszobát
 Bérelt ki, s nem tudá még,
 Mihez fog kezdeni?
 Egyszer kopognak ajtaján,
 S bejött egy fátyolos hölgy . . .
 Midőn belépett, fölveté a fátyolt,
 Némán és mozdulatlan állt . . .
 Az ifju szédelgett . . . megállt esze . . .
 Barátnéját ismerte meg.

«Utánad jöttem», szólott a leány,
 «Utánad jöttem . . . ha terhedre van,
 Kiútasíthatsz e szobából,
 Ne félj, hogy rossz néven veszem.
 Akkor leülök ott kinn a küszöbre,
 És ott ülök, míg megreped szivem.
 Utánad jöttem, nem maradhaték.
 Nyomodban voltam mindenütt,
 Egész idáig, és most itt vagyok.
 Szólj, mit teszesz velem?»

Az ifju keblére hajlott,
 S együtt zokogtak hosszan, boldogan.

«Nem üzesz el hát?» szólott a leány,
 «Veled maradhatok? . . . veled leszek, hogy
 Enyém legyen fájdalmaid fele
 S a tied legyen minden örömem!
 Együtt tűrök veled

Bút és nyomort,
S ha egyszer zúgolódom,
Ne hidd azontúl, hogy szeretlek,
Hogy valaha szerettelek!»

XIV.

Együtt maradtak, mint férj s feleség ;
Nem pap kötötte össze őket,
Hanem az isten és a szerelem.
Nem esküvének egymásnak hűséget,
Nem vették e szót ajkaikra,
Ott benn hagyák azt
Szivök mélyében érintetlenül,
Ahol s ahogy kell annak lennie,
S azért maradt oly tiszta, mint a
Csillag, melyhez még lélekzet sem ér.

És boldogságban teltek a napok,
A hónapok . . . nem tudta a világ, hogy
Ők élnek-e? s ők nem tudták,
Van-e világ kívülök?

De végre fölszólalt az ifjuban
A lélek, és ezt mondta szigorún :
«Ébredj, ébredj, te nem magadnak,
Te másokért születted!
Felejtetd hivatásodat?
Föl, föl, fiú, kezdj a dologhoz!»
És szólt hozzá még szigorúbban is
Egy hang, a házi gond :
«Föl a dologra, mert különben
Koplalni fogtok mind a ketten
S maholnap mind a hárman.»

Dolgozni kezdte, írt,
Ugy írt, amint sugalta lelke,
Hozzája méltón, szabadon.
Egy szerkesztőhöz vitte művét,
Átolvasá az, és így válaszolt :

«Nagy ember ön, uram,
 S a mellett nagy bolond!
 Nagy ember ön, mert ez dicső remek mű,
 Ennél különbet még Rousseau sem írt;
 És nagy bolond ön, mert azt képzeli,
 Hogy ezt a munkát ki lehet nyomtatni.
 Soh'sem hallotta ön hírét
 A censurának? . . . hogyha nem,
 Hát megmondom, mi az?
 Az a pokol cséplője, mely alá
 Kévéinket kell tartanunk, s ez
 Az igazságot, a magot
 Kicsépel belőle, aztán
 Az üres szalmát visszadobja,
 S ezen rágódik a közönség.
 Ha ön nem hisz szavamnak, ám
 Próbálja meg, s én minden szem magért,
 Amely kévéjében marad,
 Egy ón golyót nyelek le.
 Ha azt akarja ön, hogy e
 Cséplő alá ne jusson,
 Ne gabonát, de maszlagot
 Termesszen, mely kábít, bolondít,
 Ezt mindenestül
 Kitálalhatja ön,
 Sőt érte még meg is díjazzák »

Bódultan tért az ifju vissza, mintha
 Falnak ment volna egyenest fejével.
 Asztalhoz ült, és föltevé magában,
 Hogy szép lágyan szelíden ír
 S olyan simán, hogy a censor keze
 Elsiklik rajta, mint a bársonyon.
 Midőn művét bevégezé,
 Azt vette észre, hogy még szabadabb,
 Még keserőbb, mint először vala.
 S így tízszer, százszor újra s újra írt,
 Aztán eltépte, belátva, hogy a
 Kerékvágásba csak nem jön bele.

És meggyőződék végre is,
 Hogy ami kinyomathatik,
 Abból nem fog tanulni senki,
 És amiből lehet tanulni,
 Az nem jut napvilágra.

«Irtóztató! kiálta föl,
 «Nincs mód tehát, hogy meghallják szavam?
 Lelkem tüzet, mely a világot
 Gyújtotta volna föl,
 Magamba kell hát fojtanom,
 Hogy önmagát eméssze el?
 És élnem is kell... miből élek?
 Vagy megtagadjam elvemet,
 Azt a szentséges elvet?
 Oda szegődjem a gazokhoz,
 Az emberiség á mítóihoz?
 Nem, istenemre, nem!
 Inkább szeméten éhen veszek el,
 Inkább úgy végzem éltemet,
 Amint elkezdtem azt,
 Lopok, szolgállok, koldulok,
 Mint egy betűt írok, mi nem
 Lelkem forrásából fakadt,
 Mint gondolatim legkisebbikére
 Hamis pecsétet üssek! —
 Isten hozzátok, gondolatjaim, ti
 Befalazott rabok,
 Legyen fejem börtön s koporsó
 A számotokra... oh de nem,
 Ti nem halhattok ott el;
 Eljő a nap, mert el kell jőnie,
 Midőn kinyíl e börtön ajtaja,
 S ti bejárátok a kerek világot,
 S fényt és meleget visztek magatokkal,
 Miként a nyári nap sugárai!»

És így az ifju
 Nyugonni hagyta gondolatjait,

S hogy a kenyérből ki ne fogyjon,
 Másoknak gondolatjait
 Másolgatá. Keserves munka,
 Tán a favágásnál keservesebb.
 Elkezdte reggel s este végezé
 S gyakorta éjszakáit is
 A lámpa fénye látta elhaladni,
 S előbb aludt el ez, mint ő
 És ennyi fáradás után is
 Elégszer állt az asztal üresen
 És ablakára a fehér hideg tél
 Elégszer festett jégvirágokat,
 S a nő szemében megfagyasztá
 A könnyeket . . . de nem fagyaszthatá meg
 Örök hevű érzelmeit.

Igy jöttek évek, mentek évek,
 S megszaporodott a család,
 Hárman levének s nemsokára négyen,
 És négyszeres lett a nyomor
 Ott fönn a kis padlásszobában,
 Melynek falát
 Csikosra festé az eső
 És kicifrázta a penész,
 Hol most egy ágyban hárman alszanak,
 Két gyermekével az anya,
 És láboknál a földön
 A durva szalmazsákon
 A férfiú . . . a fölkelő nap
 Első sugára homlokára száll,
 Miként egy arany koszorú, miként egy
 Fényes meleg csók isten ajakárul.

XV.

Egyenként ébred a család, először
 A férj, ki legkésőbb aludt el,
 Aztán az anya, azután
 A kis fiú . . . s a csecsemő?

Ez még nem ébred, mélyen alszik . . .
 Testvére s a szülők lábujjhegyen
 Járnak, s beszédök csendes suttogás,
 Hogy el ne verjék a kisednek álmát.

Jó testvér, jó szülők,
 Miért e halk járás, e suttogás?
 Dobogjatok, tomboljatok,
 Lármázzatok . . . ne féljeteK,
 A kised föl nem ébred,
 Mert nem hallják a lármát a halottak . . .
 A kised halva van, éhen hala!

Mit érezhet, mit érez a szülő,
 Midőn meglátja, hogy szülötte meghalt?
 Hát még azon szülő, kinek
 Éhen vezett el gyermeke,
 Szép, ártatlan kis gyermeke?

Ha jobb kezének erejét
 Az én kezembe öntené az isten,
 Leírhatnám-e úgy is azt a kint,
 Mely szegény asszony szívét
 Ezer körömmel szaggatá?

Hagyjátok őt a holttetemre
 Borulva sírni, sírni sírni,
 Zokogni, fölűvölteni,
 A fájdalomnak mély örvényiből
 A magas égre fölkiáltani,
 S az isten arcát káromlással, a
 Lélek sarával meghajítani! . . .
 Hagyjátok őt, hagyjátok őt,
 Ne bántsátok őt szent őrjöngésiben.

A férfi néma fájdalommal
 Állt a kicsiny halott előtt,
 Avvagy, ki tudja tán örömmel?

Örömmel, hogy kiszenvedett.
 A kis fiú pedig merően
 Néze testvérét, és azon
 Gondolkodék, hogy ő is ilyen
 Halvány, ilyen fehér és mozdulatlan
 Leszen, ha majd meghal, ha többé
 Nem éhezik. —

Lassan, lassan, de csak lefolytak
 Egymás után az órák, és az asszony
 Késerves meghalt kisdédére
 Ájulva vagy meghalva omlott,
 És szíve megkönnyebbedett,
 S lelkének fölvert habjai
 Nem ostromolták többé az eget,
 Csak halkán rezgedeztek,
 Mint a szellőben a kalászkok.
 Ölébe vette a halottat
 S szelíden ringatá,
 És félig énekelve suttogott,
 Miként az erdő lombjai
 Az őszi alkonyatban :

«Alszol, kicsiny
 Kis magzatom ;
 Mit álmodol?
 Mondd meg nekem.
 Szép álmokat
 Látsz úgy-e bár?
 Hisz még nem a föld
 Ölében alszol,
 Anyád ringat még,
 Anyád ölel. —
 Aludj', aludj',
 Szép gyermekem,
 Fehér virág,
 Fehér sugár,
 Kit elnyel a
 Fekete föld. —

Pirúl az ég,
 Megcsókolá
 Az alkonyat ;
 Megcsókolom
 Én arcodat,
 S ez nem pirúl,
 Mért nem pirúl?
 Csak egyszer is
 Mosolyganál még
 Reám, anyádra,
 Lelkem szive,
 Kis magzatom! —
 Zöld sírhalom ...
 Fehér kereszt ...
 Alatta te ...
 Fölötte én ...
 Mi hulldogál rá?
 Nem az eső,
 Az én könnyűm. —
 Hallgassatok, ti
 Ákácfa-lombok
 A temetőben,
 Kis gyermekemmel
 Beszélgetek,
 Szépet beszélünk,
 Hallgassatok. —
 Nem fáj fejed?
 Nem fáj szived? nem
 Nehéz a föld? mely
 Fölötted áll.
 Mi volt lágyabb, az
 Én karjaim
 Vagy a koporsó? ...
 Aludj', aludj',
 Szivem galambja,
 Jó éjszakát,
 De egyre kérlek :
 Álmodj' felőlem,
 Legyünk együtt.»

S míg így altatta a holt gyermekét,
 Mellette maga is elszenderült,
 S míg ő aludt, a férj azon tünődék,
 Miből szerez koporsót?
 Miként ásatja meg a sírt?
 Egy árva fillér sem volt birtokában.
 Körültekintett a szobában,
 Ha tán találna valamit,
 Amelynek egy kis becse van,
 Hogy azt eladja . . . semmi, semmi sem volt!

Mi jött eszébe, hogy e gondolatra
 Elsápadt és megreszketett?
 Ujján a gyűrűt pillantá meg,
 Lelkénél drágább jegygyűrűjét . . .
 Ezt kell tehát eladnia,
 Hogy meztelen ne menjen
 A földbe gyermeke?
 E drága kincstől kell elválnia,
 Melyet szeménél jobban őrizett,
 Mit ujjáról le nem szakíthatott
 Olyan sok évnek oly sok nyomora ;
 El kell most végre tőle válnia?

Hajszálai őszültenek meg
 A gond miatt . . . s nem volt más menedék!

Midőn ujjárul a gyűrűt levonta,
 Olyan volt, mintha kebléből a szívet
 Szakítanák ki gyökerestül . . .
 Ketté lett vágva multja és jelenje,
 Fölbontatott a híd, mely a tavaszt
 A télhez kapcsolá,
 Eltört a lépcső, melyen a
 Földről a mennybe járt!
 De meg kellett történnie,
 Hogy meztelen ne menjen
 A földbe gyermeke. —
 Szépen temették el a kisdedet,

Kemény fából volt a koporsó,
 A szemfedő selyemből,
 És sírhalmához nagy követ tévének,
 Mert drágán kelt el a gyűrű,
 S árát rá költék mind a temetésre . .
 Lelkére nem vehette a férj,
 Hogy jegygyűrűje árából csak egy
 Garast is tartson meg kenyérre,
 Bár erre olyan nagy szükség volt.
 Méreggő vált vón' benne a kenyér,
 Mely őt megölte volna,
 És néki még soká kell élnie.

XVI.

Megmondta ő, hogy gondolatjai
 Fejében nem halhatnak el,
 Hogy eljön a nap, amidőn
 Ezek kijőnek börtönükből,
 S bejárják a világot.

És úgy történt. Amit sok évi
 Erőlködés meg nem hozott, amért
 Hiába volt olyan sok fáradás,
 Meghozta egy véletlen pillanat.
 Egy titkos nyomdát fedezett föl
 Alant, elrejtve föld alá,
 S ott kinyomatta műveit.
 Mi volt ezen művekben? az,
 Hogy a papok nem emberek,
 De ördögök,
 S a királyok nem istenek,
 Hanem csak emberek,
 És minden ember ember egyaránt,
 S az embernek nem csak joga,
 Hanem teremtményéhezi
 Kötelessége is
 Szabadnak lennie,

Mert aki isten legszebb adományát
Meg nem becsüli,
Magát az istent sem becsüli az!

Kijött a könyv, s ország-világban
Ezrével olyan gyorsan terjedett el,
Mikéntha villám hordta volna szét.
Mohón nyelé el a szomjas világ
E tiszta enyhítő italt,
És lelke tőle megfrisült,
De elsápadt a hatalom, kiült
Ráncokba szedett homlokára a düh,
És elmennydörgé haragos szavával:
«Ez lázító könyv!
Vallást s fölséget sért.
Szerzőjének lakolnia
Kell a törvény szerint.»
És a megrémült nép utána mondá
«Valóban, e könyv lázító,
Vallást s fölséget sért.
Szerzőjének lakolnia
Kell a törvény szerint.
A törvény szent és sérthetetlen!»

S szerzője rémesen lakolt.
Az utca közepén
Fogták el őt, s elhurcolák.
«Megálljatok», szólt esdekelve,
«Oh irgalom, megálljatok!
Nem akarok én menekülni,
Mindenhová megyek nyugodtan,
Csak egy kevésbé várjatok.
Nézzétek azt az ablakot,
Az én szobámnak ablaka.
Ott nőm és gyermekem lakik.
Vezessetek hozzájuk egy,
Csak egy rövid kis pillanatra,
Még egyszer ölelem meg őket
S egy isten-hozzádöt mondok nekik,

Aztán nem bánom én, hurcoljatok,
 De én bucsú nélkül nem mehetek.
 Inkább megyek le a pokolba
 A búcsuzás után,
 Mint föl a mennybe búcsu nélkül.
 Nem vagytok férjek és apák?
 Mit mondanátok és mit érzenétek,
 Ha véletek mások bánnának így?
 Nekem nincsen senkim a kerek világon,
 Csak nőm és gyermekem,
 És ő nekik sincs a világon
 Kivülem senkiök, de senkiök;
 Eresszetek, jó emberek,
 Eresszetek, hadd lássuk egymást
 Még egyszer és talán utószor.
 Ne rajtam szánakozzatok,
 De ő rajtok, hisz ők ártatlanok,
 Hisz nem vétettek ők
 Sem a törvénynek, sem ti nektek,
 Ne öljétek meg őket! . . .
 Oh istenem, ha szavaimra
 Nem indultok meg, könnyeim
 Indítsanak meg . . . e könyűk
 Szivem vérének cseppjei,
 Halálveríték lelkem homlokáról! »

Zokogva térdepelt le,
 S mint szebb időkben egykor kedvesének,
 Most a poroszlók térdeit ölelte,
 De ők kegyetlen gúnyos röhögéssel
 Emelték őt fel s vitték a szekérhez,
 Mely ott az ő számára állt.
 Midőn látá, hogy nem használ a szép szó,
 Düh szállta meg, s előszedé
 Testének minden erejét, hogy
 Erőszak által győzzön, meneküljön.
 Oroszlánbátorsággal és
 Örült erővel küzdött,
 De hasztalan! legyűrték, megkötözték,

S bedobták őt a szekér mélyibe.
Ott ordított, mint a vadállat,
Ordított ilyen átkokat :

«Átok reátok s maradékitokra,
Ti emberbőrbe öltözött,
Sátánokkal bélelt fenevadak,
Kiknek keblében szív helyett
Undok varangyos béka van!
Borítsa el pofátokat
A fekély olyan vastagon,
Mint a gázság van lelketek felett,
S aztán faljanak föl a
Szemétdomb férgei!
Átok reátok és királyotokra,
Kinek nevében az erényt
A mézsárszékre viszitek!
Átok reád, bitang lator király,
Ki istennek tartod magad,
S ördög vagy, a hazugság ördöge! . . .
Ki bízta rád a milliókat?
Farkasra a nyáját ki bízta?
Kezed vörös, mint bíborod,
Arcod sápadt, mint koronád,
Szived fekete, mint a gyász,
Mely műveid után huzódik,
Miként az esti hosszú árnyék.
Meddig bitorlod még a
Rablott hatalmat, rablott jogokat?
Lázadjanak föl, mint az óceán,
Alattvalóid, és ha zsoldosidnak
Százezrivel kiállasz ellenök,
Ne adja isten, hogy meghalj vitézül
Ott a csatán, mint illő férfihoz ;
Te légy, ki megkezdd gyáván a futást,
Fuss és bújjál el trónusod alá,
Mint ágy alá a megszeppent kutya,
Onnan kotorjanak ki és kacagva
Köpködjének könnyörgő szemeidbe

A gyermekek s vén asszonyok,
 S kik egykor lábad csókolák,
 Azoknak csókold majd te lábait,
 Azok rugdossák ki egyenként
 Vigyorgó fogadat,
 Azok rugdossák ki belőled a
 Nyomoruságos hitvány életet!
 Dögölj meg oly kétségb'esetten,
 Amilyenné engem tevél! . . .
 Oh nőm . . . oh gyermekem . . .»

XVII.

Aludt-e? s most fölébredett? vagy
 Eszét veszíté s ez most visszajött?
 Egy óra vagy több hónap óta volt
 Magán kívül? . . . Szilveszter nem tudá.
 Gondolkodék, gondolkodék,
 Mi történt és mi történik vele?
 Körülnézett, nem láta semmit,
 Sötét volt, éktelen sötét.
 Így szólt magában: «Éj van csakugyan
 Aludtam s álmodám,
 Álmom csak félig jut eszembe.
 De ez borzasztó egy álom vala,
 El sem beszélem hitvesemnek,
 Nem háborítom föl vele.
 Csak már viradna, ily nyomasztó
 Éjem tán még nem volt soha.
 Alszol, szerelmem? alszol, kedvesem? . . .
 Alszik bizonynyal, mert nem válaszol.
 Aludjatok, szeretteim,
 Aludjatok szép csendesén.
 S még sem virad! mikor fog már viradni?
 Megfojt e sűrű vastag éj!
 Emeld föl, hajnal, fényes arcodat,
 Vagy csak mutasd meg ujjadnak hegyét . . .

Ugy ég a homlokom, mikéntha
 Egy tűzokádó hegy vón' a fejemben ;
 Majd szétröpül az agyvelőm!»

S hogy megtörölje izzadt homlokát,
 Kezét emelte föl . . . hah,
 Mily csörrenés! . . .
 Megcsördült rajta a nehéz bilincs.
 Most már mindenre jól emlékezett,
 S végig futott rajt' a hideg,
 Mint romok között a szél.

Mindenre jól emlékezett . . .
 Elfogták őt az utca közepén,
 S elhurcolák erőnek erejével,
 És kedvesét és gyermekét
 Nem láthatá, nem mondhatott nekik
 Isten-hozzádot, nem tekinthetett
 Még egyszer a kedves szemekbe,
 Mik boldogsága s gazdagsága voltak!
 S most itt van a börtönfalak között,
 A föld alatt, ki tudja, milyen mélyen,
 Mélyebben, mint a rothadó halottak
 A temetőnek fenekén!
 S mikor lát újra fényes napvilágot,
 Mikor láthatja újra kedvesit?
 Talán soha!
 S miért jutott e kárhozat helyére?
 Mert amit isten meghagyott neki,
 Tudtára adta azt az embereknek,
 Hogy egy közös jó van, miből
 Egyenlően jár mindenkinek
 A rész, s ez a közös jó a szabadság!
 Ki ebből elvesz egy porszemnyit is
 Mástól, halálos vétket követ el,
 S azt, ki szabad, azt ki kell irtani!

«Oh szent szabadság, érted szenvedek.»
 Szólt előzőnlő fájdalommal a rab,

«S ha a világban magam állanék,
 Mint álltam egykor hosszú évekig.
 Nyugodtan ülnék most e kőpadon
 S büszkén, mint trónján a bitor király,
 S oly boldogan viselném e bilincset,
 Mint jegygyűrűmet egykor viselém!
 De hitvesem van és van gyermekem . . .
 Mi lesz belőlök nélkülem?
 Ki fogja eltáplálni őket
 Kenyérrel s szerelemmel?
 S mi lesz belőlem nélkülök?
 Oh szív, ha kővé válni nem tudsz,
 Miért meg nem hasadsz!»

Sírt, jajgatott, dühöngött,
 És az örök sötétség
 Egykedvűleg szemlélte őt,
 Mig végre lassacskán elhallgatott,
 Kifáradt lelke megadá magát,
 És mozdulatlan néma volt s oly
 Érzéktelen, mint a kő, melyen ült,
 Mint a sötétség, mely reá borult.

Nem érzett, csak gondolkodék,
 Alant röptültek gondolatjai,
 Mint a meglőtt szárnyú madár :

«Koporsónak testvére, börtönöm,
 Ki épített, ki fog ledönteni?
 Mióta állsz, meddig fogsz állni még?
 Ki ült előttem e rideg kővön?
 Ilyen martír, mint én vagyok,
 Vagy egy haramja tán?
 Itt hamvadott el csontja e helyen
 Vagy látta még az isten szép világát?
 Szép a világ, az erdők és mezők,
 A bércek és a rónaságok, a
 Virágok és a csillagok . . . talán én
 Többé nem is látom már ezeket,

Vagy oly későn, hogy akkorára
 Még nevöket is elfelejtem . . .
 Ha itt egy évig kéne lennem,
 Hol minden perc egy örökkévalóság,
 Hol az idő oly lassan ballag el,
 Mint két mankóján a vén sánta koldus . . .
 Egy évig? és ha tíz évig itt leszek,
 Tízíg vagy húszig vagy többig talán?
 Jertek föl hozzám, ti halottak,
 Kik egykor e helyen szenvedtetek,
 Beszélgezzünk egy keveset,
 Tanítsatok meg, az időt
 Hogyan kell itt eltölteni,
 Jertek föl hozzám, ti halottak . . .
 Talán én is halott vagyok már,
 S a sírban álmodom . . . rossz álom . . .
 Halott vagyok, kit élve
 Temettek el . . .
 Halott vagyok . . . már nem dobog szívem . . .
 E reszketés, melyet kebelemben érzek,
 Beteg lelkem végvonaglása ez.»

Végtére megszűnt gondolkodni is,
 Nem volt szívében és fejében
 Sem érzelem, sem gondolat,
 Ott ült merőbben a szobornál,
 S farkasszemet nézett az éjjel,
 Mellyel megtömve volt a börtön.

Zsibbadni kezdtek tagjai,
 Eszméletét kezdé veszíteni,
 Feje huzódott lefelé,
 S ledőlt hosszában a kövekre . . .
 Elájult-e? vagy elaludt?

Soká feküdt ott mozdulatlanul,
 Talán nem véve még lélekzetet sem ;
 Egyszerre, mintha lópor által
 Vetették volna föl, mikéntha

Égő vasat sütnének oldalához,
 Fölugrott s oly szívszaggató
 Hangon, hogy a hideg falak
 Utána jajdulának,
 Ekkép kiálta föl: «Megállj . . . megállj!»
 S kiterjesztette két kezét.

Soká, soká állott így, azután
 Lankadtan hullatá le kezeit,
 Leroskadott ülő helyére,
 Fejét keblére hajtá,
 S két nagy könnyűvel két szemében,
 S oly hangon, mintha lelkét
 Sohajtáná ki, ezt nyögé:

«Nem állt meg . . . elment . . . itt hagyott . . .
 Mindennek vége van!»

Mi lelte őt? ki hagyta itt?
 Minek van vége? . . . álmodott?

Nem álmodott, az nem volt pusztá álom . . .
 Valónak képtelenség,
 S mégis való!
 Amint ott hosszában feküdt, előtte
 Egy hölgyalak jelent meg,
 Kiben rá ismert hitvesére
 Oda hajolt melléje,
 Fülébe ezt sugá:
 «Én már kiszenvédék,
 Isten veled!»
 S megcsókolá a férfi arcát,
 S ez erre ugrott föl . . . midőn
 Kinyíltak szemei,
 Még látta kedvesét, de
 Egy pillanatnál kevesebb alatt
 Eltűnt az, és a börtön, amely
 Világos volt, ismét sötét lett,
 Mint villámlás után az éjféli.

«Én már kiszenvedék, isten veled!»
 Ismétlé a hallott szavakat,
 «Ezt mondta édes hangja, melyet
 Nem hallok én többé soha :
 Én már kiszenvedék, isten veled . . .
 Isten veled hát, lelkem lombja te,
 Kit rólam lesodort a vész ;
 Ha téged elvitt, mért hagyott meg engem?
 Mit ér, mit ér az ilyen lombtalan fa?
 S hová sodort el a vihar?
 Hol foglak föltalálni téged
 Habár elhervadottan is,
 Hogy életemnek maradékát
 Szent romjaidnál kisohajtsam! . . .
 Nekem többé nem kell az élet,
 Mert célját elveszítém ;
 Te voltál célja életemnek,
 Te általad s te érted éltem,
 Szerelmem istenasszonya,
 Te egy magad voltál valóság ;
 A többi? az emberiség, szabadság,
 Ez mind üres szó, pusztá ábránd,
 Melyért bolondok küzdenek.
 Te egy magad voltál valóság,
 Szerelmem istenasszonya!
 És én örökre elvesztettelek!
 Föltúrhatom, mint a vakandok, az
 Egész földet, nem foglak megtalálni . . .
 Por lesz belőled, mint akárki másból,
 Olyan por, mint a többi, nem különb,
 És elvegyűlsz közöttte, mintha
 Növény vagy állat lettél volna csak.
 De túrném veszteségemet,
 Békén túrném ez óriási terhet,
 Amíg alatta megszakadnék,
 Csak elbucsúztam volna tőle, csak
 Egy szót mondhattam volna még neki,
 Egy kis rövid szót . . . vége, vége van,
 Az isten ezt sem engedé meg.

Mily kegyetlen az az isten!
 S a balga ember térdet hajt előtte,
 Atyjának híja és imádja őt . . .
 Zsarnok vagy, isten, és én
 Átkozlak tégedet!
 Ott ülsz az égi trónuson hideg
 Méltóságodban érzéketlenül,
 Csak úgy, mint itt a földi zsarnokok,
 S uralkodol kevélyen, és naponként
 Hajnalsugárral s megrepedt sziveknek
 Vérével újra s újra fested
 Királyi széked kopott bíborát!
 Légy átkozott, zsarnoknál zsarnokabb,
 Amint te megtagadtál engem,
 Ugy tagadlak meg tégedet.
 Egy rabszolgáddal kevesebb lesz,
 Vedd vissza ezt az életet, amelyet
 Mint alamizsnát dobtál le nekem,
 Vedd vissza s add másnak ismét,
 Hadd tengődjék most rajta más,
 Nekem nem kell ez alamizsna-élet,
 Elédbe vágom azt, hogy összetörjék,
 Mint a haszontalan cserép!»

Ugy ordított a rab, hogy a sötétség
 Megijedett és reszketett belé,
 Ezt orditá s veszett dühében
 Fejét a falhoz vágta és leroskadt,
 S a fal megkondult a rémes csapástól,
 Mikéntha néki fájna az. —

Ott fekszik a rab, zúzott homlokának
 Aludt vérében a kövek felett,
 Ott fekszik, és nem halt meg, és él!
 Hozzá van nőve a keserves élet,
 Hozzája nőtt letéphetetlenül.
 Miként lelkéhez a kínszenvedés,
 Mint börtönéhez az örök sötétség.

XVIII.

Tíz éve már, hogy e négy fal között ül!
 Tíz év még ott kinn a szabadban is sok,
 Hát még ott benn az iszonyú odúban! . . .
 Megnőtt szakálla és megnőtt haja,
 S ő sokszor nézte, nem fejr-e már?
 De azt mindig csak feketének látta,
 Pedig fehér volt már, mint a galamb,
 Csakhogy nem látszott színe a sötétben.
 Tíz éve már, s ő néki e tíz év
 Egyetlen egy hosszú végtelen éj volt,
 És egyre várta, hogy mikor virad már? . . .
 Koronként úgy tetszett neki,
 Hogy már több század, több évezred óta
 Van e helyen, hogy a világ már
 Az ítélet napján rég túl vagyon,
 Hogy a föld régen elenyészett,
 Csak e börtön maradt belőle,
 És őt magát e börtönben feledték.

Kihalt immár a szenvedély szívéből,
 Nem átkozódék többé isten ellen,
 Eszébe sem jutott sem isten,
 Sem ember többé nékie,
 Kihalt szívéből már a bánat is,
 Csak néha sírdogált, midőn
 Álmából ébredett, mert
 Álmában meg-meglátogatta őt
 Ama szép tünemény, örökké
 Imádott kedvesének szelleme,
 Ki hozzá még a síron túl is oly hű!
 De mihelyest fölédredett,
 Eltűnt a kedves szép alak,
 És sírt a rab, sírt, sírdogált.

De mért nem látogatta meg fia?
 Hisz ő neki volt fia is ;
 Mért nem jött ez hozzá soha?
 Ezt kérdezé, s ekkép felelt magának :
 «Fiam még él bizonynal, mert ide
 Élő nem jön, csak a halott jöhet,
 Csak te jöhetsz, szerelmem angyala!
 Fiam még él s már nagy lehet,
 Azóta rég felnőhetett.
 Vajon mi lett belőled,
 Szegény árvám, szegény fiam? . . .
 Ki tudj', a szükség mire vitte,
 Talán rabló lett s hóhér temeté el . . .
 És hátha apja nyomdokát követte,
 És most, mint apja, föld alatt lakik,
 Talán ép' ebben a börtönben,
 Talán épen szomszédom itten?
 Fiam, fiam, szeretsz-e engemet,
 Emlékszel-e apádra, gyermekem?»

De hallga, mily nesz, mily szokatlan hangok!
 Figyelmez a rab, mindinkább figyel,
 Ugy elmerül a hallgatásba,
 Hogy lélekzeni sem mer,
 S bezárt lelkét e hangok megnyiták,
 Mint a virág kelyhét a napsugár,
 És ajka mosolyogni kezd,
 Tíz hosszú esztendő után először!
 Madárka szállott a börtön falának
 Párkányzatára közel ablakához,
 Ott ül a kis madár s dalolgat,
 Ah, milyen édesen dalol!
 És szólt a rab, vagy csak gondolkodék,
 Mert szólni nem mert, nehogy elzavarja
 A kedves vendéget szava :

«Oh istenem, mi jól, mi jól esik!
 Először hallok ilyen hangokat,
 Mióta itt vagyok, pedig már

Nagyon rég óta vagyok itt.
 Dalolj, dalolj, kis madaram, dalolj,
 Eszembe jut dalodról,
 Hogy egykor éltem, hogy még most is élek,
 Eszembe jut dalodról ifjúságom,
 A régen régen elszállt ifjúság,
 E szép tavasz, s ezen tavasznak
 Virága, a szép szerelem!
 Dalod fölkelte szenvedésimet,
 De egyszersmind meg is vigasztal,
 S a megvigasztalt fájdalom talán
 Még édesebb, mint maga az öröm.
 Dalolj, dalolj, kis madaram, dalolj! . . .
 Ki küldött hozzám tégedet?
 Ki mondta néked, hogy e falra szállj,
 Amelyre nem száll átoknál egyéb? . . .
 Szentséges ég, e sejtelem,
 Ez engemet megöl,
 Boldogságával öl meg engemet!
 Egy sejtelem azt súgja nékem,
 Hogy én szabad leszek,
 Hogy nem e dögvészes helyen halok meg,
 De kinn az isten szép ege alatt . . .
 Te kis madár ott a falon, te
 Szabad világnak szabad vándora,
 Te a szabadság hírmondója vagy! —
 Ez így van, így lesz, nem kételkedem.
 Erős légy, szív, ha meg nem tört a bú,
 Ne törjön meg majd az öröm.
 Valóban úgy lesz. A világ megúnja
 A jármot végre s a gyalázatot,
 S le fogja hányni, és először is
 Kinyitja e sirhalmok ajtait,
 S első örömkönyűi
 Azoknak orcájára folynak, akik
 Itt a szabadságért szenvedtenek.
 Te kis madár ott a falon, te
 Szabad világnak szabad vándora,
 Te a szabadság hírmondója vagy!

Csikorgott a börtön zárában a kulcs,
 A kis madár ijedve szállt tova,
 Megnyílt az ajtó és a börtönőr
 A rabnak azt mondá: «Szabad vagy».

Följajdult a rab édes örömében,
 S oda kapott fejéhez, mintha
 Eszét ragadta volna meg,
 Mely el akarta hagyni őt.

«Megvan!» szólt gyermekes örömmel,
 «Megvan! nem hagytam elröpülni,
 Nem tébolyodtam meg... tudom,
 Mi történt: én szabad vagyok...
 Szabad tehát a nemzet, a haza?»

A börtönőr mogorván válaszolt:
 «Mi gondod a hazára, golyhó?
 Köszönd meg, hogy te vagy szabad».

De a rab ezt nem hallá, mert esze
 Már messze, messze járt... bejárta
 A félvilágot, azt a sírt kereste,
 Amelyben édes kedves hölgye alszik.
 «Először is hozzád megyek,
 Lelkem halotta», így szólott magában,
 «Hozzád megyek; miként te fölkerestél,
 Ugy fölkereslek én most tégedet,
 Hogy megcsókoljam azt a földet,
 Mely néked nyúgodalmat ad!...
 Oh, mily soká tart, míg e láncot
 Kezem-lábamról leverik;
 Ez a néhány perc hosszabb, mint valának
 Itt átnyomorgott hosszú éveim!»

XIX.

Mint anyjának tejét a gyermek,
 Olyan mohón, oly édesen
 Szívá a szabad levegőt,
 S minden lehellet egy-egy kínos évet
 Emelt le bágyadt lelkiról,
 Míg ez könnyűnek érezé magát,
 Mint a pillangó, s szerte röpködött
 A természetnek uj virányin
 S szívének regi szép emlékein.
 Megifjítá a tiszta levegő,
 Megifjítá lelkének erejét,
 De teste vén és roskatag maradt,
 Csak vánszorogva, botra dőlve ment ;
 Hosszú feje haját s szakállát
 A szellők búsan lengeték.
 Tíz év alatt száz évet élt.

Elért a házhoz, melynek egykor
 Padlásszobájában lakott,
 Merőn megnézett minden embert,
 De nem lelt köztök ismerősöket.
 Tán új lakók valának, vagy hogy
 Nem ismert rájuk, elfeledte őket.
 Kérdezte : emlékeznek-e
 Ama szegény családra, mely
 Ott fönn lakott, de már fölötte régen?
 Ezek s ezek valának tagjai.

«Ah, én emlékszem, jól emlékezem»,
 Szóltott egy jámbor öreg asszony,
 «Szegény menyecske, olyan szép teremtés
 És oly jó lelkű volt . . . de férje
 Istentelen gonosztevő volt,
 Amért aztán meg is lakolt ám,

Elfogták és börtönbe dobták,
 S ha meg nem halt, még most is ott van.
 Midőn megtudta felesége,
 Hogy férjét elfogták, s nem látja többé,
 Szörnyet halt, szíve megrepedt.
 Én föl nem érem ésszel, oly rossz
 Embert hogy lehetett szeretni,
 Hogy lehetett meghalni érte.»

Szilveszter érzéketlenül
 Hallgatta a beszédet, mintha
 Nem ő vón', akiről beszélnek,
 S azt kérdezé: «Hová temették
 Az ifju asszonyt, és mi lett fiából?»

«Fiából nem tudom mi lett?»
 Felelt a vén asszony, «nem láttam őt
 A temetés után soha.
 Hová temették a menyecskét,
 Azt sem tudom . . . szerettem volna
 Temetésére menni, de
 Épen keresztelőbe híttak.»

«Majd megtalálom», szólt magában a férj,
 «Majd megtalálom kinn a temetőben,
 Megnézek minden sírt egyenként,
 Míg az övére akadok.»

S elballagott a temetőbe,
 Bejárta a sírhalmokat,
 Egyiktől a másikhoz ment,
 S midőn elvégzé, újra kezdte,
 De kedvesének halmát nem lelé.
 Hát semmi, semmi nem maradt utána!
 Az a dicső lény elenyészett
 Nyom nélkül, mint a napsugár.
 Fejfáját a vihar kitepte,
 S dombját a zápor elmosá.
 Isten nekil . . .

Fájt, fájt, nagyon fájt a szegény öregnek,
 Hogy nem lelé meg, amit keresett, hogy
 Könyűiből amik még megmaradtak
 Oly hosszú szenvedés után,
 A kedves édes lény porára
 Nem sírható le azokat . . . de
 Azzal vigasztalá magát,
 Hogy életében
 Ez utósó fájdalom,
 Hogy itt örömmel s fájdalommal
 Számot vetett örökre,
 S ezentul úgy jár a világba', mint
 Testetlen árnyék, mint lélektelen test.

Pedig csalatkozott.
 Ez nem végső fájdalma volt.
 Midőn a börtönből kilépett,
 Azt kérdezé: «Szabad tehát
 A nemzet, a haza?»
 S a feleletre ő nem is figyelt,
 Mert szentül hitte, hogy szabad.

És mit tapasztalt nemsokára?
 Hogy nemzete, hogy a világ
 Még mélyebben van meggörbedve, mint
 Tíz év előtt, midőn ő szót emelt;
 Az emberméltóság naponta törpül,
 És a zsarnokság óriásodik.

Hiába volt hát annyi szenvedés,
 Hiába annyi áldozat,
 Mit a magasztosabb szívek hozának
 Az emberiségnek? haszontalan
 Minden törekvés, minden küzködés?
 Az lehetetlen, százszor lehetetlen!

E gondolatra megerősödék,
 Fölgyúladt benne a kihamvadó tűz,
 Görnyedt fejét az ég felé emelte,

A roskadt aggból izmos ifju lett,
 És homlokán rejtélyes szándok ült,
 Merész nagy szándok, elhatározás,
 Melytől egy nemzet vagy talán
 A nagy világnak sorsa függ.
 E terv nem új, már ezrek életébe
 Került, de hátha egynek sikerül,
 S ha épen ő ez egy? . . .
 Mélyen titkolta szándokát,
 Alunni sem ment mások közelébe,
 Nehogy kimondja álmában, nehogy
 Megsemmisüljön, ha napfényre jön.
 Nem szerzett társakat magához,
 Nem dicsvágyból, hogy egy maga
 Végezze bé az óriási munkát,
 De hogy ne szálljon másra is veszély,
 Ha terve megbukik. — —

A város zajban és fényben úszik,
 A népség ezrivel tolong,
 Hömpölyg, mint a kiáradott folyó, az
 Utcán át az «éljen» harsogása,
 Arcok s ruhák ünnepek!
 Mely alkalom, mely ünnep ez?
 Talán az isten jött a földre
 Saját képében, és saját kezével
 Átadta a rab-embereknek
 Rég elveszített szabadságukat?
 Hogy ily nagy a fény, az öröm.

Nem ; nem az isten, más megy ottan, aki
 Kisebb az istennél, azonban
 Magát nagyobbbnak tartja : a király! . . .
 Lenéző göggel megy az emberek közt,
 Mint a szelindek a kicsiny ebek közt,
 S amerre néz, térdek s fejek hajolnak,
 Mint a viharban a nád erdeje,
 S torok szakadtáig kiáltja
 A szolgacsorda : «éljen a király!»

Ki merne nem kiáltani
 Vagy épen mást kiáltani
 Az ezerek és ezerek között? ...
 Ki merne? ... egy mer... egy a sok között ...
 Ez egy, oly hangon, mely a tömeget
 Túlbógi, mást kiált,
 Ez azt kiáltja : «haljon a király!»
 És eldurantja fegyverét, s a
 Gőgös király a porba rogy ...

Kelj föl, te gyáva zsarnok,
 Hisz nem talált a fegyver,
 Ruhádba s nem szivedbe
 Ment a tévedt golyó.
 Az ördög, akinek eladtad,
 Megőrzé éltedet!
 Kelj föl, te gyáva zsarnok!
 S töröld le képedről a port.

Ki a gyilkos, ki s hol van ő?
 Ott áll... de már fekszik, nem áll,
 Félhalva fekszik, leverék
 Lábárul őt, és boldog, aki
 Vén, ráncos orcájára köphet
 És megrúghatja ősz fejét.

Boldogtalan nép, mért gyűjtöd fejedre
 Az isten átkát? nem elég,
 Amely már rajta fekszik?
 Nem volt elég a Krisztust megfeszítned,
 Minden megváltót megfeszítesz hát?
 Boldogtalan, százszor boldogtalan nép!

Néhány nap mulva vérpad állt a téren,
 És egy ősz ember fönn a vérpadon.
 Midőn melléje lépett a bakó a
 Sötét halálnak fényes pallosával,
 Az ősz ember végig tekintte a
 Kárörvendő szilaj tömeg során, és

Sajnálkozó könny reszketett szemében,
 Sajnálta, akik őt megrugdosák,
 S akik gyönyörrel nézik most halálát . . .
 Suhant a pallos, rémesen suhant,
 S a fej legördült . . . Szilveszter feje.
 A nép rivalta : «éljen a király!»
 És a halottat a hóhérlegények
 Eltemették az akasztófa mellett.

XX.

Vénült, kihalt a szolganemzedék,
 Új nemzedék jött, mely apáit
 Arcpirulással emlité s azoknál
 Jobb akart lenni és az is lett,
 Mert csak akarni kell! . . .
 Fölkelt az új hős nemzedék,
 S mit örökségben hagytak rá apái,
 Leverte rabbilincseit,
 S kezéről, akik ezt szerezték,
 Azoknak sírhalmára dobta,
 Hogy a csörgésre fölriadjanak, s ott
 A földben is szégyeljék magokat! . . .
 S megemlékeztek a győzelmesek
 Ama szentekről és nagyokrul, akik
 A szolgaságban szabadok valának,
 És hirdették az ígét,
 S díjak halál lett,
 Csúfos halál! . . .
 Megemlékeztek a győzők ezekről
 S a diadalnak örömébe szőtték
 Szent neveiket koszorú gyanánt,
 S elvitték volna őket a
 Dicsőség templomába,
 De hol keressék, hol lelik meg őket?
 Rég elhamvadtak a bitófa mellett!

(Pest, 1848.)

A KÖLTŐ ÁLTAL
GYÜJTEMÉNYEIBE FÖL NEM VETT
KÖLTEMÉNYEK

(1842—1849.)

1842.

A BUJDOSÓ.

Mit nekem hab! mit nekem **vész!**
Én nem félem haragját,
Kebelemnek pusztaságít
Száz vihar rohanja át.

Rajta! gyorsan evezőhöz,
Talpra, reszkető legény!
Bár toronnyá nő a hullám,
A túlpartra szállok én.

Éj borong ott, sűrű ködnek
Kétségbarna éjjele;
Lyány! temetve mindörökre
Legyen emléked bele,

Ki ez égő szerelemmel
Enyelegve játszhatál,
Ki hűséget esküvél, és
Oh! ki mégis megcsalál.

Messze tűnnek már a partok,
Messze tűn a gyászvidék,
Hol szívemnek béke, csönde
Romhalomba dönteték.

Tünjön is nagy messze tőlem,
Hogy ne légyen semmi jel,
Mely a multat, érzeményim'
Háborítani, költse fel.

Hah! mi kép leng a ködében?
 Bájoló, mint a tavasz —
 Szőke fürttel . . . kék szemekkel . . .
 Hűtelen lyány, képed az!

Nincs tehát a nagy világon,
 Nincs hely csalfa szép alak!
 Hol sebemre ír csepegjen,
 Hol feledni tudjalak?

1843.

AZ ELSŐ DAL.

Kit a dal istene	Az elme éjjele
Szent csókjával fürösz, S a megromlott kebel	
Első vagyok, hazám, E fának ágain	
Színházad népe közt. Gyümölcsöt nem nevel.	

Zengjen tehát a lant!	Két csillag sugara
S legelső énekem,	Derengje át egünk :
Pályámnak társai,	Hon és erény legyen
Tinéktek szentelem.	E két csillag nekünk.

Az érzet kútfeje	Nem kell a színpadot
A dagadó kebel ;	Tekinteni csak úgy,
Dalomnak hangjai	Mint hol mindennapi
Onnan szakadtak el.	Kenyérhez nyílik út ;

S mint szívnek gyermeki	A színpad célja nagy,
A szívbe vágynak ők ;	A színpad célja szent :
Engedjétek nekik	Ez a szív parlagán
Honokba menniök.	Erkölcöt fejt, terem.

Ki a művészet e	Azért érzelmeink'
Szent templomába lép,	Gyulassza tiszta tűz,
Az, illő, hogy legyen	Mely minden szennyet a
Fejben, kebelben ép ;	Kebelből számkiűz ;

Mert várni lehet-e,	Föl hát! és míg a szem
Hogy romlott föld alatt	Csak egy sugárt lövel,
A mag termő legyen	Előle a magas,
Gazdag kalászkodat?	Szent cél ne vesszen el.

S ha ez lesz életünk :
 Édes jutalmat ad
 A hon áldó szava
 S a nyugott öntudat.
 (Kecskemét.)

KÖNYEIM.

I.

Áldás reátok, ligetemben
 Odább iramló csermelyek!
 Utaitokon a szép tavasznak
 Hímes virági termenek.

Ez arc fölött is két patak foly,
 Folytok, szerencsétlen könyek!
 De halvány pályátok körében
 Virágok ah nem zsongenek!

II.

Forró sugárokat	O forró nyári nap,
Lövel a nyári nap ;	O lángoló sugár,
Sugári lángheven	Könyümnek árjait
Patak, folyó apad.	Apasztanád ki bár!

III.

Eljött az ősz ; a part virága
 Hervadva hull a csermelyár habjába.

Eljött a bú ; az élet kéje
 Kihalva fúl a könyek özönébe.

IV.

O télnék dermesztő hidegje!
 Mely a folyókat lebilincseléd ;
 O télnék dermesztő hidegje,
 Bilincsel le szememnek csepkönyét!

V.

Fuss, oh patakcsa,	Hullasz könnyűm, hullj ;
Fuss csüggedetlen ;	O a halálban
Megnyúgoszol majd	Számomra is tán
A tengerekben.	Megnyúgovás van.

(Kecskemét.)

JÖN AZ ŐSZ.

Jön az ősz, megy a gólya már,
 Hideg neki ez a határ ;
 Röpül, röpül más országba,
 Hol jobban süt a nap rája.

Hejh van oka a gólyának,
 Hogy más hazát néz magának ;
 De, galambom, hogy elhagyta,
 Nem t'om, mi okot találtál.

Hív voltam én hozzád mindig,
 Elejétől utójáig,
 Nem volt szívemben ősz, tavasz,
 Érted, mint a nyár, égett az.

S vajjon akihez röpültél,
 Nem lesz-e annak szíven tél?
 Megeshetik, szép galambom,
 Noha neked nem kívánom.

Mert a gólya ha visszaszáll
 Virító szép tavaszt talál ;
 Hejh de mire te visszaszállsz,
 Csak pusztá sírhalmot találsz.

(Kecskemét?)

KAKASSZÓRA HAJNAL ÉBRED . . .

Kakasszóra hajnal ébred,
 Én lányokkal nem beszélek,
 Mert ha szólok ő hozzájuk,
 Hajnal lesz a két orcájuk.

Így valaki azt gondolná,
 Én is kakas vagyok talán ;
 S hejh a kakas hamis madár,
 Untalan más fészekhez jár.

Pedig én kakas nem vagyok,
 Hanem filemile vagyok,
 Egy a fészkem, egy a párom,
 Egyért élek a világon.

(Kecskemét?)

EMLÉNY.

A színész utain virág s tövis terem,
 A színész élete öröm és gyötrelem,
 Bűvös szellemkezek vezérlik lépteit,
 Leplezve gondosan az élet terheit,
 Szép álmot álmodik : öröklő hírnevet,
 Szelleme bejárja a földet és eget,
 Bú- s kéjnek egyaránt feltárja kebelét,
 Részvéttel osztja meg a szenvedő könyét,

S bár megvetett, szegény, de nem boldogtalan,
 Amíg szíve dobog s míg pártfogója van,
 Mert pártfogója az, mi neki üdvöt ad,
 Szeretni lángolón ohajtott pályáját.
 S míg a hír nevérol
 Szép dolgokat beszél,
 Sírhalma pázsitán
 Zokogva sír a szél.

(Kecskemét.)

VÍZ ÉS BOR.

Le a tenger fenekére
 Merül a halász,
 Lent a tenger fenekében
 Gyöngyöket halász.
 Nékem a boros pohárnak
 Öble tengerem,
 S gyöngy ha van tán dalaimban,
 Az csak ott terem.

Bűnnek éje ült a földön,
 Jött a vízözön,
 A víz által a bűn éje
 Elseperve lön.
 Búnak éje ül szivemben ;
 A bú éjjelét
 — Bennem a víz tehetetlen! —
 Csak bor mossza szét.

Nyári hévben a virágszál
 Sanyarogva nő ;
 A virágot új életre
 Kelti langy eső,
 Csüggedésben, tikkadásban
 Langy esőm a bor ;
 Permetegje enyhe csöpjén
 Vérem újra forr.

Tettetés-e, vagy belösztön,
 Vagy akármi más?
 Csak hogy a halottra könyet
 Ejteni szokás;
 Engemet víz ott se érjen,
 S már ha sírni kell,
 Sírja hát hideg poromra
 Könyét borkehely.

(Pozsony.)

VIRÍT A KIKIRICS . . .

Virít a kikirics —	Süt a nap sugára
Csak viríts, csak viríts . . .	Halovány orcámra ;
Én úgyis hervadok,	Sütni fog maholnap
Hervadok, száradok,	Alacsony siromnak
Csak viríts, kikirics!	Kis keresztfájára.

Anyám, édes lelkem!
 Mért zokogsz mellettem
 Ki annyit szenvedett,
 Mint szegény gyermeked,
 Jobb annak odalenn.

(Debrecen?)

1844.

ÍGY NI . . .

Így ni, látod — ennyi az egész ;
 Mi van ebben? nemde megy?
 No de hogy páratlan ne legyen :
 Nesze hát még ez az egy!

Jaj te kis csík, már elsiklanál?
 A világért sem szabad!
 Három a tánc, s minden, ami jó
 S így vedd három csókomat.

Ráadásul most a többihez
 Tedd el a negyediket . . .
 Bizony isten örömet adom,
 Édes örömet neked!

Végre — azt mondják: úgy jó a pénz,
 Hogyha megszámlálva van ;
 Hanem a csók csak nem pénz talán?
 Hadd legyen hát számtalan!

(Debrecen.)

IRTOZTATÓ CSALÓDÁS.*

A lelkem is sír! . . . És miért?
 Oh mert roppant búbánat ért!

Fogalmatok sincs róla, mi
 Gyászos, költőnek hallani :
 Hogy verse hitvány, verse rosz,
 S egy kukk dicsőséget se' hoz . . .
 És én hallottam ezeket,
 És szívem ketté nem repedt!
 Mi több : mely verseim felett
 Mondának ily ítéletet?
 Szép bordalok, jó bordalok!
 Ti rólatok, ti rólatok
 Hallottam ezt . . . pedig hivém,
 Hogy a hír kakasüllején
 Anakreon, Vitéz Mihály
 S Béranger már alattam áll,
 Alattam áll általatok,
 Szép bordalok, jó bordalok!

S im szép hitem tündérhona
 A magasból lepottyana.

* E költeményt Petőfi a P. Divatlapban (1844 1. 235. l.) a következő jeligével közli: «Élvégzém az én szívemben, hogy magamat adnám boritalra. *Biblia.*»

Amen hát! amint van, legyen ;
 Meghajtom a sorsnak fejem,
 És tűrök türedelmesen —
 Nem zengem többé sohasem,
 Nem zengem én a bort . . . csupán
 Torkomba öntöm ezután.

(Pest.)

ZSUZSIKÁHOZ.

Kicsinke szőke kis leányka!
 Az én szerelmem nagy,
 És tárgya e nagy szerelemnek,
 Kis szőke lány, te vagy.

Mit mondasz erre, szőke kis lány? . . .
 De ez csak fele még :
 Azon volnék én, hogy te lennél
 Én nékem feleség.

Eljősz-e hozzám? . . . el? . . . szépséges
 Szép fejkötőt veszek ;
 S csak azt mondom : kimondhatatlan
 Hüséges férj leszek.

Őrzöm szemem fényét, de téged
 Még jobban őrzelek,
 Hogy drága egészségednek ne
 Ártson hideg, meleg.

Ott fenn lakunk Pest városában . . .
 Az élet ott víg ám!
 De az atyushoz is lejárunk,
 Kivált pénzfogyatán.

Hogy suttogják majd, ha az utcán
 Végig megyek veled :
 «Petőfi felesége! . . . erről
 Csinál szép verseket.»

Csinálok ám, teringettét is,
 Hogy bámulnak bele!
 Maholnap széles Magyarország
 Nevemmel lesz tele. —

Ugy estenként csak neki ülök . . .
 Te meg majd azalatt
 Lefekszel szépen s melegíted
 Előre ágyamat.

S ha elkészül egy-egy dicső vers,
 Én is levetkezem,
 Hozzád simúlok, és azt mondom :
 Menj beljebb, gyermekem!

Így éldegélnénk . . . hát csak ennyit
 Akartam mondani.
 Mit szólsz rá, szőke kis lány! lesz-e
 Belőle valami?

(Dunavecse.)

SZINHÁZBAN.

Nézz le immár, nézz le, lelkem!
 Nézz le kissé páholyodból,
 Nézz reám szép szemeiddel . . .
 Egy percig csak . . . irgalomból!

Ha te tudnád . . . ah, ha tudnád . . .
 Elbájoltál végzetetlen!
 Itten állok minden este,
 Mint a bálvány merevedten.

Ma sem volt, csak egy forintom,
 Melyet vacsorára szántam,
 S jegyet vettem rajta . . . még sincs,
 Nincs sympathiád irántam?

Még sem nézesz rám? . . . oh nézz le!
 Itten állok közeledben,
 S akkorákat sóhajtok, hogy
 Még a kárpit is meglebben.

Nézd, a bú mint fitorítja
 Sentimentalis pofámat . . .
 Úgy de bánod is te mindezt! . . .
 'Sz az malheuröm, hogy nem bánod.
 (Pest.)

V. FERDINÁNDHOZ.

Igaz-e királyom.	Ami örömednek
Amit mondogatnak?	Volna kútforrása,
Nálad híre sincs a	Elszárják előled,
Szabad akarathoz.	Hogy szemed se lássa.

Megtennél te mindent	És kinek, kinek vagy
A magyar javára ;	Ilyen szolgabíró?
Csak hogy titkos önkény	Szolgálnak, királyom,
Korlátokba zára.	Ki sajátod lopja! —

S nemcsak közdolgokban	Ha ez így van : sorsod
Vagy te korlátozva ;	Szívemből sajnálom . . .
E gyalázatos kény	Úgy nézz a szemembe
Elhat ten lakodba.	Jó öreg királyom.

(Pest.)

LEGENDA.

«Megint panasz, hát már megint panasz!
 És akiről szól, mindig csak pap az.
 Tart a panasz estétől hajnalig,
 Az ember még csak nem is alhatik!»
 Így szólt az úristen nagy bosszusan.
 «Már megtekintem, ott alant mi van.»

Felkelt az ágyról, gyertyát gyújtatott,
 Felöltözék és utra kelt legott.
 Amint elérte volna a kaput,
 Szent Péter mint a bunda úgy aludt :
 Mert tennap egy új vendég érkezék,
 S ily alkalomkor lakmárt tart az ég,
 Mivel mostanság úgy áll a világ,
 Hogy új lakó a mennyben ritkaság.
 Ilyenkor aztán Péter bácsinak
 Kezében a kancsók jól forganak.
 «Keljen már kend fel, Péter! hallja kend?»
 Így szólt az úr, amidőn oda ment,
 Hosszan cibálván üstökét, fülét.
 «Kelj föl, hogy a mennykő üssön beléd!»
 Fölbredt végre s nyitja a kaput,
 S az úr egy hulló csillagon lefut,
 S a földre ép oda ereszkedett,
 Ahonnan a panasz fölérkezett.
 Egy ifjú ember mondá a panaszt ;
 S az isten ekkép szólítá meg azt,
 S megszólítása hangzott nyájasan :
 «Beszélj, no mondd, mi a bajod, fiam?»
 «Hejh, jó atyám, de nagy az én bajom!
 Kapaszkodják csak föl az ablakon,
 S kit ott a pap ágyában látni fog,
 A menyecskének férje én vagyok.»
 Az úr nagy halkkal fölkapaszkodott,
 S nagy istentelenséget láthatott :
 Mert amint aztán leereszkedék,
 Igen furcsán csóválá meg fejét,
 Ily szavakban törvén ki sóhaja :
 «Biz e, fiam, kuruc história!
 Segítnék rajta édes örömet ;
 De már késő, mert minden megesett.
 Hanem vigasztalásul mondhatom,
 Hogy a papot a pokolba juttatom,
 Bár eddig is már a pokol fele,
 Sőt több felénél, pappal van tele.

(Pest.)

BATTHYÁNYI ÉS KÁROLYI GRÓFNÉK.

Nekem nincs semmim, semmim e hazában,
De én egészen az övé vagyok ;
Bánat- s örömkönny forr szememben, amint
Sötétül napja avvagy fölragyog.

Örömkönyűim, oh ti gyér vendégek
Mi nálunk a hű honfiszem felett!
Ha föl nem törtök most a telt kebelből,
Édes terhétől szívem megreped.

— Láttátok-e a két tündérvirágot,
Borús hazánknek két sarkcsillagát?
Evezhetsz bátran, nemzetem hajója,
Nem veszthet az célt, aki ilyet lát.

Én láttam, láttam! . . . megmutatta őket
Szent vágyaimnak a szövétnekfény ;
Hanem mi volt e fény a lánghoz képest,
Mely ekkor égett keblem belsején!

Ott álltak ők, mint égi jelenések.
Szokatlan köztünk ilyen látomány . . .
Hahogy sokáig néztem volna őket,
Szemfényemet vesztettem volna tán.

S hallottam édes ajkaik zenéjét,
Hallottam őket halkán mondani,
Mit tetteik rég fennszóval beszélnek,
Hogy ők a honnak hű leányai.

Miért nem voltam a lég ajkaiknál?
Hogy vittem volna szét e hangokat,
Mint napvilágot, mindenegy magyarhoz
Kit éj környékez honfibú miatt.

Ragyogjatok ti ébredő hazámban
Hajnalsugárral, testvércsillagok!
Sugárotokra, Memnon szobraképen,
A nemzetáldás zengedezni fog.

(Pest.)

VÉDEGYLETI DAL.

Van-e szebb lánc a világon,
Mint mely minket összefűz?
Bűvös karikába gyűjte
Minket a szent honfitűz.

Sír volt keblünk, és halottja
Volt a hazaszeretet ;
Nagyszerűen üljük e föl-
Támadási innepet!

Nemzetünk, e nagy folyó, mely
Mindig száz felé szakadt,
Egyesítse innepénél
A különvált ágakat.

Millió és millió száj
És egyetlen hang legyen,
Mely kiáltsa lelkesedve
A magasztos innepen :

«Elfogadjuk, bármi durva,
Amit a hon méhe szül ;
Bármi lágy és bármi pompás,
Semmit, semmit e kívül!»

És ne szóljon áldozatról,
Lemondásról senki sem ;
Kötelesség! mit az ember
Hon jólléteért teszen.

S a király, a honnak atyja ;
 Mint valóban jó atyánk,
 Karjait kiterjesztendi,
 És az áldást mondja ránk.

Pest.)

A HEGYOLDALT VENYIGESOR TAKARJA . . .

A hegyoldalt venyigesor takarja . . .
 Megvert engem az úristen haragja ;
 Avval vert meg engemet,
 Hogy venyigét teremtet,
 Venyigére gerezdet . . . gerezdet!

Apám után szép vagyonhoz jutottam,
 Vagyonomat egy fillérig elittam ;
 Most napszámra dolgozom,
 Ha napszámom kikapom,
 Kocsmába mék, eliszom . . . eliszom!

(Pest.)

SZINÉSZDAL.

Minden művészetek
 Fején a korona :
 A mi művészetünk
 Ellen ki mondana?
 Mi szép, mi szép, mi szép
 A mi föladatunk!
 Legyünk büszkék reá,
 Hogy színészek vagyunk.

Csak árny, amit teremt
 A költőképzelet ;
 Mi adjuk meg neki
 A lelket, életet.
 Mi szép, mi szép, mi szép
 A mi föladatunk!
 Legyünk büszkék reá,
 Hogy színészek vagyunk.

Miénk a hatalom	Apostolok vagyunk
Az emberszív felett :	Az erkölcs mezején,
Idézni egyaránt	Apostoli szavunk
Mosolyt vagy könnyeket.	Téged kiált : erény!
Mi szép, mi szép, mi szép	Mi szép, mi szép, mi szép
A mi föladatunk!	A mi föladatunk!
Legyünk büszkék reá,	Legyünk büszkék reá,
Hogy színészek vagyunk.	Hogy színészek vagyunk.

De amit szinpadon
 A népnek hirdetünk,
 Ne hazudtolja meg
 A cselekedetünk.
 Ha meg nem tesszük azt,
 Ami föladatunk :
 Akkor gyalázat ránk,
 Színészek nem vagyunk!
 (Pest.)

1845.

A MAGYAR NEMZET.

Oh ne mondjátok nekem, hogy
 Hajnallik hazánk felett!
 Látom én : az ő számára
 Szó a sors szemfödelet.
 S kérni istent nem merem, hogy
 Nemzetem gyógyítsa fel,
 Mert e nemzet, elhigyétek,
 Életet nem érdemel.

Figyelemmel átforgattam
 A történet lapjait,
 S fontolóra vette lelkem,
 Amit e hon végbe vitt.

S mit találtam ott fölírva
 Századok bötűivel?
 Azt találtam, hogy e nemzet
 Életet nem érdemel.

Jóra termett nép honában
 Egy a szív, az akarat,
 A közérdek mellett minden
 Különérdek elmarad.
 Itten oltárt minden ember
 Ön bálványaért emel —
 És az ilyen önző nemzet
 Életet nem érdemel.

Voltak egyesek közöttünk,
 Tiszta, hű, nagy szellemek,
 Akik mindent, amit tettek,
 A hazáért tette nek.
 Hány volt köztök, kiket a hon,
 Maga a hon veszte el!
 És az ily hálátlan nemzet
 Életet nem érdemel.

Más hazában híven őrzik
 Mindazt, ami nemzeti ;
 Ósi kincsét a magyar nép
 Megveti és elveti,
 A magyar magyarnak lenni
 Elfeled vagy szégyenel —
 És az ily elkorcsult nemzet
 Életet nem érdemel . . .

Oh de mért elősorolnom
 E szegény hon vétkeit?
 Lesz-e sors, oh lesz-e isten,
 Aki minket megsegít?
 A nagy isten szent kegyéből
 Jó-e megváltási jel?
 Lesz-e még e nemzet olyan
 Hogy halált nem érdemel?

A SÁROSI ROM PANASZA.

Fellegekig meredő hegyorom,
Rajta sötétlik a sárosi rom,

Rajta pihen meg az esti sugár,
Felpirul akkor a dult falu vár.

Tört falakon suhan által a szél,
Oly szomorú, mit a csacska beszél...

Hős fejedelme hová menekült?
Csillaga fénye bus éjbe merült.

Marmora partján ott pihen ő,
Árva honért deli harcra kelő.

Tárogatója, amely zenegett,
Nem veri már fel a rengeteget.

Lassan az esteli nap lemerül,
Szürke romokra bus éjszaka ül.

Ámde a bérc tetején mi mosolyg?
Ott ragyog, ott kel az éjjeli hold!

Szende világa a romra ragyog,
Lengenek ott a fehér alakok...

Sír fenekéről a régi vitéz
Kelt vala föl s hona tájira néz.

Látva a nemzetet, ajka panaszt
Zeng szomorún megutálva ma azt.

Térj le sirodba te szellem-alak!
Nemzeted újra lesz, újra szabad.

(Eperjes.)

A HONDERÜHÖZ.*

Oh Honderü, te Lázárok Lázára,
Te csak nevednek két bötűje vagy,
Nevednek vagy csak két végső bötűje . . .
Huzd meg magad, nehogy tovább ragadj.
E két bötű elől, hátúl olvasva
Egyformán mondja meg mi-létedet.
De én becsüllek! mert hisz aranyával
Fizetted egykor költeményimet.

Oh Honderü, te olyan szemtelen vagy,
Mint Kecskemétnek piacán a légy;
Egyébiránt alávalóbb a légynél:
Az még röpül, te csuszva, mászva mégy.
De minden ember nem néz láb alá; majd
Elgázolnak . . . vigyázz, mondom neked!
Javad kívánom! mert hisz aranyával
Fizetted egykor költeményimet.

Oh Honderü, mi aztán a jutalmad
E sok jeles tulajdonságidért?
Hiába, olyan a világ, mint régen:
Az érdem becsüléséhez nem ért.
Lám annyi útal tégedet, ki a hont
Ha nem derítet is, de dőritet.
Szegény! Sajnálak . . . mert hisz aranyával
Fizetted egykor költeményimet.

De, Honderü, te vélem összetűztél,
Te általad váltig karmoltatom . . .
Mióta van, hogy meri ingerelni
A hős oroszlánt a hitvány majom? . . .

* A Honderü engem legközelebb többek közt arrogantiával vádol; bizony ha csak oly parányi arrogancia volna is bennem, mint benne jóra valóság, ő rája nem is hederítenék, nem hogy még megénekelném. (Petőfi jegyzete a P. Divatlap 1845. aug. 7. számában.)

... De megbocsátok, hogy muzsámat mostan
 Oly irgalmatlanúl becsmérleled ;
 Hisz aranyával fizetéd, s fizetnéd
 Most is (ha adnám) költeményimet.
 (Borjád.)

LEHEL.

Melyik szerelmes nem választ magának
 A számtalan közül egy csillagot?
 És melyik költő nem választ magának
 A számtalan közül egy bajnokot? ...
 Ezt Toldy Miklós, azt Kont lelkesíti ;
 Ki a vitéz, ki engem föltüzel?
 Ki e vitéz? ... a kürtharsogtatással
 Országokat reszkettető Lehel!

Ez volt a hős, ez volt a kürt! ... e hősnek
 Halála egy nagy égzengés vala ;
 Kilenc száz év mult, és ez égzengésre
 Most kél a visszhang : lantomnak dala.
 Ti jászok és ti kúnok, hallgassátok,
 Mert, úgy hiszem, legjobban érdekel
 Titeket, ő, a kürtharsogtatással
 Országokat reszkettető Lehel.

Mi a legjobb köszörűkő? a bosszu ;
 Ez fente meg a magyar kardokat.
 Mi a leggyorsabb fergeteg? a bosszu ;
 Ez hordja mostan a magyarokat.
 Éles kardokkal, szélvészrohanással
 A németek földére érnek el ;
 Elől száguld a kürtharsogtatással
 Országokat reszkettető Lehel.

Hiába fented kardodat, magyarság!
 Felsőbb hatalom esküdt ellened,
 Harcod koporsó, óriás koporsó,
 Amelybe dicsőséged temeted.

Nagy lakomája volt ez a halálnak
S kit el nem költe : mint rab vesztegel.
Ezek között a kűrtharsogtatással
Országokat reszkettető Lehel.

«Akasztófára!» dörg a német császár,
«Akasztófára e zshiványokat!
Haha, hittétek-e ti száraz fák, hogy
Teremni fogtok még virágokat?
Lám, kivirúltok újlag. — Mivelhogy
A vezér elsőséget érdemel :
Előre hát, te kűrtharsogtatással
Országokat reszkettető Lehel!»

Kilépe a hős : «Isten néki, császár,
Függjek koszoruként ez oszlopon. —
Német vagy, nem tom' : lesz-e emberséged?
Meghallgatod-e végkiváнатom?
Szeretnék egyszer még kűrtömbe fujni,
Vén bajtársamtól hadd bucsúzzak el!»
Ekkép beszélt a kűrtharsogtatással
Országokat reszkettető Lehel.

Megkapta kűrtjét s úgy megfujta a hős,
Hogy a császár megsiketült bele,
Megsiketült és eldőlt . . . innen-onnan
Kilencszáz éve, s még föl nem kele.
Nem is kel ő fel többé. — Jászberényben
Még megvan a kűrt csorba élivel,
Mit megcsorbított a császár fején a
Győzötten is még győzelmes Lehel.

(Pest.)

EGY KRITIKUSHOZ.

Nagyságos úr! ismer engem,
Tudja azt a rossz szokásom,
Hogy az igazságot isten
És ember szemébe vágom.

Nagyságos úr! ön nem isten,
Még nem is nagy ember ám,
Önnek hát az igazságot
Mért hogy ki ne mondanám?

Nagyságos úr! eh, kimondom,
Ön nekem már nem árthat,
Censurázni nem akarok
S így nem rejiciálhat.

Nagyságos úr! szükséges, hogy
A költőnek lelke légyen,
Önnek pedig lélek helyett
Spongylia van a szivében.

Nagyságos úr! a spongylia
Lángot nem vet, szikrát nem ád,
Mind hiába ütök-verik ;
Minek üti-veri tehát?

Nagyságos úr! valahányszor
Az ön verseit olvasám,
Tudja, mi jutott eszembe?
Az, hogy : asinus ad lyram.

Nagyságos úr! Kecskeméten
Az ön atyja csizmadia,
Jobb lett volna önnek is e
Mesterséget folytatnia.

(Pest.)

OH MI SZÉP . . .

«Oh mi szép a vándorélet . . . oh az
Irigylendő vándormadarak!
Nem tudják ők, nem tudják : mi a tél?
Egy tavaszból másba szállanak.

Vándorolni . . . vándorolni, mint a
Fecske, mint a gólya, szabadon :
Add e sorsot én nekem, teremtőm!
Hajdan ez volt a kívánatom.

«Oh mi szép a házi élet . . . oh az
Irigylendő házi madarak!
Mit törődnek ők téllal, tavasszal?
Fészkeikben olyan boldogok.

Házasodni, házasodni . . . élni,
Halni a szerelmi láncokon :
Add e sorsot én nekem, teremtőm!
Mostan ez az én kívánatom.
(Szalkszentmárton.)

VISEGRÁD TÁJÁN.

Ki mondja meg? . . . Visegrád táján
A bágyadt alkony
Nem Zách Klárának megtört szelleme?

Ki mondja meg? . . . Visegrád táján
A vad sötét éj
Nem Zách Bódognak bosszus szelleme?

SORSHUZÁS ELŐTT.

Kétszázezer forint! . . . reá
Gondolni is alig merek.
Nagyúr leszek, mennykő nagyúr,
Föltéve persze : ha nyerek.

Vajon hová teszem e pénzt?
Mindenh'á, csak ládámba nem!
Meg nem penészedik az én
Ládámban, hiszem istenem.

Amint nyerek : elnyargalok
 Tóth Gáspárhoz nagy hirtelen,
 És e jó urnál eddigi
 Kontóm szépen lekvittelem ;

Aztán — most már kész pénzemért! —
 Jó téli öltönyt varratok,
 Mert közel a tél, s mostani
 Ruhámban meg is fagyhatok.

Mily jól esik majd, ha fogat
 Vicsorgat én rám a hideg, —
 Hahá! mily jól esik : fűgét
 Mutatni ő kegyelminek.

Ugy ám, de hátha nem nyerünk?
 Ha nem nyerünk : isten veled,
 Jó téli öltöny! . . . de se baj,
 Megszoktam már a hideget.

(Pest.)

A GYÜLDEI IFJAKHOZ.

A honnak egy igaz zászlója van,
 Ezt mi álljuk körül.
 S ti elhagytok a hon zászlaját,
 Elhagyhatjátok, oh ifjak, hitetlenül?

(Szégyen gyalázat! Hát az oroszlán
 Rókák fészkébe tér? . . .)
 Silány rongyot hogy cserélhettetek
 A haza szentséges, dicső zászlójaér'!

Higyétek el, hogy róka-fészek az,
 Hová beléptetek,
 Ha rá más bizonyság nem volna is :
 Elég az, hogy papok tanyáznak köztetek.

Pap és ravaszság, pap és árulás,
 Pap és minden rossz . . . egy!
 Ott a gonoszság, ott van a pokol,
 A kárhozat, hová ily férfi-szoknya megy.

Okos volt, aki öltözetjüket
 Barnának rendelé,
 Fehér ruhát azért nem hordanak,
 Mert azt sötét lelkök befeketítené.

Mint öltözetjük, lelkök oly setét,
 Ők éjszakának gyermekei ;
 Azért látjátok őket mindenütt
 A szabadság, e napfény ellen küzdeni.

Hol van szabadság, ott van a haza,
 S ti elválhattatok
 E két szentségtől és olyan korán!
 Mert hisz fiatalok vagytok, fiatalok.

Nem jó idők! . . . a féreg eddig a
 Vén fákat rágta csak,
 Ti ifjak vagytok, ifju csemeték,
 És a férgek már is belétek hulltanak.

A férges fát mi várja? Rothadás!
 Ti hát rothadjatok . . .
 Minket levágnak s tűzre tesznek tán,
 De lelkünk lesz a láng, mely égbe szállni fog.
 (Pest.)

ÁLMOSS VAGYOK ÉS MÉG SEM ALHATOM . . .

Álmos vagyok és még sem alhatom ;
 Ébren vagyok és mégis álmodom.
 Gyertyám pislog komorhomályosan,
 Mint a lidérc, mely temetőbe van ;

S ki nem merem kezemet nyujtani :
 Elvenni hamvát vagy eloltani.
 Ágyamban fekszem mozdulatlanul.
 Elöttem el rém rém után vonul.
 Hiába húnyom be szemeimet,
 Látom még akkor is e rémeket.
 És milyen rémek, milyen alakok!
 Arcomról hideg izzadás csorog.
 Ott mély árokban egy koldús halott
 Fölkél és rágja a koldúsbottot.
 Kemény. Beléje törnek fogai,
 Látom szájából a vért omlani.
 Itt egy öreg cigány a deresen,
 Útik, verik kinoskeservesen,
 Vernek le róla húsdarabokat ;
 Fájdalmában, mint a kutya, ugat.
 Hát mi az ott? torony vagy óriás?
 S mit mível? kútat vagy sírgödröt ás?
 Nem sír lesz az, nem. Kút ; mert ott hever
 Mellette a nagy százakós veder ;
 Most leereszti a roppant vedert . . .
 Nem víz, de vér, mit a kútból kimert.
 Itt egy ifjú, ki lenyakaztaték,
 Viszi fejét, markolva üstökét,
 S szólván : «nem én, de te vagy a zshivány!»
 Bedobja azt a bíró ablakán.
 Ott akasztófa, rajta csecsemő ;
 A csecsemőnek anyja oda jó,
 Megfogja lábát, s húzza, húzza le,
 S körül táncolja a bitót vele.
 Itt egy leány, két béka ül szemén,
 Nyúzott patkány van orrának helyén,
 Hosszú férgek ből vannak fürtei,
 S őt félkigyó-félemler öleli. — —
 Ily szörnyeket lát lázas képzetem.
 Elkergetném s el nem kergethetem.
 Mindenki alszik, csak magam vagyok
 Nem alvó. Csend van, csak fogaim vacog.
 (Szalkszentmárton.)

1846.

TÁVOZOL HÁT IFJUSÁGOM?

Távozol hát ifjuságom?
 Oh bízvást távozhatsz,
 Nem siratlak. Búcsúm tőled :
 Keserű, hideg mosoly.

Nem valánk mi jó barátok.
 Úr voltál te, én kutyád ;
 Korbácsoltál, uszítottál
 Egyre tüskén-bokron át.

Néha dobtál irgalomból
 Száraz csontokat nekem ;
 S akkor büszkébb voltam, semhogymint
 Alamizsnád elvegyem.

Távozzál hát, ifjuságom,
 S haldd hozzád végszavamat.
 Vidd magaddal emléked, vagy
 Vidd magaddal átkomat!

(Szalkszentmárton.)

A KIRÁLYOK ELLEN.*

Tudjuk, hogy játék kell a gyermekeknek ;
 Midőn a népek gyermekek valának,
 Magokra cifra, ragyogó játékszert,
 Bibor karszéket, s koronát csináltak.

* Ez a költemény a «Mártius Tizerő-ödike» című lapban 1848. okt. 26-án jelent meg Petőfinék köv. jegyzetével: «E verset még 1844-ben írtam; nem szükség megmagyaráznom, miért hevert mindeddig íróasztalomban, annak is a fenekén.» Több valószínűség szól azonban a mellett, hogy nem 1844-ben, hanem 1846-ban írta, mikor a francia forradalom történetét olvasta.

S rá nyomták ezt egy fajankó fejére,
S felülteték e fajankót a székre.

S itt a királyság, ezek a királyok,
S ők, a hol ülnek, a hol fejök szédül,
Azt gondolják a kábitó magasban,
Hogy uralkodnak isten kegyelmébül.
Csalatkozásban éltek, jó királyok,
Nem uraink, csak bábjaink valátok.

De nagykorú lett a világ, s a férfi
Nem gondol többé gyermekjátékával.
Le hát a biborszékekről, királyok,
És fejetekről le a koronával!
Ha nem teszitek azt le fejetekről,
Leütjük, s majd a fej is vele gördül.

Így lesz s nem máskép. A bárd, mely Lajosnak
Párizs piacán lecsapott nyakára,
Első villáma volt a zivatarnak,
Mely rátok készül, s kitör nemsokára;
Igen, maholnap meglesz érkezése,
Nem én vagyok már első mennydörgése!

Egy rengeteg lesz a föld kereksege,
S e rengetegben vadak a királyok,
Kergetjük őket, és fegyvereinket
Szilaj gyönyörrel sütögetjük rájuk,
S vérökkel fogjuk ezt az égre írni,
Hogy nem gyermek már a világ, de férfi!

(Pest.)

VÁRADY ANTALHOZ.

Hát megtörtént a párbaj? élsz-e még?
Ha főbe lőttek — tudósíts felőle.
Ird meg tüstént, hogy Pestre felrohanjak,
És bosszut álljak éretted, barátom . . .
Szó ami szó, de nekem igazán
Nem tetszik, hogy te minden balgaságért

Kész vagy kockára tenni éltedet.
 Azt gondolod: lelked-tested szakál? s ha
 Leborotválnak, újlag kinősz?
 Csalódol! mert az élet csizmatalp,
 S ez nem lesz új, ha egyszer elkopott;
 Azért kiméld a drága csizmatalpat,
 Amelyet nem szab kétszer senkinek
 Az ég vargája, a kőszívű sors. —
 S azt gondolod tán: annyi a barátom,
 Mint fönnt az égen a csillag? ha egy
 Lehull közülök, észre sem veszem?
 Hiszen tudod jól: mily kis számotok van
 Nektek, kik engem őszintén szerettek,
 Kik föntartjátok szívem melegét.
 Mért e kis számot megfogyasztani? —
 És Ida, Ida, e kedves leány,
 Ha téged elveszt ő, mivé lesz? ő,
 Kinek kivüled nincsen senkije.
 Te vagy világa... Lennél oly kegyetlen,
 Reá szakadni hagynád a világot?
 S van még egy — a hon! vagy már elfeledted,
 Feledhető-e, a miről beszéltünk
 A lelkesülés lángóráiban?
 Ki tudja, mit hoz a kétes jövődő,
 Mely álmainknak legkedvesbike,
 S akkor hazánknak ránk szüksége lesz. —
 Látod barátom, élted mily becses,
 Azt a világhoz mennyi lánc köti,
 S te még is könnyelműn kockáztatod.
 Ha még nem tértél, térj eszedre már,
 S ne légy, mint voltál, olyan balgatag,
 Vagy igazabban: oly kétségbeesett...
 Kétségbeesni!... milyen gyávaság!...
 Kinek van erre több s nagyobb oka,
 Mint én nekem? de én szégyenleném ezt.
 A szenvedésnek lángjában szívem
 Szét fog pattanni, mint a porcelán,
 De, mint a jégcsap, szétolvadni nem!...
 Megállj, ha Pestre ismét felmegyek,

Majd megtanítlak én kétségbeesni,
 Hogy unokád is megemlegeti.
 Vásárra ott benn termek nálatok,
 S viszek portékát, de nem holmi gyapjút,
 Vagy bőrt, vagy posztót s effélét, azért
 Nagyon hiszem, hogy nem lesz kelete.
 Mert hajh, jó gazda ám a magyar ember!
 Amit kutyákon, kártyán s más egyében
 Eltékozol, meggazdálkodik könyvön.
 A könyvvel úgy van, mint hajdan zsinóros
 Nadrágjával s prémes mentéivel volt,
 Melyet nagyapja s édes apja vett,
 Az szolgált még az ő fiának is.
 Hazám, még sem vagy oly boldogtalan,
 Minőnek első pillanatra látszol,
 A lelki szükség nem bánt tégedet;
 Minden szükséged van, de lelki nincs,
 Ettől az egytől megmentett az isten...
 — — — Amint mondtam: a vásárra majd
 Meglátsz, barátom: akkor fölmegegyek,
 S te rám sem ismeresz, úgy megváltozám:
 A szép természet megváltoztatott,
 Beteg kedélyek e hű orvosa;
 Beteg valék én ott ti nálatok.
 A pesti utcák holt hideg kövén,
 Hosszú sötét árnyként vonult utánam
 A csüggedés, az életunalom. —
 Ujjá születtem!... a falusi lég, a
 Sötét erdőknek zúgó lombjai,
 Lombok felett a csattogó madár.
 A fák alatt a hallgatag virágok
 Föléleszték elájult lelkemet;
 Nem gyűlölöm, mint eddig, a világot:
 Már csak haragszom rája, csak haragszom...
 Hogy olyan gyáva, hogy föl nem kiált
 Elzárt, elorzott boldogságaért, hogy
 Meg nem torolja kincse elrablói
 Évezredeknek szenvedéseit. —
 De hinni kezdem, hogy dicső napoknak

Érjük maholnap fényes hajnalát,
 Midőn a népek mind fölemelik
 A föld porába gázolt fejüket,
 S végig mennydörgik a föld kerekén:
 «Legyünk rabokból ismét emberek!»
 Ez nagyszerű, de véres kor leszén,
 És úgyis illik, hogy véres legyen! . . .
 Már vízőzön volt, most egy vérözön kell,
 Hogy megtisztuljon a világ a szennytől,
 A mely fölötte meggyülekezek;
 Egy vérözön kell! és ha az lefolyt majd,
 A megmosdott föld tiszta, szép leendő,
 És lakni fognak emberek fölötte,
 Hasonlítók az isten képihez.

(Dömsöd, május 22.)

SZÁMŰZTEM MAGAMAT . . .

Száműztem magamat az emberek közül,
 Magányba mentem és mélyen rejteztem el;
 Magam voltam csak ott és még se egyedül,
 Együtt valék a múlt ezer emlékivel.
 És minden emlék oly gyász dolgokat beszélt,
 Mik fölforgathatnák a szív s ész tengelyét.

Végig tekintettem tulajdon sorsomon
 És a világ sorsán. Az és ez oly sötét!
 S az éjben, mely minket homályával bevon,
 Nem látjuk már az ég vezérlő jobbkezét;
 Csak úgy botorkálunk majd ide majd oda.
 Ha botlunk s elesünk, valóban nem csoda.

Igy van. S e gondolat, ez oly engesztelő,
 Nagy úr ez, mely minden megbántást eltemet;
 E gondolat, miként varázsvessző, elő-
 Idézi ama mély rejtekből lelkemet,
 Amelybe zárkozek, midőn az emberek
 Olyan sokszor s olyan nagyon sértettenek.

Megengesztelt szívem egy zöld olajfa-ág! . . .
 Minden tőled kapott sebem felejtve van ;
 Megbékülő jobbom fogadd el, oh világ,
 Nem volnál rossz, ha nem volnál boldogtalan ;
 Boldogtalan vagy, s én sajnállak tégedet,
 S akit sajnálunk, azt gyűlölünk nem lehet.

(Szalkszentmárton.)

JULIÁHOZ.

Piros orca, piros ajkak,
 Barna fürtök, barna szem,
 És ez arcon és e szemben
 Mennyi lélek, istenem!

Oh ha birhatnám e lelket,
 Ezt a lelkes kis leányt!
 Szólj, leányka, mondd, hogy téged
 A szerelem még nem bánt.

Nem, nem! . . . azt mondd, hogy szeretsz már,
 Mondd, hogy engemet szeretsz,
 És ez a szó életemnek
 Egy új teremője lesz.

Én szeretlek, és szerelmem,
 E végtelen áradat,
 Mint a földet az özönvíz,
 Eltemette multamat.

Nem tudom, mi voltam eddig?
 Ámde azt sem, mi leszek?
 Tőled függ, hogy sötét árnyék
 Vagy fényes sugár legyek.

Mit határasz! . . . már látásod
 Megépíté mennyeimet ;
 Oh leányka, ezt a mennyet
 Nem szabad ledöntened!

Im letérdelek előtted,
S esdve nyujtom föl karom,
Vonj föl engem kebeledre,
Vagy borúlj rám, angyalom!

(Nagybánya.)

T. M. KISASSZONY EMLÉKKÖNYVÉBE.

A szerelemnek asztaláról
Nem ittunk mi közös pohárból;
Mégis, ha egy hosszú öröm lesz életem,
Azt én, leányka, csak neked köszönhetem.
S ha meg fogom siratni a napot,
Amelyben éltem fogantatott,
Ha nem lesz a világon többé örömem,
Azt is, leányka, csak neked köszönhetem. —
Csodálkozol? ezt föl nem foghatod?
Gondolkozzál csak . . . kitalálhatod.

(Nagybánya, okt. 23.)

ODA JÁROK, HOVA . . .

Oda járok, hova senki nem megyen,
Hogy a világ szeme észre se vegyen.
Neki adom ott magam a bánatnak,
Szememből a könnyek csak úgy szakadnak.

Soha, soha ilyen örült szerelem!
Nem tudom én, mit fog tenni én velem!
Mérőföldre belátom a világot,
Szerelmemben egy lépésre sem látok.

Örökös bujdosásban van a lelkem,
Egyre üzi nyughatatlan szerelmem.
Hol lesz, hol lesz az én megpihenésem?
Öledben-e, lány, vagy a sír ölében?

(Szatmár.)

MINT MEGFOGAMSZOTT ÁTOK . . .

Mint megfogamszott átok, az őszi köd
Sötéten ül a pusztá világ fölött.

Mi sötétebb, mint a ködborulat?
Az ifjunak arca, ki benne halad.

Megy a komor ifju, ragadja lova.
Száguldó paripán, komor ifju, hova?

«Mit tudta, hová megyen ősapánk, midőn
A paradicsomból kiüzve lőn?

Mit tudja, hová megyen az, ki szerelmet
Nem nyerve, a lyánytul örökre bucsút vett?»

S így céltalanúl az ifju halad ;
Előtte, utána ködborulat.

Minden komor, minden sötét,
Csak két dolog, ami kis csillámot vét :

Egy sárga tövisfa, a reggeli dértül,
S az ifju halvány arca, szeme könnyétül.

S nagy a csend, s a csendben nem hallani mást,
Mint egy sohajt és varju-károgaást.

(Cseke?)

TÖREDÉK.

... Hadd maradjak ...	És ha nem szeretsz ...
Kebleden nem ...	Meg kell halnom ...
Távozám, hogy e ...	Közeledben ... ez ...
S bujdosásomban ...	Szomorú világ ...
Ah de én távo ...	Úgy bolyong söt ...
Még meghalni sem ...	Mint amott a ...
Visszajöttem itten ...	Éj ködében a ...

(Erdőd?).

KOVÁCS JÁNOSNÉ EMLÉK- KÖNYVÉBE.

Jellemtelenség e kor bélyege ;
 Pedig csak egy, csak egy : a jellem az
 Ami az embert emberré teszi.
 E nélkül hitvány, öntudatlan tárgyak,
 Vagy legfőlebb is állatok vagyunk.
 Oh hölgy! könyörgök hozzád, a haza
 S az emberiség kettős szent nevében :
 Ha gyermekekkel áld meg majd az isten,
 Olts gyermekid szívébe jellemet,
 Szeplőtelen s megtántoríthatatlant.
 És nem szükség, hogy mást is adj nekik,
 Mindent adál, ha jellemet adál.

(Debrecen, nov. 15.)

HAZA TÉRTEM.

Haza tértem és letettem
 A vándorbotot kezembül,
 S veszem a lantot helyébe,
 Mely sokáig félre téve
 Hallgatott, most újra zendül.

Melyik a leglélekrázóbb,
 A legfájóbb húr e lanton?
 Azt veszem, hogy ujjaimtól
 A húr s ennek hangjaitól
 Bennem a szív megszakadjon.

Messze jártam, sokat láttam ;
 Sokat? . . . oh nem csupán egyet :
 Azt, hogy e hon ereje fogy,
 Hogy meghalni készülünk, hogy
 Elfajult a magyar nemzet.

Alkotmányunk egy vásártér,
 Melyen lelket adnak-vesznek,
 Adnak-vesznek olcsó pénzért,
 Egy kis címért, egy ebédért . . .
 Jó éjszakát ily nemzetnek!

Elmegyünk a más világra . . .
 Nem a magasból esünk le,
 Mint madár, melyet lelőnek
 Közeléből a felhőnek
 S onnan hull a mély tengerbe.

A pornak vagyunk szülötti,
 Az alacsony úti pornak,
 Nincsen emberméltóságunk,
 Mint a féreg csúszunk-mászunk,
 Mint a férget elüpornak.

Jaj azoknak, jaj azoknak,
 Kiket magyar anyák szültek,
 Kik hazájok pusztulását,
 Nemzetök vég vonaglását
 Nem nézhetik egykedvűleg!
 (Pest.)

1847.

ERDŐD, MÁJUS 17. 1847.

Nevezetes a tennapi napom,
 Furcsa dolgokat kellett hallanom.
 Szerencséje, hogy az bánt úgy velem,
 Akinek a leányát szeretem.

Mondott volna csak felényit is más,
 Majd megtudná, mi a bosszuállás,
 Majd kiálltunk volna a mezőre,
 Zöld mezőre folyna piros vére.

De még hagyján, hogy én nekem esnek
 Hejh van, ami jobban fáj szívemnek,
 Az még sokkal jobban fáj én nekem,
 Hogy téged is bántanak, kedvesem.

Sokat szenvedsz, édes lelkem, szenvedsz,
 És csak azért, mert engemet szeretsz.
 Tűrj, galambom, tűrj még egy keveset,
 Maj' megszakasztom szenvedésedet.

Légy csak egyszer az én feleségem,
 Nem lesz párod a földkerekségen,
 Nem lesz párod boldogság dolgába',
 Még csak nem is vágysz a más világra!

A BETEGSÉGGEL SZOMSZÉD A HALÁL . . .

A betegséggel szomszéd a halál . . .
 Gyógyulj meg, édes szép menyasszonyom!
 Mivé leszek, ha ajkaid helyett
 Fejfádat csókolom?

Itt hagynál engem? engem! és miért?
 Hogy minél előbb föl az égbe menj?
 Szebb lesz neked, szebb lesz velem a föld,
 Mint nélkülem a menny. —

Ne vedd el tőlem, oh sors, hívetem . . .
 Megénekeltem már egy holt leányt . . .
 Ne kívánd, hogy két koporsó közé
 Szoruljak, ne kívánd!

Hagyd meg nekem, sors, hagyd meg őt nekem!
 Hisz ő a díj egy olyan életért,
 Amely beillik kárhozatnak is,
 Ha nem nyer semmi bért.

Ő mennyországom, földi örömem,
Földi virágom, égi csillagom,
Ő a mindenség reám nézve . . . én
Oda nem adhatom

Vagy vidd el őt, kegyetlen hatalom,
Vidd el, ha róla így határozál . . .
Egy tőr megnyitja szívem ajtaját,
S lelkem utána száll.

(Szatmár.)

KORONÁZÁS.

(Heine után németből.)

Föl, föl, dalaim, jó dalaim!
Föl, fegyverkezzetek!
Hangoztassátok a harsonákat,
S emeljétek paizsra
Ez ifju leányt,
Kit mátul egész szívemet
Birandja, mint királyné.

Üdvöz légy, ifju királyné!

Ott fönn lerántom a napról
A piros sugáru aranyat,
S belőle fölszentelt fejedre
Koronát fonok.
Az égboriték lobogó kék selymiből,
Amelyen az éji gyémántok ragyognak,
Egy drága darabot lemetszek,
S koronázási köpenyként
Királyi vállaidra akasztom.
Kiséretül adok neked
Fölcifrázott sonetteket, kevély
Terzínákat s udvarias stanzákat ;

Elmésségem leszen kengyelfutód,
 Bohócod képzeletem,
 Heroldod humorom,
 Nevető könnyükkel a címeren.
 Magam pedig, királyné,
 Letérdelek előtted,
 S hódolva, pirosbársony párnán
 Átnyujtom a kis darab észet,
 Amelyet elődöd
 Még irgalomból meghagyott.
 (Szatmár.)

SZÉP LEVÉL . . .

Szép levél, amelyet írtál,
 Életemnek élete!
 Benne elméd minden fénye
 S szíved minden melege.

Oly forrón fested és oly
 Édesen szerelmedet,
 És, ki hinné? nekem mégis
 Fáj, nagyon fáj leveled.

Egy redő ült homlokomra,
 Amidőn elolvasám,
 S e redő fáj, mintha késsel
 Hasították volna rám.

Leveled virágbokor, de
 Kígyó lappang a tövén.
 Keresém és nem lelém meg,
 De csipését érzém.

Készakarva vagy nem tudva
 Bántod ekkép lelkemet?
 Mely téged oly véghetetlen
 És csak tégedet szeret.

Ezt kellett tehát megélnem,
 Hogy az üssön új sebet,
 Akinek megorvosolni
 Kén' a régiebbeket!

Fuldokoltam a habokban,
 S kezemet fölemelém . . .
 S te, hogy mélyebben taszíts be,
 Csak azért jöttél felém?

Jer leány, és csendesíts le,
 Jer s nyugtass meg engemet,
 Mert az első sziklakőnél
 Szétloccsantom fejemet!

(Szatmár.)

FÖLÖSLEGES AGGALOM.

Világdöntő kacajra
 Nyiljék meg ajakam,
 Ha olyan szörnyüképen
 Nem szégyelném magam ;
 Mindeddig azt hittem, hogy én
 Okos emberként ragyogok,
 Pedig nem volt s nincs s nem leszen
 Oly tökfilkó, mint én vagyok!

Előre-hátra engem
 Az élet hányt-vetett,
 Epedve szomjazám már
 A nyugott életet ;
 S mit tettem? megházasodám,
 Hogy kipihenjem magamat . . .
 Házasság s nyugalom! van-e
 Ennél bolondabb gondolat?

S barátaim miattam
 Aggódtak rémesen
 Hogy vélem együtt szépen
 Majd lantom is pihen,
 Mivel szélnek kell fujnia,
 Hogy zugjon a fák levele,
 S szélcsendben úgy hallgat, miként
 A fák, az ember kebele.

Kérlek, kedves barátim.
 Hogy ne aggódjatok,
 Mint eddig nem hallgattam,
 Eztán sem hallgatok,
 Sőt még majd nem is győzitek
 Végig hallgatni lantomat ...
 Házasság s nyugalom! van-e
 Ennél bolondabb gondolat?

(Koltó.)

1848.

ÁLMODVA ...

Szép kedvesem	Mily illat ez,
Lágy kebele ...	Mily sok virág!
Szíved buját ...	Egy végtelen
Mind érzem ...	Kert a világ ...

Kicsiny madár,	Bús, pusztaság lesz
Dalolj nekem ...	Mingyárt az ég,
Tündéri dal,	Hullatja le
Hű szerelem! ...	Minden diszét,

Ezüst ... arany ...	A csillagok
Nem kell, nem kell,	Lehullanak,
Oly bús vagyok ;	Fejem körül
Vigyétek el! ...	Koszorúnak! ...

Hah, lánc csörög . . .	Ott voltam én
Hát volna még?	A nagy csatán,
Hisz ami volt,	A zászlót én
Mind eltörék . . .	Lobogtatám.

Csörög . . . de nem	Hoztam haza
A kezeken . . .	Vérző sebet . . .
Földön csörög,	Elmúlt a harc,
Leestiben.	Beforrt a seb.

Aludj' aludj',
Szép kedvesem . . .
Oh szabadság!
Oh szerelem!

(Pest.)

1848.

Ezernyolcszáznegyvennyolc! az égen
Egy új csillag . . . vérpiros sugára
Életszint vet a betegségében
Meghalványult szabadság arcára.

Szent szabadság, újabb megváltója
A másodszor súlyedt embereknek,
Drága élted miljom s miljom ója,
Ne félj, téged nem feszítenek meg.

Elbuvék a békeség galambja,
Fészke mélyén turbékolni sem mer ;
Háborúnak ölyve csattogtatja
Szárnyait a légben vad örömmel.

Hah, ti gyávák, ti már is remegtek?
Ez csak kezdet, ez csak gyermekjáték . . .
Hátha mindazok beteljesednek,
Amiket én álmaimban láték!

Eljön, eljön az ítélet napja,
 A nagy isten véritéletet tart,
 S míg jutalmát jó, rossz meg nem kapja,
 Már nyugonni sem fog addig a kard!

(Pest.)

1848. MARTIUS 11.

Dicsőséges nagy urak, hát
 Hogy vagytok?
 Viszket-e úgy egy kicsit a
 Nyakatok?
 Új divatu nyakravaló
 Készül most
 Számotokra . . . nem cifra, de
 Jó szoros.

Tudjátok-e, mennyit kértünk
 Titeket,
 Hogy irántunk emberiek
 Legyetek,
 Vegyetek be az emberek
 Sorába! . . .
 Rimánkodott a szegény nép,
 S hiába.

Állatoknak tartottátok
 A népet ;
 Hát ha most mint állat fizet
 Tinéktek?
 Ha megrohan mint vadállat
 Bennetek,
 S körmét, fogát véretekkel
 Festi meg?

Ki a síkra a kunyhókból
 Milljomok!
 Kaszát, ásót, vasvillákat
 Fogjatok!
 Az alkalom maga magát
 Kínálja,
 Űtött a nagy bosszuállás
 Órája!

Ezer évig híztak rajtunk
 Az urak,
 Most rajtok a mi kutyáink
 Hízzanak!
 Vasvillára velők, aztán
 Szemétre,
 Ott egyék a kutyák őket
 Ebédre! . . .

Hanem mégse! . . . atyafiak,
 Megálljunk!
 Legyünk jobbak, nemesebbek
 Ő náluk ;
 Isten után legszentebb a
 Nép neve :
 Feleljünk meg becsülettel
 Nékie.

Legyünk nagyok, amint illik
 Mi hozzánk,
 Hogy az isten gyönyörködve
 Nézzen ránk,
 S örömében mindenható
 Kezével
 Fejeinkre örök áldást
 Tetézzzen.

Felejtsük az ezeréves
 Kínokat,
 Ha az úr most testvérének
 Befogad ;

Ha elveti kevélységét,
Címerit,
S teljes egyenlőségünk el-
Ismeri.

Nemes urak, ha akartok,
Jőjtek,
Itt a kezünk, nyujtsátok ki
Kezetek.
Legyünk szemei mindnyájan
Egy láncnak,
Szüksége van mindnyájunkr' a
Hazának.

Nem érünk rá várakozni,
Szaporán,
Ma jókor van, holnap késő
Lesz talán.
Ha bennünket még mostan is
Megvettek,
Az uristen kegyelmezzen
Tinektek!

(Pest.)

A CONSERVATIVEK.

Mentünk az ellenség elé,
Mentünk előre bátran,
Ti ott hátul kullogtatok
Az előhad nyomában,
Árnyékával takarta be
Seregünk lomha testetek,
Nagy volt az út, nagy a meleg
Az árnyék persze jól esett.

Midőn az ellenség előtt
Kiálltunk a csatára,
Ruhánkba kapaszkodtatok
És rángattatok hátra,

Szűköltetek kegyetlenül,
 És óbégattatok rutul :
 «Ne lőjetek, ne lőjetek,
 Félünk a puskaporszagtul!

Még van idő, még van idő,
 Forduljunk vissza szépen,
 Jobb otthonn, sokkal jobb leszen,
 Kemence közelében ;
 Inkább hátunkra kancsukát,
 Mint kezeinkbe kardokat,
 Jertek haza, a kancsuka
 Csak sebesít, de öl a kard.»

Ilyen vitézi csatadalt
 Dudáltatok mögöttünk,
 De isten segedelmivel
 Mi megütköztünk s győztünk,
 S ti drágalátos madarak,
 Kibújtok most hátunk mögül.
 És orditoztok diadalt,
 Hűhóztok istentelenül.

Hohó, lassabban egy kicsit
 És hátrább, hallják kendtek!
 Jobban becsüljük kendteket,
 Ha nem szemtelenkednek.
 Csak magatokat teszitek
 Bolondokká, ha vélitek,
 Hogy e Judásörömmel itt
 Minket bolonddá tettetek.

(Pest.)

MEGJÖTT AZ IDŐ . . .

(Töredék.)

Megjött az idő,
Mit láta prófétai lelkem előre,
S még több, ami jó,
Mit még ad az isten, a nemzetek őre . . .

(Pest.)

TOBORZÓ.

(Töredék.)

Itt a zászló, csak, legények, alája,
Csapjatok föl Magyarország javára,
Csapjatok föl fejenként katonának,
Veszedelem fenyegeti hazánkat!

Magyarország, édes hazánk, szép hazánk
Aggodalmas tekintettel néz reánk ;
Sohse aggódj, szülőföldem, lesz elég,
Aki neked föláldozza életét . . .

(Pest.)

SÍRVERS.

Nyugodalom, mely elszállottál a mi szivünkben,
Szállj ide e sírnak drága lakója fölé.
Életet és örömet adnánk a férj s az apának,
S e kőnél egyebet nem lehet adni neki!
Állni soká fog e kő ; hamarabb elporlik azonban,
Mint lelkünkben ama bánat, amelyet okoz.

(Pest.)

VÖRÖSMARTYHOZ.

Midőn a nemzetgyűlésben augusztus 21-kén ő a hadügyben a többséggel szavazott.*

Hallgassak-e, mivel szeretlek,
Miként atyámat szeretem?
Hallgassak-e, mert te neked sem
Fáj majd úgy a szó, mint nekem? . . .
Hogy is tehetted, amit tettél,
Az isten szent szerelmeért! —
Nem én tépem le homlokodról,
Magad tépted le a babért.

Azért hagyád el a muzsákat,
Azért tevéd le lantodat,
Hogy, földre szállván az egekből,
Tüstént besározd magadat.
Sarat, sarat kell látnom rajtad!
Inkább szeretnék látni vért. —
Nem én tépem le homlokodról,
Magad tépted le a babért.

* Én, ha verset írok, nem írom a magam mulatására, hanem írom azért, hogy kiadjam, hogy mások gyönyörködjenek benne vagy okuljanak rajta. (Elérem-e célot, vagy nem? az nem tartozik ide.) Sokan voltak, kik e költeményem kiadását ellenezték. Nem tehetek róla. Én érzem a legnagyobb fájdalmat, hogy erre kényszerülve vagyok, mert, én szerettem, én tiszteltem legjobban Vörösmartyt mind azok között, kik őt valaha szerették és tisztelték, de elveimet még sokkal jobban szerettem és tiszteltem, mint őt. Szívem sajog és vérzik, de kérelhetetlen maradnék, ha elvérezném is bele. Brutus talán sírva szúrta le jótevőjét, apját, Caesart, de leszúrta. Hogy Vörösmartyt elítélem, nagy áldozat, melyet szívem tesz elveimért; de bármily nagy ez áldozat, kész vagyok és mindenkor kész leszek sokkal nagyobbakat is tenni értetek, szentséges elveim! (E jegyzet kíséretében adta ki Petőfi Vörösmartyhoz intézett költeményét az Életképek 1848. augusztus 27-iki számában.)

Ime a sas, ha itt alant van
 A földön, milyen nagy madár,
 S olyan kicsiny, hogy alig látszik,
 Midőn a fellegekben jár.
 Te fönn valál nagy s lenn kicsiny vagy;
 Az ember ily csodát nem ért. —
 Nem én téptem le homlokodról,
 Magad tépted le a babért.

Megunta azt a szennyes pályát
 A nemzet, melyen eddig ment,
 Kiküzködé magát belőle,
 S uj célt tűzött ki odafent,
 S ti visszahurcoljátok őt a
 Mocsárba, honnan már kiért. —
 Nem én tépem le homlokodról,
 Magad tépted le a babért.

Mit bánom én, hogy nem magad vagy,
 Hogy ott száz és száz van veled?
 Habár ott volna valamennyi,
 Itt kéne lenni te neked.
 Ha a költő is oda hagyja,
 Ki küzd aztán a jó ügyért? —
 Nem én tépem le homlokodról,
 Magad tépted le a babért.

Te voltál a nemzet költője?
 Te írtad azt a szózatot,
 Mely szólt egy országnak szívéhez? ...
 Azt most már szétszakíthatod,
 Mert hieroglif lett belőle,
 Amelyet senki meg nem ért. —
 Nem én tépem le homlokodról,
 Magad tépted le a babért.

Ki hitte volna? én nem hittem,
 Hogy neved is, e fényes név
 Hazánk egén csak rövidlétű
 Futócsillag volt, nem egyéb.

Omoljatok, szemem könnyűi,
 E lehullott szép csillagéit!
 Nem én tépem le homlokodról,
 Magad tépted le a babért.

(Pest.)

GOLYÓK SIVÍTNAK, KARDOK CSENGENEK . . .

Golyók sívítnak, kardok csengenek,
 A zöld mezőt piros vér festi meg,
 Csaták zajától zeng a föld s az ég,
 S te hősi költő, te itthonn vagy még?

Azért daloltál harci vágyakat,
 Azért daloltad bátorságodat,
 Hogy amidőn a harc előkerül,
 Te honn a sutban gyáva szívvel űlj? —

Ilyen beszédekert tart a világ,
 Rám így röpíti a gúnynak nyilát,
 És én reá csak elmosolyodom,
 És a magamét hozzá gondolom.

Azt gondolom: oh gyöngé emberek!
 Nem győznek most gyalázni engemet,
 S nem győznek majd dicsérni egykoron! . . .
 S ha gondolok sokat, ezt gondolom.

Ne magyarázza senki én nekem,
 Tudom nagyon jól, hol van a helyem?
 Ha itt végzem kötelességemet,
 Csatába s a pokolra is megyek!

(Pest.)

LEGSZEBB VERSEM.

Sok verset írtam én már össze,
S nem mindenik haszontalan ;
De amely hírem megszerezze,
A legszebb vers még hátra van.

Legszebb lesz az, ha majdan Béccsel
Hazám boszúja szembe száll,
S én villogó kardom hegyével
Száz szívbe ezt irom : halál!
(Érmihályfalva.)

A CSÁMPÁS LEGÉNY.

Póru! jártak a leányok,
Eddig én jártam utánok,
Most ők járnak én utánam :
Látod, látod, csámpás lábam!

A legénység szépe java
Egytűl-egyig elment tova,
Mind elmene katonának,
Én billegek, itt hagyának.

Kata lyányom, jut eszedbe?
Kértelek : végy a szivedbe.
Kinevettél akkor csúful,
Ha nevettél, mostan búsulj.

Aki eddig rám se nézett,
Most én arra rá se nézek,
Ha nézem őt, azért nézem,
Hogy ő kegyelmét lenézzem.

Melyik a legszebbik leány?
Azt veszem el, azt is talán,
Az is ugy lesz feleségem,
Hogyha megkér nagyon szépen.

Jó ilyenkor a csámpás is.
 Ugy-e lányok, mikor más nincs?
 Kapnak rajtam a leányok,
 Pedig csámpás lábbal járok!
 (Debrecen.)

EGÉSZ VILÁG A HARCMEZŐN . . .

Egész világ a harcmezőn,
 Csak én nem vagyok ottan,
 Ki harci vágyat annyiszor
 Éreztem és daloltam!

S e vágy, e láng még most is ég,
 Még most se halt ki bennem,
 Rohannék, és maradni kell,
 És nem lehet elmennem.

A szégyen és a fájdalom
 Kettős könnyűje áztat,
 Szivemre szállt a fájdalom,
 Nem, nem az : a gyalázat.

Oh gyermekem, oh gyermekem,
 Még meg se vagy születve.
 S szivemre már is kint hozál
 S gyalázatot nevemre!

Ha megleszesz, ha élni fogsz,
 Úgy fogsz-e majdan élni,
 Hogy nevünkről elvész e szenny,
 Mely azt miattad éri?

De az soká lesz, addig én
 Leszállhatok a sírba . . .
 Fejfámra ne legyen nevem
 Sötét betűkkel írva!

Jőjön csak a tavasz! a fák
 Zöldelni fognak akkor,
 Az én híremnek fája is
 Kizöldül a tavaszkor!

(Debrecen.)

A NAGYSZOMBATI CSATA.

(Tördök.)

Föl, föl magyarok,
 Harcolni vitézül!
 Zeng a riadó szilajúl, komororan;
 Szörnyű csata készül.

Szörnyű csata lesz . . . jön előre az ellen,
 Mint sáska-sereg!
 Nem döbben-e meg,
 Bármily erős, nagy a szív a kebelben?

A hány a magyar,
 Tízannyi a morva, cseh, német,
 Kik szent jogokat s szabad embereket
 Gyilkolni jövének.

«Vernek sziveink, de a lelkesedéstül
 S nem félelem által, az ellen akárhány!
 Vezess soraikba, hazánk lobogója,
 Szép földi szivárvány.

De mit pazaroljuk a szót? mi teszünk
 Hallgatva . . . előre . . . az ellen elé!
 Nézz ránk haza! itt lesz egy új Marathon
 Vagy Thermopülé!»

S harcoltak erősen,
 Vad lelkesedéssel,
 Az elkeserült szív
 Órjas erejével . . .

(Debrecen.)

1849.

UJÉV NAPJÁN, 1849.

Megérte ezt az évet is,
 Megérte a magyar haza.
 A vészes égen elborult.
 De nem esett le csillaga.
 Meg van vagdalva, vérzik a kezünk,
 De azért még elbírja fegyverünk',
 S a merre vág,
 Ott hagyja fájó vérnyomát.

Ott hagyja fájó vérnyomát,
 Haramja csorda, képeden!
 Hogy majd az ítéletnapon
 E bélyeg vádolód legyen,
 Vádolód az isten színe előtt,
 És gyujtsa rettentő haragra őt,
 Te ellened,
 Ki ránk veszett fogad fened.

De mit az ítélet nekünk?
 Ha lesz is az, sokára lesz!
 És ami több, és ami fő:
 Az isten könyörületes.
 Még majd kegyelmet adna nekik ő
 Ne vára kozzunk! E vérengző
 Kutyák felett
 Tartsunk magunk ítéletet!

Tartsunk oly véritéletet.
 Hogy elborzadjon a világ;
 Majd addig szórjuk rájuk a
 Szörnyű halálos nyavalyát,

Amíg hirmondónak marad csak egy,
Ki majd otthonn reszketve mondja meg.

Hogy jaj neki,
Ki a magyart nem tiszteli!

Nekünk most az isten kevés,
Mert ő nem eléggé kemény ;
Hozzád imádkozom, pokol,
Az új esztendő reggelén :
«Öntsd szíveinkbe minden dühödet,
Hogy ne ismerjünk könyörületet,
Mig e gazok
Közül a földön egy mozog!»

(Debrecen.)

BUDA VÁRÁN UJRA NÉMET ZÁSZLÓ!

Buda várán újra német zászló!
Hova legyek lelkem haragjától?
Arcunk piros de nem zsarnok-vértül,
Hanem saját szivünk szégyenétül!

Egy kezünkön rajt' van a lánc ismét ;
Várjuk-e, hogy amazt is lekössék?
Hogy megint a régi nóta járja,
Én kinunkra, világ csúfságára?

Kár azoknak a szabadság kardját
Kézbe venni, kik csak azért tartják,
Hogy a zsarnok a porig alázza,
S száradjon rá vér helyett gyalázat.

Tedd le azt a fegyvert, magyar nemzet,
Téged isten nem arra teremtett,
El onnan a csatatérről, lódulj,
Messziről nézz csak rá, a kuckóbul!

Ha urad jön, térdepelj le szépen,
S csókold meg a korbácsot kezében,
S várd el békén, míg reád halált szól,
És kirug a nemzetek sorából!

Oh hazám, oh nemzetem, magyar nép,
Nem döbönt meg, nem riaszt föl e kép?
E rettentő gondolatra fel kell
Állanod, habár a sírban fekszel.

Azt hiszem, hogy ami most levágott,
Balsorsod volt és nem gyávaságod,
S ha a balsors csüggedést nem hoz rád,
Elszegődik a szerencse hozzád.

Új erővel és új bátorsággal
Álljunk szembe ama haramjakkal;
Szent az ügyünk, velünk van az isten,
Vagy velök sincs, ha mi velünk nincsen.

Dobogjatok szíveink kevélyen,
Diadalmunk előérzetében:
Pirulj, arcunk, pirulj zsarnok-vértül,
És ne saját szívünk szégyenétül!

(Debrecen.)

NYAKRAVALÓ.

Nyakravaló nélkül akarod megvédeni hazádat?
Oh te számár te, minő ostoba képzelet ez!
Honszeretet, bátorság s más, mind kőfic, az a fő
A katonában, hogy nyakravalója legyen.
Mészáros Lázár, akitől én ezt tanulám, s ő
Tudja, hogy a legfő hősben a nyakravaló,
Mert hisz az ő hada, mely oly hősleg megfutamúlt volt,
Egytül egyig mind, mind nyakravalóba' vala.
Nyakravalótalanok, takarodjatok a csatatérül...
Éljen Mészáros s éljen a nyakravaló!

(Debrecen.)

BURIÁN PÁL EMLÉKKÖNYVÉBE.

Lantom, kardom tied, oh szabadság!

(Kölozsvár, február 26.)

JÖTT A HALÁL.

Jött a halál, hogy elsöpörjön minket
A föld színéről, jött a döghalál,
Reánk lehelte rothadó lelkéből
Azt sátándühhel a gonosz király,
Tombolt a vész irtóztató erővel
A végítélet végórájaként,
És im mi élünk még és nem halánk meg,
Csak meghajoltunk, de el nem törénk!

Él a magyar még, áll a hon, s hol egykor
Olyan halotti volt a hosszú csend,
Minő zajt üt most ott a harcoló kard!
Minden csengése egy világra cseng!
Oh népem, eddig önmagad se tudtad
Hogy létezel, s most tudja a világ;
Utósó voltál, s íme a legelsők,
Most még ők is bámulva néznek rád.

Melyik magyar nem szégyenlé előbb, hogy
Sors átkából magyarnak született?
S melyik nem büszke most reá, hogy isten
Kegyelméből e nemzet tagja lett?
Méltóbb vagy a legdrágább koszorúra,
Mint bárki más, méltóbb vagy igazán!
Oh hol keressek, hol lelek virágot,
Dicső fejedre illőt, szent hazám?

De béfejezve nincsen még a munka,
 Amelyet néked béfejezni kell.
 Csak félig van még a csomó elvágva,
 Mit szét kell vágnod kardod élivel.
 Majd akkor illet a koszoru téged,
 Ha e munkát végkép bevégezed,
 S ekkor nem én foglak megkoszorúzni,
 Hanem az egész nagy emberiség!

Előre hát, oh nemzetem, ne állj meg,
 Hogy állanál meg pályád közepén?
 Félútdon vagy, fölértél a hegyre,
 S könnyű már annak, aki völgybe mén.
 Elő, elő a zászlóval kezdedben,
 Egész Európa te utánad jó,
 Te vagy, hazám, most a világ vezére...
 Mily nagy szerep, milyen lelkesítő!

(Pest.)

EGY GOROMBA TÁBORNOKHOZ.

Tábornok úr, én nem tartom magam
 Nagy embernek, de akkorácska csak
 Vagyok, hogy oly parányok, aminő ön,
 Levett kalappal szóljanak velem.
 S ön engemet gorombaságival
 Elhalmozott, hogy két orcám pirúlt.
 Igen, pirúltam, de nem magamért,
 Pirúltam a magyar sereg miatt,
 Hogy annak egy ily tábornokja van.
 Tábornok úr van ellenség elég,
 Gorombáskodják azzal, ott szabad,
 De bánják szépen a jó honfiakkal,
 Különben azt hisszük, hogy őket el
 Szándékszik ön kergetni a seregből,
 És ez kemény vád lenne majd, kemény vád.

S gorombaságít épen rajtam úzi!
 Nem fél-e ön, hogy tollamnak hegyére
 Tüzöm fel önt? ez a toll, istenemre,
 Hegyesb a tőrnél s lelkiismeretnél,
 S akit megszúrok véle, fáj neki
 Még akkor is, ha a sír férgei
 Cirógatják ott lenn a föld alatt.
 Kiírnám önt itt név szerint, de amit
 Saját kardjával tenni képtelen,
 Tollammal tenni én nem akarom,
 Nem fogom önt megörökíteni.
 Csak azt ajánlom, hogyha még lesz
 Szerencsétlenségünk egymáshoz, akkor
 Beszéljen vélem emberségesen,
 Mert én ugyan nem tartom magamat
 Nagy embernek, de akkorácska csak
 Vagyok, hogy oly parányok, aminő ön,
 Levett kalappal szóljanak velem.

(Debrecen.)

A HUSZÁR.

Szegény legény vagyok,	Életemet pedig
Nincs semmi vagyonom;	Hazám, te szent hazám,
Szivem sem az enyém,	Kész áldozat gyanánt
Rég birja galambom.	Te néked áldozám.

Ami még megmaradt :
 Te szűz becsületem,
 Magammal viszlek el,
 Te sírba szállsz velem.

(Szalonta.)

TARTALOM.

Elbeszélő költemények.	Lap
A helység kalapácsa	3
János vitéz	38
Szerelem átka.....	88
Tündérálom	92
Salgó	98
Szilaj Pista	114
Szécsi Mária	124
Bolond Istók.....	135
Az apostol	157

A költő által gyűjteményeibe föl nem vett költemények.

A bujdosó	241
Az első dal	242
Könyeim	243
Jön az ősz	244
Kakasszóra hajnal ébred	245
Emlény.....	245
Víz és bor	246
Virít a kikirics	247
Így ni	247
Irtóztató csalódás	248
Zsuzsikához	249

	Lap
Színházban.....	250
V. Ferdinándhoz	251
Legenda	251
Batthányi és Károlyi grófnék.....	253
Védegyleti dal	254
A hegyoldalt venyigesor takarja	255
Színészdal	255
A magyar nemzet	256
A sárosi rom panasza	258
A Honderühöz	259
Lehel.....	260
Egy kritikushoz	261
Oh mi szép !.....	262
Visegrád táján	263
Sorshuzás előtt	263
A gyöldei ifjakhoz.....	264
Álmos vagyok és még sem alhatom	265
Távozol hát ifjúságom	267
A királyok ellen	267
Várady Antalhoz	268
Száműztem magamat	271
Juliához	272
T. M. kisasszony emlékkönyvébe	273
Oda járok, hova	273
Mint megfogamzott átok	274
Töredék	274
Kovács Jánosné emlékkönyvébe.....	275
Haza tértem	275
Erdőd, május 17. 1847	276
A betegséggel szomszéd a halál	277
Koronázás	278
Szép levél	279
Fölösleges aggalom	280
Álmodva	281

	Lap
1848	282
1848 martius 11	283
A conservatívek	285
Megjött az idő	287
Toborzót.....	287
Sírsírs	287
Vörösmartyhoz	288
Golyók sívítanak, kardok csengenek	290
Legszebb versem	291
A csámpás legény	291
Egész világ a haremzön	292
A nagyszombati csata	293
Újév napján, 1849	294
Buda várán újra német zászló.....	295
Nyakravaló	296
Burián Pál emlékkönyvébe	297
Jött a halál.....	297
Egy goromba tábornokhoz	298
A huszár	299

PH
3132
K5
köt.20

Kisfaludy-Társaság
Elo könyvek

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
